

Behorend bij Raadsbesluit Programma begroting 2024
2027

Cecile G.M. Bus

Interim-griffier

Samen maken wij Teylingen

Begroting 2024-2027

Teylingen. *Moderne dorpen midden in de wereld*

gemeente
TEYLINGEN

Inhoud

1 Inleiding	4
1.1 Voorwoord.....	4
1.2 Ontwikkeling financieel meerjarenperspectief 2024-2027	6
1.4 Leeswijzer	9
2 Programmaplan	10
2.1 Programma 1. Samenleven	10
2.1.1 Vitaliteit	12
2.1.2 Talentontwikkeling	14
2.1.3 Zorg voor elkaar.....	17
2.1.4 Werk en inkomen	22
2.1.5 Opgroeien en opvoeden.....	29
2.1.6 Thuis wonen	34
2.1.7 Hulp bij meedoen	39
2.1.8 Verbonden partijen	42
2.1.9 Beleidsindicatoren.....	42
2.1.10 Kaderstellende stukken	47
2.1.11 Wat mag het kosten?	48
2.2 Programma 2. Leefomgeving	52
2.2.1 Openbare orde en veiligheid	55
2.2.2 Verkeer en vervoer	59
2.2.3 Wonen	61
2.2.4 Omgevingsvisie en Omgevingsplan	63
2.2.5 Transitie Omgevingswet.....	64
2.2.6 Gebiedsontwikkeling	66
2.2.7 Openbare ruimte en duurzaamheid.....	67
2.2.8 Verbonden partijen	72
2.2.9 Beleidsindicatoren.....	72
2.2.10 Kaderstellende stukken	75
2.2.11 Wat mag het kosten?	76
2.3 Programma 3. Bedrijvigheid	78
2.3.1 Lokale economie.....	80
2.3.2 Regionale economie	82
2.3.3 Verbonden partijen	84
2.3.4 Beleidsindicatoren.....	84
2.3.5 Kaderstellende stukken	84
2.3.6 Wat mag het kosten?	85
2.4 Programma 4 Bestuur	86

2.4.1 Dienstverlenende overheid	87
2.4.2 Samenwerkende overheid	89
2.4.3 Rechtmatige overheid	93
2.4.4 Participerende overheid.....	95
2.4.5 Verbonden partijen	97
2.4.6 Beleids- en prestatie-indicatoren	97
2.4.7 Kaderstellende stukken	99
2.4.8 Wat mag het kosten?	100
2.5 Algemene dekkingsmiddelen	101
2.5.1 Wat mag het kosten?	103
2.5.2 Overhead	104
2.5.3 Vennootschapsbelasting	104
3 Paragrafen	105
3.1 Paragraaf Lokale heffingen.....	105
3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing	111
3.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	116
3.4 Paragraaf Financiering.....	125
3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering	130
3.6 Paragraaf Open Overheid.....	132
3.7 Paragraaf Verbonden partijen.....	134
3.8 Paragraaf Grondbeleid	149
3.9 Paragraaf Duurzaamheid.....	157
4. Financiële begroting	159
4.1 Financieel overzicht van baten en lasten	159
4.1.1 Grondslagen begroting en meerjarenraming.....	159
4.1.2 Overzicht van baten en lasten.....	161
4.1.3 Verschillen tussen de begroting 2024 en de gewijzigde begroting 2023.....	162
4.1.4 Overzicht van incidentele baten en lasten	207
4.1.5 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.....	207
4.1.6 Structureel begrotingsevenwicht	209
4.2 Uiteenzetting van de financiële positie	212
4.2.1 Geprognosticeerde balans	212
4.2.2 Investerings 2024-2027.....	214
4.2.3 Reserves en voorzieningen 2024-2027	217
4.2.4 Verloop van reserves 2024-2027.....	219
Bijlage 1: Overzicht baten en lasten per taakveld.....	221
Bijlage 2: Risico-inventarisatie.....	230
Bijlage 3: College werkprogramma	232

1 Inleiding

1.1 Voorwoord

Het college van de gemeente Teylingen presenteert hierbij de programmabegroting voor de jaren 2024-2027. Met deze begroting geven wij inzicht in onze gemeentelijke financiën voor de komende jaren. De begroting is niet alleen een financieel document. Het is ook een beschrijving van onze collectieve inspanningen over hoe we invulling geven aan het raads- en collegewerkprogramma "Samen maken we Teylingen": de manier waarop we investeren in onze mooie gemeente Teylingen en hoe we deze investeringen bekostigen.

Sluitende begroting

Uitgangspunt van het college is, dat de begroting voor het jaar 2024 sluitend moet zijn. Dat betekent dat structurele lasten worden gedekt door structurele baten. Er is hard gewerkt om baten en lasten in evenwicht te krijgen. Om dit evenwicht te realiseren hebben wij onder ander invulling gegeven aan de motie 'dekkingsvoorstel begroting 2024', waarin is aangegeven dat de planning van werkzaamheden reëel moet zijn en belasting en besparen aan elkaar verbonden is. De besparing realiseren we op de WMO, vanuit de ruimte die door de LSD is aangegeven.

Ondanks de financieel onzekere tijden waarin we verkeren, zijn wij er voor de eerste twee jaren in geslaagd de begroting sluitend te krijgen. Het is belangrijk dat we ons bewust zijn van de financiële uitdagingen die zich na de eerste twee jaar van deze begroting voordoen. Voor de jaren 2026 en 2027 is het vooralsnog niet gelukt de begroting te sluitend te krijgen.

Ontwikkelingen

De komende jaren staan we voor een aantal grote maatschappelijke opgaven. Denk aan de energietransitie, klimaatverandering tegen gaan, woningbouw, vergrijzing, bereikbaarheid van de regio veiligheid, jeugdzorg, positieve gezondheid, bestaanszekerheid en het herstel van het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

De economische situatie in binnen- en buitenland is onzeker, dat merken we allemaal. Veel inwoners, ondernemers en verenigingen worden geconfronteerd met een hogere energierekening, boodschappen worden duurder en ook op andere fronten stijgen de prijzen.

Het college zet zich er samen met inwoners, ondernemers en partners voor in om maatschappelijke opgaven samen te realiseren en om negatieve effecten van de (economische) ontwikkelingen zoveel mogelijk te voorkomen. Daarom wil het college onderzoeken hoe deze ontwikkelingen de inwoners en ondernemers van Teylingen raken. Op basis van deze informatie zal het college, voor zover lokaal verantwoord, maatregelen treffen. Ook de gemeente Teylingen merkt de gevolgen van loon en prijsontwikkeling, hetzelfde geldt voor de gemeenschappelijke regelingen waar we deel van uitmaken.

Gemeentelijke financiën

Het is afwachten of we in de septembercirculaire opnieuw een compensatie ontvangen vanuit het Rijk. Zodra we de septembercirculaire ontvangen zullen we u daarover informeren. Vooralsnog adviseert het college om uiterst terughoudend om te gaan met het positieve saldo in het jaar 2025.

Uitkering Gemeentefonds

Voor 2026 en 2027 durven we nog niet te rekenen op deze hogere uitkering, omdat het Rijk daarover op dit moment nog terughoudend is. Daarom heeft onze begroting, net zoals bij veel andere gemeenten in Nederland, voor deze jaren vooralsnog een negatief saldo. Naarmate de tijd vordert, zal duidelijker worden wat de vooruitzichten zijn en kijken we, waar nodig, op welke manier we ingrijpen.

Tot slot

Namens het gemeentebestuur willen we onze waardering uitspreken aan iedereen die heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van deze begroting. Samen blijven we streven naar een gemeente waar iedereen zich thuis voelt en kansen krijgt om zich te ontwikkelen.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

M. Volten
Wethouder Financiën

1.2 Ontwikkeling financieel meerjarenperspectief 2024-2027

Stap voor stap naar een financieel meerjarenperspectief

Aan de gemeenteraad is voor het zomerreces het raadsmemo 'Gevolgen meicirculaire Algemene Uitkering Gemeentefonds 2023' toegezonden. Het raadsmemo was inclusief de uitkomsten van de Meicirculaire 2023 Gemeentefonds. De gepresenteerde kaders vormen de basis voor het meerjarenperspectief 2024 - 2027. In de onderstaande tabel is het saldo gepresenteerd van de Meicirculaire en kadernota gezamenlijk inclusief aanpassingen die ontstaan zijn na het debat over de kadernota.

Bedragen x €1.000 =nadeel	2024	2025	2026	2027
Stand Kadernota 2024-2027	-2.594	-2.288	-6.147	-6.168
Ontwikkelingen na kadernota:				
1. Meicirculaire 2023				
Bijstelling Algemene uitkering	1.932	2.935	1.794	1.314
<i>Financieel meerjarenperspectief na meicirculaire 2023</i>	-662	647	-4.353	-4.854
2. Actualisatie begroting				
Nagekomen mutaties na Kadernota	-436	-138	-26	-27
Bijstelling begroting jeugdzorg SOZ	-622	-833	-540	-375
<i>Subtotaal</i>	-1.058	-971	-566	-402
Stand Begroting 2024-2027	-1.720	-324	-4.919	-5.256

Nagekomen mutaties na Kadernota 2024 e.v.

Het gaat om een aantal wijzigingen bij verschillende thema's. Het betreft onder andere nog niet verwerkte gevolgen inflatie, actualisatie prijzen voor verzekeringen, actualisatie vergoedingenraad en bestuur, actualisatie prijzen voor bank en advieskosten, tijdelijke versterking van onderwijshuisvesting(incidenteel) en een aantal kleinere administratieve wijzigingen.

Nagekomen bijdrage SOZ (Samenwerkende Organisatie Zorg)

De begroting van de SOZ is geactualiseerd met het toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen besluiten van de portefeuillehouder Jeugd en vertraging van de realisatie van de bezuinigingstaakstelling. De bezuinigingen worden nu vanaf 2026 verwacht, evenals die van de Hervormingsagenda Jeugd van het Rijk. Het is nog onduidelijk wat de financiële gevolgen van de Hervormingsagenda Jeugd zijn. Om de bezuinigingen te realiseren wordt gewerkt aan een pakket maatregelen, inclusief maatregelen vanuit de Hervormingsagenda Jeugd.

Dekkingsvoorstel begrotingsjaar 2024

In onderstaande tabel wordt een dekkingsvoorstel voor begrotingsjaar 2024 weergegeven.

Dekkingsvoorstel voor begroting 2024	Jaren			
	2024	2025	2026	2027
Stand Begroting 2024-2027	-1.720	-324	-4.919	-5.256
* Optimalisatie planningen projecten vermindering van kapitaallasten	1.307	894	789	836
** Besparing sociaal domein	201	201	201	201
*** OZB verhoging 2,5 %	213	213	213	213
Totaal dekkingsvoorstel begrotingsjaar 2024	1.720	1.307	1.202	1.249
Stand begroting 2024-2027 na dekkingsvoorstel	0	983	-3.717	-4.006

*Optimalisatie planningen projecten vermindering van kapitaallasten

Alle planningen van projecten en investeringen zijn grondig nagelopen. Door verschillende oorzaken zoals marktsituaties (denk aan levering goederen) en tekort aan capaciteit mensen (zowel bij marktpartijen als HLTsamen) worden verschillende projecten uitgesteld of later afgerond. De kapitaallasten zijn hierop aangepast. De afschrijvingslasten vinden daardoor later plaats.

** Besparing sociaal domein

In de notitie 'zorguitgaven beheersbaar maken WMO' zijn diverse besparingsmogelijkheden benoemd. Deze notitie is op verzoek van gemeenteraden opgesteld naar aanleiding van zorgen over de stijging van de zorgkosten. Door anders te bekostigen en andere inzet zijn diverse besparingen mogelijk. Hiervan is een deel ingezet voor dit dekkingsplan. Het college wil de rest beschikbaar houden voor maatwerk voor onze kwetsbare inwoners.

*** OZB verhoging 2,5 %

In onderstaande tabel worden de OZB tarieven weergegeven inclusief de extra 2,5% OZB verhoging uit het dekkingsplan.

De tarieven OZB zijn voor een heel jaar en gebaseerd op een gefixeerde gemiddelde WOZ waarde. De werkelijke WOZ waarde voor 2024 wordt later bepaald. Indien de gemiddelde WOZ stijgt daalt het tarief. Indien de gemiddelde WOZ daalt dan stijgt het tarief.

In de vastgestelde kadernota 2024-2027 zit een indexatie van 9% verwerkt.

Bij de OZB wordt onderscheid gemaakt tussen woningen en niet-woningen. Woningen zijn onroerende zaken waarvan de waarde in hoofdzaak (70% of meer) is toe te rekenen aan grond en opstallen die dienen tot woning of die dienstbaar zijn aan woondoeleinden (zoals garages, tuinhuisjes etc.). Niet-woningen zijn onroerende zaken die niet voldoen aan de voorwaarden voor een woning. Onroerende zaak: Het begrip onroerende zaak is ontleend aan het Burgerlijk Wetboek. Onroerend zijn de grond en de opstallen die daar duurzaam mee verenigd zijn. Te denken valt aan onbebouwde grond, woningen, kantoren, winkels, fabrieken of installaties

	Tarief 2023	Indexatie 11,5%	Tarief 2024	Vershil met 9% indexatie
WOZ-waarde woning	0,08%			
€ 300.000	€ 228,00	€ 26,22	€ 254,22	€ 5,70
€ 500.000	€ 380,00	€ 43,70	€ 423,70	€ 9,50
€ 800.000	€ 608,00	€ 69,92	€ 677,92	€ 15,20
Niet woning eigenaar	0,17%			
€ 300.000	€ 511,20	€ 58,79	€ 569,99	€ 12,78
€ 500.000	€ 852,00	€ 97,98	€ 949,98	€ 21,30
€ 1.000.000	€ 1.704,00	€ 195,96	€ 1.899,96	€ 42,60
€ 5.000.000	€ 8.520,00	€ 979,80	€ 9.499,80	€ 213,00
Niet woning gebruiker	0,18%			
€ 300.000	€ 552,00	€ 63,48	€ 615,48	€ 13,80
€ 500.000	€ 920,00	€ 105,80	€ 1.025,80	€ 23,00
€ 1.000.000	€ 1.840,00	€ 211,60	€ 2.051,60	€ 46,00
€ 5.000.000	€ 9.200,00	€ 1.058,00	€ 10.258,00	€ 230,00
Niet woning gebruiker+eigenaar	0,35%			
€ 300.000	€ 1.063,20	€ 122,27	€ 1.185,47	€ 26,58
€ 500.000	€ 1.772,00	€ 203,78	€ 1.975,78	€ 44,30
€ 1.000.000	€ 3.544,00	€ 407,56	€ 3.951,56	€ 88,60
€ 5.000.000	€ 17.720,00	€ 2.037,80	€ 19.757,80	€ 443,00

1.4 Leeswijzer

Inleiding

De inrichting van de programmabegroting wordt door het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) voorgeschreven en bestaat uit de beleidsbegroting en de financiële begroting. De beleidsbegroting bestaat uit het programmaplan en de paragrafen. De financiële begroting bestaat onder meer uit een totaaloverzicht van de baten en lasten, inzicht in en toelichting op de financiële positie van de gemeente.

Beleidsbegroting

Het door de raad vastgestelde **programmaplan** geeft de volgende programma-indeling:

1. Samenleven
  2. Leefomgeving
  3. Bedrijvigheid
  4. Bestuur en ondersteuning
- Gevolgd door het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen.

In elk programma wordt per thema inzicht gegeven in de te bereiken doelstellingen (“wat willen we bereiken”). Vervolgens wordt door middel van activiteiten (“wat gaan we daarvoor doen”) aangegeven op welke wijze we ernaar streven deze doelstellingen te bereiken. Deze activiteiten hebben in 2024 onze speciale aandacht. Reguliere, jaarlijks terugkerende taken waar geen verdere bijzonderheden over te vermelden zijn, net als vorig jaar, niet meer in de begroting opgenomen. De reguliere taken die het komende jaar onze specifieke aandacht vragen zijn zo mogelijk wel benoemd.

Elk thema eindigt met de verplicht voorgeschreven beleidsindicatoren. Het gaat om gegevens die een trend kunnen signaleren. Deze gegevens worden voornamelijk vanuit externe bronnen verkregen. Deze informatie is ook beschikbaar op www.waarstaatjegemeente.nl. De gegevens in deze Programmabegroting kunnen achterlopen op de gegevens van de genoemde site.

Elk programma wordt afgesloten met het financiële overzicht “Wat mag het kosten?” In dit overzicht staan per taakveld de baten en lasten vermeld. Dit geldt ook voor de mutaties op de reserves. Alle lasten zijn negatief opgenomen en alle baten positief. In de tabellen waar de bedragen afgerond zijn op € 1.000 treft u mogelijk afrondingsverschillen in totaaltellingen aan. Na de vier programma's wordt inzicht gegeven in de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de post onvoorzien en de vennootschapsbelasting.

Naast het programmaplan geven **de paragrafen** een totaaloverzicht van elementen die in diverse programma's zijn opgenomen. Zoals de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen en de paragraaf verbonden partijen. De paragraaf Open Overheid is dit jaar voor het eerst afzonderlijk opgenomen. In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen rondom de Wet open overheid (Woo) en beleidsvoornemens voor de uitvoering van de Woo. Wij gebruiken in de opzet de standaardindeling van het BBV.

Nieuw in deze programmabegroting is de bijlage waarin is opgenomen waar in deze programmabegroting de afspraken uit het raadsprogramma en daarmee de activiteiten uit het collegewerkprogramma zijn terug te vinden.

2 Programmaplan

2.1 Programma 1. Samenleven

Trends en ontwikkelingen

Breder inzetten op vitaliteit

- Voortzetten ondersteuning programma Viteylingen (maak de gezonde keuze de makkelijke keuze).
- Uitbreiden van het netwerk. De gezondheidsbeweging Viteylingen kan alleen succesvol worden als we samenwerken met lokale partners. We zijn ervan overtuigd dat alle bedrijven, organisaties, scholen, (sport)verenigingen, horeca en supermarkten een bijdrage kunnen leveren. Of je nu stappen onderneemt om de vitaliteit van je werknemers te bevorderen, een gezond gerecht op de kaart van je restaurant zet of de (sport)vereniging rookvrij maakt: alle kleine stapjes zorgen ervoor dat er meer gezonde keuzes te vinden zijn in Teylingen.

Meer focus op preventie

- Regionale samenwerking bij het integreren van de lokale preventieakkoorden.
- Samenwerking bevorderen met de maatschappelijke eerste lijn, zoals huisartsenpraktijken, wijkteams (en andere lokale teams) en Centra voor Jeugd en Gezin.

Datagedreven werken

De Gemeentezorgspiegel biedt de mogelijkheid om alle digitale informatie over zorggebruik bij elkaar te brengen.

Sportieve routes

Steeds meer mensen sporten en bewegen buiten clubverband. Er is meer behoefte aan sportieve routes in de openbare ruimte. Bij de nieuwbouw van Nieuw Boekhorst wordt daar rekening mee gehouden, net als met het opzetten van het Gezond Rondje Teylingen.

Maatschappelijke accommodaties

Indien er aanpassingen, verbeteringen of uitbreiding van maatschappelijke accommodaties gewenst is, waarbij de gemeente economisch eigenaar is, kan dit additionele kosten met zich meebrengen. Naarmate de termijn tussen planvorming, besluitvorming, opdrachtverstrekking en uitvoering toeneemt, kunnen de kosten stijgen. In 2024 wordt een nieuw accommodatieplan opgesteld.

Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA)

In Teylingen zijn we al langer op weg om de vitaliteit van inwoners integraal te benaderen. Het belang hiervan is op landelijk niveau nu ook erkend met het Gezond en Actief Leven Akkoord. In het GALA zijn gezamenlijk afspraken gemaakt op het gebied van gezondheid en welbevinden. Daarmee bouwen we aan het fundament voor een gerichte lokale en regionale aanpak van preventie, gezondheid en sociale kwaliteit. De volgende hoofddoelen staan centraal in het GALA:

- terugdringen van gezondheidsachterstanden en Kansrijke start;
- een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten;
- versterken sociale basis;
- een gezonde leefstijl;
- versterken van de mentale weerbaarheid en gezondheid;
- vitaal ouder worden;
- regionale preventie-infrastructuur.

Om het GALA te kunnen uitvoeren, komen er middelen naar gemeenten om aan de slag te gaan met verschillende programma's. De programma's uit het GALA zullen worden geïntegreerd in de uitvoeringsprogramma's van de Maatschappelijke Agenda.

Integraal Zorgakkoord (IZA)

Het Integraal Zorgakkoord heeft als doel de zorg voor de toekomst goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Om dit te bereiken zijn afspraken gemaakt tussen het ministerie van VWS en een groot aantal partijen in de zorg. Voor het realiseren van de doelstellingen uit het IZA is er ook een werkprogramma voor de inzet van gemeenten. Er wordt een koppeling gemaakt met de bestaande werkstructuur tussen zorgverzekeraars en gemeenten, de (bestuurlijke) overleggen die hierover tussen VNG, ZN en VWS al plaatsvinden en de (bestuurlijke) afspraken die al zijn gemaakt over het toewerken naar een regionale preventie infrastructuur. Gemeenten in de zorgkantoorregio gaan samen met de preferente zorgverzekeraar Zorg & Zekerheid aan de slag met het inrichten van de ketenaanpakken, zoals benoemd in het IZA. Dit zijn Kansrijke start, de Gecombineerde Leefstijlinterventie (GLI), Obesitas en overgewicht bij kinderen, Welzijn op Recept en Valpreventie.

2.1.1 Vitaliteit

Onze inwoners (van -9 maanden tot 100+) hebben gelijke kansen op een goede gezondheid

Positieve Gezondheid is een bredere kijk op gezondheid. Vanuit die bredere benadering kijken we naar het vermogen van onze inwoners om met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. Daarvoor is een gezonde leefstijl nodig; lichamelijk, mentaal en sociaal. Dat is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Daarom willen we dit stimuleren zodat dat alle inwoners gelijke kansen hebben, van jong tot oud. Een gezonde leefstijl is al op jonge leeftijd belangrijk, juist dan willen we een goede basis leggen. Gezondheidsbeleid is echter breder dan alleen preventie. Want hoewel de levensverwachting stijgt, stijgt ook het aantal mensen met chronische aandoeningen.

We hebben oog voor kwetsbare inwoners (sommige ouderen, mensen met een beperking, inwoners die worden uitgesloten of zware tegenslagen kennen).

We stimuleren vooral beschermende en gezondheid bevorderende factoren; zowel voor onze inwoners als hun omgeving. Daarnaast hebben we aandacht voor risico's en onderliggende problemen op sociaal en maatschappelijk vlak.

We benoemen vitaliteit als eerste opgave omdat dit de basis vormt voor de volgende opgaven.

Vitaliteit sluit aan bij onze visie op meedoen en de kracht van onze inwoners.

Wat willen we bereiken?

Doel: De gezonde keuze moet de makkelijke keuze worden. We willen een fysieke en sociale omgeving die uitnodigt tot gezond gedrag

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	De brede maatschappelijke agenda sluit aan bij de begrippen 'brede welvaart' en 'Positieve Gezondheid' en staat voor een opgavegerichte en integrale aanpak.
A2	Met onze partners dragen we bij aan de uitvoering van het leefstijlakoord Viteylingen
A3	"Iedereen doet mee" – stimuleren wij door burgerinitiatieven te ondersteunen, waar daar ruimte voor is.
A4	Het monitoren, sturen en rapporteren van de taken die zijn belegd bij de verschillende (uitvoerings) partners.

Wat willen we bereiken?

Doel: Onze inwoners worden gezonder ouder, zowel fysiek als mentaal, en hebben meer gezonde levensjaren door levenslang te investeren in een positieve en gezonde leefstijl

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	In de omgevingsvisie formuleren we onze doelen voor een gezonde leefomgeving, met voldoende ruimte voor sport en beweging. Dit doen we door zowel accommodaties als buitenruimte uitdagend te maken: dat nodigt uit tot bewegen.
B2	We stimuleren bij het ontwikkelen van sportvoorzieningen het multifunctionele gebruik.
B3	We gaan door met het ondersteunen en het uitrollen van "de sportieve routes" in de openbare ruimte. Hierbij betrekken wij de buurtsportcoaches, vanuit het programma Viteylingen.
B4	We geven uitvoering aan het sport- en beweegbeleid. We voeren acties uit de sportnota Teylingen sportbeleid uit. Dit draagt integraal ook bij aan diverse andere pijlers van de Maatschappelijke agenda, waaronder: Talentontwikkeling, Zorg voor Elkaar, opgroeien en thuis wonen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) HECHT (voorheen RDOG Hollands Midden) Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.2 Talentontwikkeling

Inwoners kunnen zich hun leven lang blijven ontwikkelen

Lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden zijn basisvoorwaarden om te kunnen functioneren in de samenleving en op de arbeidsmarkt, om mee te kunnen doen en om jezelf te kunnen ontwikkelen. Jezelf ontwikkelen is belangrijk voor veerkracht, zingeving en het gevoel van eigenwaarde en identiteit. Iedereen heeft talenten en eigen kracht. We willen ruimte geven deze te ontdekken en te ontwikkelen. Cultuur, sport en een goede bibliotheek zijn daarvoor krachtige middelen, voor inwoners van alle leeftijden. Daarmee bevorderen we ook ontmoetingen en dus sociale cohesie. Cultuur is de zuurstof van onze samenleving, zonder kunst en cultuur verstikt zij. Cultuur kan ons verbinden, raken, veranderen en verwonderen.

Deze opgave heeft relatief veel overlap met opgave 1 (vitaliteit) en opgave 5 (opgroeien en opvoeden). Ontwikkelingen en activiteiten die we bij deze opgaven hebben genoemd, nemen we hier niet nogmaals op, maar dragen wel bij aan het verwezenlijken onderstaande ambities.

Trends en ontwikkelingen

In 2021 zijn er bij de Bibliotheek Bollenstreek Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) geopend om de toegankelijkheid van de digitale overheid te vergroten. Het IDO werd tot en met 2022 via het Rijk gesubsidieerd door de Koninklijke Bibliotheek (KB). Inmiddels is de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer herzien. Hiermee is het IDO wettelijk verankerd. Hierdoor zijn gemeenten per 2023 verantwoordelijk gemaakt voor de instandhouding van het IDO. Concreet betekent dit dat gemeenten de taak van de KB overnemen als subsidieverstrekker van het IDO.

Er is een locatie-onderzoek gedaan voor de Bibliotheek van de Toekomst in Voorhout. Opzet en inrichting van de bibliotheek moeten zorgen voor optimaal gebruik.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen: Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Talenten van inwoners worden meer benut.
- Iedereen kan lezen, schrijven, rekenen, met geld en computers omgaan.
- Iedereen, jong en oud, krijgt kansen en wordt gestimuleerd tot een zinvolle vrijetijdsbesteding.
- Meer kinderen en volwassenen kunnen kennismaken met diverse vormen van expressie en culturele uitingen.
- Er zijn in de buurten voldoende gelegenheden om elkaar te ontmoeten, te bewegen en voor cultuurparticipatie: kleinschalig, laagdrempelig, toegankelijk en betaalbaar.

Inclusie:

- Iedereen kan gebruikmaken van (culturele) voorzieningen; ook inwoners die moeite hebben mee te doen aan de samenleving bijvoorbeeld door een laag inkomen of een beperking.

Wat gaan we doen?

- We voeren de acties uit de nota cultuur uit, als belangrijk middel voor de andere opgaven uit deze agenda zoals bijvoorbeeld vitaliteit, zorg voor elkaar, opgroeien en thuis wonen.
- We voeren de acties uit het regionale convenant 'Bondgenootschap voor Geletterdheid' uit.
- We voeren het onderwijskansenbeleid uit.

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
% inwoners dat deelneemt aan het verenigingsleven	59% (2020)	Burgerpeiling VNG

Er zijn nog weinig monitorgegevens voorhanden. Bij het uitwerken van deze opgave in een uitvoeringsprogramma wordt onderzocht of er meer indicatoren te verkrijgen zijn.

Wat willen we bereiken?

Doel: Meer kinderen en volwassenen kunnen kennismaken met diverse vormen van expressie en culturele uitingen

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	Basisscholen nemen deel aan Programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024 en Verwonder om de Hoek.
D2	Wij gaan een beeldend kunstwerk plaatsen in het Molentochtpark in Voorhout. De definitieve plaatsing van het kunstwerk is in 2024.
D3	Er is een ruim en gevarieerd cultureel aanbod.

Wat willen we bereiken?

Doel: Er zijn in de buurten voldoende gelegenheden om elkaar te ontmoeten, te bewegen en voor cultuurparticipatie: kleinschalig, laagdrempelig, toegankelijk en betaalbaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
E1	Er zijn voldoende accommodaties en voorzieningen, zoals theaters en multifunctionele gebouwen.
E2	Tijdens de Actieweek voor Cultuur in oktober wordt een impuls gegeven op welke wijze kunstvouchers worden ingezet. De uitvoering hiervan is in 2024..

Wat willen we bereiken?

Doel: Talenten van inwoners worden meer benut

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We voeren acties uit de cultuurnota uit. Dit draagt integraal ook bij aan diverse andere pijlers waaronder: Vitaliteit, Zorg voor Elkaar, Opgroeien en Opvoeden en Thuis Wonen.
A3	Met onze partners werken we ambities uit om te komen tot een leven lang ontwikkelen en persoonlijke ontplooiing. Wij stimuleren verbindingen van de cultuursector met zorg, welzijn, onderwijs en het bedrijfsleven.
A3	We voeren de acties uit het regionale convenant Bondgenootschap voor Geletterdheid uit.
A4	In de omgevingsvisie formuleren we onze doelen voor een aantrekkelijk kunst- en cultuurklimaat.

Wat willen we bereiken?

Doel: Iedereen kan lezen, schrijven, rekenen, met geld en computers omgaan

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	Wij benutten de Bibliotheek Bollenstreek als facilitator voor cultuur en het sociaal domein.
B2	Wij organiseren een maatschappelijk debat dat moet leiden tot een verbindend uitvoeringsprogramma, waarbij het culturele veld en de maatschappelijke partners worden betrokken.

Wat willen we bereiken?

Doel: Iedereen, jong en oud, krijgt kansen en wordt gestimuleerd tot een zinvolle vrijetijdsbesteding

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Jaarlijks organiseert Kunstweek Warmond in november een kunstweek.
C2	Eelco Koolhaas van het Ministerie van Verhalen is van mei tot november aangesteld als culturele aanjager. Er worden initiatieven in gang gezet om culturele (arrangeurs) voor activiteiten en programma's aan te stellen.
C3	Tijdens de Actieweek voor Cultuur in oktober wordt een impuls gegeven aan het oprichten van een cultureel platform.
C4	Uitzetten van een kunstroute (Teylingen-breed).

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen

2.1.3 Zorg voor elkaar

Onze inwoners ondersteunen elkaar en zetten zich in voor leefbare wijken

We zien het belang van betrokken inwoners, die elkaar helpen en ondersteunen waar nodig. Waar dat niet voldoet, volgt steun en hulp van de gemeente. Zo versterken we de veerkracht, leefbaarheid en veiligheid van ons dorp en de lokale samenleving. Dit is de kracht van Teylingen, die gelukkig een lange traditie kent van omkijken naar elkaar. We hebben oog voor de inspanningen van vrijwilligers en mantelzorgers die zich soms overbelast voelen en inwoners die zich eenzaam voelen. We streven naar een gevoel van veiligheid en samenhang voor al onze inwoners, zodat iedereen zich uitgenodigd voelt om mee te doen, elkaar te ontmoeten en te helpen; van jong tot oud.

Trends en ontwikkelingen

Eenzaamheid

De gemeente heeft zich aangesloten bij de landelijke aanpak tegen eenzaamheid; het programma Eén tegen eenzaamheid. Dit programma is verlengd en loopt ook de komende jaren door. De coronapandemie heeft bij verschillende groepen, waaronder jongeren, impact gehad op de mate waarin zij eenzaamheid hebben ervaren.

Mantelzorg

Er komt steeds meer druk op mantelzorgers, vaak ook specifiek op jonge mantelzorgers, doordat het beleid gericht is op langer zelfstandig thuis wonen en zelfredzaamheid. Ook ontwikkelingen als vergrijzing en het groeiende personeelstekort in de zorg spelen een rol. Respijtzorg draagt bij aan het ontlasten van de mantelzorgers/vrijwilligers.

Vrijwilligers

Door de coronapandemie zijn er veranderingen in hoe mensen aankijken tegen vrijwilligerswerk. Mensen (her)overwegen of ze nog vrijwilligerswerk willen blijven doen en er komen ook nieuwe vrijwilligers bij. Het aantal vrijwilligers met een rugzakje neemt bovendien toe. Er is meer animo voor kortdurend en flexibel vrijwilligerswerk.

In de Maatschappelijke Agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Inwoners zijn (meer) betrokken bij hun buurt en kijken naar elkaar om.
- Jong en oud voelen zich prettig en veilig in de wijk en op straat.
- Minder mensen voelen zich eenzaam.
- De draagkracht en draaglast van mantelzorgers zijn in balans.
- Mantelzorgers en vrijwilligers weten zich gesteund door de gemeente.

Inclusie:

- Inwoners hebben begrip en zijn behulpzaam voor kwetsbare inwoners, zoals mensen met psychische problematiek.

Wat gaan we doen?

- We stellen met ervaringsdeskundigen een praktische inclusieagenda op, waarmee we stap voor stap werken aan een inclusieve samenleving. Daarin is, voor zover gewenst en afhankelijk van prioriteiten, aandacht voor alle opgaven uit de MAG.
- We voeren het integraal veiligheidsbeleid uit, voor zowel veilige buurten, als het gevoel van veiligheid van de individuele burger
- We voeren het landelijke actieplan "Één tegen eenzaamheid" uit
- We waarderen en ondersteunen onze vrijwilligers en mantelzorgers
- We moedigen buurtinitiatieven aan, bijvoorbeeld met onze wijkregisseur en de organisatie van wijkavonden
- We bouwen verder aan een integrale toegang met de uitgangspunten van 1Gezin/1Plan, onder andere voor goede informatie
- We werken aan een fysieke inrichting die uitnodigt tot ontmoeten

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Schaalscore samenredzaamheid buurt Deze score geeft o.a. aan of buurtbewoners voor elkaar klaarstaan en of ze zich inzetten voor de leefbaarheid in hun buurt.	5,38 (2020)	Burgerpeiling VNG
Rapportcijfer van inwoners over veiligheid in de buurt	7,8 (2019)	Veiligheidsmonitor CBS/I&O Research
% inwoners dat zich ernstig eenzaam voelt	5,8% (2019) jeugd	GGD
	10 % (2022) Volwassenen 18+	GGD/RIVM
	9 % (2022) 75+	GGD/ RIVM
% overbelaste mantelzorgers	15% (2020)	GGD
% inwoners dat vrijwilligerswerk doet	40%, waarvan 20% incidenteel, 20% structureel (2020)	Burgerpeiling VNG
Score voor sociale inclusie Dit is het percentage inwoners dat aangeeft zich niet of nauwelijks belemmerd te voelen in de deelname aan het maatschappelijk leven door het gevoel er niet bij te horen/zich niet thuis te voelen.	89% (2020)	Burgerpeiling VNG

Wat willen we bereiken?

Doel: Mantelzorgers en vrijwilligers weten zich gesteund door de gemeente

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
E1	We waarderen mantelzorgers met het mantelzorgcompliment.
E2	We werken aan een actieve participatie van mantelzorgers bij de beleidscyclus
E3	We waarderen vrijwilligers door het uitreiken van vrijwilligersprijs / Teylingerprijs.
E4	We zorgen voor begeleiding naar vrijwilligerswerk en ondersteunen vrijwilligersorganisaties. We verbinden vraag en aanbod.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners zijn (meer) betrokken bij hun buurt en kijken naar elkaar om

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A2	We moedigen buurtinitiatieven aan, bijvoorbeeld met onze contactfunctionaris en wijkavonden.

Wat willen we bereiken?

Doel: Jong en oud voelt zich prettig en veilig in de wijk en op straat. Voor deze ambitie werken we samen met OOV.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	We zetten outreachend jongerenwerk in.
B2	We zetten de ervaringen uit het uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg 'Omzien naar elkaar' in om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren.

Wat willen we bereiken?

Doel: Minder mensen voelen zich eenzaam

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	We voeren het plan lokale aanpak eenzaamheid uit in samenwerking met maatschappelijke partners en werken aan de doorontwikkeling van de aanpak van eenzaamheid.
C2	We faciliteren en stimuleren laagdrempelige ontmoetingen en initiatieven vanuit inwoners.

Wat willen we bereiken?

Doel: De draagkracht en draaglast van mantelzorgers zijn in balans

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	We ondersteunen mantelzorgers met informatie en advies, begeleiding en hulp op maat via de Regeling ondersteuning mantelzorg en respijtzorg.
D2	We werken samen met het zorgkantoor, zorgorganisaties en andere gemeenten om de mogelijkheden voor respijtzorg (tijdelijke vervanging van mantelzorg) verder te verbeteren.
D3	We bevorderen signalering, doorverwijzing en aandacht voor mantelzorgers bij maatschappelijke partners.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen woningbouwcoöperatie STEK informele ondersteuning; bijv. Humanitas/ Rode Kruis 1elijn: huisartsen / fysiotherapie/ logopedie

2.1.4 Werk en inkomen

Onze inwoners hebben voldoende middelen voor hun levensonderhoud en om naar vermogen mee te kunnen doen

We vinden het belangrijk dat onze inwoners in hun levensonderhoud kunnen voorzien en om mee te kunnen doen in onze samenleving. De meeste inwoners werken en redden zich goed. Sommige inwoners hebben de hulp nodig van de gemeente om te voorkomen dat werkloosheid of armoede leidt tot zorgen over inkomen, schulden en sociale uitsluiting. We willen dat de kinderen in gezinnen met (dreigende) armoede veilig opgroeien, gelijke kansen krijgen en op tijd gezien worden, bijvoorbeeld in het onderwijs. We weten dat langdurige geldzorgen kunnen leiden tot chronische stress, gezondheidsproblemen en dus minder denk- en doe- vermogen. Daardoor wordt meedoen aan de samenleving en het oplossen van problemen nog moeilijker. Informatie en hulp moet daarom makkelijk toegankelijk zijn. Een vraag om hulp vereist een integraal plan op maat. Het bestrijden van armoede en schulden maakt onze inzet op de andere opgaven van deze agenda effectiever.

Trends en ontwikkelingen

Armoede en bestaanszekerheid

Meer dan een half miljoen Nederlandse huishoudens leven in armoede en maar liefst 1 op de 5 mensen heeft betalingsproblemen. En de gevolgen liegen er niet om: armoede en schulden kunnen leiden tot stress, verminderde gezondheid, opvoedproblemen, uitsluiting en soms zelfs het missen van een dak boven het hoofd. Kinderen die opgroeien in armoede lopen vaak een achterstand op die nauwelijks nog in te lopen is. Bestaanszekerheid gaat over een bestaan met voldoende en voorspelbaar inkomen, een woning, toegang tot onderwijs en zorg en een buffer voor onverwachte uitgaven.

Energiearmoede

Vanwege de sterk gestegen energieprijzen neemt het risico op energiearmoede toe. Risicogroepen zijn inwoners met een laag inkomen en een hoge energierekening en/of een minder goed geïsoleerd huis. Het Rijk stelt middelen beschikbaar aan gemeenten om energiearmoede te bestrijden.

De toegenomen inflatie met mogelijk gevolgen voor de minimaregelingen

Door de sterk toegenomen inflatie en stijgende prijzen voor energie en levensonderhoud daalt de koopkracht. Het risico op financiële problemen neemt daardoor toe. Een gevolg kan zijn dat inwoners die voorheen rond konden komen, nu moeite hebben met het betalen van de rekeningen. Naar verwachting wordt er een groter beroep gedaan op minimaregelingen en bijvoorbeeld de Voedselbanken.

Vroegsignalering

Nog steeds sluiten nieuwe partners zich aan bij de aanpak vroegsignalering. Dit vergroot het bereik en betekent automatisch een stijging van het aantal meldingen. Vroegsignalering is een belangrijk instrument om inwoners met (dreigende) schuldenproblematiek in een zo vroeg mogelijk stadium te bereiken.

Wettelijke schuldsanering

In 2023 is de wettelijke aflosperiode bij schuldsaneringstrajecten in het kader van de Wsnp (Wet schuldsanering natuurlijke personen) verkort van 36 naar 18 maanden. Dit betekent dat inwoners sneller schuldenvrij zijn en weer mee kunnen doen. Het verkorten van de termijn maakt nazorg en begeleiding extra belangrijk.

Werk en inkomen

Wij vinden het belangrijk dat al onze inwoners voldoende middelen hebben om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien en naar vermogen te kunnen meedoen. Samen met Provalu en de ISD Bollenstreek geven wij invulling aan onze taak op het gebied van participatie, werk en inkomen. Als een inwoner (tijdelijk) geen werk heeft of niet kan voorzien in het eigen levensonderhoud, kan ISD Bollenstreek een uitkering toekennen. ISD zorgt vervolgens voor bemiddeling, begeleiding en/of activering. Zodra er werkvermogen in beeld komt, volgt overdracht aan Provalu. Provalu zorgt voor verdere toeleiding, scholing, training en bemiddeling naar werk als dat zelfstandig niet lukt. Wij werken hierbij nauw samen met het Werkgeversservicepunt Holland Rijnland.

Wet sociale werkvoorziening

Bij de invoering van de Participatiewet in 2015 is de instroom in de Wet sociale werkvoorziening (WSW) gestopt. Dit betekent dat de huidige WSW-populatie zal afnemen en nieuwe doelgroepen zich aanmelden. Inmiddels is duidelijk dat de uitstroom uit de WSW sneller verloopt dan verwacht. Deze trend is begonnen in 2021 en zal zich voortzetten in 2024. Dit heeft op termijn ook gevolgen voor de subsidiëring/ financiering vanuit het Rijk. Daarom zetten we samen met onze uitvoeringsorganisatie Provalu (GR KDB) in op andere soorten van dienstverlening voor de veranderende doelgroep en onderzoeken we nieuwe mogelijkheden voor het (terug)begeleiden naar de arbeidsmarkt van mensen met een arbeidsbeperking.

Nieuw Beschut

Na het stoppen van nieuwe instroom in de WSW, is "Nieuw beschut" een van de nieuwe regelingen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Deze regeling is bedoeld voor de kwetsbaarste doelgroep. We zien inmiddels dat de animo voor beschut werkplekken in een gedeelte van onze regio hoger ligt dan het landelijk beeld. Wij willen ook deze groep mensen een plek bieden in onze samenleving en zullen daarom ook in 2024 inzetten op het stimuleren van meer beschut werkplekken. Daardoor zullen we waarschijnlijk boven de taakstelling uitkomen. Deze ontwikkeling, opgeteld bij het wegvallen van een bonusregeling (Rijk) voor "Nieuw beschut" en de invoering van de CAO "Aan de Slag", leidt tot een financieringstekort waar we kritisch naar moeten kijken.

PRO/VSO aansluiting op de arbeidsmarkt

We zien een groei in het aantal jongeren dat via praktijkonderwijs/voortgezet speciaal onderwijs (PRO/VSO) het doelgroepenregister instroomt. Deze jongeren worden na afronding van hun studie automatisch opgenomen in het doelgroepenregister. In samenwerking met Provalu en Het Jongerenpunt zetten we er stevig op in om deze jongeren succesvol naar de arbeidsmarkt te begeleiden. Sommigen zijn direct bemiddelbaar naar arbeid, anderen hebben wat meer aandacht nodig. Dit kan een vervolgopleiding in het regulier onderwijs zijn, waarvoor wij in samenwerking met MBORijnland een hybride leeromgeving hebben ontwikkeld, maar ook het volgen van stages en cursussen. Bij dit laatste spreken we van maatwerkoplossingen. Wij blijven investeren in de toekomst van onze jeugd.

Reguliere uitkering (bijstand) Participatiewet

Ondanks min of meer gelijkblijvende aantallen is er een duidelijk verandering waarneembaar binnen de groep mensen met een uitkering via de Participatiewet. Het aanwezige arbeidspotentieel binnen deze groep neemt sterk af. Voorheen had 60% van de mensen een redelijk tot goed arbeidspotentieel en was 40% moeilijk bemiddelbaar was. We zien dat deze verhouding omdraait. We vergroten daarom onze focus op deze moeilijk te bemiddelen groep. Dit doen wij onder andere door in samenwerking met ISD Bollenstreek en Provalu diverse activerings- en Werkfittrajecten aan te bieden.

Wijziging Wet Gemeenschappelijke Regelingen

Op 1 juli 2022 is de wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in werking getreden. Sindsdien hebben gemeenteraden meer mogelijkheden om hun kaderstellende en controlerende rol te versterken binnen de samenwerkingsverbanden waaraan zij deelnemen.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen: Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Zo veel mogelijk inwoners zijn in staat in hun eigen inkomen te voorzien.
- Inwoners zonder betaald werk kunnen meedoen en ervaren een zinvolle bijdrage aan de samenleving.
- Het aantal inwoners dat leeft op of onder de armoedegrens neemt af, het besteedbaar inkomen wordt hoger.
- Het gebruik van minimaregelingen neemt toe.
- Het aantal inwoners met problematische schulden neemt af.
- Inwoners met geldzorgen weten waar ze terecht kunnen voor hulp en die hulp is toegankelijk en effectief.
-

Inclusie:

- Kinderen kunnen meedoen, ook als het de ouders/opvoeders ontbreekt aan de middelen daarvoor.

Wat gaan we doen?

- We bieden inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt kansen op participatie door werk of vrijwilligerswerk.
- We zetten in op vroegsignalering, preventie van schulden en op bewustwording.
- Met de integrale toegang en voorzieningen bereiken we inwoners en gezinnen in (dreigende) armoede.

- We bieden statushouders steun bij hun inburgeringstraject en proberen ze zo snel mogelijk aan werk te helpen.

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
% huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum Dit inkomen houdt rekening met de grens van inkomensondersteunende maatregelen en biedt ruimte voor mensen die met stapeling van kosten te maken hebben.	9,2% (2019) ¹	CBS
% inwoners met risicovolle of problematische schulden	4% (2020) volwassenen 18+	GGD
Netto arbeidsparticipatie* Dit is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale bevolking.	76% (2022)	CBS
% inwoners waarbij financiën geen belemmering vormen om mee te doen Dit is het percentage inwoners dat aangeeft dat hun financiële situatie hen niet of nauwelijks belemmert in deelname aan het maatschappelijk leven.	86% (2020)	Burgerpeiling VNG
Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar*	698,7 (2022)	LISA
Aantal personen met een bijstandsuitkering per 10.000 inwoners*	176,4 (2021)	CBS
Aantal lopende re-integratievoorzieningen per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar*	78,3 (2022, voorlopige cijfers)	CBS
% Werkloze jongeren t.o.v. 16 t/m 22-jarigen*	1% (2021)	CBS jeugd
% Kinderen tot 18 jaar in een uitkeringsgezin*	3% (2021)	CBS jeugd

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Wat willen we bereiken?

Doel: Financieel misbruik van kwetsbare inwoners neemt af

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
F1	De afgelopen jaren is deelgenomen aan de Alliantie Financieel Misbruik. Deze Alliantie heeft veel overeenkomsten met de Alliantie Eén tegen Eenzaamheid, zowel qua doelgroep als qua aangesloten organisaties. Deelname aan de Alliantie Eén tegen Eenzaamheid vervangt daarmee de deelname aan de Alliantie Financieel Misbruik.

¹ Dit zijn voorlopige cijfers.

Wat willen we bereiken?

Doel: Zo veel mogelijk inwoners zijn in staat in hun eigen inkomen te voorzien

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	<p>Het "Project Sturing en Samenwerking" staat aan de basis van de transformatie van uitvoeringsorganisatie Provalu naar een toekomstbestendig sociaal ontwikkelbedrijf. Met daarbij behorende dienstverlening die aansluit op de uitdagingen die de Participatiewet met zich meebrengt en de kansen op duurzame uitstroom van onze kwetsbaarste inwoners vergroot. Een van de belangrijkste doelen van dit project is het bepalen van een gemeenschappelijk gedragen toekomstvisie. "sturing en Samenwerking wordt afgerond in 2023.</p> <p>We voeren de acties uit het Taalpact uit om laaggeletterdheid onder inwoners te verlagen en daarmee hun zelfredzaamheid te verhogen.</p> <p>We begeleiden Pro/Vso jongeren actief naar de arbeidsmarkt in samenwerking met Provalu, het Jongerenpunt en MBO Rijnland.</p> <p>Provalu helpt inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt richting werk of zinvolle dagbesteding, in samenwerking met ISD Bollenstreek. Daarnaast bemiddelen zij inwoners met een bijstandsuitkering naar passend werk. Voor statushouders worden aparte trajecten ontwikkeld.</p> <p>ISD Bollenstreek is de verwijzer naar Provalu voor mensen met een uitkering op grond van de Participatiewet. En de ISD verzorgt de intake, schat het arbeidsvermogen in en vraagt indien nodig een loonwaardebepaling aan.</p> <p>ISD Bollenstreek informeert inwoners actief over mogelijkheden voor extra Financiële hulp (bijzondere bijstand, toeslagen, kwijtschelding)</p> <p>De Bibliotheek Bollenstreek is een centraal punt bij bijvoorbeeld het tegengaan van analfabetisme, laaggeletterdheid en biedt samen met andere partners onder meer een belastingspreekuur aan. Dit helpt voorkomen dat mensen onnodig schulden oplopen en/of belastingteruggaven mislopen.</p>

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners zonder betaald werk kunnen meedoen en ervaren een zinvolle bijdrage aan de samenleving

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	<p>Het project Lekker Fit is de opvolger van het project Meedoen dat eind 2022 werd beëindigd. Lekker Fit is een sociaal activeringstraject gericht op participatie voor inwoners met (en zonder) een participatie-uitkering.</p> <p>In dit traject krijgen ze persoonlijke begeleiding, een cursus werknemersvaardigheden, sportieve activiteiten en hulp bij het oplossen van problemen.</p> <p>De drie belangrijkste uitgangspunten zijn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er moet meer focus komen op het welbevinden en niet alleen op werk; 2. Er zijn meer mensen die baat kunnen hebben bij deelname aan het project; 3. Meer intensieve samenwerking met de ketenpartners kan veel waarde toevoegen voor de deelnemer. <p>Met dit project Lekker Fit geven de Welzijnsorganisaties, de Intergemeentelijke Sociale Dienst en Provalu invulling aan deze drie uitgangspunten. Het resultaat is een sterkere en bredere benadering om inwoners van Teylingen zonder werk op weg te helpen naar een baan of naar een zinvolle maatschappelijke bijdrage.</p> <p>Daarnaast is het mogelijk om via UWV een indicatie dagbesteding te krijgen als als door ISD/Provalu wordt vastgesteld dat er (nog) geen sprake is van werkvermogen.</p> <p>UWV doet de toetsing en kan vervolgens een indicatie (arbeidsmatige) dagbesteding afgeven. Deze wordt bekostigd vanuit de WMO. Er zijn diverse mogelijkheden en locaties waar mensen, al naar gelang hun competenties en vaardigheden een of meerdere dagdelen kunnen deelnemen. Vanuit dagbesteding is het ook mogelijk door te ontwikkelen naar arbeid.</p>

Wat willen we bereiken?

Doel: Het gebruik van minimaregelingen verbetert

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Wij voeren communicatieacties uit om de bekendheid van de regelingen te vergroten onder zowel inwoners als de maatschappelijke partners.

Wat willen we bereiken?

Doel: Het aantal inwoners met problematische schulden neemt af

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	We voeren acties uit het beleidsplan Schuldhulpverlening uit. Dit betekent onder meer dat we inzetten op vroegsignalering, op preventie van schulden en op bewustwording.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners met geldzorgen weten waar ze terecht kunnen voor hulp en hulp is toegankelijk en effectief

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
E1	Door aan te sluiten bij initiatieven die zich specifiek richten op het laagdrempelig bereiken en helpen van inwoners met (problematische) geldzorgen, maken wij de hulp toegankelijker.
E2	We voeren communicatieacties uit om inwoners te informeren waar zij met hulpvragen terecht kunnen.
E3	We bevorderen de samenwerking tussen (schuld)hulpverleners, vrijwilligers en maatschappelijke partners om effectief hulp te kunnen verlenen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier Stichting Leergeld Jeugdfonds Sport & Cultuur TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, historische verenigingen PRO/VSO scholen MBO Rijnland

2.1.5 Opgroeien en opvoeden

Onze kinderen groeien op in een gezonde en veilige omgeving en ouders en opvoeders voelen zich gesteund als dat nodig is

De jeugd heeft de toekomst. Daarom willen we dat onze kinderen en jongeren opgroeien in een gezonde en veilige omgeving in Teylingen. Enerzijds besteden we aandacht aan ouders en opvoeders. We vinden het belangrijk dat ouders, samen met hun sociale omgeving, in staat zijn om zelf de kinderen op te voeden. Het is gebruikelijk dat opvoeden gepaard gaat met twijfels, vragen en zorgen. Alle ouders krijgen daarom een laagdrempelig aanbod dat vroegtijdig en zo licht als mogelijk beschikbaar is. Langdurige vormen van zorg en ondersteuning zijn aanwezig voor ouders die problemen ervaren op meerdere gebieden. Een integrale aanpak is dan gewenst om zo'n complexe problematiek te doorbreken. Het uitgangspunt van alle ondersteuning is: zo licht als mogelijk, zo zwaar als nodig. Anderzijds hebben we oog voor kinderen die het thuis, op school of in de wijk moeilijk hebben en minder goed meekomen. Spanningen over armoede, wonen, scheiding van ouders of zich buitengesloten voelen kunnen dit veroorzaken. In het nationale gezondheidsbeleid staat het verlagen van deze dagelijkse spanningen centraal. Door deze agenda na te leven dragen wij hieraan bij, zodat elk kind zich optimaal en met gelijke ontwikkelingskansen ontwikkelt.

Trends en ontwikkelingen

Versterken van preventief aanbod

In 2024 bekijken we de mogelijkheden om het preventief aanbod te versterken. We gaan na welke laagdrempelige interventies een zinvolle aanvulling zijn op het bestaande aanbod. De samenhang met aanpalende domeinen verstevigen we, zoals het onderwijs, armoedebeleid en gezondheidsbeleid.

Verlenging middelen Nationaal Programma Onderwijs (NPO)

Gemeenten krijgen, naast het onderwijs, (extra) middelen om scholen te ondersteunen bij de aanpak van coronavertragingen. Deze middelen worden vanaf het begin van het programma in 2021 ingezet binnen de gemeente en zijn verlengd tot en met schooljaar 2024-2025.

De gemeente heeft voor de bestedingsdoelen dit schooljaar aansluiting gezocht bij de landelijk vastgestelde maatregelen. De voorkeur gaat daarbij uit naar inzet op activiteiten die het welbevinden van de kinderen bevorderen. De scholen kunnen de NPO-subsidie gezamenlijk aanvragen of in samenwerking met andere organisaties in de gemeente. Aanvragen worden jaarlijks ingediend via de website van de gemeente.

Kamerbrief Hervormingsagenda Jeugd

De Hervormingsagenda Jeugd is in juni 2023 aangenomen op de VNG-ledenvergadering. Thema's uit de hervormingsagenda zijn: normaliseren, verstevigen van de sociale basis, steviger sturen op effectiviteit en kwaliteit, verplichte regionale inkoop van specialistische jeugdhulp, afbouw van gesloten jeugdhulp, aanpak van wachttijden, de krapte op de arbeidsmarkt, beperken reikwijdte jeugdhulpplicht, minder marktwerking. Deze thema's sluiten aan bij ontwikkelingen waaraan in de regio gewerkt wordt. Er wordt nader onderzocht wat de gevolgen zijn van de Hervormingsagenda op de regionale aanpak.

Versterken lokale toegang

In 2024 gaan we door met het versterken van de lokale toegang. Om de kwaliteit van ondersteuning en toeleiding te waarborgen is in 2023 ingezet op het aantrekken van een gedragswetenschapper en kwaliteitsmedewerker. Onderzocht wordt of dit in 2024 ook voortgang kan vinden. Dit sluit ook aan op de maatregelen vanuit de Hervormingsagenda Jeugd.

Doorontwikkeling ServiceOrganisatie Zorg

Sinds 1 januari 2023 is de gemeenschappelijke regeling Serviceorganisatie Zorg van kracht. In 2023 is gewerkt aan doorontwikkeling ervan, in 2024 wordt dit voortgezet. Vanaf 2024 sluit gemeente Voorschoten aan bij de gemeenschappelijke regeling.

Druk op de jeugdzorg

In de regio wordt gewerkt aan bezuinigingsmaatregelen om de jeugdzorg betaalbaar te houden voor inwoners die het echt nodig hebben. In 2023 zijn maatregelen bekeken die gericht waren op bedrijfsvoering en maatregelen met een beleidsmatige impact. In 2024 worden meer fundamentele maatregelen bekeken, ook in samenhang met de bezuinigingsmaatregelen die gepaard gaan met de Hervormingsagenda jeugd.

Er zijn veel redenen waardoor jongeren in de problemen kunnen komen en daarom moet bij kostenbeheersing in de jeugdzorg ook worden gekeken naar bijvoorbeeld armoede en scheidingen.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Ieder kind kan zich ontwikkelen en gaat naar school, opvang/zorg of (leer)werktraject.
- Kinderen hebben gelijke kansen, ongeacht hun herkomst of problemen van hun ouders.
- Zorg en ondersteuning op school is algemeen toegankelijk, ongeacht leeftijd of woonplaats.
- Wie 18 jaar wordt, kan rekenen op een soepele overgang naar ondersteuning voor volwassenen als dat nodig is.

Inclusie:

- We hebben passende onderwijs-zorgarrangementen en specifiek maatwerk, voor kinderen met specifieke vragen of behoeften.
- Informatie en hulp of vraagbaak is (ook) afgestemd op kinderen en ouders die moeite hebben mee te doen aan de samenleving.
- Algemene voorzieningen zijn zo veel mogelijk toegankelijk voor iedereen, dus ook voor kwetsbare kinderen.

Wat gaan we doen?

- Preventie start bij kinderen: we bevorderen een gezonde leefstijl en talentontwikkeling via onder meer de jeugdgezondheidszorg, ons sport- en beweegbeleid, Kansrijke Start, Gezonde scholen en cultuureducatie.
- We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
- We kopen met de regio passende jeugdhulp in. In het inkoopbeleid vertalen we de ambities van ons beleid: normaliseren, passende onderwijsplekken en snel passende hulp.
- Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk van kinderen en ouders betrokken voor een duurzaam resultaat, 1Gezin/1Plan is daar onderdeel van.
- We voeren de Regionale Educatieve Agenda uit.
- We voeren het onderwijskansenbeleid uit.
- We voeren de arrangementen Passend onderwijs uit, en verzorgen noodzakelijk leerlingenvervoer.
- We werken met goede (afwegings)kaders, zodat kinderen en hun ouders geen onnodige of te dure hulp krijgen. Hierdoor blijft ondersteuning betaalbaar en toegankelijk voor wie het echt nodig heeft.
- We gaan door met de zorg- en veiligheidstafels.

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
% kinderen met problematisch verzuim op school	1,2% (2020)	Ingrado/GGD
% voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	1,1% (schooljaar 2021)	DUO
% kinderen dat psychosociaal gezond is	83% (2020)	GGD
% kinderen dat regelmatig gepest wordt op school	3,4% (2019)	GGD
% jongeren met jeugdhulp * Jeugdhulp zoals vastgelegd in de Jeugdwet. Het gaat om hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere of opvoedingsproblemen.	14,5% (2020)	CBS Jeugd
Absoluut verzuim, per 1.000 leerlingen* Van absoluut verzuim is sprake als een leerplichtige of kwalificatieplichtige jongere niet op een school of instelling staat ingeschreven.	3,3 (2022)	DUO
Relatief verzuim, per 1.000 leerlingen* Het relatieve aantal leer-of kwalificatieplichtige jongeren zonder vrijstelling dat langer dan 4 opeenvolgende weken niet ingeschreven was op een school.	10 (2022)	DUO
% jongeren met jeugdbescherming*	0,9% (2022)	CBS jeugd
% jongeren met jeugdreclassering*	0,5% (2021)	CBS jeugd
% jongeren met een delict voor de rechter*	1% (2021)	CBS jeugd

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Wat willen we bereiken?

Doel: Ieder kind kan zich ontwikkelen en gaat naar school, opvang/zorg of (leer)werktraject

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We kopen met de regio passende jeugdhulp in. In het inkoopbeleid vertalen we de ambities van ons beleid: normaliseren, passende onderwijsplekken en snel passende hulp.
A2	We bevorderen (talent)ontwikkeling van jeugdigen door middel van de inzet van jongerenwerkers.
A3	We bevorderen het sport- en beweegbeleid en werken aan Gezonde Scholen.
A4	We bevorderen cultuureducatie door de basisschoolleerlingen deel te laten nemen aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021 t/m 2024.
A5	Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk van kinderen en ouders betrokken voor een duurzaam resultaat.
A6	We continueren de inzet van de POH-GGZ jeugd (Praktijkondersteuner Huisarts Geestelijke Gezondheidszorg jeugd).

Wat willen we bereiken?

Doel: Kinderen hebben gelijke kansen, ongeacht hun herkomst of problemen van hun ouders

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
B2	We bevorderen een gezonde leefstijl via de jeugdgezondheidszorg en door het uitvoeren van het landelijk actieprogramma Kansrijke Start.
B3	We gaan door met de zorg- en veiligheidstafels.
B4	Toegangsorganisatie Voor ieder 1 werkt met een brede triage waarin alle leefgebieden worden besproken en er ruimte is voor hulpvragen op alle gebieden. Naar aanleiding van de gegeven informatie wordt een plan opgesteld waarin wordt gewerkt met goede (afwegings)kaders op het gebied van eigen kracht, inzet van het netwerk, voorliggende voorzieningen en aanpalende wetgeving.

Wat willen we bereiken?

Doel: Zorg en ondersteuning op school is algemeen toegankelijk, ongeacht leeftijd of woonplaats

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	We voeren de Regionale Educatieve Agenda uit

Wat willen we bereiken?

Doel: Als jongeren 18 jaar worden, is er een soepele overgang naar ondersteuning voor volwassenen als dat nodig is.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	We sturen op het gebruik van het perspectiefplan bij de integrale toegang.
D2	We sturen op het gebruik van het perspectiefplan door jeugdhulpaanbieders.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Service Organisatie Zorg (SOZ) Holland Rijnland ISD Bollenstreek Hecht Hollands Midden Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) Gemeenschappelijke Regeling werkbedrijven Kust-, Duin- en Bollenstreek (Provalu)	Voor ieder 1 Onderwijsveld en samenwerkingsverbanden Centra voor Jeugd en Gezin Kwadraad Stichting MEE Welzijnskwartier en Welzijn Teylingen Aanbieders jeugdhulp Kinderopvang en speeltuinverenigingen Sportaanbieders, sportfondsen en verenigingen Politie Combibrug Bibliotheek Duin & Bollenstreek Bedrijfsleven, ondernemers en onderzoeksinstituten Uitvoeringsorganisaties maatschappelijk vastgoed

2.1.6 Thuis wonen

Onze inwoners wonen zo lang mogelijk comfortabel en veilig thuis

Je thuis voelen is van belang voor al onze inwoners, dus ook voor kwetsbare jonge of volwassen inwoners en ouderen. Als gemeente zijn wij ervoor verantwoordelijk dat onze inwoners zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Ook als zij zorg nodig hebben. Veel inwoners willen dat ook graag, zodat ze te midden van of dicht bij hun netwerk wonen. Mantelzorg is belangrijk om thuis te kunnen blijven wonen. Het is belangrijk dat onze inwoners mee kunnen blijven doen en elkaar kunnen ontmoeten, thuis en in de wijk, ook om eenzaamheid te voorkomen. Door landelijk beleid en maatschappelijke ontwikkelingen blijven kwetsbare inwoners langer thuis wonen. Dit geldt ook voor inwoners in Teylingen met sociale of psychische problematiek. We hebben oog voor de spanningen die dit soms geeft in de wijk en in sociale contacten.

Trends en ontwikkelingen

Langer thuis wonen wringt steeds meer

Het rijksbeleid is erop gericht dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen en deel kunnen blijven nemen aan de maatschappij. Dat streven komt steeds meer onder druk door de dubbele vergrijzing, de toename van het aantal mensen met dementie, de krapte op de woningmarkt, een toenemend tekort aan zorgpersoneel, de druk op mantelzorgers, toenemende eenzaamheid en de stijgende zorgkosten.

Welzijn, Wonen en Zorg: naar Zorgzame buurten.

Eind 2022 is de ambitieovereenkomst 'Wonen, Welzijn en Zorg: Betrokken, betekenisvol en vitaal ouder worden' ondertekend door ruim twintig organisaties uit het maatschappelijke middenveld. In het Koersplan dat eind 2023 bekend wordt, staat hoe we in de komende periode aan de slag gaan met de doelstellingen vanuit de ambitieovereenkomst. De acties/activiteiten vanuit dit Koersplan worden vervolgens uitgewerkt in een uitvoeringsplan voor Teylingen. De organisaties werken samen in een pilot: De Zorgzame Buurt.

De Zorgzame Buurt beoogt een samenhangende én buurtgerichte aanpak van wonen, zorg en welzijn opdat mensen, ongeacht leeftijd of zorgbehoefte, comfortabel in hun huis of vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen. Het is een buurt waar jong en oud samen leven, waar bewoners elkaar kennen en helpen, waar zorgbehoevende personen en mantelzorgers ondersteuning krijgen, waar zorggarantie en zorgcontinuïteit geboden wordt, waar diensten en voorzieningen toegankelijk en beschikbaar zijn.

In 2024 wordt ingezet op de doorlopende transformatie van de maatschappelijke zorg.

Met de gecontracteerde zorgaanbieders zijn doelen afgesproken om de ingezette transformatie voort te zetten. De in 2023 opgestelde samenwerkingsovereenkomst wordt in 2024 tot uitvoering gebracht. Deze transformatie en samenwerking loopt tot en met 2032.

Preventie dakloosheid

Het kabinet wil de komende jaren inzetten op het 'wonen eerst' principe om dakloosheid te voorkomen. Er wordt gewerkt aan een lange termijnplan om dakloosheid tussen 2023 en 2030 aan te pakken. In het coalitieakkoord van kabinet Rutte IV is daarvoor structureel 65 miljoen euro extra beschikbaar gesteld. Deze aanpak sluit goed aan bij het preventieplan dakloosheid Duin en Bollenstreek.

Vanaf 2024 integrale woonzorgvisies voor alle aandachtsgroepen

Het Rijk heeft de afgelopen jaren gestimuleerd dat gemeenten integrale woonzorgvisies voor ouderen opstellen. Hieraan werken we vanuit de domeinen Maatschappelijke en Ruimtelijke Ontwikkeling samen met maatschappelijke partners voor de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen. Conform landelijke afspraken werken we in Holland Rijnland verband samen met Zorg en Zekerheid, in werkgroepen ouderen, GGZ en preventie.

Vanaf 2024 zijn gemeenten verplicht integrale woonzorgvisies voor alle aandachtsgroepen op te stellen. Dat staat in het programma Een Thuis voor iedereen. Naast ouderen gaat het onder meer om dak- en thuislozen, statushouders, arbeidsmigranten en uitstromers uit een intramurale setting (zoals jongeren uit de jeugdzorg). In de woonzorgvisies maken gemeenten inzichtelijk wat de behoeften zijn aan huisvesting en ondersteuning en zorg. Zo is er onder meer behoefte aan woonvormen tussen zelfstandig wonen en opname in een instelling. Bij de prestatieafspraken, die gemaakt worden op basis van de woonzorgvisies, wordt ook de zorg een partner.

In de Maatschappelijke agenda Teylingen Leven Lang Meedoen staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen, ook voor specifieke doelgroepen en voor wonen met zorg
- Inwoners nemen ook zelf de verantwoordelijkheid om zo zelfstandig mogelijk te kunnen blijven wonen, bijvoorbeeld door hun woning tijdig aan te passen
- De woonomgeving is veilig, leefbaar en nodigt uit om te ontmoeten
- Er is een goed integraal voorzieningen- en dienstenaanbod verspreid over de wijken/kernen (o.a. ontmoeting, vervoer, dagbesteding)
- Voor degenen die dat nodig hebben, is er hulp bij het meedoen
- Iedereen heeft een dak boven het hoofd. Niemand wordt op straat gezet
- Inwoners die een beroep doen op maatschappelijke zorg (maatschappelijke opvang en beschermd wonen) wordt passende ondersteuning geboden, bij voorkeur ambulante. De ondersteuning is gericht op het voorkomen van instroom in de maatschappelijke zorg en op herstel en uitstroom uit de maatschappelijke zorg.

Inclusie:

- De woonomgeving is ook toegankelijk voor mensen met een beperking

Wat gaan we doen?

- We voeren de acties van de woonvisie uit
- We maken een plan van aanpak wonen met zorg, waarbij we ons eerst richten op ouderen (75+)
- We stellen een samenwerkingsagenda op met Zorg en Zekerheid, voor bijvoorbeeld betere afstemming tussen het medische en sociaal domein en kortdurend verblijf
- We voeren het Uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg en het convenant Maatschappelijke Opvang uit

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Gemiddelde zoektijd sociale huurwoning, in maanden	22,8 maanden (2019)	Holland Rijnland
Tevredenheid met voorzieningen, %	88% Gezondheid/zorg 60% Welzijn 84% OV 79% Sport	Burgerpeiling VNG
Verhouding aantal ouderen (75+) zelfstandig wonend en wonend in een instelling	3020 zelfstandig, 317 in een instelling (2020)	CBS
Aantal huisuitzettingen	3 (2018)	Stek

Wat willen we bereiken?

Doel: Voor degenen die dat nodig hebben, is er hulp bij het meedoen

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	De acties in het uitvoeringsprogramma 'Thuis wonen' worden samen met maatschappelijke partners en inwoners in 2024 uitgevoerd. Daarbij is er aandacht voor initiatieven van maatschappelijke partners en inwoners. Ook staan acties beschreven bij opgave 7 Hulp bij meedoen.

Wat willen we bereiken?

Doel: Iedereen heeft een dak boven het hoofd. Niemand wordt op straat gezet.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
E1	Het uitvoeringsprogramma "Omzien naar elkaar" loopt tot eind 2023. Er zal een nieuw uitvoeringsprogramma worden gemaakt voor de maatschappelijke zorg in de Duin en Bollenstreek, ingangsdatum 2024. Waarin Hierin wordt de link gelegd met het uitvoeringsprogramma 'Thuis wonen' gemaakt zal worden. Ambulantisering Een focus op ambulante zorg en zo lokaal als mogelijk zullen hierin een plek krijgen.
E2	De inhoud van het convenant 'Regionale Samenwerking Maatschappelijke Opvang Holland Rijnland' en het Preventieprogramma dak- en thuisloosheid worden onderdeel van het vervolg van het uitvoeringsprogramma 'Omzien naar elkaar'.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners die een beroep doen op maatschappelijke zorg (maatschappelijke opvang en beschermd wonen) wordt passende ondersteuning geboden, bij voorkeur ambulante. De ondersteuning is gericht op het voorkomen van instroom in de maatschappelijke zorg en op herstel en uitstroom uit de maatschappelijke zorg.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
F1	2024 en verder wordt de samenwerkingsovereenkomst uitgevoerd.
F2	'Omzien naar elkaar' loopt tot eind 2023. Er zal een nieuw uitvoeringsprogramma worden gemaakt voor de maatschappelijke zorg in de Duin en Bollenstreek, ingangsdatum 2024. Hierin wordt de link gelegd met het uitvoeringsprogramma 'Thuis wonen'. Focus op ambulante zorg en zo lokaal als mogelijk zullen hierin een plek krijgen.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners nemen zelf ook de verantwoordelijkheid om zo zelfstandig mogelijk te kunnen blijven wonen, bijvoorbeeld door hun woning tijdig aan te passen

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	De uitvoering van het uitvoeringsplan Thuis Wonen krijgt in 2024 via een projectmatige aanpak gestalte, samen met maatschappelijke partners en inwoners. Het betrekken van maatschappelijke partners en inwoners vindt plaats via een participatietraject plaats.

Wat willen we bereiken?

Doel: De woonomgeving is veilig, leefbaar en nodigt uit om te ontmoeten. Maatschappelijke Ontwikkeling werkt hiervoor samen met Openbare Orde en Veiligheid en met Ruimtelijke Ordening.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	De acties in het uitvoeringsprogramma 'Thuis wonen' worden samen met maatschappelijke partners en inwoners in 2024 uitgevoerd. Daarbij is er aandacht voor initiatieven van maatschappelijke partners en inwoners. We nemen daarin de ervaringen mee vanuit het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg 'Omzien naar Elkaar'.

Wat willen we bereiken?

Doel: Er is een goed integraal voorzieningen- en dienstenaanbod verspreid over de wijken/kernen (o.a. ontmoeting, vervoer, dagbesteding)

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	De acties in het uitvoeringsprogramma 'Thuis wonen' worden samen met maatschappelijke partners en inwoners in 2024 uitgevoerd. Daarbij is er aandacht voor initiatieven vanuit maatschappelijke partners en inwoners.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Stichting Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, Historische Verenigingen woningbouwcoöperatie STEK Informele ondersteuning; bijv. De Zonnebloem / Humanitas Maatschappelijke zorg zorgaanbieders (contract): Stichting De Brug, Stichting De Binnenvest, Silhouet Coaching, Stichting Arkin, Stichting Cardea, Stichting De steenrots, Stichting Rivierduinen, Stichting 's Heeren Loo Zorggroep, Podeba BV, Stichting De Haardstee, Stichting Limor, Stichting Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg. Stichting Lumen Brijder de Jojo huisartsen Holland Rijnland Wonen Zorgkantoor Zorg en Zekerheid Politie

2.1.7 Hulp bij meedoen

Onze inwoners zijn in staat zichzelf te redden en kunnen daarbij rekenen op hulp als ze dat nodig hebben

Als kwetsbare inwoners er op eigen kracht of met hulp van hun familie en netwerk niet uitkomen, bieden we natuurlijk hulp en steun. Dat doen we dus (pas) als dat nodig is. De weg naar hulp en een integrale toegang moet laagdrempelig, duidelijk en snel zijn. Eenvoudige vragen moeten snel en simpel worden afgehandeld. Bij complexe vragen denken we samen met de inwoner na over wat een passend antwoord is en wie daaraan kan bijdragen. Het is nodig dat (verwijs)systemen goed samenwerken, zodat onze inwoners niet steeds opnieuw hun verhaal hoeven te vertellen. De gemeente biedt ondersteuning door algemene en individuele Wmo-voorzieningen en werkt samen met gespecialiseerde hulp als dat nodig is. Hulp en ondersteuning is zo licht als mogelijk en zo zwaar als nodig.

Deze opgave heeft relatief veel overlap met opgave 3: Zorg voor elkaar, en opgave 6: Thuis wonen. Ontwikkelingen en activiteiten die bij die opgaven genoemd zijn, worden hier niet nog een keer vermeld, maar ze dragen wel bij aan het behalen van de ambities.

Trends en ontwikkelingen

De organisaties die actief zijn in deze opgave hebben, door de huidige arbeidsmarkt, vaak moeite vacatures te vervullen. Dit vraagt extra aandacht. We signaleren het knelpunt hier omdat het mogelijk consequenties kan hebben voor de haalbaarheid van de ambities.

Sociale kaart Teylingen

Een goed ingerichte en juist functionerende sociale kaart helpt professionals om inwoners verder te helpen naar de juiste zorg en voorzieningen, vanuit dezelfde informatiebron. Een sociale kaart draagt bij aan het verlagen van de kosten voor het sociaal domein, omdat inwoners beter geholpen kunnen worden naar voorliggende voorzieningen. Het is niet een zelfstandige maatregel. Het is één van de vele maatregelen om de verschuiving van zwaardere naar lichtere vormen van hulp te maken. De integrale toegang, Voor ieder 1, gaat dit monitoren. We zorgen dat eerste opzet van de sociale kaart doorontwikkeld wordt en dat het technische en inhoudelijke beheer belegd is.

In de Maatschappelijke Agenda Teylingen 'Leven Lang Meedoen' staan de meerjarige ambities en acties benoemd:

Onze ambitie: wat willen we bereiken?

- Inwoners weten de weg te vinden naar hulp als zij die nodig hebben.
- Inwoners die het nodig hebben krijgen snel en eenvoudig de juiste hulp.
- Inwoners die hulp nodig hebben zijn tevreden over het resultaat van deze hulp.
- Huiselijk geweld, kindermishandeling en ouderenmishandeling nemen af

Inclusie:

- Psychische kwetsbare mensen voelen zich welkom, kunnen meedoen en krijgen steun. Zo voorkomen we ook terugval.
- Algemene voorzieningen zijn zo veel mogelijk toegankelijk voor iedereen, dus ook voor mensen met een beperking en kwetsbare inwoners.
- Statushouders en vluchtelingen integreren en krijgen hulp om mee te kunnen doen aan de samenleving.

Wat gaan we doen?

- We onderhouden een actief toegankelijk netwerk van meedenkers en cliëntondersteuning.
- We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
- We werken aan goede verwijssystemen tussen zorg, welzijn en maatschappelijk werk.
- We gaan verder met het ontwikkelen van algemene en collectieve voorzieningen voor mensen met behoefte aan ondersteuning. Daarbij willen we de bestaande accommodaties, zoals de buurtkamers, beter benutten.
- We werken met goede (afwegings)kaders zodat inwoners geen onnodige of te dure hulp krijgen.
- Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk betrokken voor een duurzaam resultaat, 1Gezin/1Plan is daar onderdeel van.
- We voeren de regiovisie voor de aanpak en bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling uit.

Hoe meten we of het lukt?

Onderstaande gegevens moeten worden gezien als een nulmeting. We zijn druk bezig met het opzetten van een monitorsysteem waarmee gegevens automatisch en actueel kunnen worden gepresenteerd in relatie tot andere gemeenten en tot het verleden.

Wat gaan we meten?	Hoe is de situatie nu?	Bron
Schaalscore eigen kracht Mate waarin inwoners geen beperkingen ervaren om mee te doen. Zij hebben geen lichamelijke en psychische beperkingen, problemen met taal of financiële problemen.	8,71 (2020)	Burgerpeiling VNG
Cliëntervaring Wmo Percentage cliënten Wmo bij de ISD Bollenstreek die aangeven dat ze met ondersteuning de dingen beter kunnen doen	81% (2020)	ISD
Aantal meldingen huiselijk geweld per 1.000 huishoudens	9,3 (2020)	GGD
% Meldingen kindermishandeling	4,6% (2020)	GGD
% werkende statushouders	30% (2020, q2 HLT)	Divosa
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo per 10.000 inwoners*	530 (2022)	GMSD

* Dit is een indicator, die we conform de Regeling Beleidsindicatoren verplicht zijn om op te nemen in dit document.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners die het nodig hebben krijgen snel en eenvoudig de juiste hulp

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B2	We bouwen verder aan goede (afwegings)kaders zodat inwoners geen onnodige of te dure hulp krijgen. Preventieve voorzieningen worden zoveel mogelijk ingezet.
B3	Bij de inzet van ondersteuning wordt het netwerk betrokken voor een duurzaam resultaat. Voor jeugdigen verwijzen we waar nodig naar gespecialiseerde jeugdhulp.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners die hulp nodig hebben zijn tevreden over het resultaat van de hulp

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	We laten de klanttevredenheid meten.

Wat willen we bereiken?

Doel: Veilig kunnen leven

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	We voeren de regiovisie voor de aanpak en bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling uit.

Wat willen we bereiken?

Doel: Inwoners weten de weg te vinden naar hulp als zij die nodig hebben

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We bouwen verder aan een laagdrempelige integrale toegang.
A2	We realiseren een goede verbinding tussen zorg, welzijn en maatschappelijk werk.
A3	De sociale kaart krijgt in 2024 een plek binnen de reguliere taken wonen, zorg en welzijn.
A4	In 2024 vindt doorontwikkeling van de digitale sociale kaart plaats.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Bureau Leerrecht (onderdeel van Holland Rijnland) ISD Bollenstreek GR KDB (Provalu) Hecht Hollands Midden Holland Rijnland	Onderwijsveld CJG Voor ieder 1 Kinderopvang organisaties Bedrijfsleven Sportaanbieders, sportstichtingen, Combibrug, Welzijn Teylingen en onderwijs Welzijn Teylingen Welzijnskwartier TWO Jeugdhulp en aanbieders Jeugdhulp Culturele organisaties en -verenigingen, basisscholen, Bibliotheek Bollenstreek, kunstenaars, kunstcommissie, Cultuureducatiegroep, Kunstgebouw, Historische Verenigingen

2.1.8 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

2.1.9 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	682,1	698,7	A	A	2022: 825,4	LISA
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	3	nb**	B	B	2021: 6	CBS Jeugd
Netto arbeidsparticipatie	% werkzame beroeps-bevolking t.o.v. totale beroeps-bevolking	74,3	76,0	C	C	2022: 72,2	CBS
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	1	nb**	D	D	2021: 2	CBS Jeugd
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	176,4	nb**	E	E	2021: 431,2	CBS
Lopende aantal re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	86,5	78,3*	F	F	2022: 197,7*	CBS
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21-jarigen	1	nb**	G	G	2021: 1	CBS jeugd
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	17	14,3	H	H	2022: 13,2	CBS
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,8	0,9	I	I	2022: 1,2	CBS
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,5	0,4	J	J	2022: 0,3	CBS
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	Aantal per 1.000 inwoners	520	530	K	K	2022: 700	GMSD

A: In samenwerking met diverse partners binnen de arbeidsmarktregio Holland Rijnland werken we aan het snel en doeltreffend verbinden van vraag en aanbod aan elkaar.

B: Streven is ervoor te zorgen dat kinderen door de inzet van voorzieningen vanuit o.a. bijstand en minimabeleid kunnen meedoen in de samenleving.

C: Streven is het hoge niveau van arbeidsparticipatie vast te houden en verder omhoog te brengen door inwoners met en zonder arbeidsbeperking de mogelijkheid te bieden zich (door) te ontwikkelen en onbenut arbeidspotentieel in kaart te brengen en (terug) te verleiden naar werk.

D: Het jongerenpunt zet zich in tegen jeugdwerkloosheid van jongeren zonder werk en/of startkwalificatie, door goed en laagdrempelig vindbaar en toegankelijk te zijn en daarnaast deze jongeren actief te benaderen. Streven is hen naar (terug) werk en/of opleiding te begeleiden.

E: De ontwikkeling van personen in de bijstand komt mede voort uit autonome (landelijke) ontwikkelingen. Streven is deze terug te dringen door de inzet van sociale activering en zodra er sprake is van arbeidsvermogen, actieve bemiddeling naar het sociaal ontwikkelbedrijf.

F: Streven is om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt via diverse ontwikkeltrajecten toe te leiden naar de arbeidsmarkt. Het sociaal ontwikkelbedrijf bedrijf geeft hier samen met de sociale dienst en het Werkgeversservicepunt Holland Rijnland invulling aan.

G: Met de integrale zorg aan en begeleiding van jeugdigen streven we ernaar het aantal jongeren, dat na een delict voor de rechter komt, te verminderen.

H: Streven is door de inzet van preventie, normalisering, vroegsignalering en het organiseren van passende zorg het percentage jongeren met jeugdhulp terug te dringen.

I: Jeugdbeschermingsmaatregelen worden opgelegd door de rechter. Streven is de voorliggende zorg en hulp en de nazorg aan gezinnen te optimaliseren, waardoor het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen afneemt.

J: Jeugdreclasseringsmaatregelen worden opgelegd door de rechter. Streven is integrale zorg voor en begeleiding van jeugdigen, die in aanraking komen met de politie. Daardoor neemt het aantal jongeren met een jeugdreclasseringsmaatregel af.

K: Samen met inwoners bekijken we welke beperkingen deze ondervindt. Met de inwoner wordt onderzocht in welke mate deze in staat is om zelf oplossingen te vinden voor die beperkingen. Dit kan door het inschakelen van het eigen netwerk (familie, vrienden, kennissen, kerk, vereniging etc.) en algemene voorzieningen die in de omgeving aanwezig zijn. Is de conclusie dat de beperkingen niet zelf op te lossen zijn, dan wordt onderzocht of een maatwerkarrangement de oplossing is.

Toelichting indicator Banen

Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit gaat zowel om fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen met een baan per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 65 jaar.

Toelichting indicator Kinderen in uitkeringsgezin

Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen. Bijstandshuishouden is een huishouden waarvan minimaal één lid een bijstandsuitkering ontvangt. Onder bijstand bedoelen we hier uitkeringen aan huishoudens op grond van de Wet werk en bijstand (WWb, tot 2015) en de Participatiewet (vanaf 2015) en het Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (Bbz).

Toelichting indicator Netto arbeidsparticipatie

Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.

Toelichting indicator Werkloze jongeren

Personen van 16 t/m 22 jaar die als werkzoekende staan ingeschreven bij het UWV Werkbedrijf en tegelijkertijd geen baan hebben als werknemer volgens de polisadministratie.

Toelichting indicator Personen met een bijstandsuitkering

Het aantal personen met een uitkering op grond van de Wet werk en bijstand (WWb, t/m 2014) en de Participatiewet (vanaf 2015). De uitkeringen (leefgeld) aan personen in een instelling, de elders verzorgden, zijn niet inbegrepen. Ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen zijn niet inbegrepen.

Toelichting indicator Lopende re-integratievoorzieningen

Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar.

Toelichting indicator Jongeren met delict voor de rechter

Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.

Toelichting indicator Jongeren met jeugdhulp

Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar. Jeugdhulp is de hulp en zorg zoals deze bedoeld en beschreven is in de Jeugdwet (2014). Het betreft hulp en zorg aan jongeren en hun ouders bij psychische, psychosociale en/of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking van de jongere, of opvoedingsproblemen van de ouders.

Toelichting Jongeren met jeugdbescherming

Dit gaat over jongeren tot 18 jaar die op enig moment in de verslagperiode een maatregel door de rechter dwingend opgelegd hebben gekregen. Jeugdbescherming is een maatregel die de rechter dwingend oplegt. Dat gebeurt als een gezonde en veilige ontwikkeling van een kind of jeugdige wordt bedreigd en vrijwillige hulp niet of niet voldoende helpt. Een kind of jongere wordt dan onder toezicht gesteld of onder voogdij geplaatst. In uitzonderlijke gevallen wordt de hulp of zorg voortgezet tot de leeftijd van 23 jaar.

Toelichting indicator Jongeren met jeugdreclassering

Het percentage jongeren (12-23 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-23 jaar). Jeugdreclassering is een combinatie van begeleiding en controle voor jongeren vanaf 12 jaar, die voor hun 18e verjaardag met de politie in aanraking zijn geweest en een proces-verbaal hebben gekregen. Indien de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het misdrijf is begaan daartoe aanleiding geven, bijvoorbeeld bij jongvolwassenen met een verstandelijke beperking, kan het jeugdstrafrecht eveneens worden toegepast op jongvolwassenen in de leeftijd 18 tot en met 23 jaar. De jongere krijgt op maat gesneden begeleiding van een jeugdreclasseringswerker om te voorkomen dat hij of zij opnieuw de fout ingaat. Jeugdreclassering kan worden opgelegd door de kinderrechter of de officier van Justitie. Jeugdreclassering kan ook op initiatief van de Raad voor de Kinderbescherming in het vrijwillige kader worden opgestart. De begeleiding kan doorlopen tot de jongere 23 jaar wordt.

Toelichting indicator Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo

Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo-gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 327 deelnemende gemeenten.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden, kunt u deze vinden op:

<https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/>

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	3,2	3,3	L	L	2022: :4,2	4,2DUO
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	11	10	L	L	2022: 24	DUO
Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv'-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,1	nb*	L	L	2021: 1,9	DUO

L: Onze ambitie is in samenwerking met onderwijs, Voor ieder 1 en jeugdhulp leerlingen optimaal te begeleiden en daarmee het aantal verzuimers en vsv'ers verder terug te dringen

Toelichting indicator Absoluut verzuim

Van absoluut verzuim is sprake als een leerplichtige jongere tussen de 5 en 16 jaar of een jongere van 16 of 17 jaar die valt onder de kwalificatieplicht niet is ingeschreven op een school of instelling en ook niet is vrijgesteld van de inschrijvingsplicht.

Toelichting indicator Relatief verzuim

Van relatief verzuim is sprake als een op een school ingeschreven leer- of kwalificatie plichtige jongere ongeoorloofd afwezig is.

Toelichting indicator Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv'-ers)

Het percentage van het totaal aantal leerlingen van het VO en MBO (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.

*nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden, kunt u deze vinden op:

<https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/>

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Niet-sporters	Percentage niet-sporters op het totaal aantal inwoners.	nvt*	nvt*			2020: 49,2	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)

* Onderzoek wordt 1 keer per 4 jaar uitgevoerd. De laatste meting is in 2020 gedaan. Het percentage in Teylingen was toen 43,2.

Toelichting indicator Niet sporters

Het percentage niet-wekelijkse sporters (minstens één keer per week) t.o.v. de totale bevolking van 19 jaar en ouder.

2.1.10 Kaderstellende stukken

- [Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs 2015](#)
- [Verordening Leerlingenvervoer](#)
- [Ontwikkelagenda Regionale Educatieve Agenda D&B 2019-2023](#)
- [Onderwijsachterstandenbeleid Teylingen 2020-2023](#)
- [Nota Sport en bewegen 2018-2021](#)
- [Nota Sport en bewegen 2018-2021 uitvoeringsagenda](#)
- [Nota herziening opzet sport- en cultuurregeling](#)
- [Gezondheidsnota Teylingen positief gezond 2021 – 2024](#)
- [Evaluatie combinatiefuncties 2015](#)
- [Kadernota Wmo Bollen5 2015-2018](#)
- [Transformatieagenda Wmo en haar omgeving \(2017-2018\)](#)
- [Regionaal beleidsplan transitie Jeugdzorg Holland Rijnland Hart voor de Jeugd](#)
- [Sturingsplan Jeugdhulp Holland Rijnland 2018-2019](#)
- [Contourennota Servicepunt Werk Duin- en Bollenstreek](#)
- [Investeren in de basis. Armoedebeleid Teylingen 2018-2021](#)
- [Integrale schuldhulpverlening: een ketenaanpak van preventie tot nazorg. 2017-2021](#)
- [Tarievennota maatschappelijke accommodaties](#)
- [Doelenboom mantelzorg](#)
- [Omzien naar elkaar, Uitvoeringsprogramma maatschappelijke zorg en beschermd wonen Duin- en Bollenstreek 2018-2020](#)
- [Algemene subsidieverordening 2017](#)
- [Verordening Maatschappelijke Ondersteuning 2020](#)
- [Verordening Jeugdhulp 2015](#)
- [Verordeningen Participatiewet](#)
- [Gemeenschappelijke Regeling ISD Bollenstreek](#)
- [Gemeenschappelijke Regeling Kust-, Duin- en Bollenstreek \(MareGroep\)](#)
- [Gemeenschappelijke Regeling Regionale Dienst Openbare Gezondheid Hollands Midden GGD\)](#)
- [Gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland](#)
- [Programmaplan Jeugdhulpaanbod vanaf 2021 Duin & Bollenstreek](#)
- [Regionaal Inkoopplan Jeugdhulp](#)
- [Beleidskompas Bibliotheek Bollenstreek 2020-2023](#)
- [Beleidsnota kunst en cultuur Leren en meedoen! 2010-2012](#)
- [Kunst in de buitenruimte van Teylingen 2016](#)
- [Voorzieningennota voor sociaal-maatschappelijke en culturele organisaties: het Toetsingskader.](#)

2.1.11 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema 1. Vitaliteit						
Sportbeleid en activering	-390	-585	-563	-563	-553	-553
Sportaccommodaties	-2.391	-2.646	-2.980	-3.077	-3.286	-3.260
Volksgezondheid	-2.543	-2.759	-3.017	-3.017	-2.930	-2.862
Totaal 1. Vitaliteit	-5.324	-5.990	-6.560	-6.657	-6.769	-6.675
Thema 2. Talentontwikkeling						
Openbaar basisonderwijs	-243	-231	-251	-251	-251	-251
Onderwijshuisvesting	-2.067	-1.976	-2.080	-2.047	-2.036	-2.024
Media	-825	-918	-853	-853	-853	-853
Musea	-60	-55	-55	-55	-55	-55
Cultureel erfgoed	-258	-254	-220	-220	-220	-220
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-346	-474	-430	-430	-430	-430
Samenkracht en burgerparticipatie	-271	-265	-262	-262	-262	-262
Totaal 2. Talentontwikkeling	-4.070	-4.173	-4.151	-4.118	-4.107	-4.095
Thema 3. Zorg voor elkaar						
Samenkracht en burgerparticipatie	-1.076	-1.466	-1.820	-1.820	-1.819	-1.819
Totaal 3. Zorg voor elkaar	-1.076	-1.466	-1.820	-1.820	-1.819	-1.819
Thema 4. Werk en inkomen						
Inkomensregelingen	-9.381	-10.786	-8.799	-8.799	-8.799	-8.799
Arbeidsparticipatie	-563	-674	-729	-755	-777	-777
WSW en beschut werk	-2.791	-2.728	-2.806	-2.740	-2.714	-2.714
Totaal 4. Werk en inkomen	-12.735	-14.188	-12.334	-12.294	-12.290	-12.290
Thema 5. Opvoeden en opgroeien						
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.513	-1.390	-1.396	-1.396	-1.396	-1.396
Samenkracht en burgerparticipatie	-540	-664	-667	-667	-667	-666
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-2.066	-2.244	-2.280	-2.280	-2.280	-2.280
Maatwerkdienstverlening 18-	-7.710	-60	634	634	634	634
Geëscaleerde zorg 18-	-682	0	0	0	0	0
Onderwijshuisvesting	-9	-7	-7	-7	-7	-7

Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	-4.235	-2.789	-2.789	-2.686	-2.635
Jeugdhulp begeleiding	0	-2.049	-2.326	-2.326	-2.258	-2.224
Jeugdhulp behandeling	0	-131	-147	-147	-141	-139
Jeugdhulp dagbesteding	0	-1.391	-1.500	-1.500	-1.454	-1.431
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	-139	-207	-207	-199	-195
Pleegzorg	0	-237	-248	-248	-248	-243
Gezinsgericht	0	-379	-187	-187	-180	-177
Jeugdhulp met verblijf overig	0	-1.267	-1.308	-1.308	-1.258	-1.234
Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	0	-28	-31	-31	-30	-30
Gesloten plaatsing	0	-233	-199	-199	-193	-190
Jeugdbescherming	0	-572	-594	-594	-572	-561
Jeugdreclassering	0	-67	-70	-70	-67	-66
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	-12.520	-15.093	-13.322	-13.322	-13.002	-12.840
Thema 6. Thuiswonen						
Samenkracht en burgerparticipatie	-333	0	-3	-3	-3	-3
Totaal 6. Thuiswonen	-333		-3	-3	-3	-3
Thema 7. Hulp bij meedoen						
Samenkracht en burgerparticipatie	-3.126	-7.113	-1.467	-1.462	-1.462	-1.414
Maatwerkdienstverlening 18+	-7.078	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-476	-540	-544	-544	-544	-544
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-619	-980	-1.105	-1.106	-1.105	-1.105
Geëscaleerde zorg 18+	-28	0	0	0	0	0
Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO	0	-293	-182	-182	-178	-178
Hulp bij het huishouden WMO	0	-2.755	-2.929	-2.929	-2.929	-2.929
Begeleiding WMO	0	-2.716	-2.942	-2.942	-2.942	-2.942
Dagbesteding WMO	0	-1.007	-1.090	-1.090	-1.090	-1.090
Overige maatwerkarrangementen WMO	0	-610	-638	-638	-638	-638
Beschermd wonen WMO	0	-2.462	-1.404	-1.404	-1.404	-1.404
Totaal 7. Hulp bij meedoen	-11.327	-18.476	-12.301	-12.297	-12.292	-12.244
Totaal lasten	-47.385	-59.386	-50.491	-50.511	-50.282	-49.966
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027

Thema 1. Vitaliteit

Sportbeleid en activering	82	172	172	172	162	162
Sportaccommodaties	304	341	238	238	238	238
Volksgezondheid	101	334	329	329	242	174
Totaal 1. Vitaliteit	487	847	739	739	642	574
Thema 2. Talentontwikkeling						
Openbaar basisonderwijs	0	2	2	2	2	2
Onderwijshuisvesting	25	14	14	14	14	14
Media	25	61	28	28	28	28
Musea	142	172	188	188	188	188
Cultureel erfgoed	59	41	45	45	45	45
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	195	170	182	182	182	182
Samenkracht en burgerparticipatie	23	47	55	55	55	55
Totaal 2. Talentontwikkeling	469	507	514	514	514	514
Thema 3. Zorg voor elkaar						
Samenkracht en burgerparticipatie	0	67	19	19	18	18
Totaal 3. Zorg voor elkaar		67	19	19	18	18
Thema 4. Werk en inkomen						
Inkomensregelingen	5.667	7.372	6.575	6.575	6.575	6.575
Totaal 4. Werk en inkomen	5.667	7.372	6.575	6.575	6.575	6.575
Thema 5. Opvoeden en opgroeien						
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	517	265	171	171	171	171
Samenkracht en burgerparticipatie	38	55	60	60	60	60
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	30	3	3	3	3	3
Maatwerkdienstverlening 18-	0	18	18	18	18	18
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	585	341	252	252	252	252
Thema 6. Thuiswonen						
Samenkracht en burgerparticipatie	204	0	0	0	0	0
Totaal 6. Thuiswonen	204					
Thema 7. Hulp bij meedoen						
Samenkracht en burgerparticipatie	3.438	4.529	424	424	424	376
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	28	0	0	0	0	0

Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO	0	149	149	149	144	144
Beschermd wonen WMO	0	2.294	1.230	1.230	1.230	1.230
Totaal 7. Hulp bij meedoen	3.466	6.972	1.803	1.803	1.798	1.750
Totaal baten	10.878	16.106	9.902	9.902	9.799	9.683
Saldo van baten en lasten	-36.508	-43.280	-40.592	-40.613	-40.485	-40.284
Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Toevoegingen reserves	-7.353	-1.792	-15	-15	-15	-15
Onttrekkingen reserves	7.346	4.372	537	537	537	537
Totaal reserves	-6	2.580	522	522	522	522
Saldo na resultaatbestemming	-36.514	-40.700	-40.070	-40.091	-39.963	-39.762

2.2 Programma 2. Leefomgeving

Trends en ontwikkelingen

Schaarse ruimte

Het zoeken naar ruimte voor wonen, werken, recreëren en verblijven geeft een continue spanning. En daarbij maakt de energie- en warmtetransitie ook aanspraak op de schaarse ruimte. Het is een uitdaging om de concurrerende ruimtevragen integraal af te wegen en waar mogelijk multifunctioneel gebruik te maken van ruimte. De volgende ontwikkelingen leiden tot extra ruimtevrage:

Woningmarkt

Op de woningmarkt is sprake van grote krapte. Zowel de koop- als de huurmarkt zijn overspannen. Vraag en aanbod zijn steeds verder uit elkaar gegroeid. De koopprijzen stijgen nog steeds en de wachttijden voor huurwoningen worden langer. Tegelijkertijd verandert de woningvraag. Er zijn steeds meer één- en tweepersoonshuishoudens en een deel daarvan wil anders wonen dan in de traditionele eengezinwoning. Dit komt onder andere door de individualisering en het langer zelfstandig blijven wonen van ouderen. De uitstroom uit de maatschappelijke opvang en beschermd wonen draagt ook bij aan deze ontwikkeling. De vraag naar flexibele en tijdelijke woonruimte neemt toe, onder andere voor spoedzoekers, zoals vluchtelingen. De vraag naar arbeidsmigranten/internationale werknemers voor de arbeidsintensieve bollenteelt en werkgelegenheid in de regio leidt tot een vraag naar daarbij passende (kwalitatieve) huisvesting.

De overheid neemt momenteel meer regie om de impasse op de woningmarkt te doorbreken. De rijksoverheid stuurt met de Nationale Woon- en Bouwagenda en bijbehorende programma's op voldoende woningen voor iedereen, betaalbaarheid en kwaliteit. Hoofddoel is de bouw van 900.000 woningen tot en met 2030, waarbij 65% van het totale programma moet worden gerealiseerd in het betaalbare segment, met voldoende woningen voor aandachtsgroepen en ouderen.

In maart 2023 hebben rijksoverheid, provincie, gemeenten en corporaties de Regionale realisatieagenda Wonen Holland Rijnland getekend. Daarin is de ambitie opgenomen om 30.500 woningen te bouwen tot 2030, waarvan 2/3e in het betaalbare segment (30% in de sociale huur en 35% middeldure huur en/of betaalbare koop). In de realisatieagenda hebben partijen afspraken gemaakt over hoe zij de woningbouwopgave versneld willen realiseren. Er zijn grote uitdagingen: een tekort aan mensen en middelen in de bouw, hoge bouwkosten, ingewikkelde procedures, het stikstofprobleem en het energie- en klimaatvraagstuk. De steun van verschillende overheidslagen en andere partners is van essentieel belang. Er gaat een regionale versnellingstafel van start waar alles bij elkaar komt om zo daadwerkelijk woningbouwprojecten sneller te kunnen uitvoeren.

Op 1 juli 2023 is de Wet goed verhuurderschap van kracht geworden. Vanaf 1 januari 2024 moet de gemeente een meldpunt hebben voor klachten over ongewenst verhuurgedrag. Daarnaast is nieuwe wetgeving in de maak. De toekomstige wijziging van de Huisvestingswet 2014 biedt meer mogelijkheden om woningtoewijzingen voor specifieke inkomens- en doelgroepen te regelen. Het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting geeft de Rijksoverheid, provincies en gemeenten de wettelijke instrumenten om samen regie te voeren op de volkshuisvesting. Het wetsvoorstel Wet Betaalbare huur beoogt dat een groter gedeelte van de huurmarkt een maximale huurprijs krijgt. Bij invoering krijgt de gemeente een rol in de handhaving.

De vernieuwde Regionale Woonagenda Holland Rijnland is medio 2023 vastgesteld en beschrijft de afspraken over woningbouw in onze regio. De gemeenten in Holland Rijnland maken zich sterk om tot en met 2030 30.500 nieuwe woningen te bouwen, waarvan 30% een sociale huurwoning is en 35% een middeldure huurwoning of een betaalbare koopwoning. Voor de subregio Noord (Hillegom, Lisse, Teylingen en Noordwijk) is de opgave 6.500-7.500 woningen. Om dit voor elkaar te krijgen, werken we intensief samen met andere gemeenten en coördineren we onze gezamenlijke aanpak.

Op 1 januari 2024 gaat de geactualiseerde Huisvestingsverordening Holland Rijnland in. Deze verordening regelt de verdeling van woonruimten in onze regio en zorgt ervoor dat er voldoende woningen beschikbaar blijven voor zowel reguliere woningzoekenden als specifieke aandachtsgroepen; mensen die zorg of ondersteuning nodig hebben. Een belangrijk speerpunt van de vernieuwde Huisvestingsverordening is het bevorderen van de doorstroming op de woningmarkt.

Veiligheid

Het thema veiligheid krijgt een steeds prominentere en omvangrijkere rol op de gemeentelijke agenda. Daarbij groeit de verantwoordelijkheid en de onderwerpen die eronder vallen, zoals de bestrijding van georganiseerde misdaad, de veiligheid op straat, in de directe woonomgeving, bij de aanpak van cybercrime, toezicht en handhaving en inzet op crisissen (covid, Oekraïne, vluchtelingen). Dit vraagt om integrale ketenoverstijgende samenwerking, waarbij de gemeente vanuit veiligheid een regierol heeft.

Ondermijning

Weerbaarheid tegen ondermijning van de democratische rechtsorde is een belangrijk thema, zowel landelijk als lokaal. Duidelijk is dat de wereld om ons heen in hoog tempo verandert en de problematiek steeds complexer wordt. Dit vraagt om een andere, integrale manier van werken en het aanbrengen van focus.

Recreatie (in het groen)

Met de toenemende verstedelijking neemt de behoefte aan recreatiegebieden en groen toe. Inwoners hebben behoefte aan voldoende groene gebieden van goede kwaliteit voor bewegen, recreëren, natuur en rust.

Infrastructuur en mobiliteit

De toenemende verstedelijking leidt tot zwaardere belasting van de bestaande infrastructuur en vervoersvormen. Dat betekent knelpunten in de capaciteit, veiligheid en leefbaarheid. Robuuste en duurzamere vormen van ontsluiting en mobiliteit vragen om extra ruimte.

Krimp en schaalvergroting

De komende jaren zet de krimp in het aantal bedrijven in de bollensector door. Dat resulteert in verdergaande schaalvergroting en specialisatie binnen de sector, met aandacht voor duurzaam bodembeheer.

Duurzame energie en klimaatadaptatie

Voor de omschakeling van fossiele naar duurzame energiebronnen is veel ruimte nodig, zowel boven de grond (o.a. zonneweides en/of windturbines) als ondergronds (warmtesystemen). Ook voor het klimaatbestendig inrichten van wijken is extra ruimte nodig (o.a. waterberging, meer groen in woonwijken en biodiversiteit).

Klimaat

Het klimaat verandert wereldwijd. De gemiddelde temperatuur en zeespiegel stijgen en de seizoenen worden verstoord. Bovendien nemen de weersextremen toe, zoals langere periodes van droogte, hitte en hevige regenbuien. Om te zorgen dat ook voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we samen optrekken om de klimaatverandering tegen te gaan.

CO₂-reductie

In het Klimaatakkoord is de doelstelling neergelegd om de nationale broeikasgasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Er zijn landelijk concrete maatregelen opgenomen om deze doelstelling te behalen.

Biodiversiteit

De mens kan niet zonder flora en fauna, en wel om de simpele reden dat het ecosysteem ons verscheidene diensten verleent. Het voorziet ons van tastbare zaken als voedsel, medicijnen en bouwmaterialen. Het biedt ons ook recreatiemogelijkheden, het speelt een rol in ons geluk en bovenal voorzien planten ons van zuurstof. Daarnaast speelt flora en fauna een belangrijke rol bij de huidige uitdagingen die op ons afkomen waaronder een veranderend klimaat. Met het oog op de toekomst is een duurzaam flora- en faunabeleid urgenter dan ooit en zal de huidige trend moeten keren.

Voor de komende jaren betekent dit dat we allerlei duurzame veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving zoals het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie. Teylingen wil een duurzame gemeente zijn. Dit vergt actieve betrokkenheid van maatschappelijke organisaties, ondernemers en inwoners.

Meer integraal werken

De komst van de Omgevingswet betekent voor de overheid een verandering in het denken over een veilige en gezonde (fysieke) leefomgeving. Een belangrijk verschil tussen de Omgevingswet en de 'oude manier van werken' is dat niet langer allerlei sectoraal beleid op elkaar wordt gestapeld (zoals parkeernormen, structuurvisies, detailhandelsbeleid en woonbeleid) maar dat wordt uitgegaan van een integrale beleidscyclus en integrale gebiedsontwikkeling. In deze gebiedsontwikkelingen worden zaken zoals gezondheid, klimaatadaptatie, erfgoed, landschap, mobiliteit, biodiversiteit en veiligheid betrokken bij de afweging om zo integraal naar ontwikkelingen te kijken.

2.2.1 Openbare orde en veiligheid

Veiligheidsbeleid

Wij willen dat Teylingen een veilige plaats is om te wonen, te leven en te werken. Dat bereiken wij door de sociale en fysieke veiligheid te verbeteren en onze wettelijke verplichte veiligheidstaken uit te voeren. Samenwerking met inwoners, ondernemers en ketenpartners is en blijft daarin essentieel. Door samenwerking komen wij tot duurzame oplossingen. Wij willen weten wat er speelt, wij gaan met elkaar in gesprek en kiezen samen voor een aanpak. Waarbij ieder een eigen rol vervult. De gemeente voert hierin regie met het Integraal Veiligheidsbeleid (IVB) 2024-2027 en het Handhavingsbeleid 2024-2027. Het IVB en het Handhavingsbeleid bevatten de kaders, strategische uitgangspunten, prioriteiten en de hoofdlijnen van de aanpak. Deze vertalen wij in een jaarlijks uitvoeringsplan met concrete maatregelen. Dit plan voeren wij uit samen met onze partners, inwoners en ondernemers.

Samenwerking

Intensieve effectieve samenwerking met en tussen ketenpartners is de sleutel om huidige en nieuwe vormen van onveiligheid tegen te gaan én de veiligheid voor onze inwoners te bestendigen en vergroten.

Voor veel veiligheidsvraagstukken geldt dat deze niet meer alleen met de traditionele veiligheidspartners, zoals politie en brandweer, benaderd kunnen worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de lang lopende casussen woonoverlast en toename van het aantal personen met verward gedrag. Hierbij trekken we samen op met de woningbouwvereniging Stek, het Zorg- en Veiligheidshuis, het Meldpunt Zorg- en Overlast en de politie. Decentralisaties - de overgang van maatschappelijke zorg van de centrumgemeenten naar de regiogemeenten - en bezuinigingen in de zorg leiden tot (woon)overlast en (potentieel) gevaarlijke situaties. Door de zorg en de veiligheidsketen in een vroeg stadium met elkaar te verbinden, kunnen we deze problematiek effectief aanpakken. Dit gebeurt beleidsmatig, bijvoorbeeld bij de inzet van bestuurlijke maatregelen, als op casuïstiek niveau.

Het is noodzakelijk dat de regionale samenwerking tussen het sociaal domein, het zorgdomein en het veiligheidsdomein geborgd blijft. In specifieke gevallen vraagt de complexiteit van de casus om specifieke regionale behandeling, welke is belegd bij het Zorg- en Veiligheidshuis. We denken hierbij aan casussen met betrekking op nazorg ex-gedetineerden, radicalisering en zedendelicten waarbij goed contact met regionale partijen zoals het Openbaar Ministerie, reclassering en jeugdbescherming essentieel is.

Jeugd en Veiligheid

De integrale aanpak van jeugdoverlast door middel van de Zorg- en Veiligheidstafel werkt. Daarnaast investeren we ook gezamenlijk met de ketenpartners in groepsaanpak, specifiek op bepaalde onderwerpen. Zo zijn we wendbaar en kunnen we snel inspelen op de actuele 'vraag' van de jeugd. We intensiveren de samenwerking tussen de ketenpartners en we versterken de verbindende rol van de gemeente. Samenwerking en een integrale aanpak gelden niet alleen voor de externe partners, maar ook voor de interne organisatie. Het komend jaar wordt de intensieve samenwerking tussen veiligheid en het sociaal domein doorgezet. Met een gezamenlijke aanpak kunnen we vaker en beter inzetten op preventie.

Aanpak van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit

Aanpak van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit

Georganiseerde, ondermijnende criminaliteit is op het eerste gezicht vaak niet zichtbaar.

Drugslaboratoria, hennepkwekerijen, mensenhandel, witwaspraktijken en vastgoedfraude spelen zich vaak buiten ons gezichtsveld af. Daarom is er ook een landelijke aanpak ontwikkeld om deze vorm van criminaliteit tegen te gaan. Ook in de gemeente Lisse is sprake van criminele, ondermijnende activiteiten en misstanden. We werken daarom intensief en integraal samen met partners als politie, het RIEC en de Belastingdienst met als doel georganiseerde, ondermijnende criminaliteit aan te pakken en om deze zoveel mogelijk te voorkomen. Voor het jaar 2024 zetten we (extra) in op de thema's drugscriminaliteit, interne en externe awareness en de preventie van jonge aanwas. De (door)ontwikkeling en versterking van de lokale aanpak van ondermijning staan centraal. Een toekomstbestendige aanpak van (ondermijnende) criminaliteit vraagt om het versterken van de preventieve aanpak en de verbinding tussen repressie en preventie. Belangrijke onderdelen van de aanpak zijn werken aan een weerbare samenleving en een weerbare overheid. De afgelopen periode hebben we geïnvesteerd in het verbeteren van het zicht op ondermijning, de weerbaarheid van de gemeentelijke organisatie en het integraal aanpakken van casuïstiek. De samenwerkingsstructuren zijn ontwikkeld en de eerste resultaten van die versterking zijn zichtbaar geworden.

Toezicht & handhaving

De politiecapaciteit op straat zal de komende jaren onder druk blijven staan door nieuwe taken en de grote personele uitstroom van pensioengerechtigden. Het aantal wijkagenten voor de gemeente Teylingen is binnen het politie basisteam HLT op sterkte. Er is een goede samenwerking tussen de politie en de boa's, daar waar het kan wordt samen of aanvullend aan elkaar samen opgetrokken.

Met toezicht en handhaving op het gebied van bouwen en wonen gaan we verrommeling van het landschap tegen en stimuleren we ruimtelijke duurzaamheid. Panden en gronden moeten overeenkomstig de bestemming gebruikt worden en worden gebouwd conform de vergunning. De kwaliteit van deze werkzaamheden is vastgelegd in de VTH-verordening (vergunningverlening, toezicht en handhaving).

Mediation

Naast het handhaven van regels zoeken we ook samen met betrokken partijen naar oplossingen. Dit doen we onder meer door het inzetten van mediation. In 2022 zijn wij daarom aangesloten bij buurtbemiddeling.

Brandweer

De gemeente Teylingen investeert actief in het verder versterken van de verbinding en samenwerking met de Veiligheidsregio Hollands-Midden. Dit gebeurt op lokaal niveau in de vorm van het ondersteunen van wervingsacties voor nieuwe vrijwilligers, korte lijnen tussen de ploegchef en team Openbare Orde en Veiligheid. Op bestuurlijk niveau is er elk kwartaal een overleg met de directie van de Veiligheidsregio.

Wat willen we bereiken?

Doel: Het signaleren, voorkomen en aanpakken van (georganiseerde) ondermijnende criminaliteit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Signaleren: - Het uitvoeren van preventief toezicht en integrale controles. - Het blijvend investeren in bewustwording, intern en extern, door middel van trainingen en publiciteitscampagnes. - Het in samenwerking met het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum actualiseren van ons Ondernijmingsbeeld om goed zicht te hebben op de problematiek.
C2	Voorkomen: - Wanneer voorzien is in de benodigde randvoorwaarden: het inzetten op preventie van jonge aanwas via de implementatie van het project Dealbreakers. - Het verder versterken van een weerbare samenleving via publiciteitscampagnes. - Het verder versterken van een weerbare organisatie via onder andere trainingen (algemeen en op maat gemaakt). - Het vergaren van meer kennis over het thema Vastgoed om hier in de toekomst meer op in te kunnen zetten.
C3	Aanpakken: - Het lokaal oppakken van signalen en het uitlopen van casuïstiek. - Het waar nodig opwerken van signalen tot een (regionale) RIEC- casus. - Wanneer voorzien is in de benodigde randvoorwaarden: het geven van uitvoering 23 van het samen met partners opgestelde plan van aanpak drugscriminaliteit (inclusief de verbreding van casuïstiek).
C4	Verder werken aan kwalitatieve huisvesting van arbeidsmigranten met aandacht voor informatiepositie, controles veiligheid (in samenwerking met brandweer) en eventuele handhaving bij strijdig gebruik.

Wat willen we bereiken?

Doel: Prettig leven door minder hinder en overlast

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	Teylingen blijft zich (in (boven)regionaal verband) inzetten voor de inwoners om hinder en overlast door vliegverkeer terug te dringen. Uitwerking 2023 (e.v.): Per 2022 bestaat de bestuurlijke kolom met BRS (Bestuurlijke Regiegroep Schiphol; 56 gemeenten/4 provincies) en het Interbestuurlijk overleg (Minister I&W, delegatie BRS). Daarnaast staat de maatschappelijke kolom met Maatschappelijke Raad Schiphol i.o. (vaste deelnemers) en bewoners/verenigingen/groeperingen. Tussen beide kolommen wil het ministerie I&W participatie uitvoeren door bijvoorbeeld een klankbordgroep onderzoek te laten doen. Vanuit deze overleggen en het Cluster Zuidwest continueren wij onze inzet om hinder en overlast van vliegverkeer te beperken en geven wij een krachtig geluid vanuit dit gebied richting de luchtvaartsector en de minister. Ons doel is dat er meer hinderbeperkende maatregelen worden genomen.
A2	Als het gaat om burenoverlast en aantasting van het woongenot, richten wij ons in eerste instantie op het stimuleren dat mensen zelf en met elkaar oplossingen bedenken. Als dat niet meer lukt en er sprake is van ernstige aantasting van het woongenot, zijn wij er om te helpen. Samen met de politie en de woningcorporatie Stek maken we hiervoor gebruik van de inzet van buurtbemiddeling.

Wat willen we bereiken?

Doel: Veilig Teylingen door samenwerking en handhaving

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	Op basis van het Integraal Veiligheidsbeleid 2024 – 2027 wordt het veiligheidsjaarplan maart 2024 – maart 2025 uitgevoerd. Voor het opstellen van het Integraal Veiligheidsbeleid 2024 – 2027 heeft er in 2023 een participatietraject plaatsgevonden met ketenpartners, inwoners, ondernemers, het college en de gemeenteraad, om te komen tot een breed gedragen prioritering. Voor de uitvoering van het veiligheidsbeleid werken we integraal samen met onze zorg – en veiligheidspartners.
B2	In 2023 wordt de APV geactualiseerd. In 2024 actualiseren we de Algemeen Plaatselijke Verordening alleen juridisch/technisch, indien noodzakelijk.
B3	In 2023 is er een nieuw handhavingsbeleid opgesteld. In 2024 voeren we het handhavingsbeleid 2024 - 2027 uit op basis van handhavingsprogramma's. Prioriteiten zijn onder andere APV en BWT-toezicht en handhaving. Ook gaan we de veiligheidsaanpak zichtbaar maken en gaan we communiceren over de resultaten.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Veiligheidsregio Holland Midden (VRHM) Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	Politie Zorgpartners Brandweer

2.2.2 Verkeer en vervoer

We hechten belang aan leefbare en levendige wijken en een goede bereikbaarheid, daarom hebben we een nieuw en actueel mobiliteitsplan voor Teylingen opgesteld dat in de loop van 2022 wordt vastgesteld.

Aan de basis van dit Mobiliteitsplan Teylingen ligt de eerder vastgestelde Mobiliteitsvisie, waarin de ambities voor ons mobiliteitsbeleid zijn vastgelegd:

1. Prettig wonen en bewegen voor iedereen
2. Goede bereikbaarheid voor een ondernemend Teylingen
3. Duurzame mobiliteit voor een duurzame toekomst

Deze ambities zijn op hun beurt weer vertaald in doelstellingen en in totaal 18 maatregelen gericht op het verbeteren van de verkeersveiligheid, het stimuleren van duurzame mobiliteit, en het verbeteren van de bereikbaarheid.

Bij het verbeteren van verkeersveiligheid gaat het om het structureel aandacht besteden aan verkeersveiligheid door tweejaarlijkse ongevallenrapportages en een op basis daarvan vastgesteld werkprogramma. Bijzondere aandacht daarbij gaat uit naar veilige schoolomgevingen en verkeerseducatie op scholen. Omdat het gedrag een minstens zo belangrijke rol speelt als de fysieke inrichting, zetten we ook in op gedragscampagnes.

Het stimuleren van duurzame mobiliteit richt zich op het versterken van voetgangers- en fietsverbindingen en het verduurzamen van het gemotoriseerde verkeer.

Voor het verbeteren van de bereikbaarheid hebben we onze partners hard nodig, zowel voor het treffen van samenhangende maatregelen als voor een effectieve lobby voor investeringen in onze regio door onder andere provincies, vervoersbedrijven en het Rijk. Voor het verbeteren van de bereikbaarheid van de noordelijke Duin- en Bollenstreek werken we samen met de provincie en de gemeenten Hillegom, Lisse, en Noordwijk aan een pakket van maatregelen.

Met verschillende regionale samenwerkingspartners wordt op verschillende tafels en in verschillende projecten en processen geschakeld. Het is van belang dat de gemeente daarin goed vertegenwoordigd is en actieve, deskundige en strategische inbreng heeft, en dat de raad en de stakeholders hierin goed meegenomen worden.

Wat willen we bereiken?

Doel: Continue verbetering en monitoring van auto-, fiets- en OV-bereikbaarheid.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	Vaststellen en uitvoeren van het uitvoeringsprogramma mobiliteit, als een onderdeel van het Mobiliteitsplan. Het programma wordt ingepast in de beleidscyclus van de Omgevingswet. In het uitvoeringsprogramma worden maatregelen voorgesteld voor 2024 en verder.
A2	Actualiseren van de verkeers- en parkeertellingen in het najaar van 2024 (tweejaarlijkse jaarlijkse actualisatie).

Wat willen we bereiken?

Doel: Continue verbetering en monitoring van verkeersveiligheid en vermindering ongevallen langzaam verkeer.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	Op basis van een tweejaarlijkse ongevallenrapportage stellen we een werkplan op om de ongevallenlocaties met prioriteit aan te pakken.
B2	Samen met scholen werken we aan de inrichting van veilige schoolomgevingen.
B3	We continueren onze inzet op gedragscampagnes.
B4	Om de verkeersveiligheid voor voetgangers te vergroten hebben we specifiek oog voor het verbeteren van verkeersveiligheid op voetgangersoversteekplaatsen (zebrapaden).
B5	Verbeteren verkeersveiligheid spoorwegovergang Voorhout.

Wat willen we bereiken?

Doel: Continue verduurzaming en monitoring van de verduurzaming van mobiliteit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Structurele aandacht voor de positie van de voetganger door het bieden van voldoende ruimte, veilige oversteekmogelijkheden en veilige en leuke looproutes, ook buiten de bebouwde kom.
C2	Structurele aandacht voor de positie van fietsers, door het bieden van voldoende ruimte en het verder uitbreiden en verbeteren van het bestaande fietsnetwerk.
C3	Verbeteren van de OV-verbindingen door de realisatie van HOV-routes, het verbeteren van overstapmogelijkheden op de stations en het uitbreiden van de fietsparkeercapaciteit bij de stations.
C4	Het verder vergroten van de oplaadmogelijkheden voor elektrische voertuigen door het uitbreiden van de laadinfrastructuur.

Wat willen we bereiken?

Doel: Betere ontsluiting van de Greenport Duin- en Bollenstreek.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	Wij zorgen dat de gemeentelijke belangen goed ingebracht worden in de verschillende processen en projecten die spelen rondom het verbeteren van de bereikbaarheid van de noordelijke Duin- en Bollenstreek, zodat er tot een evenwichtig maatregelenpakket voor de korte en middellange termijn besloten kan worden en de uitvoering voorbereid kan worden. We kijken hierbij ook naar de mogelijkheid van cofinanciering vanuit het Rijk via de versnellingsopgave Woningbouw.
D2	Actief uitvoering geven aan de Regionale Strategie Mobiliteit.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Andere regio partners Provincie Zuid-Holland RWS / ProRail Arriva/NS ROV VVN Fietzersbond

2.2.3 Wonen

De vraag naar woningen is groot, ook in Teylingen. Veel inwoners wachten op of zoeken naar een passende woning. Tegelijkertijd is het aanbod van woningen en de ruimte voor nieuwbouw beperkt. We staan voor de opgave om te zorgen voor voldoende betaalbare en passende woningen voor de diverse doelgroepen in onze gemeente. De claims op de ruimte in Teylingen nemen toe en dat vraagt om innovatieve en creatieve oplossingen, ook binnen de bestaande woningvoorraad. Het veranderende klimaat vraagt om energiebesparing, duurzaam bouwen en vergroenen van de leefomgeving.

We brengen het Woonprogramma 2020-2024 en de lokale regelingen/wettelijke instrumenten de komende periode in lijn met hiervoor genoemde trends en ontwikkelingen. Dat vraagt om regie op hoeveelheid woningen en locaties, regie op betaalbaarheid, versnellen van procedures en regie op evenredige verdeling over de regio van urgent woningzoekenden. We trekken daarbij samen op met partners (zoals ontwikkelaars en woningcorporatie Stek) en inwoners. De focus voor de komende periode ligt op versnelling van de woningbouwproductie, actualisatie van het (woon-)instrumentarium en uitvoering en actualisatie van het woonprogramma. We faciliteren partijen in het zo snel mogelijk doorlopen van procedures en maken afspraken over de voortgang. De gemeente ziet voor zichzelf een regisserende rol: betrokken partners met elkaar verbinden en hen inspireren, bijvoorbeeld in de opgave rondom wonen met zorg.

Wat willen we bereiken?

Doel: Beschikken over actueel woonbeleid in samenwerking met betrokken partners.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	We voeren het woonprogramma 2020-2024 'naar een evenwichtige woningmarkt' uit. Het woonprogramma sluit aan op de omgevingsvisie en geeft inzicht in de ambities, doelstellingen en prioriteiten. In 2024 actualiseren we het woonprogramma.
B2	We actualiseren het Woonprogramma 2020-2024 in lijn met de nationale Woon- en Bouwagenda, de Regionale Woonagenda en nieuwe wetgeving zoals de Wet versterking regie volkshuisvesting en Wet goed verhuurderschap. Daarmee spelen we in op de meest actuele ontwikkelingen op de woningmarkt. De actualisatie van het Woonprogramma sluit in de toekomst aan bij de beleidscyclus van de omgevingsvisie.
B3	Jaarlijks - We gaan actief in gesprek met onze partners en sluiten met Stek en de Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek meerjarige prestatieafspraken over betaalbaarheid, voldoende woningen voor diverse doelgroepen, duurzame woningen, wonen met zorg en de huisvesting van bijzondere doelgroepen. We zien toe op de uitvoering van deze afspraken uit en monitoren de voortgang.
B4	We implementeren nieuwe taken, volgend uit de nationale Woon- en Bouwagenda en de Regionale Woonagenda. In 2024 werken wij aan de verdere implementatie van de wet Goed Verhuurderschap, de Wet versterking regie volkshuisvesting en de Huisvestingswet.

Wat willen we bereiken?

Doel: Een passend woningaanbod voor alle doelgroepen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	We implementeren in 2024 de Regionale Huisvestingsverordening Holland Rijnland zodat er een transparant woonruimteverdeelsysteem is dat inspeelt op de huidige sociale woningmarkt.
C2	Jaarlijks - We gaan op zoek naar, en staan open voor, flexibele woonconcepten en geclusterde woonvormen, zodat ouderen langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen.
C3	Jaarlijks - In nieuwbouw, binnen de bestaande woningvoorraad en door het bevorderen van doorstroming, faciliteren we voor steeds meer mensen een passende, duurzame en betaalbare woning in veilige en leefbare wijken.
C4	Voor de huisvestingsopgave voor arbeidsmigranten/internationale werknemers blijven we in contact met ondernemende partijen, uitzenders en huisvesters in de gemeente die een rol spelen bij deze opgave.

Wat willen we bereiken?

Doel: Een toekomstbestendige woningvoorraad op basis van de lokale energiestrategie en uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma energietransitie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	Jaarlijks zetten we in op verduurzaming van de bestaande woningvoorraad volgens het uitvoeringsprogramma en op realisatie van duurzame nieuwbouw, zodat de woonvoorraad toekomstbestendig wordt.
D2	Jaarlijks verstrekken we duurzaamheidsleningen waarmee tegen gunstige voorwaarden energiebesparende maatregelen in en aan de woning gefinancierd kunnen worden.

Wat willen we bereiken?

Doel: Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte (kwantitatief en kwalitatief).

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	Jaarlijks voeren we het meerjarige woningbouwprogramma Teylingen uit. We monitoren dit om tijdig te kunnen bijsturen.
A2	Jaarlijks stemmen we de programmering en fasering van de woningbouwproductie regionaal af, om in de regio het gewenste woningbouwprogramma te realiseren.
A3	We zetten in op een mix van woningen voor – waar mogelijk Teylingse – starters, gezinnen en senioren, zodat de doorstroming verder op gang wordt gebracht via een verhuisketen. Daarbij hebben we oog voor de wettelijke aandachtsgroepen.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Woningcorporatie Stek Huurdersbelangenvereniging Bollenstreek Zorgaanbieders

2.2.4 Omgevingsvisie en Omgevingsplan

De Omgevingswet treedt in werking per 1 januari 2024.

De Omgevingswet, die in werking treedt op 1 januari 2024, betekent voor de overheid een verandering in het denken over een veilige en gezonde (fysieke) leefomgeving. Een belangrijk verschil tussen de Omgevingswet en de 'oude manier van werken' is dat niet langer allerlei sectoraal beleid op elkaar wordt gestapeld (zoals parkeernormen, structuurvisies, detailhandelsbeleid en woonbeleid) maar dat wordt uitgegaan van een integrale beleidscyclus en integrale gebiedsontwikkeling. Zaken als gezondheid, klimaatadaptatie, erfgoed, landschap, mobiliteit, biodiversiteit en veiligheid worden betrokken bij de afweging, om zo integraal naar ontwikkelingen te kijken.

We gaan als gemeente steeds meer werken met een integrale beleidscyclus. Dit betekent dat er geen sectorale beleidsplannen meer opgesteld worden en dat juridische regels in het omgevingsplan moeten worden opgenomen.

De gemeente Teylingen heeft zich met het programma implementatie Omgevingswet voorbereid op de inwerkingtreding van de nieuwe wet.

Na inwerkingtreding van de Omgevingswet start de zogenoemde transitieperiode. Daarin gaat de gemeente Teylingen aan de slag met de doorontwikkeling en vaststelling van de omgevingsvisie en het omgevingsplan.

Wat willen we bereiken?

Doel: Via de instrumenten van de Omgevingswet werken we aan een veiligere en gezondere fysieke leefomgeving, waarbij duurzaamheid voorop staat.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We willen de ontwerp Omgevingsvisie in het tweede kwartaal van 2024 voor vaststelling aanbieden aan de gemeenteraad.

Wat willen we bereiken?

Doel: Optimale dienstverlening.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	Kaders ontwikkelen hoe we (overheids)participatie onder de Omgevingswet gaan vormgeven (zie programma 4 Participatie).
B2	Uitvoeren van het strategisch communicatieplan om inwoners en initiatiefnemers mee te nemen in de nieuwe manier van werken.
B3	Het vertalen van de juridische regels uit het omgevingsplan naar digitaal toegankelijke regels voor de burgers gebeurt aan de hand van toepasbare regels.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland Omgevingsdienst West-Holland GGD Veiligheidsregio Hollands Midden	Provincie Zuid-Holland Hoogheemraadschap van Rijnland

2.2.5 Transitie Omgevingswet

Het programma implementatie Omgevingswet is afgerond, de wettelijke verplichtingen die volgen uit de wet zijn gerealiseerd.

Vanaf inwerkingtreding van de Omgevingswet start de transitieperiode Omgevingswet.

In deze transitieperiode moeten we rekening met de volgende ontwikkelingen:

- Juridische transformatie - werken met meerderde juridische systemen met effecten voor werkwijze, bezetting, onzekerheden en mogelijke bezwaarprocedures;
- ICT en informatievoorziening - werken met verschillende systemen, huidige systemen en het Digitale stelsel omgevingswet;
- Verandering van werkwijze - het leren werken met andere regelgeving, andere verantwoordelijkheden, samenwerking ook interbestuurlijk;
- Verandering in dienstverlening aan inwoners, bedrijven en projectontwikkelaars. (initiatiefnemers);
- Verplichte samenwerking in de keten en interbestuurlijk, de gemeente wordt het bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning.

Deze periode kenmerkt zich door:

- Het leren anders te werken, met een integrale beleidscyclus. Dat wil zeggen dat we de komende jaren geen aparte beleidsnotities opstellen. De omgevingsvisie en het omgevingsplan bevatten in de toekomst alle beleidsregels die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving.
- Het leren werken met de 'ja, mits'-gedachte bij het verkennen van een initiatief en het vergunningverleningsproces.
- Doorontwikkeling van het digitale stelsel omgevingswet.

Voor deze transitieperiode stelt het Rijk budget beschikbaar in de decembercirculaire 2023. Deze Rijksbijdrage is randvoorwaardelijk om deze transitie ambtelijk te kunnen uitvoeren.

Er is een financiële strategie opgesteld voor het monitoren van de besteding van deze gelden.

Wat willen we bereiken?

Doel: Regisseren en borgen van de onvoorziene nieuwe werkzaamheden die volgen na inwerkingtreding van de wet.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	Regisseren van de transitieperiode die volgt na inwerkingtreding van de omgevingswet. <ul style="list-style-type: none"> • Waaronder het integraal procesgericht werken onder de omgevingswet. • Het ondersteunen van de organisatie tijdens de eerste overgangsfase na inwerkingtreding van de wet • Het managen van eventuele onvoorziene omstandigheden en effecten als gevolg van de inwerkingtreding.
A2	Verantwoordelijkheden, beheer, integraliteit en kwaliteit van de hoofdprocessen Omgevingswet borgen in de (lijn)organisatie. De hoofdprocessen van de Omgevingswet zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Verkennen en begeleiden initiatief • Behandelen melding / vergunning • Toezicht en Handhaving • Wijzigen Omgevingsplan, incl. toepasbare regels • Wijzigen beleidsproces omgevingsvisie
A3	Integraliteit van het beleid voor de fysieke leefomgeving borgen. We stellen een eenduidige werkwijze op, hoe om te gaan met nieuwe initiatieven en beleidsontwikkelingen in de fysieke leefomgeving.

2.2.6 Gebiedsontwikkeling

Gebiedsontwikkeling richt zich op het (her)ontwikkelen van een locatie tot een nieuw gebied met een zo hoog mogelijke kwaliteit op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, energietransitie, klimaatadaptatie, groen en recreëren. Daarbij worden de verschillende belangen zorgvuldig afgewogen.

De gemeente heeft in haar structuurvisie en centrumvisie ambities vastgesteld voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving. Daarnaast spelen er actuele ontwikkelingen buiten de invloedssfeer van het gemeentelijk bestuur die een direct effect hebben op de haalbaarheid van plannen en initiatieven, zoals stijging van de bouwkosten en rentepercentages. Hierdoor wordt gebiedsontwikkeling steeds gecompliceerder. Dit vraagt om flexibiliteit en wendbaarheid om de hoogst haalbare (omgevings)kwaliteit te realiseren.

Wat willen we bereiken?

Doel: Integrale duurzame gebiedsontwikkeling in lijn met de structuurvisie 'Duurzaam Bloeiend 2030' en de centrumvisie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We zetten in op een kader voor duurzame gebiedsontwikkeling (DGO) bij gesprekken en onderhandelingen met initiatiefnemers, projectontwikkelaars en bedrijven. Met het DGO streven we naar de hoogst mogelijke doelenambities voor duurzame gebiedsontwikkelingen. Daarbij staan de thema's energietransitie, warmtetransitie, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie, natuur en milieu, gezondheid en veiligheid en circulaire economie centraal.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)	Woningbouwcorporaties Projectontwikkelaars Bedrijven Particuliere initiatiefnemers

2.2.7 Openbare ruimte en duurzaamheid

We willen de (leef)omgeving voor inwoners en bedrijven aangenaam en bruikbaar maken en houden. Een prettige, groene leefomgeving heeft een positieve invloed op ons welbevinden en nodigt uit tot bewegen, sporten en ontmoeten. Wij bereiden Teylingen voor op klimaatveranderingen. De inrichting van de buitenruimte speelt hierbij een cruciale rol.

Programmatische aanpak Duurzaamheid

Sinds 2022 werken we in Teylingen aan het uitvoeringsplan Duurzame Ontwikkelingen Teylingen 2020-2024. Duurzaamheid is dynamisch en de ontwikkelingen van de afgelopen jaren vragen om een versnelling. Om dit waar te kunnen maken is een meer integrale benadering nodig en dienen kansen voor synergie te worden benut. Bovendien heeft het Rijk voor de komende vijf jaar middelen vrijgemaakt om de decentrale capaciteit voor het uitvoeren van het klimaat- en energiebeleid te vergroten (tijdelijke regeling Capaciteit Decentrale Overheden voor Klimaat- en Energiebeleid - CDOKE) teneinde de doelen voor 2030 te halen. Dit gaf het momentum om een integraal programma fysieke duurzaamheid op te zetten. Een kwartiermaker heeft de voorbije maanden een blauwdruk neergelegd voor inhoudelijke indeling, structuur en governance en tevens kansen tot versnelling geïdentificeerd. Een integrale aanpak leidt immers niet alleen tot beter beleid, maar ook tot een efficiëntere inzet van mensen en middelen. De combinatie van de inhoudelijke prioriteiten met een duidelijk beeld over structuur en personele bezetting biedt de kans om gerichte keuzes te maken omtrent de inzet van rijksmiddelen. De verwachting is dat de formele besluitvorming omtrent het programma in het najaar plaats zal vinden.

Bij besluitvorming en invulling zal gekeken worden naar de samenhang met opgaven op het gebied van klimaat, natuur, water en stikstof die voortvloeien uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Die opgaven zullen ook extra inzet vergen en het is nog niet duidelijk of hiervoor dekking kan gevonden worden in de transitiegelden NPLG van het Rijk. Waar mogelijk wordt ingezet op synergievoordelen.

Klimaat en biodiversiteit

Het klimaat verandert wereldwijd. De gemiddelde temperatuur en zeespiegel stijgen en de seizoenen worden verstoord. Bovendien nemen de weersextremen toe, zoals langere periodes van droogte, hitte en hevige regenbuien. Om te zorgen dat voor de komende generaties onze planeet een goede plek is om te leven, moeten we samen optrekken om de klimaatverandering tegen te gaan.

De mens kan niet zonder flora en fauna, en wel om de simpele reden dat het ecosysteem ons verscheidene diensten verleent – voedsel, grondstoffen voor medicijnen en bouwmaterialen. Daarnaast biedt het ons recreatie, speelt het een rol in onze geluk beleving en bovenal voorzien planten ons van zuurstof. Daarnaast speelt fauna een belangrijke rol bij de huidige uitdagingen die op ons afkomen door het veranderende klimaat, zoals hiervoor beschreven. Ondanks de waarde van de verschillende ecosystemen wordt er wereldwijd een beleid gevoerd waarbij planten en dieren vaak het onderspit delven. Het gevolg is een afnemende biodiversiteit, met mogelijk desastreuze gevolgen. Met het oog op de toekomst is een duurzaam flora- en faunabeleid urgenter dan ooit: we moeten de huidige trend keren.

Voor de komende jaren betekent dit dat we allerlei duurzame veranderingen moeten inpassen in de leefomgeving. Denk hierbij aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de omschakeling naar duurzame energie. Deze ontwikkelingen vragen om actieve betrokkenheid van vele organisaties, bedrijven en inwoners.

Energietransitie: van beleid naar uitvoering

Eind 2021/begin 2022 heeft de raad de Lokale Energiestrategie en de Transitievisie Warmte vastgesteld. Eind 2022 heeft het college het Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2026 vastgesteld. Dit uitvoeringsprogramma geeft concrete invulling aan onze ambities en doelen die in onze Lokale Energiestrategie en Transitievisie Warmte staan beschreven. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties werken we aan het behalen van onze doelen.

Ondertussen verandert de (energie)wereld snel. We blikken dus niet al te ver vooruit, maar beginnen met wat we nu weten en kunnen. Dit doen we in het vertrouwen dat we daarmee een goed onderbouwde stap zetten naar het behalen van onze doelstellingen. Tegelijkertijd zijn we ons ervan bewust dat de werkelijkheid ons in zal halen. We timmeren daarom niet alles dicht en houden ruimte voor ontwikkelingen en innovaties. Dit uitvoeringsprogramma is dan ook een levend document, dat jaarlijks wordt geëvalueerd en bijgewerkt.

De energietransitie is een maatschappelijke opgave die naast onze inwoners, ondernemers en organisaties ook onze ambtelijke organisatie raakt. Niet alleen team Duurzaamheid en Energie moet er mee aan de slag.

Het uitvoeringsplan Energietransitie 2022-2026 is een goed begin om de energietransitie stevig te verankeren in ons denken en doen, zowel bij inwoners en ondernemers als bij de ambtelijke organisatie en het politieke bestuur.

Budgettering

We spannen ons in om subsidies en andere vormen van cofinanciering te regelen voor het bereiken van onze duurzame doelstellingen. Om acties op te pakken uit Uitvoeringsprogramma Duurzame Ontwikkelingen Teylingen 2020-2024 wordt een (jaarlijks) werkbudget onttrokken uit de daartoe bestemde reserve. Deze reserve is aanvankelijk opgezet voor de periode 2018-2022. Het continueren van de bestemmingsreserve tot en met 2024 is gewenst. Daarbij houden we er rekening mee dat het onderwerp duurzaamheid continu in beweging is.

Regionale programma's groen en recreatie

Binnen de Duin- en Bollenstreek wordt een nieuw uitvoeringsprogramma Groen en Recreatie ontwikkeld. In dit programma worden projecten op het gebied van groen en recreatie opgenomen. Nationaal Park Hollandse Duinen ligt in de Duin- en Bollenstreek, wat koppelkansen biedt op het gebied van marketing en toeristische ontwikkelingen. Binnen Holland Rijnland wordt gewerkt aan het Regionaal Groenprogramma Holland Rijnland. In 2023 ronden we lopende projecten af en indien er een nieuw programma is vastgesteld worden nieuwe projecten opgestart. Ook hierbij geldt dat ambities en projecten die hieruit voortkomen mogelijk een verhoging van de beheer- en onderhoudskosten met zich meebrengen.

Circulaire economie

Teylingen stimuleert een circulaire economie. Dit houdt in dat de gehele keten van grondstoffenstromen niet, of zo min mogelijk, omgezet wordt naar afval. Dat begint dus al bij productie en loopt door tot afvalinzameling. Op grond van de Wet milieubeheer is de gemeente verplicht om de inzameling van afval te verzorgen. Op basis van de evaluatie van het afvalbeleidsplan (2021-2023) optimaliseren we de afvalinzameling en -verwerking. Daarnaast voeren we samen met een eigen servicedienst van HLTsamen het dagelijks beheer en onderhoud uit van de openbare ruimte.

Inrichting, beheer en onderhoud

We willen de (leef)omgeving voor inwoners en bedrijven aangenaam en bruikbaar maken en houden. Een prettige, groene leefomgeving heeft een positieve invloed op ons welbevinden en nodigt uit tot bewegen, sporten en ontmoeten. Wij bereiden Teylingen voor op klimaatveranderingen en ontwikkelen een toekomstbestendig actieplan. De inrichting, het beheer en onderhoud van de buitenruimte spelen hierbij een cruciale rol.

Wat willen we bereiken?

Doel: Het stimuleren van een circulaire economie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
F1	Na een eerste verkenning voor Circulair Teylingen in 2022 werken we nu een uitvoeringsprogramma uit waarbij we in ons beleid aansluiten bij landelijke doelstellingen, de concept-omgevingsvisie en het collegewerkprogramma 2022-2026. In de acties sluiten we vervolgens aan bij lopende projecten en beleidsplannen.
F2	Stand van zaken: In het actieplan combineren we beleid en uitvoering. In het eerste kwartaal van 2023 zijn er gezamenlijke sessies geweest met ambtenaren van diverse beleidsvelden, ondernemers en externe partners van de gemeente Teylingen, evenals een aantal een-op-een gesprekken. Deze zijn verwerkt tot een eerste concept, met doelstellingen en acties. De verwachting is dat het actieplan in het najaar van 2023 wordt voorgelegd aan de raad.

Wat willen we bereiken?

Doel: Samen zorgen voor een schone, gezonde, veilige en toekomstbestendige woon- en leefomgeving voor alle gebruikers.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We gaan verder met het integreren van alle opgaven in het actualiseren en uitvoeren van beleid, projecten, beheer en uitvoeringsprogramma's.
A2	In 2023 gaan we verder met het optimaliseren van assetmanagement (kapitaalgoederen) als basisprincipe voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen. Dit houdt in: <ul style="list-style-type: none"> • optimaliseren en harmoniseren van de data over onze kapitaalgoederen; • opleidingen assetmanagement; • optimaliseren en harmoniseren van de werk- en beleidsprocessen.
A3	We voeren het beleid uit, neergelegd in de "Visie en beleid speelplaatsen gemeente Teylingen". We kijken of het speelplan geactualiseerd moet worden.
A4	We zorgen voor gerichte communicatie aan de inwoners over hun eigen invloed op de leefomgeving (bijvoorbeeld over de trias energetica, milieuvervuiling, geluidsoverlast en vergroening ten behoeve van waterberging).
A5	We actualiseren hiertoe in 2023 het beleidsplan civiele kunstwerken en zetten het om in een beheerplan civiele kunstwerken 2023-2027. Daarbij verkennen we de opties in veiligheid en materiaalgebruik: zo milieuvriendelijk mogelijk, met als uitgangspunt circulariteit, duurzame productie en productengebruik, en een lage CO2-voetafdruk. In 2024 wordt uitvoering gegeven aan dit geactualiseerde plan.
A6	We zetten het vervangingsplan led-verlichting door. Hierbij zetten we in op het gebruik van slimme openbare verlichting.

Wat willen we bereiken?

Doel: Versterken van de biodiversiteit

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	In 2023 is een deel van het huidige (uitvoerings)programma vastgesteld door de raad, dit deel bevat geen uitvoeringsmaatregelen. De nulmeting en gebiedsscan voor Leefgebied Dorp wordt afgerond in 2023. Daarna volgen adviezen en uitvoeringsmaatregelen voor het versterken van biodiversiteit.
B2	We voeren het beheerplan Groen uit en we integreren de volgende onderdelen: <ul style="list-style-type: none"> • Vitaliteit en gezondheid van inwoners verbeteren door doelstellingen op te nemen voor het verminderen van o.a. hittestress; • Het inzetten van groen om de gevolgen van klimaatverandering te verminderen (klimaatadaptatie); • Droogtebestendige groeiplaatsen realiseren met bijbehorende bomen- en plantensoorten; • Maatregelen implementeren voor toename van biodiversiteit. In 2024 volgen mogelijke uitvoeringsmaatregelen en adviezen
B3	We zetten de samenwerking met verschillende partijen op gebied van biodiversiteit en klimaatadaptatie voort. Hierbij voeren we campagnes uit en sluiten we aan op verschillende netwerken, zoals het NK Tegelwippen, de Groene Uitdaging, Bijenlinten en het programma Biodiversiteit. Opgedane kennis die is gericht op het vergroenen van de woonomgeving, zoals groene daken en adaptieve tuinen passen we toe.

Wat willen we bereiken?

Doel: Teylingen is circulair.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Afvalcommunicatie en -voorlichting: op basis van het afvalbeleidsplan geven we voorlichting om bewustzijn te creëren over een duurzame omgang met afval. Dit stimuleert inwoners tot goede afvalscheiding (schone afvalstromen) en hergebruik.
C2	We ondersteunen educatieprojecten en initiëren voorlichtingscampagnes op het gebied van (zwerf)afval en hondenpoep. Uitwerking 2023 (e.v.): Naar behoefte faciliteren we onder andere scholen en (afval)ambassadeurs en denken we actief mee. Deze lijn trekken we in 2024 door.
C3	We onderzoeken in 2024 de mogelijkheden om met ondernemers, specifiek in het winkelgebied, afspraken te maken over een "Afvalbeleid voor ondernemers".
C4	We actualiseren het beheer- en onderhoudsplan Ondergrondse containers, en voeren vanaf 2023 het investeringsplan uit.
C5	We gaan verder met het project voor het herinrichten van het VAB-terrein.
C6	We borgen het nieuwe grondstoffenbeleid (VANG = Van Afval Naar Grondstof); waar nodig passen we het aan. Hierbij hebben wij aandacht voor de nieuwe VANG-doelstellingen die door de landelijke overheid worden opgesteld.

Wat willen we bereiken?

Doel: 159 terajoule (TJ): 38% duurzame elektriciteit opwekken in 2030

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
D1	Stimuleren van de ontwikkeling van zonnepanelen op daken. In het Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2026 zijn concrete projecten opgenomen om invulling te geven aan deze activiteit.
D2	Nader onderzoek doen naar het duurzaam opwekken van elektriciteit in Teylingen, inclusief grootschalig opwek van zon en/of windenergie.. In het Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2026 staan concrete projecten om invulling te geven aan deze activiteit.

Wat willen we bereiken?

Doel: 10% energiebesparing in 2025 en 15% energiebesparing in 2030, in de gebouwde omgeving ten opzichte van 2014

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
E1	Inwoners en ondernemers duidelijkheid geven over de warmtetransitie, bewust maken en stimuleren om in actie te komen.
E2	Voor 2030 inzichtelijk hebben hoe kansrijk en wenselijk een warmtenet is in Teylingen. Vanuit een gezamenlijke strategie met Hillegom, Lisse en Noordwijk worden de mogelijkheden in kaart gebracht.
E3	Inzichtelijk maken waar inwoners ook na 2050 gebruik kunnen maken van het gasnet en waar we op termijn streven naar warmte zonder gasnet. Vanuit de strategie voor de warmtetransitie brengen we de vraagstukken integraal in kaart om ook voor de inwoners in de buitengebieden een duidelijke oplossing te bieden.
E4	Uitvoering geven aan het thema energie besparen vanuit het Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2026.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Omgevingsdienst West-Holland (ODWH) VAB Stichting RIJK	Inwoners Zwerfafvalambassadeurs Maatschappelijke instellingen

2.2.8 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

2.2.9 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Gemiddelde WOZ waarde	per 1.000 euro	€ 371	€404	€ 459	€ 459	2021: € 290	CBS
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	5,1	15,4	8,1	5,0	2022: 9,3	Basis-registratie adressen en gebouwen
Demografische druk	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%)	73,6 %	74,0%	74,0%	74,0%	2021: 70,1 %	CBS
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 594	€ 763	€ 814	€ 833	2021: € 733	COELO
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	Gemiddeld totaalbedrag in euro's	€ 614	€ 782	€ 884	€ 967	2021: € 810	COELO

Toelichting indicator Gemiddelde WOZ-waarde

De gemiddelde WOZ waarde van woningen.

Toelichting indicator Nieuwgebouwde woningen

Het aantal nieuwgebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen zoals transformaties.

Toelichting indicator Demografische druk

De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar.

Toelichting indicator Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden

Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan gemeentelijke woonlasten.

Toelichting indicator Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden

Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan gemeentelijke woonlasten.

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Huishoudelijk restafval	Hoeveelheid restafval per inwoner in kilo's	131 kg	124	105	105	2020: 170	CBS
Hernieuwbare elektriciteit	Percentage elektriciteit opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa	14	NB	15	19	2019: 26,9 %	RWS

Toelichting indicator Omvang huishoudelijk restafval

Niet gescheiden ingezameld restafval dat te groot of te zwaar is om op dezelfde wijze als het huishoudelijk restafval te worden aangeboden.

Toelichting indicator Hernieuwbare elektriciteit

Het % hernieuwbare energie, ook wel duurzame of groene energie genoemd. Dit is energie afkomstig van natuurlijke bronnen die constant worden aangevuld zoals wind, waterkracht, zon, bodem, buitenluchtwarmte en biomassa.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:

<https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/>

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	100	41	200	80	2021: 80	Bureau Halt
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,6	0,8	0,7	0,7	2021: 1,8	CBS
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	1,13	3,4	3	3	2021: 4,3	CBS
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	1	0,9	2	1,3	2021: 1,3	CBS
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	4,4	3,4	3,5	3,5	2021: 6,1	CBS

Toelichting indicator Verwijzingen Halt

Het aantal verwijzingen Halt per 10.000 jongeren. Jongeren van 12 tot 18 jaar die een licht strafbaar vergrijp plegen, worden door de politie of leerplichtambtenaren naar Bureau Halt verwezen voor een passende Halt-straf. Zij krijgen leeropdrachten en er volgen gesprekken met de jongere en de ouders. Op deze manier kunnen jongeren rechtzetten wat zij fout hebben gedaan, zonder dat zij in aanraking komen met het Openbaar Ministerie (en dus zonder opbouw van een 'strafblad').

Toelichting indicator Winkeldiefstallen

Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.

Toelichting indicator Geweldsmisdrijven

Het aantal geweldsmisdrijven. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).

Toelichting indicator Diefstallen uit woning

Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.

Toelichting indicator Vernieling en beschadiging (in de openbare ruimte)

Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag. Voorbeelden van misdrijven tegen de openbare orde en tegen het openbaar gezag zijn opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging, godslastering, discriminatie en het doen van een valse aangifte. Omdat het delict mensenhandel vaak onder dezelfde feitcode geregistreerd wordt als het delict mensensmokkel worden deze twee delicten samengeteld en weergegeven bij de gewelds- en seksuele misdrijven.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:

<https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/>

2.2.10 Kaderstellende stukken

- [Wijkgericht werken](#)
- [Wet veiligheidsregio's](#)
- [Regionaal Crisisplan](#)
- [Integraal veiligheidsbeleid](#)
- [Algemene Plaatselijke Verordening Teylingen](#)
- [Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan](#)
- Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Holland Rijnland
- Geactualiseerde wegenstructuur Voorhout 2020
- [Gemeentelijk Verkeers-en Vervoersplan Teylingen \(GWP\) 2010-2020](#)
- [Provinciale Visie op Ruimte en Mobiliteit](#)
- [Beleid Laadinfrastructuur](#)
- [Regionale Woonagenda Holland Rijnland](#)
- [Woonvisie Teylingen](#)
- [Zorgpact Teylingen](#)
- [Prestatieafspraken Wonen Teylingen](#)
- [Regionale Omgevingsagenda, 2021 Holland Rijnland](#)
- [Regionale Energiestrategie \(RES\) Holland Rijnland 2021](#)
- [Regionale Strategie Mobiliteit \(RSM\) Holland Rijnland 2021](#)
- [Regionale Structuurvisie Holland Rijnland](#)
- Begroting Teylingen – Begroting Omgevingsdienst West-Holland
- [Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek](#)
- [Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend](#)
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- [Verordening Erfgoedcommissie Teylingen](#)
- [Centrumvisie Teylingen](#)
- Speelplaatsenbeheerplan 2014-2018
- Uitvoeringsprogramma Zwerfafval
- [Integraal Afval Waterketen Plan](#)
- [Uitvoeringsprogramma groen Bollenstreek 2014 - 2018 Holland Rijnland](#)
- [Gebiedsprogramma groen Bollenstreek 2016-2020 Holland Rijnland](#)
- [Provinciaal fietspadenplan](#)
- [Beleidsplan De Waarde van Groen](#)
- [Erfgoedwet 2016](#)
- [Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst West-Holland](#)
- Afgesproken ambities met Omgevingsdienst West-Holland in het werkplan
- [Plan en uitvoeringsprogramma Duurzame Ontwikkeling Teylingen 2020-2024](#)
- [Regionale Energie Strategie Holland Rijnland](#)
- Lokale Energie Strategie
- Transitie Visie Warmte
- [Nationaal Energieakkoord \(2013\)](#)
- [Klimaatakkoord van Parijs \(2015\)](#)
- [Energieakkoord Holland Rijnland \(2017\)](#)
- [Nationale Klimaatakkoord \(2018\)](#)
- [Convenant Aardgasvrij \(2018\)](#)
- [Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie](#)
- [Rijksbrede programma Circulaire Economie](#)
- [Deltaplan Biodiversiteit](#)
- [Sustainable Development Goals VN](#)

2.2.11 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Gebiedsontwikkeling						
Ruimtelijke ordening	-1.146	-2.632	-1.022	-1.022	-1.022	-1.022
Totaal Gebiedsontwikkeling	-1.146	-2.632	-1.022	-1.022	-1.022	-1.022
Thema Openbare orde en veiligheid						
Openbare orde en veiligheid	-1.073	-1.276	-1.398	-1.398	-1.398	-1.398
Crisisbeheersing en brandweer	-2.199	-2.598	-2.990	-2.990	-2.990	-2.990
Totaal Openbare orde en veiligheid	-3.272	-3.874	-4.388	-4.388	-4.388	-4.388
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-3.262	-3.199	-3.455	-3.494	-3.522	-3.522
Afval	-3.310	-4.114	-4.437	-4.944	-5.051	-5.024
Riolering	-2.028	-2.190	-2.331	-2.476	-2.542	-2.538
Milieubeheer	-1.622	-2.138	-1.864	-1.885	-1.910	-1.935
Begraafplaatsen en crematoria	-3	-6	-5	-5	-5	-5
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-10.225	-11.647	-12.092	-12.804	-13.030	-13.024
Thema Verkeer en vervoer						
Verkeer en vervoer	-4.334	-5.152	-5.835	-6.046	-6.122	-6.083
Parkeren	-275	-267	-285	-285	-285	-285
Recreatieve havens	-435	-607	-636	-636	-636	-636
Totaal Verkeer en vervoer	-5.044	-6.026	-6.756	-6.967	-7.043	-7.004
Thema Wonen						
Wonen en bouwen	-1.338	-1.754	-1.710	-1.710	-1.710	-1.710
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-1.963	-5.448	-219	-224	-41	-41
Totaal Wonen	-3.301	-7.202	-1.929	-1.934	-1.751	-1.751
Totaal lasten	-22.988	-31.381	-26.187	-27.115	-27.234	-27.189

Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Gebiedsontwikkeling						
Ruimtelijke ordening	267	895	95	95	95	95
Totaal Gebiedsontwikkeling	267	895	95	95	95	95
Thema Openbare orde en veiligheid						
Openbare orde en veiligheid	10	57	57	57	57	57
Crisisbeheersing en brandweer	-89	127	138	138	138	138
Totaal Openbare orde en veiligheid	-79	184	195	195	195	195
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid						
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	64	67	71	71	71	71
Afval	4.435	5.150	6.380	6.817	6.879	6.864
Riolering	3.098	3.394	3.540	3.604	3.670	3.666
Milieubeheer	65	0	0	0	0	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	7.662	8.611	9.991	10.492	10.620	10.601
Thema Verkeer en vervoer						
Verkeer en vervoer	156	223	223	223	223	223
Parkeren	12	5	5	5	5	5
Recreatieve havens	85	98	99	99	99	99
Totaal Verkeer en vervoer	253	326	327	327	327	327
Thema Wonen						
Wonen en bouwen	580	754	708	708	708	708
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.968	7.943	229	236	0	0
Totaal Wonen	2.548	8.697	937	944	708	708
Totaal baten	10.651	18.713	11.545	12.053	11.945	11.926
Saldo van baten en lasten	-12.338	-12.670	-14.642	-15.062	-15.288	-15.264
Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Toevoegingen reserves	-15	-1.117	-52	-53	0	0
Onttrekkingen reserves	641	2.366	1.077	593	593	593
Totaal reserves	626	1.249	1.025	540	593	593
Saldo na resultaatbestemming	-11.712	-11.421	-13.617	-14.522	-14.695	-14.671

2.3 Programma 3. Bedrijvigheid

Trends en ontwikkelingen

Regionale Economie

Voor de Duin- en Bollenstreek is gebiedsgericht werken noodzakelijk om een integrale ontwikkeling van de economie te realiseren. In de strategische Uitvoeringsagenda ruimte Duin- en Bollenstreek wordt gesproken over het vinden van de balans tussen economie, duurzaamheid, toerisme/recreatie, wonen en leefbaarheid. Want dan ontstaat er een bijzondere en prettige leefomgeving binnen en buiten de regio.

Het blijkt dat de regio (waaronder Teylingen) qua aantal arbeidsplaatsen onder het gemiddelde scoort. Ook de scores voor opleidingsniveau, vergrijzing, ondernemerschap en verhuismobiliteit pakken niet positief uit in vergelijking met het merendeel van de andere Nederlandse gemeenten. Om economische krimp op den duur te voorkomen is samenwerking tussen de triple helix partijen nodig. Daarnaast moet aansluiting gezocht worden bij de omliggende regio's, om in de strijd om kennis en talent overeind te kunnen blijven als regio en onze gemeente daarbinnen. Dit is een beeld dat herkenbaar is in de hele Duin- en Bollenstreek waardoor het noodzakelijk is om gezamenlijk (strategische) stappen te zetten.

Bollensector

De komende jaren zet de schaalvergroting, in combinatie met de krimp van het aantal bedrijven, in de bollensector door. Veel bedrijven gaan steeds meer specialiseren. Daarnaast zet de focus op duurzaam bodembeheer de komende jaren door. Door meer wisseling van gewassen ontstaat meer vraag naar areaal dat geschikt is voor bloembollen. Deze ontwikkelingen leggen een (nog) grotere druk op het ruimtegebruik in de streek. Met de oprichting van de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) is in 2009 gestart met het optimaal inrichten van de beschikbare ruimte in de streek. Desondanks zien we de afgelopen jaren een trend dat telers meer en meer hectares in andere regio's opzoeken voor hun teelt. Om de economische positie van de Greenport te versterken, is in 2019 de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek opgericht. Binnen deze stichting werken onderwijs, overheid en ondernemers samen. De sector ziet de Bollenstreek nog altijd als haar bakermat vanwege de aanwezigheid van kennispartners (KAVB, BKD, Hobaho e.a.), toeleveranciers, de band met Keukenhof en de nabijheid van kennisinstellingen (Leiden, Delft, Amsterdam) en onderwijsinstellingen (Wellant, Hogeschool Leiden, Hogeschool Inholland). Op basis van de evaluatie van de ISG wordt bekeken hoe verdere invulling gegeven wordt aan de ontwikkelingen binnen de Greenport. De transitie naar een duurzame Greenport en hernieuwbare energie maakt daarvan onderdeel uit.

Lokale economie

De lokale economie in het algemeen, en de detailhandel in het bijzonder, staan onder druk. Structurele ontwikkelingen, zoals de opkomst van online winkelen en veranderende behoeften van klanten zorgen ervoor dat het centrum veranderd is van een plek waar mensen inkopen doen in een plaats voor beleving en ontmoeting. Deze factoren beïnvloeden de opbouw van het centrum. De verdere internationalisering van productieprocessen heeft gevolgen voor de bedrijventerreinen. We zien dat in de afgelopen jaren terug in een vermindering van het aantal winkels en leegstaande panden op bedrijventerreinen. Voor de bedrijventerreinen zien we recent weer meer vraag ontstaan, waarbij de kwaliteit van de bedrijventerreinen een punt van aandacht is. Daarbij is transformatie een van de oplossingsrichtingen.

Recreatie en toerisme

De samenleving vraagt in toenemende mate om goede recreatiegebieden. Mensen hebben de behoefte om dicht bij huis te recreëren. De noodzaak groeit om deze vraag in regionaal verband op te pakken en om onze doelen voor recreatie en toerisme te bereiken. We werken hieraan in de Duin- en Bollenstreek, het Hollands Utrechts Plassenberaad, het Nationaal Park Hollandse Duinen en in Holland Rijnland. Door natuur te combineren met extensieve recreatie kunnen natuurgebieden worden versterkt en behouden blijven voor de toekomst. De ontwikkelingen in de agrarische en recreatieve sector hebben invloed op de invulling van het buitengebied en bieden kansen voor (uitbreiding van) recreatieve activiteiten. In 2024 wordt er een uitvoeringsprogramma verblijfsrecreatie opgesteld en zullen we een plan uitwerken voor de campings waarbij de in 2022 vastgestelde visie op verblijfsrecreatie als uitgangspunt dient.

2.3.1 Lokale economie

Ruimte voor ondernemerschap staat voorop. Wij zien onze rol vooral in het creëren van goede randvoorwaarden om te ondernemen en in het faciliteren van duurzame ontwikkelingen. Dit houdt niet op bij onze gemeentegrenzen. Wij zetten dan ook in op integrale samenwerking met partners uit de triple helix. Zo versterken en stimuleren we de samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Goede randvoorwaarden voor ondernemers creëren we met het leggen van relaties tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met aandacht voor de fysieke en digitale infrastructuur en met het stimuleren van duurzaam handelen.

Centrumontwikkeling

De centrumvisie is een belangrijke basis voor de ontwikkeling van onze drie dorpscentra Warmond, Voorhout en Sassenheim. In die visie zijn de huidige en toekomstige problemen, kansen en uitdagingen in de centra integraal afgewogen. Samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hebben we nagedacht over de toekomst van de dorpen. Het water in Warmond, het horeca-aanbod van Voorhout, de verschillende soorten winkels in Sassenheim; het zijn positieve punten die we afgelopen jaar hoorden over onze drie centrumgebieden.

Bedrijventerreinen

Op regionaal niveau is een nieuwe bedrijventerreinenstrategie opgesteld. Deze strategie geeft meer inzicht in de behoeften en wensen ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling van bedrijventerreinen in de regio en de gemeente. We gebruiken deze strategie bij het doorontwikkelen van onze bedrijventerreinen. We maken de diverse maatschappelijke transities (energie, circulair, mobiliteit, milieu) onderdeel van onze toekomstige aanpak en samenwerking met bedrijfsleven.

Ruïne van Teylingen als parel

De ruïne van Teylingen is een icoon van onze gemeente. We willen de ruïne, de Westerbeekschuur en de omliggende terreinen aantrekkelijk maken, zodat de inwoners van Teylingen, de regiorecreant en de nationale toerist kunnen genieten van deze bijzonder plek uit de Nederlandse geschiedenis. Om de ambitie verder in te kleuren, is een partij gekozen die op basis van de vastgestelde strategie de locatie kan ontwikkelen tot een aantrekkelijke, recreatieve plek.

Wat willen we bereiken?

Doel: Bevorderen van toerisme in alle maanden van het jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	Het opstellen van een nieuw regionaal uitvoeringsprogramma Groen en Recreatie.
A2	Behoud door benutten van ons erfgoed heeft onze aandacht. Het ontwikkelen van de ruïne van Teylingen met de Westerbeekschuur is hiervan een voorbeeld. We willen hier jaarrond toeristisch en cultureel aanbod realiseren. Dit biedt tegelijkertijd mogelijkheden om onze identiteit als Bollenstreek te bestendigen. We gaan door met de uitvoering van de vastgestelde strategie voor de ontwikkeling van de ruïne van Teylingen met de Westerbeekschuur. Zodra het haalbaarheidsonderzoek is afgerond, zal de gekozen partner starten met de werkzaamheden voor de inrichting van het terrein met bijbehorend vastgoed.
A3	Uitvoering geven aan het regionaal groenprogramma (RIF) van Holland Rijnland. Uitvoering geven aan de afronding van het RIF.
A4	Voor ambities en projecten op het gebied van recreatie en promotie werken we samen met de werkgroep 'Kansen voor Warmond'.
A5	We inventariseren kansen om binnen het HUP op te pakken.

Wat willen we bereiken?

Doel: Vitale en aantrekkelijke centra

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
B1	We geven uitvoering aan het uitvoeringsprogramma van de centrumvisie voor de drie kernen Voorhout, Sassenheim en Warmond.

Wat willen we bereiken?

Doel: Voldoende en duurzame bedrijventerreinen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
C1	Toekomstbestendig maken van bestaande bedrijventerreinen op basis van de regionale bedrijventerreinenstrategie.
C2	In samenwerking met Hillegom, Noordwijk en Lisse wordt verder gewerkt aan een regionale bedrijventerreinenstrategie. Ontwikkeling van nieuwe bedrijfslocaties kan plaatsvinden na vaststelling van de regionale bedrijventerreinenstrategie.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland	Economic Board Duin- en Bollenstreek Stichting Greenport Stichting Monumentenbezit Regiogemeenten Toeristische ondernemers Promotie- / marketingorganisaties Inwoners Vastgoedeigenaren Provincie Zuid-Holland

2.3.2 Regionale economie

Onze ambitie is de regionale economische structuur te versterken zonder dat het ten koste gaat van de woonaantrekkelijkheid. Sinds 2017 wordt gewerkt met een regionale uitvoeringsagenda. In 2021 is de Economische Agenda geëvalueerd. Hieruit komt naar voren dat de agenda ten eerste gericht moet worden op de regionale vraagstukken, zoals het verbeteren van de bovengenoemde structuurknelpunten: aantrekken van kennis, behouden en aantrekken van jong talent, en stimuleren van ondernemerschap. Daarnaast moet de uitvoeringsagenda meer strategisch worden door aansluiting te zoeken bij provinciale en landelijke thema's zoals duurzaamheid, digitalisering en circulaire economie. Aan de hand van die evaluatie is een nieuwe uitvoeringsagenda opgesteld. Als (mede-) financier zijn we als gemeente kaderstellend. Duurzaamheid/circulaire economie is daarbij een belangrijk kader.

Om overeind te kunnen blijven in de strijd om kennis en talent, zal de Duin- en Bollenstreek meer aansluiting moeten zoeken met de economisch sterke regio's om haar heen, zoals de metropoolregio Amsterdam, de regio 071 rond Leiden en de metropoolregio Den Haag/Rotterdam.

De bloembollenteelt en -handel heeft onze regio gemaakt tot wat we zijn: de Bollenstreek, wereldwijd beroemd door de bollenvelden en Keukenhof. Economie en toerisme binnen de Greenport Duin- en Bollenstreek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Op diverse manieren spannen we ons in om onze streek nog mooier en leefbaarder te maken. Onder andere is hiervoor de Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek in 2019 opgericht.

In de strategische agenda Duin- en Bollenstreek en de regionale omgevingsagenda Holland Rijnland staan de ruimtelijke randvoorwaarden voor het vernieuwen en versterken van de lokale en regionale economie. En er is een uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek opgesteld. Daarin zijn de volgende economische opgaven benoemd:

- Economische Agenda (verdere ontwikkeling van de samenwerking tussen de marketingpartners).
- Nieuw programma groen; vervolg huidige gebiedsprogramma doorontwikkelen met meer invulling op het gebied van toerisme en recreatie.
- 'Regiobrand Duin- en Bollenstreek ontwikkelen, om het verhaal van de bollenstreek over het voetlicht te brengen.
- Stakeholders-analyse; ontwikkelen van arrangementdenken.
- Onderzoeken van het verbreden van kuuroordfaciliteiten naar de gehele Duin- en Bollenstreek, inclusief functionerende arbeidsmarkt.
- We verbinden onze kennisintensieve sectoren.
- Opstellen Programma Duurzame Greenport en Hernieuwbare Energie.

Wat willen we bereiken?

Doel: Versterken economische positie van de Duin- en Bollenstreek.

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Activiteit omschrijving
A1	We ondersteunen het nieuwe uitvoeringsprogramma economie en brede welvaart van de Economic Board Duin en Bollenstreek ingericht op basis van een triple helix organisatie.
A2	We ondersteunen van de activiteiten van de stichting Greenport Duin- en Bollenstreek binnen de bestaande activiteiten.
A3	Het ontwikkelen van een 'regiobrand Duin- en Bollenstreek. Hiervoor moet de samenwerking tussen marketing partijen en de regiopartners worden versterkt (waar het gaat om de promotie van de aantrekkelijkheid van de streek voor recreatie en toerisme).
A4	We voeren de Uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek uit en werken samenmet de Economic Board.
A5	We verkennen de mogelijkheden van strategische samenwerking met omliggende gemeenten (ook buiten de Duin- en Bollenstreek).
A6	Het opstellen van een uitvoeringsprogramma verblijfsrecreatie en plan uitwerken voor campings.
A7	In de Duin- en Bollenstreek verkennen we of en hoe de verschillende kernen elkaar kunnen versterken, en maken daarover - waar mogelijk - uitvoeringsafspraken. We verbinden onze kennisintensieve sectoren.

SAMENWERKINGSPARTNERS

Verbonden partijen	Overige samenwerkingspartners
Holland Rijnland Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V.	Economic Board Duin- en Bollenstreek Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek Regiogemeenten Provincie Zuid-Holland

2.3.3 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

2.3.4 Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	NL	Bron
Funcziemenging	Index die verhoudingswaarde aangeeft tussen banen en woningen	50,4%	50,8%	51%	51%	2021: 53,3 %	LISA
Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	154,5	163,2	150	160	2021: 165,1	LISA

Toelichting indicator Functievermenging

De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.

Toelichting indicator Vestigingen (van bedrijven)

Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-65 jaar.

nb: Gegevens zijn op moment van schrijven van deze programmabegroting nog niet bekend. Indien de gegevens na het schrijven bekend worden kunt u deze vinden op:

<https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording/>

2.3.5 Kaderstellende stukken

Lokale economie

- [Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda](#)
- [Economisch Beleidsplan](#)
- [Centrumvisie](#)
- [Detailhandelsvisie Teylingen](#)
- [Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek](#)
- [Visie op recreatie en toerisme](#)

Regionale economie

- [Economische Agenda Duin- en Bollenstreek - visie en uitvoeringsagenda 'Samen Succesvol'](#)

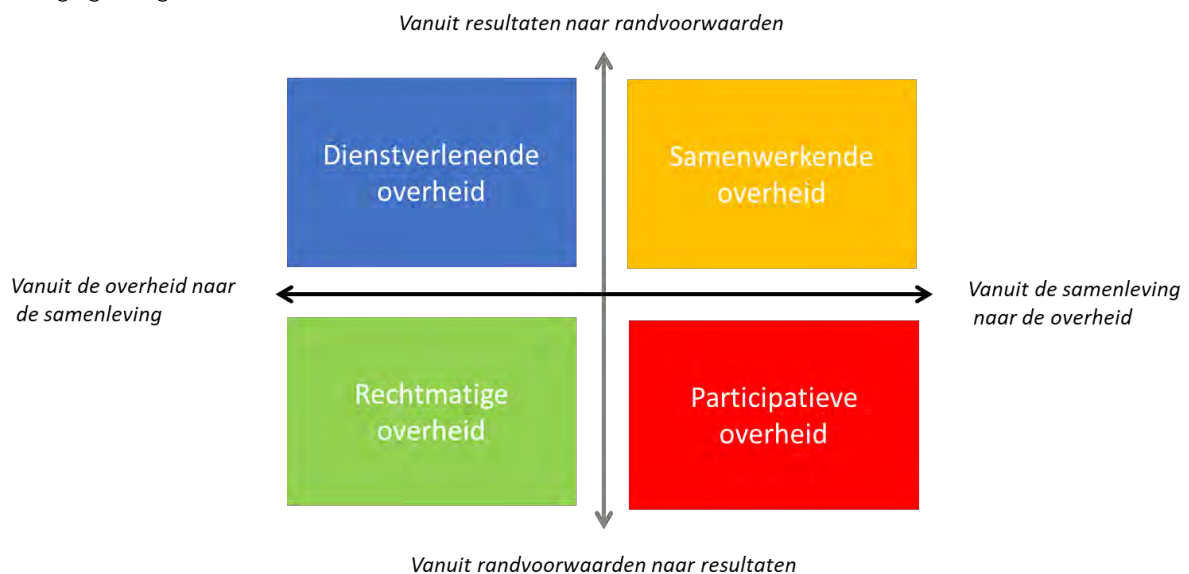
2.3.6 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Lokale economie						
Economische promotie	-224	-465	-318	-293	-293	-293
Totaal Lokale economie	-224	-465	-318	-293	-293	-293
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkelingen	-1.676	-1.273	-917	-327	-327	-277
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-90	-128	-134	-134	-134	-134
Economische havens en waterwegen	-26	-28	-29	-29	-29	-29
Totaal Regionale economie	-1.792	-1.429	-1.080	-490	-490	-440
Totaal lasten	-2.016	-1.894	-1.398	-783	-783	-733
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Lokale economie						
Economische promotie	323	157	171	171	171	171
Totaal Lokale economie	323	157	171	171	171	171
Thema Regionale economie						
Economische ontwikkelingen	263	146	160	160	160	160
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	45	42	46	46	46	46
Totaal Regionale economie	308	188	206	206	206	206
Totaal baten	631	345	377	377	377	377
Saldo van baten en lasten	-1.385	-1.549	-1.023	-408	-408	-358
Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Toevoegingen reserves	-80	80	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	186	136	106	0	0	0
Totaal reserves	106	216	106	0	0	0
Saldo na resultaatbestemming	-1.279	-1.333	-917	-408	-408	-358

2.4 Programma 4 Bestuur

Het programma Bestuur gaat meer over de bestuurlijke rollen en de manieren van overheidssturing dan over de vakinhoudelijke zaken. Dat was in voorgaande begrotingen ook al het geval. Maar in samenwerking met de raadsklankbordgroep Planning & Control is dit met de doorontwikkeling van de P&C-cyclus verder uitgewerkt. In deze begroting, een van de documenten van de P&C-cyclus, zijn de eerste stappen van deze doorontwikkeling zichtbaar. In de nieuwe opzet van programma 4 hanteren we een indeling volgens het bestuurlijke (regie) rollenmodel: een gemeentebestuur heeft een dienstverlenende rol naar haar inwoners en ondernemers, een netwerkende rol in haar gemeenschap en regio, een participatieve rol in initiatieven vanuit de gemeenschap en een rechtmatige rol met toezien op handelen volgens wet- en regelgeving en zelf het goede voorbeeld geeft. Langs de lijn van dit bestuurlijke rollenmodel hebben we de begrotingsdoelen en activiteiten in het programma bestuur als volgt gerangschikt:

De komende jaren werken we aan een nog betere verbinding tussen doelen - activiteiten - kosten met daaraan gekoppeld (als het even kan) effect-indicatoren waaruit de effecten van beleid zichtbaar worden en prestatie-indicatoren die de voortgang van het beleid laten zien.

Een digitaal goed doorzoekbare versie van de P&C documenten is, naast meer gebruik van grafische weergaven, een ambitie in de doorontwikkeling.

2.4.1 Dienstverlenende overheid

Trends en ontwikkelingen

In lijn met de VNG en de vereniging van directeuren Publieksdiensten (VDP) leveren wij service op maat. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn digitaal (tenzij), voorspelbaarheid, snelheid en daar waar nodig fysiek maatwerk service.

We geven de komende jaren passende dienstverleningsconcepten vorm in de volle breedte van de organisatie aan de hand van serviceformules (van buiten naar binnen) die samen de complete omni-channel interactie met de samenleving omvatten. Omni-channel dienstverlening en de één-loket-gedachte dragen bij aan het versterken van de relatie met de samenleving. We willen nog vaker realistische verwachtingen creëren en waarmaken.

De groeiende maatschappelijke roep om een open, digitale en toegankelijke overheid wordt steeds meer zichtbaar in onze wetten. Deze ontwikkeling zal de komende jaren een aanzienlijke impact hebben op processen en op de inrichting van de gemeentelijke informatiehuishouding. Nieuwe wetgeving (zoals bijvoorbeeld de Woo en de WMEBV) brengt onvermijdbare verplichtingen en verantwoordelijkheden met zich mee die geïmplementeerd moeten worden.

Wat willen we bereiken?

Doel 1: We leveren service op maat:

- Toegankelijk: één-loket, omni-channel, dienstverlening en serviceformules
- Begrijpelijk: Onze informatie en communicatie is voor iedereen te interpreteren
- Snel: Digitaal waar dat kan, persoonlijk waar dat nog nodig is

Doel 2: In lijn met de wetgeving optimaliseren we de digitale bereikbaarheid en toegankelijkheid door informatie actueel en openbaar toegankelijk te maken binnen de kaders van de Wet open overheid (Woo) en werkprocessen te moderniseren en digitaliseren in lijn met de eisen van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv).

Doel 3: Met continuering van datagedreven werken en sturen zorgen we voor een betere focus op richten en inrichten van beleid, verbetering van efficiency en verhoging van de kwaliteit van dienstverlening.

<i>Effectindicatoren (incl. bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
Tevredenheid inwoners over publieke dienstverlening via alle kanalen (www.waarstaatjegemeente.nl)	6.86 (2023)	7.0	7.5
Tevredenheid ondernemers over publieke dienstverlening via alle kanalen (www.waarstaatjegemeente.nl)	6.5 (2023)	6.7	7.2
Tevredenheid inwoners over communicatie en voorlichting (www.waarstaatjegemeente.nl)	6.64 (2020)	7.0	7.5

Wat gaan we daarvoor doen?

Activiteit	Omschrijving
Doel 1	
Project	We investeren in de onze digitale dienstverlening. We breiden de mogelijkheden van de Chat-bot (GEM) en de functionaliteiten van het Omgevingsloket verder uit.
Project	We voeren een nieuw klanttevredenheidsonderzoek uit over diverse kanalen (telefonie, e-mail, balie, website, sociale media, gemeentepagina, etc.).
Project	We verbeteren de begrijpelijkheid van taal/tekst door de kwaliteit ervan te meten en medewerkers te trainen op het gebruik van begrijpelijke taal conform het door drie gemeenten ondertekende Taalpact en toolkit beschikbaar te maken.
Doel 2	
Project	We richten een portaal in waarop Woo-documenten actief openbaar gemaakt worden.
Project	We richten e-diensten in voor producten en diensten die onder de Wmebv vallen.
Project	In het kader van de digitale toegankelijkheid en doorzoekbaarheid werken we aan het verder op orde brengen van de informatiehuishouding. Dataclassificatie is daarbij een belangrijk thema.
Doel 3	
	Volgens bestaande planning werken we aan beheer, doorontwikkeling van bestaande en inrichten van nieuwe instrumenten en databases.

Hoe gaan we dat meten?

Prestatie indicatoren (incl. bron)	Laatste meting	Begroting 2024	Streefwaarde 2027
Balie burgerzaken: <ul style="list-style-type: none"> Wachttijd balie minder dan 5 minuten Klanten zonder afspraak geholpen Selfservice producten binnen 7 werkdagen geleverd Selfservice producten binnen 10 minuten afgehandeld Telefonie: <ul style="list-style-type: none"> Oproepen op het centrale nummer wordt opgenomen Terugbelnotities worden adequaat afgehandeld Percentage oproepen dat via het centrale nummer direct wordt afgehandeld Post/mail: <ul style="list-style-type: none"> Vragen via contactformulier beantwoord binnen 6 weken. Website: <ul style="list-style-type: none"> Live chats worden direct beantwoord 		90% Max 5% Min 90% Min 90% Min 90% Min 70% < 2 werkd Min 50% Min 90% Min 90%	90% Max 5% Min 90% Min 90% Min 90% Min 70% <2 werkd Min 50% Min 90% Min 90%
Voldoen aan norm digitale toegankelijkheid		Status B	Status B
Gaan voldoen aan de opdracht en kaders van de Wet Open Overheid: alle categorieën informatie van de gemeente actueel, openbaar en toegankelijk kunnen ontsluiten.	wordt nog uitgevoerd		

Samenwerkingspartners

<i>Verbonden partijen</i>	<i>Overige samenwerkingspartners</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • VNG • VDP • Kenniskring serviceformules • Stichting Lezen en schrijven • Taalhuis van de bibliotheek Bollenstreek Holland Rijnland

2.4.2 Samenwerkende overheid Trends & ontwikkelingen

De nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen maakt het nodig de gemeenschappelijke regelingen waarin onze gemeente deelneemt aan te passen aan de nieuwe wetgeving. Eén vraag die daarbij speelt is of aanleiding bestaat al dan niet te komen tot de vorming van een intergemeentelijke raadscommissie gekoppeld aan de desbetreffende gemeenschappelijke regeling. Deze vraag en andere vragen in het kader van intergemeentelijke samenwerking worden onderzocht en uitgewerkt door een werkgroep die bestaat uit raadsleden en ondersteund wordt vanuit de griffies.

Meer en meer bestaat de noodzaak om grote opgaven in gezamenlijkheid op te pakken. Buiten de formele gemeenschappelijke regelingen om werken we in de Duin- en Bollenstreek regionaal samen met vijf gemeenten (Hillegom, Katwijk, Lisse, Noordwijk en Teylingen). We pakken een aantal opgaven gezamenlijk op omdat de stedelijke ontwikkeling in het zuiden, het behoud van het open landschap en de ontwikkelingen aan de kust randvoorwaardelijk en onlosmakelijk aan onze ontwikkeling verbonden zijn. We geven dit vorm in de 'Uitvoeringsagenda Duin en Bollenstreek'.

Wat willen we bereiken?

Doel 1: Versterken van de grip op verbonden partijen en beheersing van de uitgaven aan verbonden partijen.

Doel 2: Onze gezamenlijke ambitie is verwoord in de "Uitvoeringsagenda Duin- en Bollenstreek". Daarbij is gekozen voor de focus op zes topprioriteiten binnen een overleg structuur die bestaat uit 'gekleurde bollen':

1. actualisatie greenport (en gezamenlijke keuzes hernieuwbare energiebronnen),
2. ontwikkelen van ene regiobrand,
3. verbinden kennisintensieve sectoren (deze drie topprioriteiten vormen de economische agenda Duin- en Bollenstreek),
4. realisatie van de woningbouwopgave,
5. maatregelenpakket 'ontsluiting Noordelijke Bollenstreek',
6. Corridorstudie mobiliteit/ruimte Leiden-Katwijk-Noordwijk. In het kader van de uitvoering van dit programma is er een intergemeentelijk programmteam ingesteld.

<i>Effectindicatoren (incl bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
In het huidige meetinstrumentarium bestaat voor dit thema (nog) geen geschikte informatie om passende effectindicatoren te definiëren en te meten.			

Wat gaan we daarvoor doen?

Doel 1

<i>Activiteit</i>	<i>Omschrijving</i>
Project	Aanpassing van de verschillende gemeenschappelijke regelingen aan de nieuwe Wet gemeenschappelijke regelingen
Project	In samenwerking met raden en partners in gemeenschappelijke regelingen (per regeling) de afweging maken of de instelling van een intergemeentelijke raadscommissie al dan niet wenselijk is.
Project	Vereenvoudiging en actualiseren van de Nota Verbonden Partijen.
Project	In samenspraak tussen college en raad per verbonden partij afwegingskader herdefiniëren en actualiseren.
Project	Verdere professionalisering van het accounthouderschap op verbonden partijen.

Doel 2

De vijf samenwerkende gemeenten in de Duin en Bollenstreek hebben rondom de implementatie van de uitvoeringsagenda de krachten gebundeld en een gezamenlijk kernteam gevormd samengesteld uit een programmamanager, programmasecretaris, projectondersteuner en een communicatieadviseur onder leiding van een extern ingehuurd kwartiermaker.

Het kernteam voorziet incidentele kosten die gemaakt zullen worden rondom het organiseren van collegeconferenties, radenbijeenkomsten, stakeholdersbijeenkomsten, en het ontwikkelen van interne en externe communicatie- en rapportagemiddelen.

<i>Activiteit</i>	<i>Omschrijving</i>
Programma	Mobiliteitsmaatregelen Noordelijke DBS en Haarlemmermeer, waarin negen partijen dit jaar toewerken naar een startnotitie.
Programma	'Corridorstudie Zuidelijke Duin- en Bollenstreek', waarin het realiseren van een Zuidelijke ontsluiting wordt onderzocht.
Programma	Via de bestuurlijke tafel sturing en richting aan topprioriteit 'Hernieuwbare energiebronnen'
Programma	Uitvoering van het gebiedsprogramma 'B(l)oeiende Bollenstreek'
Programma	De greenportregio's Aalsmeer, Boskoop en Duin- en Bollenstreek werken samen aan een Regio Deal. In de Regio Deal wordt met een coalitie van Rijksoverheid, ondernemers, onderwijsinstellingen en inwoners gewerkt aan het realiseren van een weerbare en vitale regio, met een toekomstbestendige arbeidsmarkt en een duurzaam en circulair sierteeltcluster. De governance en uitvoeringskosten die de projecten van uit de regiodeal met zich meebrengen worden voor 50% gedekt vanuit het Rijk en voor 50% vanuit de publiek/private coalitie uit de regio. De definitieve financiële kaders van de regiodeal zijn nog niet bekend gemaakt door het Rijk. De inschatting is dat dit €250.000 per jaar vraagt vanuit de DBS-gemeenten vanaf 2024. De regiodeal aanvraag wordt 15 november ingediend bij het Rijk.
Project	Herijking ISG binnen het Programma Duurzame Greenport.
Project	Ontwikkelen en inpassen van de doelen van het Programma Duurzame Greenport in het Programma Landelijk Gebied van de provincie (ZH-PLG). Hierin wordt gebiedsgericht gewerkt aan opgaven rondom natuurherstel, waterkwaliteit en klimaat voor landbouw en landgebruik. (Het Programma Duurzame Greenport en het ZH-PLG worden zoveel mogelijk is elkaars verlengde opgesteld.)
Project	We werken de drie topprioriteiten zoals opgenomen in het Advies Uitvoeringsprogramma en Organisatie Economic Board Duin- en Bollenstreek (EBDB) 2023-2026 uit in de Uitvoeringsagenda DBS. (Ontwikkelen van een 'regiobrand', duurzame Greenport en verbinden van kennisintensieve sectoren.)
Proces	Op de bestuurlijke tafel 'Rood' wordt in relatie tot Holland Rijnland afgestemd over wonen en werken. Onder meer op woonuitdagingen rondom specifieke doelgroepen. Het verbinden van kennisintensieve sectoren met andere sectoren in de regio wordt in samenwerking met de EBDB vormgegeven. De EBDB heeft in de aanbesteding de opdracht heeft gekregen deze topprioriteit tot uitvoering te brengen.
Proces	De vijf samenwerkende gemeenten in de Duin en Bollenstreek hebben rondom de implementatie van de uitvoeringsagenda de krachten gebundeld en een gezamenlijk kernteam gevormd samengesteld uit een programmamanager, programmasecretaris, projectondersteuner en een communicatieadviseur onder leiding van een extern ingehuurd kwartiermaker. Het kernteam voorziet incidentele kosten die gemaakt zullen worden rondom het organiseren van collegeconferenties, radenbijeenkomsten, stakeholdersbijeenkomsten, en het ontwikkelen van interne en externe communicatie- en rapportagemiddelen. Verder worden de kosten van de kwartiermaker toegerekend aan de laten van het kernteam.

Hoe gaan we dat meten?

<i>Prestatie indicatoren (incl. bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
In het huidige meetinstrumentarium bestaat voor dit thema (nog) geen geschikte informatie om passende prestatie indicatoren te definiëren en te meten.			

Samenwerkingspartners

<i>Verbonden partijen</i>	<i>Overige samenwerkingspartners</i>
<ul style="list-style-type: none"> • HLTsamen • Holland Rijnland • Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) • Werkvoorzieningschap Kust-, Duin en Bollenstreek /Provalu • Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hecht Hollands Midden • Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM) • Regeling Omgevingsdienst West Holland (ODWH) • Vuilvervoerbedrijf Duin en Bollenstreek (VAB) • Samenwerking Belastingen • Serviceorgansatie Zorg Holland Rijnland • Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM) • Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) • Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea) • Alliander N.V. 	<p>Gemeente Katwijk Gemeente Noordwijk</p>

2.4.3 Rechtmatige overheid

Trends en ontwikkelingen

In oktober 2024 wordt de nieuwe Richtlijn Netwerk- en Informatiesystemen 2.0 van kracht als opvolger van de Baseline Informatiebeveiliging Overheid. Uit deze richtlijn zullen nieuwe eisen voor gemeenten voortkomen zoals een onafhankelijke toezichthouder aan wie incidenten moeten worden gemeld.

Met ingang van 2023 is het college verplicht de rechtmatigheidsverantwoording af te leggen. Het plan van aanpak is in voorbereiding en wordt voorgelegd. Ook in 2024 zullen hiervoor verdere maatregelen genomen moeten worden.

Wat willen we bereiken?

Doel 1: De informatie(bronnen) voldoet aan de wet- en regelgeving.

Doel 2: Het college van burgemeester en wethouders beschikt over voldoende kwalitatieve en kwantitatieve informatie zodat de rechtmatigheidsverantwoording opgesteld en opgenomen kan worden in de jaarstukken.

Doel 3: Het versterken van financiële sturing en beheersing

Doel 4: We zorgen voor het rechtmatig en ordentelijk verloop van het verkiezingsproces.

<i>Effectindicatoren (incl. bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
Doel 1			
We voldoen aan de ENSIA norm.	Volwassenheidsniveau 2	Volwassenheidsniveau 2,2	Volwassenheidsniveau 3
Doel 2			
We voldoen aan het ambitieniveau voor de AVG	Volwassenheidsniveau 2	Volwassenheidsniveau 2,2	Volwassenheidsniveau 3
Doel 3			
Het college krijgt een goedkeurende controleverklaring bij de rechtmatigheidsverantwoording.	Ja	Ja	Ja
Doel 4			
Het aantal gegronde bezwaren die zijn ingediend ten aanzien van de verkiezingsuitslag	0	0	0

Wat gaan we daarvoor doen?

<i>Activiteit</i>	<i>Omschrijving</i>
Doel 1	
Project	We stellen een beleidsplan privacy- en informatieveiligheid vast, tactisch plan voor inrichten processen en systemen
Proces	De kwaliteit van de BRP verbeteren door o.a. door meer focus op adreskwaliteit en het houden van huisbezoeken.
Proces	Inzageverzoeken rondom privacy worden tijdig en adequaat afgehandeld
Doel 2	
Project	We stellen een Plan van aanpak Rechtmatigheid op met acties om de beheershandelingen van het college rechtmatig te kunnen laten plaatsvinden en om de rechtmatigheidsverantwoording op te kunnen stellen. We keuren het Plan van aanpak goed en passen het in de organisatie toe.
Proces	We toetsen uitgaven op staatsteun en leggen hierover verantwoording af
Project	Samenhangend met rechtmatigheid: We bevorderen het risicobewust handelen en stellen de kadernota Risicomanagement vast.
Project	We voeren doelmatig- & doeltreffendheids-onderzoeken (213a Gemeentewet) uit.
Doel 3	
Programma	Het doel van het programma versterken financiële sturing en beheersing wordt gerealiseerd doordat de financiële functie wordt versterkt.
Project	Doorontwikkeling van de bestuurlijke P&C cyclus en producten. Dit wordt uitgevoerd in samenwerking tussen leden van de drie auditcommissies, portefeuillehouders financiën, de griffies en het ambtelijk apparaat. In 2024 staat de verbetering van programma 2 en 3 op de planning
Doel 4	
Project	De Europese Verkiezingen worden georganiseerd. Op de verkiezingsdagen worden medewerkers vrijgesteld van werk om zich hiervoor in te zetten.

Hoe gaan we dat meten?

<i>Prestatie indicatoren (incl. bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
Doel 1			
Nader te bepalen			
Doel 2			
Het college heeft de rechtmatigheids-afwijkingen opgenomen in de verantwoording in de jaarstukken 2024.		Ja	Ja
Aantal datalekmeldingen.	8	8	8
Aantal datalekmeldingen aan AP gemeld.	1	1	1
Doel 3			
Aantal programma's dat is verbeterd in de programmabegrotingen van de gemeenten	1	2	2
Doel 4			
Het percentage rollen dat ingevuld moet worden voor het goed kunnen organiseren van de verkiezingen		100%	100%

Samenwerkingspartners

<i>Verbonden partijen</i>	<i>Overige samenwerkingspartners</i>
Geen	Geen

2.4.4 Participerende overheid

Trends & ontwikkelingen

We zien een beweging naar een steeds groter speelveld in het (sociale) medialandschap waarin steeds meer mensen zich terugtrekken in hun eigen bubbel. Daardoor wordt het moeilijker groepen (waaronder het zogenaamde stille midden) te bereiken.

Technologische ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence, deep fake en big data bieden kansen en bedreigingen voor communicatie.

Alle grote maatschappelijke, politieke en economische ontwikkelingen beïnvloeden elkaar en vragen vooral ook een andere rol van de gemeente. De opgaven zijn complex, in een complexe samenleving. Langs de lijn van opgavegericht werken we samen met inwoners, aanbieders en ondernemers aan maatschappelijke en organisatie-overstijgende thema's. Omdat de opgave centraal komt te staan, ontstaat ruimte om krachten te bundelen en samen te komen tot de kern van een vraagstuk en tot een gemeenschappelijke werkwijze. Onze gemeentelijke rol verandert dan van probleemoplosser naar procesregisseur, waarin we wendbaar sturen op de grote lijn en het langetermijnperspectief. Het draait dus om co-creatie met als resultaat: meer participatie, krachtenbundeling, draagvlak en cohesie, domein overstijgende en gedeelde oplossingen en een gemeenschappelijke werkwijze. Deze manier van werken vraagt om een wendbare organisatie waarvan de inzetbaarheid aansluit op de opgaven.

De komst van de Omgevingswet maakt ook dat participatie een steeds belangrijker onderwerp wordt. Participatie gaat over het zo vroeg mogelijk betrekken van personen voor wie een initiatief, plan of activiteit gevolgen heeft of die daarbij (in)direct betrokken zijn.

Bij dat opgavegericht werken past een organisatie- en bestuursstructuur die de opgaven ondersteunt waar de gemeente voor staat. Een meer opgavegerichte en participatieve manier werken noopt tot aanpassing van de huidige sectorale benadering. (In het traject van organisatieontwikkeling binnen HLTsamen wordt gewerkt aan het anders (in)richten van de werkorganisatie langs deze lijn.) De sectorale manier van werken is ook terug te vinden in de bestuurlijke inrichting (raadscommissies, de portefeuilleverdeling in het college, de programma's in de P&C-cyclus, maar ook in de structuur van de regionale samenwerking in de Duin- en Bollenstreek en Holland Rijnland. Deze sectorale opzet lijkt niet goed aan te sluiten bij de ontwikkelrichtingen. In gezamenlijkheid verkennen we een ambtelijke en bestuurlijke inrichting die aansluit bij de toekomstvisie rondom het lokaal openbaar bestuur.

Wat willen we bereiken?

Doel 1: Bestuurders en medewerkers zijn omgevingsbewust en staan 'vanuit de bedoeling' in contact met de samenleving (werkend vanuit de ambitie publieke waarde toe te voegen).

Doel 2: Een integrale aanpak van grote maatschappelijke vraagstukken, waarbij we oplossingen zoeken in samenwerking met relevante maatschappelijke partners.

Effectindicatoren (incl. bron)	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
Doel 2			
Betrokken mensen uit de samenleving waarderen het participatieproces met minimaal een 7		7	7

Wat gaan we daarvoor doen?

<i>Activiteit</i>	<i>Omschrijving</i>
Doel 1	
Proces	We ondersteunen inwoners, ondernemers en verenigingen in participatietrajecten in en buiten de Omgevingswet. We zetten daarom structureel in op ondersteuning van de inwoner en begeleiding van onze eigen medewerkers op het gebied van participatie en communicatie. Het geformuleerde beleidskader participatie en het op basis daarvan bestaande instrumentarium (leidraad en toolkit) zal jaarlijks op basis van 'plan-do-check-act' worden verbeterd.
Proces	Bij het betrekken van de samenleving bij beleidsontwikkelingen en projecten zetten we methoden in om het stille midden te bereiken. Denk daarbij aan zandloperpeilingen en burgerberaad.
Doel 2	
Proces	We richten ons bestuurlijk en ambtelijk zodanig in dat we de ambitie zoals geformuleerd in de doelstelling nog beter waar kunnen maken. Daarom: <ul style="list-style-type: none"> • Organiseren we eenduidig bestuurlijk en ambtelijk opdrachtgever- en opdrachtnemerschap • Voeren we tussen college en raad een dialoog rondom de kaderstellende en controlerende rol van de raad in het proces rondom het oplossen van grote maatschappelijke vraagstukken
Project	We beleggen voor de gemeenteraad (op gemeentelijke niveau of in HLT verband) workshops en informatiebijeenkomsten rondom geselecteerde maatschappelijke opgaven zodat kennis wordt opgebouwd op de actuele thema's en kennis wordt opgebouwd die van dienste kan zijn in het besluitvormingsproces.

Hoe gaan we dat meten?

<i>Prestatie indicatoren (incl. bron)</i>	<i>Laatste meting</i>	<i>Begroting 2024</i>	<i>Streefwaarde 2027</i>
In het huidige meetinstrumentarium bestaat voor dit thema (nog) geen geschikte informatie om passende prestatie indicatoren te definiëren en te meten. Het aantal participatietrajecten is moeilijk voorspelbaar.			

2.4.5 Verbonden partijen

Voor informatie over de verbonden partijen wordt verwezen naar de [paragraaf Verbonden partijen](#).

2.4.6 Beleids- en prestatie-indicatoren

Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Bron
Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Zie begroting GR HLTsamen		Zie begroting GR HLTsamen		*
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners					*
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen					*
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	€ 39		NB		*
Overhead	% van totale lasten	1,6%		NB		*

* Eigen gegevens

Toelichting indicator Formatie

Het gaat hier om de toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van de organisatie op peildatum 1 januari. Uitgangspunt is het vastgestelde formatieplan, dus niet de werkelijke bezetting. Het gaat om formatieplaatsen, ongeacht of die worden ingevuld door iemand met een vaste aanstelling, een tijdelijke aanstelling of nog openstaand in de vorm van een vacature. 1 fte is gelijk aan een 36-urige werkweek.

Toelichting indicator Bezetting

Het gaat hier om het werkelijk aantal fte dat werkzaam is, dus niet om de toegestane formatieve bezetting uit het formatieplan. Terugkijkend naar een begrotingsjaar wordt de werkelijke bezetting berekend. Conform de definitie van Vensters voor Bedrijfsvoering is uitgegaan van de gemiddelde bezetting in dat begrotingsjaar (door het gemiddelde te nemen van de werkelijke bezetting op 1 januari en op 31 december).

Toelichting indicator Externe inhuur

Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.

Toelichting indicator Apparaatskosten

Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken. Apparaatskosten zijn dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur.

Toelichting indicator Overhead

De overheadkosten betreffen alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Prestatie-indicatoren

Naam Indicator	Eenheid	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Bron
Kwalitatief goede uitvoering Wet WOZ: Het percentage bezwaren tegen WOZ-beschikking naar maximaal 3% in 2015	In %	woningen: 2,5 % niet-woningen: 3,9 %		3 %		De Waarderingskamer
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven: Klanttevredenheid meten middels GovMetric (gemiddeld cijfer bezoek gemeentehuis)	Tussen de 1 en 10	*		8,5		Klanttevredenheidsmonitor GovMetric****
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven: Klanttevredenheid (gemeentelijke dienstverlening)	Tussen de 1 en 10	***		7,1		***

* In 2019 heeft Teylingen niet meegedaan aan het onderzoek van Waarstaatjegemeente.

** In verband met de coronapandemie en het voornemen om dit op een andere manier te meten, zijn in 2020

de GovMetric zuilen uit de gemeentekantoren weggehaald. Er zijn daarom geen jaarcijfers van 2020.

*** Waarstaatjegemeente.nl (cijfer directe dienstverlening).

**** We zijn voornemens om de klanttevredenheid op een andere wijze te onderzoeken.

2.4.7 Kaderstellende stukken

Regionale samenwerking

- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- [Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Kadernota 2020-2023](#)
- [Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019](#)
- [Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.](#)
- [Beleidsnota verbonden partijen 2018](#)
- [Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur](#)

Dienstverlening

- [Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Kadernota 2020-2023](#)
- [Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019](#)
- [Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.](#)
- [Beleidsnota verbonden partijen 2018](#)
- [Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur](#)

Participatie

- Meer samenleving, meer verbinding: Kadernota Communicatie en uitvoeringsprogramma 2018
- [Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Kadernota 2020-2023](#)
- [Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019](#)
- [Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.](#)
- [Beleidsnota verbonden partijen 2018](#)
- [Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur](#)

Communicatie

- [Raadsprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Collegewerkprogramma Vitaal Teylingen 2018-2022](#)
- [Kadernota 2020-2023](#)
- [Mei circulaire gemeentefonds, juni 2019](#)
- [Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.](#)
- [Beleidsnota verbonden partijen 2018](#)
- [Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur](#)

2.4.8 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Dienstverlening						
Beheer overige gebouwen en gronden	-653	-551	-612	-534	-533	-533
Burgerzaken	-1.023	-1.117	-1.223	-1.223	-1.223	-1.223
Totaal Dienstverlening	-1.676	-1.668	-1.835	-1.757	-1.756	-1.756
Thema Regionale samenwerking						
Bestuur	-2.132	-2.456	-2.602	-2.602	-2.613	-2.613
Totaal Regionale samenwerking	-2.132	-2.456	-2.602	-2.602	-2.613	-2.613
Totaal lasten	-3.808	-4.124	-4.437	-4.359	-4.369	-4.369
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Thema Dienstverlening						
Beheer overige gebouwen en gronden	171	533	291	291	291	291
Burgerzaken	507	481	500	500	500	500
Totaal Dienstverlening	678	1.014	791	791	791	791
Thema Regionale samenwerking						
Bestuur	67	58	58	58	58	58
Totaal Regionale samenwerking	67	58	58	58	58	58
Totaal baten	745	1.072	849	849	849	849
Saldo van baten en lasten	-3.063	-3.052	-3.588	-3.509	-3.519	-3.519
Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027
Toevoegingen reserves	-262	262	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	66	104	0	0	0	0
Totaal reserves	-196	366	0	0	0	0
Saldo na resultaatbestemming	-3.259	-2.686	-3.588	-3.509	-3.519	-3.519

2.5 Algemene dekkingsmiddelen

Alle baten en lasten die samenhangen met de programma's worden direct op het desbetreffende programma geboekt. De baten algemene middelen bestaan uit doeluitkeringen, specifieke rijksvergoedingen, huuropbrengsten en dergelijke. Dit onderdeel van de begroting volgt uit artikel 8 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen bestaat uit de volgende onderwerpen:

- Lokale heffingen
- Algemene uitkering uit het gemeentefonds
- Dividenden
- Saldo financieringsfunctie
- Overige algemene dekkingsmiddelen

Verder heeft de gemeente diverse inkomsten waarvan de besteding niet gebonden is. Dit zijn de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen. Deze baten zijn niet aan een concreet programma toe te rekenen. Artikel 8 van het BBV schrijft voor dat, naast de begroting van baten en lasten per programma, ook een overzicht van de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien wordt opgenomen.

Lokale heffingen

Dit zijn gemeentelijke belastingen die geen directe relatie hebben met een bepaalde gemeentelijke taak, de besteding is niet geormerkt. De onroerendezaakbelasting en de precariobelasting vallen hieronder. Dit geldt niet voor de rioolrechten, afvalstoffenheffing, leges, en marktgelden. Deze worden op de desbetreffende programma's verantwoord en zijn geormerkt voor deze lasten. We verwijzen naar de paragraaf Lokale heffingen voor een uitgebreidere toelichting.

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

In de begroting is rekening gehouden met de effecten van de meicirculaire 2022. Voor de berekening van de algemene uitkering 2023 is rekening gehouden met de verwachte stijging van het aantal inwoners en woningen in 2023. De decentralisaties zijn voor een deel opgenomen in de algemene uitkering, op termijn worden alle decentralisaties opgenomen in de berekeningen van de algemene uitkering.

Dividenden

We ontvangen dividend van Alliander en de Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG).

Bedragen x €1.000

Dividenden	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023 e.v.
Alliander	656	796	796	688
Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG)	73	85	85	85
Totaal dividend	729	881	881	773

Saldo financieringsfunctie

In de vernieuwde BBV zijn de regels over rentetoerekening gewijzigd. De notitie Rente van de Commissie BBV geeft in een stellige uitspraak aan, dat er niet méér rente mag worden toegerekend dan de werkelijke rentelasten. Er is geadviseerd geen rente meer toe te rekenen aan eigen vermogen (voorheen bespaarde rente). We berekenen in Teylingen over investeringen. Het renteresultaat in 2023 bedraagt € 0.

Mutatie reserves

Per programma is vermeld wat de mutaties op de reserves zijn. Een aantal mutaties is niet toe te wijzen aan een programma en wordt daarom hier verantwoord.

2.5.1 Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027

Thema Algemene middelen

Overhead	-12.864	-13.548	-14.326	-14.298	-14.260	-14.253
Treasury	-440	-561	-561	-561	-561	-561
Belastingen overig	-8	-362	-304	-304	-304	-304
Vennootschapsbelasting	-13	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	-325	353	445	500	500	401
OZB woningen	-289	0	0	0	0	0
OZB niet-woningen	-289	0	0	0	0	0
Totaal Algemene middelen	-14.228	-14.118	-14.746	-14.663	-14.625	-14.717
Totaal lasten	-14.228	-14.118	-14.746	-14.663	-14.625	-14.717

Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027

Thema Algemene middelen

Overhead	83	84	53	53	53	53
Treasury	1.304	992	1.320	1.195	1.045	1.045
Belastingen overig	125	100	100	100	100	100
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	57.808	57.571	61.516	62.830	58.243	57.765
Overige baten en lasten	23	-5	-5	-5	-5	-5
Parkeerbelasting	17	11	12	12	12	12
OZB woningen	5.820	5.976	6.773	6.823	6.880	6.880
Mutaties reserves	648	148	148	148	148	148
OZB niet-woningen	2.673	2.772	3.021	3.021	3.021	3.021
Totaal Algemene middelen	68.501	67.649	72.938	74.177	69.497	69.019
Totaal baten	68.501	67.649	72.938	74.177	69.497	69.019
Saldo van baten en lasten	54.274	53.532	58.193	59.515	54.873	54.303

Reserves	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023 na wijziging	2024	2025	2026	2027

Toevoegingen reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	0	0	0	0	0	0
Totaal reserves	0	0	0	0	0	0

Saldo na resultaatbestemming	54.274	53.532	58.193	59.515	54.873	54.303
-------------------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

2.5.2 Overhead

In het gewijzigde BBV is onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten het uitgangspunt. Daarom is er door de wetgever voor gekozen om de kosten van overhead op één taakveld te laten registreren en op één centrale plaats in de begroting te vermelden. Door deze systematiek gaan gemeenten op dezelfde wijze om met kostentoerekening, waardoor de vergelijking van kosten van producten/diensten volgens de wetgever ook zuiverder is. Om dit effect te versterken, is voor het eerst ook een uniforme definitie van overhead gegeven.

De centrale presentatie heeft als neveneffect dat het zicht op de integrale kostprijs in de programma's verloren gaat. Het opnemen van het totaalbedrag aan ondersteunende activiteiten zegt daarnaast weinig zonder de relatie met het primaire proces te leggen/kennen. In dat verband houden wij conform de financiële beheersverordening extra comptabel ook nog zicht op de integrale kostprijs, zodat we daarop kunnen sturen.

In 2023 bedraagt de totale overhead afgerond € 13.171.000,-. Dit is 15% van de totale begroting € 86.844.074,-.

De overhead bestaat uit:

Onderdeel (bedragen x €1.000)	Bedrag
Bijdrage HLTsamen (overhead-deel)	11.260
Huisvesting	450
Overige overhead	1.460
Totaal	13.171

2.5.3 Vennootschapsbelasting

Vanaf 1 januari 2016 zijn overheidsondernemingen verplicht om vennootschapsbelasting af te dragen over winstgevende activiteiten. Gemeenten zijn onder de nieuwe wet in principe belastingplichtig voor vennootschapsbelasting over alle werkzaamheden die als een ondernemingsactiviteit kunnen worden aangemerkt. Voor de gemeente Teylingen is de verwachting dat de verschuldigde vennootschapsbelasting over deze jaren nihil of zeer gering zal zijn.

3 Paragrafen

3.1 Paragraaf Lokale heffingen

Inleiding

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV, een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast wordt een overzicht op hoofdlijnen gepresenteerd van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen. Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid; de opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerende zaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen (RZB), forensenbelasting en precariobelasting. De gemeente Teylingen maakt geen gebruik van de wettelijke mogelijkheden om hondenbelasting en toeristenbelasting (verblijfsbelasting) te heffen.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Teylingen worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, havengeld, leges en marktgeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2023 worden de belastingverordeningen 2024 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Ontwikkelingen/Actualiteiten

Belastinghervormingen

In het kader van de nieuwe financieringssysteematiek voor het gemeentefonds vanaf 2026 wordt door de minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën gekeken naar de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied. De vervolgstappen om te komen tot belastinghervormingen en een groter eigen gemeentelijk belastinggebied worden afgewacht.

Financiële uitgangspunten

- Overeenkomstig de kadernota 2024 wordt voor belastingen en retributies rekening gehouden met een inflatiepercentage van 9%. Voor de heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt het uitgangspunt van 100% kostendekkendheid.
- Bij de berekening van de overhead wordt de maximaal toegestane opslag toegepast. De overhead bestaat uit de kosten voor pofach (personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en huisvesting). De direct toe te rekenen kosten worden verantwoord op de taakvelden.

Kostendekkendheid

Voor het bepalen van de kostendekkendheid mogen extra comptabel de volgende zaken worden meegerekend:

- a. De directe lasten van personeel HLTsamen zijn verantwoord op het taakveld en zijn gebaseerd op de geraamde lasten uit de begroting van HLTsamen. De overhead, de kosten voor leidinggevend personeel, informatievoorziening, organisatie, financiën, automatisering, communicatie en huisvesting (piofach), zijn gerelateerd aan de totale lasten van de bedrijfsvoering (zie het onderdeel Overhead bij de Algemene dekkingsmiddelen).
- b. De lasten in het prestatieveld zijn exclusief btw. Omdat het Btw-compensatiefonds (bcf) wordt gevoed uit het gemeentefonds, is toerekening van de btw geoorloofd.
- c. Bij de berekening van de baten wordt een derde van de kosten van het prestatieveld Straatreiniging toegerekend aan de heffing afvalstoffenheffing en het rioolrecht. De kosten van straatreiniging worden mede gemaakt om het zwerfvuil te verminderen en om verstoppingen in het rioolstelsel te voorkomen.
- d. Het is geoorloofd om het bedrag aan gegeven kwijtscheldingen te compenseren in het tarief.
- e. De kosten, gemaakt voor inning en invordering door de gemeenschappelijke regeling Belastingen Bollenstreek mogen worden toegerekend aan de rechten. Deze zijn gerelateerd aan de kostentoerekening van Belastingen Bollenstreek en in gaande 2024 ondergebracht bij het taakveld.
- f. De kapitaallasten worden zonder rente verantwoord op het betreffende taakveld. Het is geoorloofd (om bedrijfseconomische redenen) om rente toe te rekenen tot de rechten.

Overzicht lokale heffingen

In het volgende overzicht worden de opbrengsten van de lokale heffingen weergegeven.

(Bedragen x € 1.000)				
Lokale heffingen	Rekening 2021	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Belastingen				
Onroerende-zaakbelasting	6.444	8.493	8.748	9.795
Roerende zaakbelasting	9	10	10	10
Forensenbelasting	149	157	151	165
Precariobelasting	3.181	75	90	90
	9.782	8.735	8.999	10.060
Rechten				
Marktgelden	22	29	25	27
Parkeerbelasting	14	17	11	12
Haven- en kadegelden	9	9	23	25
Leges	571	511	569	579
Bouwleges	1.033	789	498	643
Leges Openbare orde en veiligheid	17	90	57	57
Afvalstoffenheffing	3.958	3.690	5.962	6.008
Rioolrechten	3.020	3.086	3.394	3.540
	8.645	8.220	10.538	10.891
Totaal lokale heffingen	18.427	16.956	19.538	20.950

Wet waardering onroerende zaken (WOZ)

De vastgestelde WOZ-waarde vormt de grondslag voor de onroerendezaakbelastingen (OZB), de Waterschapsomslag gebouwd (geheven bij woning- of bedrijfspandbezitters in het gebied van het waterschap) en het huurwaardeforfait voor de inkomstenbelasting. De WOZ-administratie is een basisregistratie. De waarden worden op grond van de WOZ jaarlijks herzien. De Waarderingskamer schat de marktontwikkeling voor woningen op een stijging van 3 procent. Voor niet-woningen wordt de waardeontwikkeling geschat op een stijging van 2 procent.

Onroerende zaakbelastingen

De tarieven van de OZB worden gebaseerd op de WOZ-waarde en de geraamde opbrengsten in de begroting. De aanslag OZB wordt berekend over de waardebepaling per 1 januari 2023. De marktontwikkeling wordt gevolgd door Belastingen Bollenstreek. Bij het bepalen van de tarieven wordt rekening gehouden met de ontwikkeling van de WOZ-waarde. De opbrengsten van de OZB voor zowel woningen als niet-woningen (eigenaren en gebruikers) zijn verhoogd met het inflatiepercentage van 9 procent. Daarnaast zijn in het dekkingsplan de opbrengsten verhoogd met 2,5 procent.

De ontwikkeling van de onroerende zaakbelasting tarieven van de afgelopen jaren waren:

		% van de WOZ-waarde		
% van de WOZ-waarde		2021	2022	2023
Woningen	Eigenaar	0,0880%	0,0863%	0,0760%
Niet-woningen	Eigenaar	0,1738%	0,1754%	0,1704%
Niet-woningen	Gebruiker	0,1699%	0,1869%	0,1840%

Bij de vaststelling van de OZB-verordening, medio december, wordt de laatste prognose van de waarde per 1 januari 2023 bepaald om zodoende een juist percentage van de heffingsmaatstaf te kunnen vaststellen en de geraamde opbrengsten, inclusief de uitgangspunten, te garanderen.

Roerende zaakbelasting

Belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimte wordt geheven over roerende zaken. Woonboten worden in de heffing betrokken, de waarde van de objecten is de heffingsgrondslag. De tarieven en voorwaarden zijn gelijk aan die van de onroerende zaakbelastingen.

Forensenbelasting

Bij de heffing van forensenbelasting worden mensen belast die niet in de gemeente wonen, maar wel gebruik maken van allerlei voorzieningen. Bijvoorbeeld personen die een gemeubileerde (recreatie)woning ter beschikking hebben. De tarieven worden geïndexeerd met 9%.

WOZ-waarde	2022	2023	2024
a. minder dan € 10.000	€ 296,00	€ 303,00	€ 322,00
b. € 10.000 tot € 25.000	€ 404,00	€ 414,00	€ 440,00
c. € 25.000 tot € 100.000	€ 473,00	€ 484,00	€ 515,00
d. € 100.000 of meer	€ 769,00	€ 788,00	€ 838,00

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van openbare grond. De precariobelasting is verhoogd met het inflatiepercentage 9%.

Marktgeld

Voor het innemen van een standplaats op de markten worden rechten geheven. Voor Sassenheim en Voorhout marktgeld, voor Warmond precariobelasting. In Warmond geldt de marktverordening niet vanwege de geringe omvang van de markt, waardoor er geen marktgeld kan worden geheven. In plaats hiervan wordt precariobelasting geheven voor het gebruik van gemeentegrond. De tarieven worden geïndexeerd met 9%.

Parkeerbelasting

Teylingen heft alleen parkeerbelasting over het gebruik van het vrachtwagenparkeerterrein. De tarieven worden geïndexeerd met 9%.

Havengeld

Voor het gebruik van de gemeentelijke haven en aanlegsteigers aan de Kagerplassen wordt havengeld in rekening gebracht. Hiermee wordt het onderhoud en beheer van de steigers gedeeltelijk gefinancierd. Het huidige tarief van € 1,- per strekkende meter is eenvoudig te hanteren. De tarieven worden daarom niet geïndexeerd. Het verdient de voorkeur indexatie stapsgewijs te laten plaatsvinden op de momenten dat eenvoudig met muntgeld kan worden afgerekend.

Leges

Voor 2024 worden de volgende inkomsten verwacht:

Bedragen x € 1.000			
Leges	2022	2023	2024
Leges burgerzaken	511	484	579
APV Leges	82	85	85
Leges Openbare Orde en Veiligheid	90	57	57
Totale leges	683	626	720
Bouwleges	789	498	643

Uitgangspunt voor de tariefstelling is dat de leges maximaal 100% kostendekkend zijn. De tarieven in de legestabel zijn aangepast voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Afvalstoffenheffing

Met ingang van 2021 is het Afval- en grondstoffenbeleid gemeente Teylingen 2020-2024, "De betere afvalscheider wordt beloond", van kracht. Als een minicontainer of ondergrondse container minder wordt aangeboden of geopend (vanaf 13 aanbiedingen of 30 openingen) wordt een korting verleend op het vaste bedrag.

De kosten stijgen door inflatie en de nieuwe aanbestedingen in het taakveld. Daarnaast zijn de baten en lasten aangepast aan de huidige inzichten bij de afvalinzameling.

Woningen	2021	2022	2023	2024
Per perceel, per belastingjaar	€ 249,96	€ 259,72		
Meerpersoonshuishouden	€ 250,00	€ 252,72	€ 327,30	€ 436,56
Eenpersoonshuishouden	€ 250,00	€ 252,72	€ 277,32	€ 302,04
Inzamelen grof huishoudelijk afval	€ 42,00	€ 42,00	€ 42,00	€ 45,00
Kortingsregeling				
Minicontainer	Verzamelcontainer			
0 tot en met 4 keer	0 tot en met 9 keer	-€ 60,00	-€ 60,00	-€ 60,00
5 tot en met 8 keer	10 tot en met 19 keer	-€ 40,08	-€ 40,08	-€ 40,08
9 tot en met 13 keer	20 tot en met 30 keer	-€ 20,04	-€ 20,04	-€ 20,04

Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de afvalkosten.

(Bedragen x € 1.000)				
Berekening kostendekkendheid afval				
Taakveld	Afval	2022	2023	2024
Afval	Kosten van prestatieveld, inclusief kortingsregeling	3.450	4.405	4.437
	Baten van prestatieveld	744	500	372
	Netto kosten	2.705	4.104	4.065
	Toe te rekenen kosten			
a.	Overhead	373	631	627
b.	Btw	755	923	972
c.	Afvoeren veegafval	218	190	190
d.	Kwijtschelding	110	90	125
f.	Rente	55	25	28
	Totale kosten	4.213	5.962	6.008
	Opbrengsten heffingen	3.690	5.962	6.008
Kostendekkendheidspercentage		88%	100%	100%

Rioolheffing

De rioolheffing wordt geheven ter bestrijding van de kosten van de gemeentelijke watertaken (afvalwater, hemelwater en grondwater). Uitgangspunt is dat de opbrengst van de rioolheffing 100% dekkend is; het tarief is hierop aangepast.

De heffing bedraagt:

Woningen	2021	2022	2023	2024
Rioolheffing vastrecht	€ 159,00	€162,00	€ 174,48	€ 177,48
Variabel recht (bij verbruik boven 300 m ³ , per m ³)	€ 1,10	€ 1,10	€ 1,10	€ 1,10

Het vernieuwde BBV schrijft voor dat er een duidelijk overzicht is van de kostendekkendheid. Hieronder geven we inzicht in de kostendekkendheid van de rioolkosten.

(Bedragen x € 1.000)				
Berekening kostendekkendheid Riolering				
Taakvel d	Omschrijving	2022	2023	2024
Riolering	Kosten van het prestatieveld	2.028	2.206	2.347
	Baten van het prestatieveld	0	0	0
	Netto kosten	2.028	2.206	2.347
	Toe te rekenen kosten			
a.	Overhead	254	335	332
b.	BTW	492	503	533
c.	Afvoeren veegafval	195	190	190
d.	Kwijtschelding	71	70	70
f.	Rente investeringen	214	90	69
	Totale kosten	3.254	3.394	3.541
	Opbrengsten heffingen	3.086	3.394	3.541
Kostendekkendheidspercentage		95%	100%	100%

Kwijtschelding

Voor mensen met een laag inkomen bestaat de mogelijkheid om gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van betaling van belasting te verzoeken.

Het beleid met betrekking tot kwijtschelding is grotendeels landelijk ontwikkeld en vastgelegd in de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. Er is gekozen voor de maximale norm van 100% van de genormeerde bijstandsuitkering. In de Regeling kwijtschelding Teylingen is bepaald dat kwijtschelding kan worden verleend voor OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgend jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend.

(Bedragen x € 1.000)			
Kwijtschelding	2022	2023	2024
Afvalstoffenheffing	110	90	125
Onroerende zaakbelasting	0	0	0
Rioolrechten	71	70	70
Totaal kwijtschelding	181	160	195

Woonlasten regiogemeenten

In onderstaand overzicht staan de woonlasten van Teylingen en een aantal regio- en omliggende gemeenten van het afgelopen begrotingsjaar. De OZB is gebaseerd op de gemiddelde waarde van een woning per gemeente en een meerpersoonshuishouden.

Woonlasten Regio 2023

Gemeente	OZB woningen	OZB niet woningen	Reinigingsheffing	Rioolheffing	Woonlasten huurder (afval en riool)	Woonlasten eigenaar OZB riool en afval
Haarlemmermeer	0,0635%	0,4952%	€ 382	€ 138	€ 520	€ 860
Teylingen	0,0760%	0,3544%	€ 307	€ 174	€ 481	€ 884
Katwijk	0,0963%	0,6200%	€ 372	€ 146	€ 518	€ 975
Hillegom	0,0906%	0,3541%	€ 355	€ 235	€ 590	€ 1.011
Noordwijk	0,0829%	0,3504%	€ 409	€ 199	€ 608	€ 1.086
Lisse	0,0968%	0,4718%	€ 433	€ 201	€ 634	€ 1.092
Heemstede	0,0648%	0,4541%	€ 414	€ 260	€ 674	€ 1.216
Leiden	0,1066%	1,0881%	€ 449	€ 223	€ 672	€ 1.226
Oegstgeest	0,1081%	0,6300%	€ 412	€ 228	€ 640	€ 1.333
Bloemendaal	0,1031%	0,7264%	€ 444	€ 283	€ 727	€ 1.874

* Bron: Coelo (woonlasten 2023) Coelo hanteert een iets andere berekening dan Teylingen

Tabel kengetallen woonlasten

Overeenkomstig regelgeving (BBV) is de verplichte tabel belastingcapaciteit opgenomen.

Woonlasten	2022	2023	2024
A OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	€ 407	€ 329	€ 353
B Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	€ 162	€ 174	€ 177
C Afvalstoffenheffing voor een gezin	€ 213	€ 368	€ 437
E Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	€ 782	€ 871	€ 967
F Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	€ 839	€ 839	€ 944
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde v. jaar ervoor (E/F) x 100%	93%	104%	102%

3.2 Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf geeft inzicht in de actuele risico's en het vermogen om deze risico's op te kunnen vangen. De grondslag van deze paragraaf is vastgelegd in artikel 11 van het BBV.

Inleiding en achtergrond

Teylingen omschrijft een risico als een onzekere gebeurtenis die effect heeft op het kunnen behalen van een doelstelling. Een risico onderscheidt zich van een probleem omdat een probleem een zekerheid is. Risico's kunnen zowel intern als extern zijn.

Door te sturen op risico's in relatie tot doelstellingen is Teylingen beter in staat om haar doelen te verwezenlijken met de beschikbare middelen. Bij het inschatten van risico's worden onderstaande vier vragen in acht genomen:

- Wat willen wij bereiken?
- Wat is daarbij onzeker (en voor wie)?
- Wat ga wij doen (en voor wie)?
- Hoeveel risico is aanvaardbaar*?

*Ten aanzien van de hoeveelheid aanvaardbaar risico is het voorlopige uitgangspunt gekozen dat de (netto) kans maal (netto) impact van de risico's per programma totaal niet groter mag zijn dan 5% van het programmabudget (gecorrigeerd voor uitgaven aan verbonden partijen), tenzij hier een door het college goedgekeurde onderbouwing aan ten grondslag ligt. Dit uitgangspunt zal formeel worden vastgesteld wanneer er voldoende ervaring is opgedaan met de herziene methodiek van risicoberekening. In het huidige begrotingsjaar is nog geen goedkeuring vereist.

Het beperken van risico is geen doel op zich. Zonder risico's te nemen kan Teylingen geen invulling geven aan haar maatschappelijke missie. Volledige controle vereist immers een oneindig budget. De kern van bovengenoemde vier vragen is om een gedegen afweging te maken.

Het sturen op risico's in relatie tot doelstellingen is een ontwikkeling binnen Teylingen die zich de komende jaren verder zal uitbreiden. In het huidige begrotingsjaar ligt de nadruk op het inventariseren en beheren van de strategische risico's per programma. Hierbij wordt gekeken naar de nettorisico's. Dit zijn de risico's die overblijven na het inrichten van de beheersmaatregelen. De operationele risico's binnen het ambtelijk apparaat (HLTsamen) komen terug in de risico's van verbonden partijen. In de komende jaren zal een grotere nadruk worden gelegd op risicobewustzijn, op zowel strategisch als operationeel niveau. De huidige opzet ten aanzien van risicomangement is weergegeven in onderstaande figuur.

Omvang risico en weerstandscapaciteit

De omvang van het risico is berekend door per programma inzichtelijk te maken wat de belangrijkste strategische risico's (zie inleiding en achtergrond) zijn, hoe groot de kans wordt ingeschat dat het risico zich door de jaren heen zal voordoen en hoe groot de impact (in euro) naar inschatting zal zijn wanneer dit risico plaatsvindt. De kans maal de impact is het risicobedrag dat wordt toegevoegd aan het benodigde weerstandsvermogen.

Bij het inschatten van kans en impact wordt rekening gehouden met de beheersmaatregelen die zijn getroffen (of worden getroffen) om het risico en/of de impact te verkleinen, bijvoorbeeld een verzekering om de schade na een brand te beperken. Op deze manier wordt het netto risicobedrag berekend.

De risico's zijn geïnventariseerd door de managers die sturen op beheersing van het risico en de daarmee verbonden doelstellingen. Bij het inschatten van kans en impact hebben zij kunnen kiezen tussen het gebruik van een standaard tabel voor kans en impact of het maken van een eigen beoordeling.

Op basis van bovengenoemde risico-inventarisatie is gebleken dat de omvang van het netto risico van Teylingen € 6.229.000 bedraagt. Dit bedrag zal als ondergrens worden gehanteerd voor de omvang van de incidentele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit kan worden ingezet om niet geraamde (onvoorziene) lasten van substantiële aard mee te dekken. De structurele weerstandscapaciteit geeft de omvang aan van de maximale ruimte om de belastingen te verhogen om structurele lasten mee te dragen.

- Weerstandvermogen

bedragen * 1.000

Weerstandscapaciteit	Begr. 2024	Begr. 2025	Begr. 2026	Begr. 2027
Totaal van risico's	6.230	6.230	6.230	6.230
Weerstandscapaciteit				
Algemene reserve	61.000	61.000	61.000	61.000
Stille reserve	-	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit	5.955	5.955	5.955	5.955
Totaal van de weerstandscapaciteit	66.955	66.955	66.955	66.955
Ratio weerstandvermogen	9,83	9,83	9,83	9,83

De ratio voor het weerstandvermogen is de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit. Voor Teylingen komt de ratio (afgerond) uit op 9,93 (61 miljoen euro / 6,2 miljoen euro) en valt daarmee in niveau A. Op basis van de waarderingstabel van het Nederlands Adviesbureau voor risicomanagement is dit 'Uitstekend'.

Conclusies en Kengetallen

De risico's waarvan de impact incidenteel is, kunnen worden opgevangen binnen de incidentele weerstandscapaciteit. Hetzelfde geldt voor de risico's waarvan de impact structureel is.

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandvermogen en Risicomanagement.

Kengetallen	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Netto schuldquote	17,2%	37,2%	19,9%	18,9%	14,0%	8,9%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	3,8%	22,9%	8,0%	7,7%	2,3%	-2,9%
Solvabiliteitsratio	54,1%	61,8%	55,7%	56,6%	61,2%	63,9%
Grondexploitatie	2,7%	0,3%	2,6%	2,6%	2,7%	2,7%
Structurele exploitatieruimte	0,7%	0,3%	0,1%	1,0%	-4,0%	-4,4%
Woonlasten t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor	93,2%	103,8%	101,6%	101,6%	101,6%	101,6%

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van hoger dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld. Teylingen zit daar aanzienlijk onder.

Netto schuldquote		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vaste schulden	+	46.955	45.419	42.133	39.807	27.570	25.585
Netto vlottende schuld	+	4.008	2.106	4.000	4.000	4.000	3.000
Overlopende passiva	+	9.228	3.000	9.383	9.023	9.883	8.084
Fin. activa (uitsluitend art. 36, d, e, f)*	-	0	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	-	36.668	11.500	28.000	26.000	20.000	20.000
Liquide middelen	-	465	1.000	500	500	500	500
Overlopende activa	-	7.469	5.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Totaal		15.589	33.025	19.016	18.330	12.953	8.169
Totale baten, excl. mutaties reserves		90.776	88.698	95.462	97.207	92.317	91.705
Netto schuldquote		17,2%	37,2%	19,9%	18,9%	14,0%	8,9%

* Betreft art. 36 BBV

- d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	2023	2024	2025	2026	2027
Vaste schulden	+	46.955	45.419	42.133	39.807	27.570	25.585
Netto vlottende schuld	+	4.008	2.106	4.000	4.000	4.000	3.000
Overlopende passiva	+	9.228	3.000	9.383	9.023	9.883	8.084
Fin. activa (uitsluitend art. 36, b,c,d,e,f)*	-	12.177	12.720	11.335	10.835	10.835	10.835
Uitzettingen < 1 jaar	-	36.668	11.500	28.000	26.000	20.000	20.000
Liquide middelen	-	465	1.000	500	500	500	500
Overlopende activa	-	7.469	5.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Totaal		3.412	20.305	7.681	7.495	2.118	-2.666
Totale baten, excl. mutaties reserves		90.776	88.698	95.462	97.207	92.317	91.705
Netto schuldquote		3,8%	22,9%	8,0%	7,7%	2,3%	-2,9%

* Betreft art. 36 BBV

- b. leningen aan:
  - 1. openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden;
  - 2. woningbouwcorporaties;
  - 3. deelnemingen;
  - 4. overige verbonden partijen;
- c. overige langlopende leningen;
- d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten. Voor de solvabiliteitsratio geldt: hoe hoger hoe beter.

De gemiddelde solvabiliteit van de Nederlandse gemeenten is momenteel ± 33%.

Solvabiliteitsratio	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Eigen vermogen	85.461	94.701	86.000	86.000	86.000	86.000
Balanstotaal	157.984	153.262	154.516	151.830	140.453	134.669
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	54,1%	61,8%	55,7%	56,6%	61,2%	63,9%

Grondexploitatie	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Totaal activa bouwgronden in exploitatie	2.461	250	2.500	2.500	2.500	2.500
Totaal baten exclusief mutaties van reserves	90.776	88.698	95.462	97.207	92.317	91.705
Kengetal grondexploitatie	2,7%	0,3%	2,6%	2,6%	2,7%	2,7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
A Totale structurele lasten	87.426	87.962	96.652	97.435	97.297	96.974
B Totale structurele baten	87.020	87.008	95.410	97.154	92.317	91.705
C Totale struct. toevoegingen aan de reserves	7.710	15	15	15	15	15
D Totale struct. onttrekkingen aan de reserves	8.784	1.235	1.278	1.278	1.278	1.278
E Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV (dus excl. mutaties reserves)	90.776	88.698	95.462	97.207	92.317	91.705
Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/(E) x 100%	0,7%	0,3%	0,1%	1,0%	-4,0%	-4,4%

De uitwerking van het kengetal "Woonlasten Teylingen t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor" staat vermeld in de paragraaf Lokale heffingen.

3.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De gemeente beheert een groot deel van de openbare ruimte. Hier vindt een groot aantal activiteiten plaats, zoals wonen, werken en recreëren. Daarbij maken we gebruik van kapitaalgoederen die in de openbare ruimte aanwezig zijn:

- infrastructuur (wegen, water, riolering, kunstwerken, openbare verlichting)
- voorzieningen (groen, sportfaciliteiten)
- gebouwen.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 12 uit het BBV, de belangrijkste kapitaalgoederen die de gemeente in eigendom en/of beheer heeft. De middelen die beschikbaar worden gesteld worden ingezet om het door de raad vastgestelde beleid uit te voeren.

Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie met elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Aangezien kapitaalgoederen een substantieel onderdeel van de begroting vormen, willen we zicht krijgen op het noodzakelijk onderhoud van deze kapitaalgoederen. In beleidsplannen maken we afspraken over de wijze waarop we onderhouden en hoe dit aansluit op de vastgelegde ambities op gemeentelijke opgaven zoals biodiversiteit en klimaatadaptatie en circulaire economie. De doelstellingen en activiteiten die gerelateerd zijn aan deze paragraaf staan in het programma "Leefomgeving; Openbare ruimte en duurzaamheid".

Welke ontwikkelingen spelen er?

- We werken aan een toekomstbestendige leefomgeving:
  - In 2022 is de ambitie 'actief plus' vastgesteld t.a.v. de klimaatadaptatie. Dit zorgt ervoor dat klimaat nadrukkelijker een plek krijgt in de beheer- en onderhoudsplannen van de gemeente.
  - In 2023 is het Programma Water en Klimaatadaptatie (PWKA) vastgesteld. In 2024 geven we uitvoering aan het PWKA.
  - In 2024 wordt met het groenbeheerplan verder invulling gegeven aan de opgaven biodiversiteit en klimaatadaptatie.
  - Vanaf 2024 wordt gestart met de invulling van het amendement 1000 bomen extra.
  - We investeren in groen en biodiversiteit. In 2023 zijn ambassadeurssoorten per leefgebied vastgesteld. Naar aanleiding van de nulmeting en een gebiedsscan in leefgebied Dorp worden aanbevelingen gedaan met betrekking tot uitvoeringsmaatregelen, deze worden in 2024 voorgelegd aan de raad.
  - In 2024 zetten we in op het verbeteren van afvalscheiding door middel van areaaluitbreiding voor papier- en glascontainers en door vervanging van ondergrondse containers die de technische levensduur voorbij zijn.
- Integraal, gebiedsgericht en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk. Door middel van circulaire ontwikkelprincipes willen we afwegingen gaan maken in het beheer en onderhoud van de openbare ruimte om te ontwikkelen naar een circulaire economie. Ook werken we aan het toepassen van assetmanagement principes om slimme keuzes te maken op gebied van beheer, onderhoud en inrichting van de openbare ruimte.

Wat willen we bereiken?

We willen bijdragen aan de doelen van de gemeente in het beheren en onderhouden van onze kapitaalgoederen. Met duurzaam en ontwikkelend beheer dragen we bij aan een toekomstbestendige leefomgeving en een positieve beleving van onze inwoners.

Het niveau van onderhoud is vastgelegd in beleid. Om grote wisselingen in de exploitatie te voorkomen, werken we met onder andere met onderhoudsvoorzieningen. Daaraan voegen we jaarlijks een vast bedrag toe. De uitname kan per jaar verschillen.

Wat gaan we daarvoor doen?

In de onderstaande tabellen staan de activiteiten voor het onderhoud van de kapitaalgoederen benoemd. Per discipline wordt aangegeven wat we in een aangegeven tijdsbestek gaan doen.

Gemeentelijke gebouwen en objecten	
Naam Beleidsplan	Beheer gemeentelijke gebouwen Teylingen
Vastgesteld	2021
Looptijd	2021-2024
Actualisatie	2024
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Meerjaren Onderhouds Plan (MOP)
Looptijd	2021-2040
Actualisatie	2024
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening gemeentelijke gebouwen Teylingen

Voorziening gemeentelijke gebouwen Teylingen*				
(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025
Stand per 1 januari	2.560	2.940	3.204	2.154
Storting	450	450	450	450
Uitname	70	186	1.500	368
Stand per 31 december	2.940	3.204	2.154	2.236

Uitvoering in 2024

Kleinschalig en groot planmatig onderhoud aan diverse gebouwen.

Riolering

Naam Beleidsplan	Integraal waterketenplan
Vastgesteld	2022
Looptijd	2022-2026
Actualisatie	2026
Vastgesteld kwaliteitsniveau	n.v.t.
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	n.v.t.
Looptijd	n.v.t.
Actualisatie	n.v.t.
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	Voorziening vervangingsreserve Riolering

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(€ 1.000)				
Investeringen	0	0	315	1.312
Bedragen t.l.v. exploitatie	601	601	601	601
Bedragen t.l.v. voorziening	2.218	1.901	2.311	1.000

Voorziening vervangingsreserve riolering				
(x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Stand per 1 januari	3.580	2.262	1.311	0
Storting	900	950	1.000	1.000
Uitname	2.218	1.901	2.311	1.000
Stand per 31 december	2.262	1.311	0	0

Uitvoering in 2023	
Teylingen	Rioolvervanging-renovatie op diverse locaties Uitvoeren vervangingsplanning elektromechanische installaties rioolgemalen, randvoorzieningen en drukrioleringsunits Maatregelen tegen wateroverlast kruising Lindenlaan/Platanenlaan Aanpassen drukriolering Boekhorsterweg Warmond Aansluiting ongerioleerde percelen en woonboten

Toelichting:

In het integraal waterketenplan staat het gemeentelijk beleid beschreven voor het stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. Met het oog op de bescherming van de volksgezondheid, het tegengaan van wateroverlast en de bescherming van het milieu, zijn hiervoor speciale voorzieningen nodig. Het waterketenplan is afgestemd op het riolerings-, zuiverings- en drinkwaterbeleid in de Bollenstreek en vormt de basis voor de integrale toetsing aan de geldende wet- en regelgeving in de regio. Daarnaast biedt het beleidskaders in de waterketen, wat leidt tot betere afstemming binnen de waterketen van drinkwaterproductie, -distributie en -levering, de riolering en de afvalwaterzuivering. Het plan is opgesteld door de Cluster Bollenstreek in samenwerking met de gemeenten Katwijk, Noordwijk en Lisse, het hoogheemraadschap van Rijnland en waterleidingbedrijf Dunea

Het is voor de gemeente van belang een goede integrale beleidsafweging te maken op het gebied van de rioleringszorg, de bodem- en waterkwaliteit en de gemeentelijke infrastructuur. Het afvalwaterketenplan helpt hierbij. Daarnaast heeft de gemeente de zorgplicht voor de inzameling en het transport van stedelijk afvalwater, de doelmatige inzameling en verwerking van afvloeiend hemelwater, en het treffen van maatregelen om nadelige gevolgen van de grondwaterstand te voorkomen of te beperken. Op basis van de financiële consequenties van het plan stellen we de hoogte van de rioolheffing vast.

Groen

Naam Beleidsplan	Beleidsplan Groen (De waarde van Groen)
Vastgesteld	2016
Looptijd	2016-2020
Actualisatie	Actualisatie wordt opgenomen in de omgevingsvisie
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Groenbeheerplan Teylingen 2022-2031
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2031
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(€ 1.000)				
Bedrag vanuit exploitatie	1.633	1.633	1.633	1.633

Uitvoering in 2024

Naast jaarlijkse vervanging zal ook de komende jaren de uitgestelde vervanging geleidelijk worden ingelopen. Bij het opstellen van de vervangingsplanning vindt afstemming plaats tussen de verschillende disciplines; wegen, riool, groen, openbare verlichting etc. Deze afstemming is gericht op het efficiënt inzetten van alle budgetten en het beperken van de overlast voor de omgeving. Het resultaat is een integrale aanpak van de werkzaamheden.

Toelichting:

Groen speelt een belangrijke rol bij de aanpak van klimaatverandering. Als gemeente ligt er een landelijke opgave om aan te geven hoe om te gaan met zaken als droogte, wateroverlast en hittestress. Groen is een belangrijk onderdeel van de oplossing. Bij vervanging van groen en bomen zal maximaal op omgaan met klimaatverandering worden ingezet. Vervanging is het uitgelezen moment om het assortiment en de groeiplaatsen duurzamer te maken. Voorbeeld hiervan is het aaneensluiten van groenvakken en deze zo in te richten dat het regenwater in groenvakken kan stromen en daar langzaam wegzakt. Dit ontlast het riool en helpt grondwaterstandverlaging te voorkomen.

Naam Beleidsplan	Bomenbeleidsplan
Vastgesteld	2014
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2025
Vastgesteld kwaliteitsniveau	
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Opgenomen in het groenbeheerplan Teylingen 2022-2031
Looptijd	10 jaar
Actualisatie	2031
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(€ 1.000)				

Investeringsbedragen	500	500	660	500
----------------------	-----	-----	-----	-----

Uitvoering in 2024

Onderhoud:

Jaarlijks wordt een derde deel van de bomen beoordeeld, waarna zo nodig maatregelen worden genomen als het snoeien en incidenteel vervangen van bomen. In 2024 wordt Sassenheim beoordeeld.

Toelichting:

Het bomenbeleidsplan is eind 2020 geëvalueerd en heeft geleid tot een aantal wijzigingen die in het plan zijn verwerkt. In 2025 zal het beleidsplan opnieuw worden geëvalueerd.

In het uitvoeringsplan van het bomenbeleidsplan zijn onder andere de volgende acties opgenomen:

Meer bomen

Het college heeft op verzoek van de raad meerdere scenario's uitgewerkt voor substantieel meer bomen en groen in wijken, buurten, langs doorgaande wegen en bedrijfsterreinen om hitte-stress te verminderen. Deze scenario's inclusief de benodigde structurele financiering is in 2023 aan de raad voorgelegd. De raad heeft gekozen voor het scenario ambitieus wat inhoudt dat er ruim 1.000 extra bomen in de komende vier jaar worden aangeplant. Naast aanplant van deze bomen in groene groeiplaatsen zal ook sterk geïnvesteerd worden in het vergroenen van de grijze omgeving. Hiervoor worden bomen aangeplant op plekken waar nu nog bestrating aanwezig is. Ook is er meer aandacht voor de vergroening van schoolpleinen, waarbij 8 van de 12 scholen in de gemeente worden betrokken.

Stimuleren boombeheer door derden

Samen met de afdeling communicatie en de wijkregisseur worden projecten opgestart om het beheer door inwoners, instanties, bedrijven en scholen te stimuleren. Bijvoorbeeld het onderhoud van boomspiegels door omwonenden en de adoptie van een boom door een bedrijf, instantie of school. Hiervoor worden ook spelregels opgesteld.

Ondersteunen initiatieven

Initiatieven op het gebied van bomen worden ondersteund. Bijvoorbeeld bij de aanleg van 'plukbossen' of groene schoolpleinen. Dit kan door het geven van advies en het beschikbaar stellen van ruimte en/of bomen.

Wegen

Naam Beleidsplan	Beleidsplan wegen 2022-2026
Vastgesteld	2022
Looptijd	2022-2026
Actualisatie	2026
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis en basis+
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Meerjarenplanning groot onderhoud wegen
Looptijd	2 jaar
Actualisatie	Jaarlijks
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x € 1.000)				
Investeringsbedragen	0	0	510	0
Bedragen klein onderhoud	166	166	166	166
Bedragen groot onderhoud	1.160	1.160	1.160	1.160

Uitvoering in 2023	
Teylingen	Klein onderhoud elementen en asfalt op diverse locaties
Teylingen	Onderhoud belijningen
Teylingen	Groot onderhoud elementen en asfalt op diverse locaties

Toelichting:

Het beleidsplan Wegen omvat het gemeentelijk wegenbeleid. Het doel ervan is het leggen van een bestuurlijke, beheersmatige en financiële basis voor het wegbeheer in de komende vijf jaar met een doorkijk naar de daaropvolgende jaren.

In het beleidsplan worden de beleidskaders omschreven en uitgewerkt tot beleidsdoelstellingen en strategieën. In het beleidsplan Wegen worden de te hanteren kwaliteitsniveaus voor de wegen aangegeven. In het plan wordt voor alle wegtypes voldaan aan het basiskwaliteitsniveau voor de thema's veiligheid, comfort en aanzien. Bij dit niveau wordt het wegennet voor de weggebruiker op een verantwoorde wijze in stand gehouden. De kwaliteit van de fietspaden en looproutes rond seniorencomplexen is daarbij belangrijk en hier is het kwaliteitsniveau dan ook opgehoogd naar basis+.

Speelplaatsen

Naam Beleidsplan	Speelbeleid Teylingen
Vastgesteld	2015
Looptijd	2015 - 2030
Actualisatie	2030
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Vervangingsplan spelen
Looptijd	Wordt jaarlijks herzien door de beheerder op basis van inspectiegegevens
Actualisatie	2023
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	232	204	244	214
Exploitatiebedragen	50	50	50	50

Uitvoering in 2024

Herinrichten van speelplaatsen op basis van het vervangingsplan spelen

Hoofdinspectie uit laten voeren

Actualiseren van de online plattegrond met speelplaatsen

Uitvoeren van groot onderhoud

Uitvoeren onderhoud kunstgras

OPMERKING: de prijzen voor het herinrichten van speelplekken zijn in 2022 met 20% gestegen. We zijn in 2024, €46.360,- duurder uit bij het herinrichten van 4 speelplekken.

Straatmeubilair, bebording en bewegwijzering

Naam Beleidsplan	-
Vastgesteld	-
Looptijd	-
Actualisatie	-
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	-
Looptijd	-
Actualisatie	-
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x 1000 euro)				
Bedragen t.l.v. exploitatie	41	41	41	41

Uitvoering in 2024 (omschrijving activiteit)

- Uitvoeren van groot onderhoud

Openbare verlichting

Naam Beleidsplan	Beleidsplan Openbare Verlichting 2019-2023
Vastgesteld	2019
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2024
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Alle verlichting in 2030 vervangen door led
Naam Beheer- en onderhoudsplannen	Beheerplan Openbare verlichting 2019-2023
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2024
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening/reserve	N.v.t.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	314	314	344	401
Bedragen t.l.v. exploitatie	212	212	212	212

bedragen conform Raadsvoorstel beleidsplan

De exploitatiekosten bestaan uit onderhoudskosten (€ 185.000,-) en advieskosten (€ 27.500,-).

Uitvoering in 2024	
Teylingen	Op basis van het nog vast te stellen Beleidsplan Openbare Verlichting wordt ieder jaar een deel van de verlichting vervangen door led-verlichting met als doel om in 2030 t.o.v. 2013 50% energie te besparen. In 2030 is dan alles led-verlichting.

Civiele kunstwerken

Naam Beleidsplan	Beheerbeleidsplan civiele kunstwerken 2019-2023
Vastgesteld	2019
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Basis
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Beheerbeleidsplan civiele kunstwerken 2019-2023
Looptijd	2019-2023
Actualisatie	2023
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee
Naam voorziening / reserve	Voorziening onderhoud civiele kunstwerken

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x 1000 euro)				
Investeringsbedragen	467	1.993	476	719
Bedragen t.l.v. exploitatie	23	23	23	23
Bedragen t.l.v. voorziening	393	286	25	481

Voorziening Kunstwerken				
(x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Stand per 1 januari	384	223	170	378
Storting	233	233	233	233
Uitname	393	286	25	481
Stand per 31 december	223	170	378	129

!

Uitvoering in 2024	
Sassenheim	Investering: vervangen fietsbrug SA 2.03
Voorhout	Investering: vervanging fietsbrug VO 28
Warmond	Investering: vervanging fietsbrug 26B
	Investering: vervanging damwand WA30
	Investering: vervanging steiger WA ST22

Toelichting:

In 2019 is het beheerbeleidsplan Civiele Kunstwerken 2019-2023 vastgesteld. Dit bevat de kaders voor de borging van het juiste onderhoudsniveau en inzicht geeft in de benodigde financiële middelen om het beheer van de civiele kunstwerken de komende jaren te kunnen uitvoeren. Dit Beheerbeleidsplan wordt in 2023 geactualiseerd tot een beheerplan. De hierboven genoemde investering zijn op basis van een recent uitgevoerde inspectie en worden meegenomen in het geactualiseerde beheerplan.

Baggeren

Naam Beleidsplan	Baggerbeheerplan gemeente Teylingen 2015-2024
Vastgesteld	2014
Looptijd	2015-2024
Actualisatie	Gaat op in het Programma Water en Klimaatadaptatie
Vastgesteld kwaliteitsniveau	Voldoen aan de dwarsprofielen die zijn opgenomen in de legger (diepte en talud onder water)
Naam Beheers- en onderhoudsplannen	Baggerbeheerplan gemeente Teylingen 2015-2024
Looptijd	2015-2024
Actualisatie	Gaat op in het Programma Water en Klimaatadaptatie
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Ja
Naam voorziening/reserve	Voorziening waterwegen

In HLT-verband wordt een baggerbestek opgesteld en uitgevoerd in 2023-2024. De planning is in Q4 de eerste werkzaamheden uit te voeren en doorlopend in Q1 2024. Baggeren is onderdeel worden van het Programma Water en Klimaatadaptatie (PWKA) 2024-2028 dat in het Q3 2023 uiterlijk Q4 2023 aan het bestuur wordt aangeboden.

Hierin geeft de gemeente een doorkijk in het beheer van watergangen, oevers en duikers in relatie tot klimaatverandering. In het PWKA worden extra middelen aangevraagd voor baggeren per Q1 2024. Afhankelijk van de besluitvorming zal de scope worden bepaald.

Onderwerp	2024	2025	2026	2027
(x 1000 euro)				
Bedragen t.l.v. exploitatie	75	75	75	75

3.4 Paragraaf Financiering

Inleiding

De financieringsfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beleid valt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido). Centraal in deze wet staan transparantie en risicobeheersing. Om inzicht te geven in de manier waarop de gemeente dit doet en een beeld te geven van de stand van zaken gaan we in deze paragraaf in op de ontwikkelingen rond de gemeentelijke financiering, het te voeren beleid op dit gebied en de risico's die we daarbij lopen.

Algemeen

Het door de raad in 2012 vastgestelde "Treasurystatuut Gemeente Teylingen 2012" vormt het kader voor beleid en uitvoering van de treasuryfunctie. Afhankelijk van de hoogte en de verwachte duur van een liquiditeitstekort of liquiditeitsoverschot, wordt vermogen tijdelijk of langdurig aangetrokken of uitgezet. Het uitgangspunt bij het aantrekken van vermogen is dat de kasgeldlimiet optimaal benut wordt en zoveel mogelijk kort vermogen wordt aangetrokken. Benadrukt wordt dat de treasuryfunctie uitsluitend de publieke taak dient en dat een behoedzaam en verstandig beleid wordt gevoerd binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido).

Welke ontwikkelingen spelen er?

Rente ontwikkelingen

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de basisherfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. T/m juli 2023 is deze rente in een aantal stappen verhoogd naar 4,25%. De basisherfinancieringsrente is de rente waartegen banken, voor de duur van één week, geld kunnen lenen van de centrale bank. Momenteel (juli 2023) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken driemaands kasgeldleningen 3,42%. De vergoedingen bij het Schatkistbankieren staan op 3,41%. De kapitaalmarktrente voor aan te trekken leningen voor looptijden van 5 en 10 jaar zonder renteherziening bedraagt momenteel resp. 3,54% en 3,36%. De verwachting is dat deze rentetarieven iets zullen stijgen.

Gemeentelijke ontwikkelingen

Naar verwachting kan in 2024 de liquiditeit worden gewaarborgd met goedkoop kort geld (looptijd korter dan een jaar). In 2022 is de hybride lening van € 25.200.000 aan de BNG vrijgevallen. De gelden zijn gestald bij de Schatkist. Door de gestegen rente renderen deze gelden nu bijna even goed als toen ze als hybride lening waren uitgezet. In 2026 moet de in 2021 afgesloten lening van € 10.000.000 (-0,401%) worden afgelost. Uiteindelijk zullen de gelden worden ingezet ter financiering van gemeentelijke investeringen.

Liquiditeitsprognoses

Wekelijks stellen we liquiditeitsprognoses voor de korte termijn op om tijdig in te spelen op schommelingen in de liquiditeit. Jaarlijks stellen we één à twee liquiditeitsprognoses op met een horizon van 4 jaar.

Garantiestelling leningen en verstrekken van leningen

Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de 'publieke taak' alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend een garantie voor de betaling van rente en aflossing.

Risicobeheer

Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het Financieringsstatuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet Fido geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar.

De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot hogere lasten.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2024 de financieringsbehoefte tot een bedrag van € 8,3 mln te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij (in het algemeen) een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.

Gelet op de te verwachten relatief lagere rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

Kasgeldlimiet	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2024	2025	2026	2027
Begrotingstotaal lasten	97.329.675	97.502.583	97.311.890	96.989.038
Max. toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal lasten)	8.273.022	8.287.720	8.271.511	8.244.068
Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	0	0	0	0
Ruimte onder kasgeldlimiet	8.273.022	8.287.720	8.271.511	8.244.068

Renterisiconorm	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2025	2026	2027
1 Renteherziening op langlopende schuld o/g	0	0	0	0	0
2 Te betalen aflossingen	2.394.157	2.396.137	2.325.576	12.236.930	1.984.991
3 Renterisico (1 en 2)	2.394.157	2.396.137	2.325.576	12.236.930	1.984.991
4 Renterisiconorm	18.102.000	19.465.935	19.500.517	19.462.378	19.397.808
5a Ruimte onder risiconorm	15.707.843	17.069.798	17.174.941	7.225.448	17.412.817
5b Overschrijding risiconorm					
4a Begrotingstotaal lasten	90.510.000	97.329.675	97.502.583	97.311.890	96.989.038
4 Renterisiconorm 20% van begrotingstotaal	18.102.000	19.465.935	19.500.517	19.462.378	19.397.808

De verwachting is dat we voor de komende jaren onder de renterisico-norm blijven.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2024 houden we boekhoudkundig rekening met een financieringsoverschot van € 12,4 mln. Dit is een globale berekening van het verschil tussen het totaal van de vaste activa en voorraden grond enerzijds en de vaste financieringsmiddelen anderzijds (reserves, voorzieningen, langlopende leningen). Het werkelijke liquiditeitstekort per 1 januari 2024 zal vermoedelijk lager uitkomen ten gevolge van crediteurensaldi, vertraging van investeringen en vooruit ontvangen bedragen.

Financieringsbehoefte	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
1 Reserves en voorzieningen	102.737	99.000	99.000	99.000
2 Langlopende leningen	45.419	42.133	39.807	27.570
3 Totaal vaste financieringsmiddelen	148.156	141.133	138.807	126.570
4 Boekwaarde inv., incl. voorraden grond	135.762	118.016	117.330	111.953
Financieringstekort/overschot (3 – 4)	12.394	23.117	21.477	14.617

Verstrekte leningen

Ons beleid is leningen en garanties alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd uit hoofde van de 'publieke taak'. Wij gaan hier terughoudend mee om, waarbij garantieverlening de voorkeur heeft.

Verstrekte leningen per einde dienstjaar	rek. 2022	begr. 2023	begr. 2024
Leningen aan woningbouwcorporaties			
STEK	17.372	15.741	13.909
STEK (vm Vooruitgang)	831.979	1.655.041	695.522
	849.351	1.670.782	709.431
Leningen aan overige verbonden partijen			
Alliander	3.492.465	3.492.465	3.492.465
	3.492.465	3.492.465	3.492.465
Overige verstrekte langlopende leningen u/g			
Starters- en duurzaamheidsleningen	7.139.140	6.761.502	7.169.140
Leningen aan verenigingen en instellingen	696.239	658.591	597.800
	7.835.380	7.420.092	7.766.940
Totaal verstrekte leningen	12.177.195	12.583.340	11.968.836

Rentemethodiek

In het BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarrekening naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan deze verplichting.

Renteomslag		1-1-2024	1-1-2025	1-1-2026	1-1-2027
Restant korte financiering		500	500	500	500
Restant lange financiering		44.529.130	42.132.993	39.807.418	27.570.488
Totaal externe financiering		44.529.630	42.133.493	39.807.918	27.570.988
Gewogen gemiddeld rentepercentage externe financiering		0,8%	0,7%	0,6%	0,8%
a1. De externe rentelasten over de korte financiering	+	5.000	5.000	5.000	5.000
a2. De externe rentelasten over de lange financiering	+	308.580	251.335	228.005	199.988
b. De externe rentebaten	-	-582.925	-580.000	-320.000	-310.000
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>		-269.345	-323.665	-86.995	-105.012
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-	8.000	8.000	8.000	8.000
c2. De rentelasten van projectfinanciering	-	0	0	0	0
c3. De rentebaten van doorverstrekte leningen (projectfinanciering)	+	0	0	0	0
<i>Saldo door te rekenen externe rente (indien positief)</i>		-277.345	-331.665	-94.995	-113.012
d1. Rente over eigen vermogen	+	0	0	0	0
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	+	0	0	0	0
<i>Totaal rente op taakveld treasury</i>		-277.345	-331.665	-94.995	-113.012
De aan taakvelden toe te rekenen rente (indien positief)		0	0	0	0
e. De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente via renteomslag	-	0	0	0	0
Verskil toegerekende rente		0	0	0	0
<i>f. Renteresultaat op het taakveld treasury</i>		-277.345	-331.665	-94.995	-113.012
Boekwaarde activa, excl. verstrekte leningen		114.459.774	122.791.970	119.510.533	118.209.601
Omslagrenteberekening		-0,2%	-0,3%	-0,1%	-0,1%
Afronden naar		0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

EMU-saldo en de Wet HOF

De wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU-saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid is voor iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel) vastgesteld. Voor Teylingen bedraagt deze ± 3,5 mln. Er zijn aan eventuele overschrijdingen nog geen sancties verbonden.

EMU saldo prognose (x € 1.000)		2024	2025	2026	2027	
1	Exploitatiesaldo voor toevoeging aan (+) cq onttrekking uit reserves (-)	- /+	1.801	227	4.980	5.270
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+	5.046	5.538	5.846	5.751
3	Bruto dotaties aan de voorzieningen ten laste van de exploitatie	+	1.647	1.697	1.747	1.747
4	Uitgaven aan investeringen in (im) materiële vaste activa	-	6.575	6.625	502	-
5	De in mindering op 4 gebrachte bijdragen van Rijk, Provincie, EU en ov.	+	-	-	-	-
6a	Verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	+	-	-	-	-
6b	Boekwinst op desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	-	-	-	-	-
7	Uitgaven aan aankoop van grond en uitgaven van bouwrijp maken	-	-	-	-	-
8a	Verkoopopbrengsten van grond	+	-	-	-	-
8b	Boekwinst op grondverkoop	-	-	-	-	-
9	Betalingen ten laste van voorzieningen	-	-	-	-	-
10	Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen	-	-	-	-	-
	Geraamd EMU-saldo		1.919	837	12.071	12.767

3.5 Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling HLTsamen

De bedrijfsvoering van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLTsamen. HLTsamen is een ambtelijke werkorganisatie, de gemeenten zijn bestuurlijk zelfstandig.

HLTsamen werkt hard aan de ontwikkeling van de werkorganisatie. De dynamiek in de omgeving waarin wij werken is sterk toegenomen. Daarbij neemt de complexiteit van de opgaven die ons voorliggen steeds verder toe. Dit vergt een andere manier van organiseren en hernieuwde blik op de toekomst. Deze hebben wij vastgelegd in de visie HLTsamen 2025:

- *Wij zijn een samenlevingsgerichte organisatie voor onze drie gemeenten.*
- *We werken in- en extern krachtig, inventief en verbindend samen aan complexe opgaven en behoeftes van opdrachtgevers, inwoners, ondernemers, instellingen en partners in (regio) Hillegom, Lisse en Teylingen.*
- *De vraag en opgave stellen we centraal.*
- *We benutten alle aanwezige talenten, kennis en ervaring om professioneel met plezier, trots en lef te kunnen werken, in een eigentijdse en veilige werk- en leeromgeving*

Deze visie is de eerste stap geweest in de verdere doorontwikkeling van HLTsamen. Duidelijk is dat een nieuwe inrichting van onze interne organisatie noodzakelijk is om op een doelmatige wijze richting de visie te kunnen bewegen. Hiertoe heeft HLTsamen in 2023 de eerste stappen gezet. Er is een grof model van de nieuwe organisatie vastgesteld en deze zal verder worden verfijnd. Daarbij is er niet alleen aandacht voor de robuuste ontwikkeling van de organisatie als geheel, maar juist ook voor de zaken die we al direct beter kunnen doen.

In 2024 verwachten we meer inzicht in de financiële consequenties van de verdere ontwikkeling van HLTsamen en de verdere stappen om de visie te realiseren. .

Evaluatie HLT

In het Bedrijfsplan HLTsamen is opgenomen dat in 2021 een evaluatie HLTsamen wordt uitgevoerd. Op 1 juli 2021 heeft het bestuur van HLTsamen besloten deze evaluatie uit te stellen. In het najaar 2023 wordt deze alsnog uitgevoerd.

Doorontwikkeling P&C-cyclus

De huidige opzet van de P&C-cyclus legt een groot beslag op de ambtelijke capaciteit. In samenspraak met het college en de raad werkt HLTsamen aan de ontwikkeling van de P&C-cyclus. Om dit vorm te geven is een specifiek programma opgezet " Financiële sturing en beheersing". Doel daarbij is vereenvoudiging van de opzet om daarmee de belasting op de ambtelijke organisatie te verlagen en tegelijkertijd de kwaliteit van de P&C-producten naar een hoger niveau te brengen.

Rechtmatigheidsverantwoording

In 2022 is een wetsvoorstel aangenomen inzake de rechtmatigheidsverantwoording. Voorheen verstreken externe accountants een controleverklaring met een oordeel inzake getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van gemeenten. Met de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording wijzigt dit. Het college van B&W neemt de rechtmatigheidsverantwoording vanaf begrotingsjaar 2023 op in de jaarrekening en verklaart hierin dat zij rechtmatig heeft gehandeld. Daarmee valt de rechtmatigheidsverantwoording onder het getrouwheidsoordeel van de accountant. De accountant kijkt dus nog wel of de rechtmatigheidsverantwoording 'getrouw' is.

Dit rechtmatig handelen bestaat uit drie deelaspecten:

1. Het **voorwaardencriterium**: alle financiële beheershandelingen zijn verricht in overeenstemming met (externe en interne) wet- en regelgeving.
2. Het **begrotingscriterium**: Alle lasten in het begrotingsjaar vallen binnen de begroting (incl. wijzigingen) zoals door de gemeenteraad is goedgekeurd.
3. Het **misbruik & oneigenlijk gebruik (M&O) criterium**: het college heeft voldoende waarborgen genomen om te voorkomen dat als gevolg van misbruik of oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving ten onrechte overheidssubsidies of -uitkeringen zijn verleend of een te laag dan wel geen bedrag aan heffingen aan de gemeente is betaald.

In 2023 heeft de organisatie HLTsamen uitvoering gegeven aan het wetsvoorstel. De benodigde verordeningen zijn gewijzigd en de taken voor het opstellen van de rechtmatigheidsverantwoording zijn belegd.

De rechtmatigheidsverantwoording maakt onderdeel uit van de jaarrekening (dus niet het jaarverslag). In de jaarrekening wordt, naast de rechtmatigheidsverantwoording, in de paragraaf bedrijfsvoering aanvullende informatie opgenomen over de financiële rechtmatigheid. Te denken valt aan: rechtmatigheidsfouten die boven de rapporteringsgrens vallen, rechtmatigheidsfouten die onder de verantwoordingsgrens blijven maar die relevant zijn te vermelden, ondernomen acties om onrechtmatigheden in de toekomst te voorkomen en bewuste afwijkingen van wet- en regelgeving door bijzondere omstandigheden.

Nadere informatie HLTsamen

Voor nadere informatie over HLTsamen verwijzen wij u naar de begroting HLTsamen.

3.6 Paragraaf Open Overheid

Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) heeft als doel de overheid transparanter en toegankelijker te maken. De wet kent twee focusgebieden: passieve openbaarmaking en actieve openbaarmaking. Naast het openbaar maken van stukken wordt er vanuit de wet geëist dat organisaties de informatiehuishouding op orde brengen.

Passieve openbaarmaking

Passieve openbaarmaking regelt het recht om informatie bij bestuursorganen op te vragen. Voor 2024 verwachten we binnen dit onderdeel geen grote ontwikkelingen. We blijven werken aan het verbeteren van het proces en het, waar mogelijk, verkorten van de doorlooptijden.

Actieve openbaarmaking

Actieve openbaarmaking verplicht bestuursorganen uit eigen beweging informatie openbaar te maken. Deze informatie is onderverdeeld in 11 voor gemeenten relevante informatiecategorieën. De betreffende informatie moet, in een later stadium, vindbaar zijn via een door de Rijksoverheid gefaciliteerd platform. Tot eind 2022 werd dit platform ontwikkeld onder de naam 'Platform open overheidsinformatie' (PLOOI). De opzet en naam van dit platform is in 2023 herzien. In vervolg daarop is de Woo-index door het Rijk beschikbaar gesteld. Deze index zal verwijzen naar gemeentelijke informatie die actief openbaar gemaakt wordt via de gemeentelijke websites of webportalen. Nu deze index beschikbaar is gesteld, is de verwachting dat er begin 2024 per Koninklijk besluit bekend wordt gemaakt per wanneer de eerste informatiecategorieën actief openbaargemaakt moeten worden. In voorbereiding daarop wordt er een gemeentelijk portaal ingericht dat alle actief openbaargemaakte informatie zal bevatten en die aansluit op de Woo-index.

In samenwerking met andere gemeenten wordt er deelgenomen in Woo-werkgroepen van de VNG. Binnen de Bollenstreek delen we actief kennis en informatie met Noordwijk en Katwijk.

Informatiehuishouding en overige informatiewetten

Het passief en actief openbaar maken vereist een informatiehuishouding die volledig op orde is. Dit wordt door de Woo ook expliciet vereist. Informatie moet duurzaam toegankelijk zijn opgeslagen conform wet- en regelgeving. Technische ontwikkelingen stellen ons in staat dit beter te organiseren dan voorheen mogelijk was. Dit heeft geleid tot een nieuwe kijk op de manier waarop gemeenten de informatiehuishouding inrichten. Grootste wijziging hierin is dat systemen in de nabije toekomst niet langer kopieën van informatie maken en gebruiken (common ground principe). Informatie wordt opgeslagen daar waar het ontstaat en andere systemen kunnen dat, waar nodig, raadplegen. Dit biedt vele voordelen rondom de vindbaarheid, duurzame toegankelijkheid en veiligheid van onze informatie. In deze ontwikkeling willen wij daarom in de pas blijven lopen met andere gemeenten.

Niet alleen de technologische ontwikkelingen hebben onze kijk op de informatiehuishouding veranderd, wet- en regelgeving dwingt ons hier in steeds grotere mate toe. Digitalisering is niet langer een keuze. Per 1 juli 2024 regelt de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv) dat burgers en bedrijven hun zaken die ze met de overheid moeten doen, digitaal kunnen afhandelen. En het tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid vereist dat de informatie die wij publiceren ook toegankelijk is voor mensen met een beperking.

De VNG heeft tientallen wetten en regels geïdentificeerd die in meer en mindere mate impact hebben op de informatiehuishouding van gemeenten. Veel van deze wetgeving komt zonder bijkomend budget vanuit het Rijk. Uitzondering hierop is de Woo. Doordat de Woo ook verlangt dat de informatiehuishouding op orde is, zal het Woo-budget zo slim mogelijk moeten worden ingezet om uitvoering te geven aan de verschillende informatiewetten. Het is niet de verwachting dat het Woo-budget toereikend is voor de uitvoering van al deze informatiewetten. De financiële consequenties zullen worden uitgewerkt zodra de Rijksoverheid meer duidelijkheid geeft over de fasering van de 11 informatiecategorieën. We verwachten wel dat het Woo-budget voldoende is om enkel in de basis aan de Wet open overheid te voldoen. De overige Bollenstreekgemeenten verwachten dit vooralsnog ook.

3.7 Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn samenwerkingspartners van de gemeente waarin zij een bestuurlijk en een financieel belang heeft en waarin zij daardoor medeverantwoordelijkheid draagt ('mede-eigenaarschap'). Van een financieel belang is sprake indien de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in het geval van faillissement van de verbonden partij en/of als de financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente (in de persoon van een wethouder, raadslid of ambtenaar) zeggenschap kan uitoefenen via een zetel in het bestuur of stemrecht.

Verbonden partijen kunnen zowel publiekrechtelijke (Gemeenschappelijke regelingen) als privaatrechtelijke (stichtingen, verenigingen, NV's en BV's) organisaties zijn. Vanwege de risico's die de gemeente in verband met dat mede-eigenaarschap loopt, geldt voor deze partijen een bijzonder sturings- en beheerssysteem (governance). Vanwege de gemeentelijke belangen in de verbonden partijen hebben deze een bijzondere status.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 15 uit het BBV, de algemene visie over het inschakelen van een verbonden partij, de ontwikkelingen die er spelen en de voorgeschreven lijst van verbonden partijen.

Uitgangspunt van de nota Verbonden Partijen, is dat tot oprichting van en deelneming in stichtingen, verenigingen et cetera, wordt besloten indien dat in het bijzonder aangewezen moet worden geacht voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang en voor zover de doelmatigheid daarmee wordt bevorderd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Stand van zaken wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr)

Met ingang van 1 juli 2022 is een wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in werking getreden. Deze wijziging heeft als doel de democratische legitimatie van gemeenschappelijke regelingen en de kaderstellende en controlerende rol van gemeenteraden, provinciale staten en algemene besturen van waterschappen in relatie tot gemeenschappelijke regelingen te versterken. Om de kaderstellende en controlerende rol van de volksvertegenwoordiging beter in te kunnen vullen en de democratische legitimatie te verbeteren, wordt met deze wetswijziging een aantal aanpassingen en aanvullingen geïntroduceerd op de al bestaande wettelijke bevoegdheden en instrumenten.

De wijzigingen van de Wgr zijn onder te verdelen in drie categorieën:

1. De versterking van de positie van gemeenteraden bij besluitvorming in gemeenschappelijke regelingen.
2. De introductie van aanvullende controle-instrumenten voor gemeenteraden.
3. Het verbeteren van de positie van gemeenteraden met betrekking tot het functioneren van de regeling.

De meeste wijzigingen vragen om een vertaling binnen elke gemeenschappelijke regeling. De gemeente heeft twee jaar de tijd om hierin te voorzien (uiterlijk 1 juli 2024). In de loop van 2024 worden voorstellen voorgelegd voor het actualiseren van de diverse gemeenschappelijke regelingen. Via een zienswijzeprocedure wordt de raad hierbij betrokken. Daarnaast zal ook de in 2018 vastgestelde Nota verbonden partijen worden geactualiseerd en aan de raad worden voorgelegd. Op basis van deze nota wordt onder andere een beleidskader vastgesteld over het beleggen van gemeentelijke taken bij verbonden partijen en een instrumentarium aangereikt.

Overzicht met verbonden partijen

De lijst van verbonden partijen bevat de informatie zoals aangegeven in artikel 15 van het BBV, waarbij de partijen zijn onderverdeeld in de vier categorieën: gemeenschappelijke regelingen; vennootschappen en coöperaties; stichtingen en verenigingen, en overige verbonden partijen. Daarbij vermeldt deze lijst de financiële informatie over de verbonden partijen en eventuele risico's voor de gemeente.

De paragraaf is niet gericht op het gemeentelijk 'mede-opdrachtgeverschap' dat zich richt op de prestaties van de verbonden partij, als bijdrage aan de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente. Die rol wordt vormgegeven vanuit de reguliere begrotingsprogramma's, net zoals dat gebeurt voor de andere samenwerkingspartners (niet zijnde verbonden partijen).

Het onderstaande overzicht bevat de geprognosticeerde cijfers 2022 voor zover deze bekend zijn op het moment van schrijven. In regionaal verband is afgesproken dat binnen de gemeenschappelijke regelingen, bij een gelijkblijvend takenpakket, de lasten met maximaal 1,4 % voor de loonkosten mogen worden geïndexeerd voor de materiële kosten een indexering van 1,1 % mag worden toegepast. Per verbonden partij wordt duidelijk gemaakt wat het belang is dat de gemeente heeft, maar ook welk openbaar belang.

Totaaloverzicht bijdragen aan verbonden partijen

Naam	Begroot 2023	Begroot 2024
1. Gemeenschappelijke regelingen		
HLTsamen	€ 21.231.367	€ 24.620.503
Holland Rijnland	€ 935.431	€ 935.431
Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek	€ 16.568.000	€ 18.788.253
Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / Provalu	€ 3.229.522	€ 3.325.000
Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hecht Hollands Midden	€ 2.435.000	€ 2.637.000
Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)	€ 2.121	€ 2.458
Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland	€ 270.069	€ 282.124
Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)	€ 946.000	€ 1.067.000
Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)	€ 966.870	€ 1.141.831
Samenwerking Belastingen Bollenstreek		
2. Vennootschappen en coöperaties		
Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)		
Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)		
Alliander N.V.		
Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)		
3. Stichtingen en verenigingen		
Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)	€ 141.908	€ 156.099
4. Overige verbonden partijen		
Totaal	€ 46.726.288	€ 52.955.699

1. Gemeenschappelijke regelingen

HLTsamen			
Vestigingsplaats	Hillegom		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Daarmee biedt de werkorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen.		
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zes leden van de drie gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen. Uit iedere gemeente zijn de burgemeester en een wethouder bestuurslid.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage volgens in het bedrijfsplan opgenomen verdeelsleutel.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van deze verdeelsleutel.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen		
	Vreemd vermogen		
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Uitvoering geven aan het bedrijfsplan vastgesteld in de raden van de aangesloten gemeenten. Focus ligt op het gebied van Kwaliteit, Kostenreductie, Kwetsbaarheid en de verbeterde Strategische positie.		
Overige informatie			

Holland Rijnland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor dertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. Het Algemeen Bestuur bestaat uit 33 leden waarvan 3 leden afkomstig uit de gemeente Teylingen. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit 8 leden waarvan 1 lid afkomstig uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 2.093	€ 2.093
	Vreemd vermogen	€ 14.038	€ 14.038
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Vanaf 2020 werkt Holland Rijnland met een nieuwe Regionale agenda 2019-2023. Hierin staan gezamenlijk gedragen ambities op de beleidsterreinen Ruimte (o.a. wonen, mobiliteit, biodiversiteit), Regionale Energie Strategie, het Sociaal Domein en de strategische positionering van de regio.		
Overige informatie			

Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek			
Vestigingsplaats	Lisse		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit twee wethouders per deelnemende gemeente en het dagelijks bestuur uit één wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners en het aantal lage inkomens.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
	Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
	Resultaat		
Risico's	Een risico voor de gemeenten is enerzijds de bijdrage van de gemeenten in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einderegeling door de ISD, waar de gemeenten de financiële lasten van dragen.		
Ontwikkelingen	De verwachte stijging van de uitgaven voor de Wmo, vooral bij de post Begeleiding. De verwachte stijging van Participatiewet-uitgaven, vooral door de loonkostensubsidies.		
Overige informatie			

Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / Provalu			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Provalu verzorgt de plaatsing van mensen met een WSW-indicatie. Provalu verzorgt de interne en externe gesubsidieerde arbeid door uitstromers.		
Bestuurlijk belang	Het algemeen bestuur bestaat uit één wethouder en het dagelijks bestuur uit één wethouder.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 4.596	€ 4.596
	Vreemd vermogen	€ 2.700	€ 2.574
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Op 23 september 2021 zijn de MareGroep en Servicepunt Werk (SPW) geïntegreerd en verder gegaan onder de naam Provalu. Een nieuwe organisatie met een nieuwe naam en gestroomlijnd proces voor het best mogelijke resultaat en de beste uitstroom. Slimmer, beter en goed herkenbaar voor medewerker, klant en werkgever.		
Overige informatie			

Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hecht Hollands Midden			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (Hecht) Hollands Midden, met als uitvoerende eenheden de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Hollands Midden, bureau GHOR Hollands Midden en de Regionale Ambulancevoorziening (RAV) Hollands Midden, heeft ten doel de belangen te behartigen van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid en de ambulancezorg. Hecht Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisissomstandigheden.		
Bestuurlijk belang	Het Algemeen Bestuur bestaat uit de portefeuillehouders volksgezondheid van de achttien deelnemende gemeenten. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit zeven leden waarvan één afkomstig uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	De kosten van HECHT Hollands Midden worden gedragen door de deelnemende gemeenten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 9.098	€ 9.298
	Vreemd vermogen	€ 66.589	€ 72.689
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Het proces om de rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer uit te splitsen, het vastleggen van een helder (en haalbaar) takenpakket en het introduceren van een solide financieringssysteem wordt in 2020 afgerond. De belangrijkste thema's voor 2020 zijn: Preventie, waarbij vooral aandacht is voor roken, overmatig alcoholgebruik, (ernstig) overgewicht, depressie en diabetes. Daarnaast gezondheidsbescherming (infectieziekenbestrijding, antibioticaresistentie) en het stabiliseren van het terugbrengen van gezondheidsverschillen tussen laag- en hoogopgeleiden. De veranderende rol van de centrumgemeente, met taken op het gebied van de Maatschappelijke Zorg, de Wvvgz en daaraan gerelateerd de ontwikkeling van een Zorg en Veiligheidshuis, heeft consequenties voor taken binnen de organisatie van Hecht HM. Tot slot neemt de Jeugd Gezondheidszorg (JGZ) een belangrijke plaats in, met name wat betreft de doorontwikkeling van Veilig Thuis.		
Overige informatie			

Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)			
Vestigingsplaats			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De 18 burgemeesters uit de regio Hollands Midden vormen samen het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio Hollands Midden. Het Dagelijks Bestuur is samengesteld uit 6 burgemeesters waarvan geen afkomstig uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 5.807	€ 5.548
	Vreemd vermogen	€ 68.831	€ 72.676
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	<p>Nieuw Regionaal Risicoprofiel VRHM, Beleidsplan 2020-2023 en Crisisplan: Eind 2019 wordt het nieuwe beleidsplan vastgesteld door het bestuur van de veiligheidsregio.</p> <p>Dit strategisch beleidsplan geeft richting aan de inspanningen door de veiligheidsregio en beschrijft de te behalen prestaties. Het beleidsplan dient mede gebaseerd te zijn op een door het bestuur van de veiligheidsregio vastgesteld risicoprofiel. Het risicoprofiel geeft niet alleen inzicht in waarschijnlijkheid en impact van risico's, maar ook de rol in het bijbehorende netwerk en inzicht in (risico- en crisis) beheersmaatregelen. Het risicoprofiel vormt de basis en de twee plannen dienen ter input voor het op te stellen crisisplan (crisisbeheersingsorganisatie). In het crisisplan worden de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de hulpverleningsdiensten vastgelegd voor de bestrijding van rampen en crisis.</p>		
Overige informatie			

Serviceorganisatie Zorg Holland Rijnland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Het doel van de gemeenschappelijke regeling is het behartigen van de belangen van de gemeenten op het terrein van uitvoering van inkooptaken op taakonderdelen binnen het sociaal domein.		
Bestuurlijk belang	Sinds 1 januari 2023 is de Serviceorganisatie Zorg een zelfstandige gemeenschappelijke regeling. Vanaf 2024 nemen hier 13 gemeenten aan deel. Alle jeugdhulp wethouders van de deelnemende gemeenten zitten in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling.		
Jaarlijkse bijdrage	Kostenverdeling gemeenten na rato gebruik jeugdzorg.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 0	€ 0
	Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Vanaf 2023 is de Serviceorganisatie Zorg een zelfstandige gemeenschappelijke regeling. Voor 2023 ligt de focus op doorontwikkeling van de bedrijfsvoering, het contractmanagement en de financiële administratie. Ook worden in 2023 voorbereidingen getroffen voor uitbreiding van de dienstverlening van de gemeente Kaag en Braassem en aansluiting van de gemeente Voorschoten. Daarmee komt het aantal deelnemende gemeenten vanaf 2024 op 13.		
Overige informatie			

Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)			
Vestigingsplaats			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Uitvoering van de VTH-A taken (Vergunningverlening, Toezicht&Handhaving en Advies) volgens de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming en Besluit Bodemkwaliteit.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers in het bestuur van de Gemeenschappelijke regeling. De stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het AB en is afhankelijk van de gemeente bijdrage in versus totale begroting. Het dagelijks bestuur bestaat uit 5 leden waarvan geen afkomstig uit de gemeente Teylingen. Het algemeen bestuur bestaat uit 26 leden waarvan 2 bestuursleden afkomstig uit de gemeenten Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 2.079	€ 380
	Vreemd vermogen	€ 7.500	€ 11.782
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Na de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de gemeente bevoegd gezag bodem. Deze bevoegdheid ligt nu bij de provincie. De ODWH voert bodemtaken uit namens de provincie. In 2023 gaan gemeente en provincie toewerken naar de overdracht van de bodemtaken. Ook wordt onderzocht (in overleg met de ODWH) welke taken en rollen er bij de ODWH worden neergelegd.		
Overige informatie			

Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)			
Vestigingsplaats	Voorhout		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	De VAB verzorgt voor de bollen6 gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.		
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: 1 wethouder		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage.		
Financieel belang	Een eventueel nadelig saldo van de gemeenschappelijke regeling wordt gedekt door aanvullende bijdragen op basis van een verdeelsleutel.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 31	€ 240
	Vreemd vermogen	€ 18.238	€ 18.282
	Resultaat		
Risico's	Er wordt een nieuwe locatie gebouwd op het huidige VAB terrein. Hiervoor dienen ook langlopende overeenkomsten met omliggende partijen (NS) gemaakt te worden. Deze zitten in de afrondende fase.		
Ontwikkelingen	Het overslagstation van de VAB aan de 's Gravendamseweg 75 in Voorhout wordt compleet vervangen en vernieuwd. De besluitvorming in de raad met betrekking tot budget is al genomen evenals het principebesluit om met de Meerlanden een gezamenlijke BV op te richten voor de vervaging en exploitatie.		
Overige informatie			

Samenwerking Belastingen Bollenstreek			
Vestigingsplaats	Noordwijk		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regelingen		
Doelstelling/publiek belang	Belastingen Bollenstreek verricht voor een aantal gemeenten de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen: wet WOZ, aanslagoplegging, invordering, kwijtschelding en bezwaarschriften.		
Bestuurlijk belang	De portefeuillehouders Belastingen van de colleges van de deelnemers komen tenminste eenmaal per jaar in vergadering bijeen voor overleg en afstemming over deze gemeenschappelijke regeling.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage		
Financieel belang			
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen		
	Vreemd vermogen		
	Resultaat		
Risico's	Geen bijzondere risico's		
Ontwikkelingen			
Overige informatie			

2. Vennootschappen en coöperaties

Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Bestuurlijk belang	De gemeente is voor 0,62% aandeelhouder. De raad van bestuur en de directie bestaan beiden uit 3 leden waarvan geen leden afkomstig uit de gemeenten.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	Jaarlijks wordt dividend verstrekt over de in het bezit zijnde aandelen. De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 4.500.000	€ 4.500.000
	Vreemd vermogen	€ 132.518.000	€ 132.518.000
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		

Ontwikkelingen	BNG Bank is betrokken partner voor een duurzamer Nederland. De bank ondersteunt overheidsbeleid door op basis van haar excellente kredietwaardigheid financiering tegen gunstige voorwaarden te verstrekken ten behoeve van gemeenten, woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen, projectfinanciering en andere instellingen met een maatschappelijk belang. Met een balans van EUR 140 miljard is BNG Bank de vierde bank van Nederland.
Overige informatie	

Duin- en waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)			
Vestigingsplaats	Zoetermeer		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	Dunea produceert en levert aan circa 1,2 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. Het bestuur bestaat uit 1 lid welke niet afkomstig uit de gemeente Teylingen.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	De gemeente heeft 112.622 aandelen tegen een nominale waarde van € 5. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de NV. Dunea keert geen dividend uit.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 251.601	€ 251.601
	Vreemd vermogen	€ 622.797	€ 622.797
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	Dunea voert vaak innovatieve projecten uit om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en eisen, of om processen verder te optimaliseren zoals schone maaswaterketen, uitbreiding waterzuivering, samenwerking waterketen en verbinding aan greenport.		
Overige informatie			

Alliander N.V.	
Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties
Doelstelling/publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder. De raad van bestuur bestaat uit 3 leden waarvan geen bestuursleden afkomstig uit de gemeente Teylingen.
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.
Financieel belang	Jaarlijks keert Alliander 45% van het resultaat uit in dividend aan de aandeelhouders. Als aandeelhouder is de gemeente niet aansprakelijk voor eventuele verliezen van de N.V.

Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 4.570	€ 4.570
	Vreemd vermogen	€ 5.730	€ 5.730
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden.		
Ontwikkelingen	De economische groei is een uitdaging en de overgang naar een duurzaam energiesysteem komt steeds meer opstroom. Alliander bevindt zich in een uitdagende periode om dit met alle stakeholders te realiseren. Samen slimme oplossingen bedenken zodat de energievoorziening betrouwbaar, betaalbaar en bereikbaar blijft voor iedereen.		
Overige informatie			

Greenport Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (GOM)			
Vestigingsplaats	Hillegom		
Rechtsvorm	Vennootschappen en coöperaties		
Doelstelling/publiek belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn vijf Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, bollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.		
Bestuurlijk belang	Lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders: 1 wethouder per deelnemende gemeente.		
Jaarlijkse bijdrage	Er is geen sprake van een jaarlijks bijdrage.		
Financieel belang	De gemeente heeft zich (evenals de andere vier deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen		
	Vreemd vermogen		
	Resultaat		

Risico's	Met inachtneming van de kapitaalbreng van de gemeenten (€ 325.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden en woningbouwtitels is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere twee deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.
Ontwikkelingen	In 2022 wordt uitvoering gegeven aan het Meerjarenprogramma 2021-2025.
Overige informatie	

3. Stichtingen en verenigingen

Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)			
Vestigingsplaats	Heemstede		
Rechtsvorm	Stichtingen en verenigingen		
Doelstelling/publiek belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Daarnaast wordt inkoop als strategisch en tactisch instrument ingezet ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.		
Bestuurlijk belang	Gemeentesecretaris in het Algemeen bestuur.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse deelnemersbijdrage op basis van aantal inwoners.		
Financieel belang	Deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers	(Bedragen x € 1.000)	1-1-2024	31-12-2024
	Eigen vermogen	€ 1.084	€ 1084
	Vreemd vermogen	€ 897	€ 897
	Resultaat		
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waar maatregelen voor getroffen moeten worden. De stichting kent een eigen weerstandvermogen die jaarlijks beoordeeld wordt.		
Ontwikkelingen	De speerpunten zijn transparantie, meer maatwerk, in nauwe verbinding met de aangesloten gemeenten en met focus op collectieve inkoop en MVOI. Voor de gemeenten Hillegom, Lisse en Teylingen wordt er over 2023 een spendanalyse uitgevoerd.		
Overige informatie	https://www.stichtingrijk.nl/		

3.8 Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid bevindt zich op het snijvlak tussen omgevingsbeleid en financiën. Grondbeleid is daarbij geen doel op zich maar een essentieel middel om mede-uitvoering te geven aan gemeentelijke beleidsdoelen op het gebied van wonen, werken, duurzaamheid, energietransitie, klimaatadaptatie, welzijn, infrastructuur, recreatie, cultuur, milieu en natuur/landschapsontwikkeling. Het beleid moet passen binnen de financiële mogelijkheden en doelstellingen van de gemeente. Met grondbeleid wordt bepaald of en hoe instrumenten, zoals bijvoorbeeld onteigening of kostenverhaal, worden ingezet om de gestelde doelen te realiseren.

Naast de ontwikkelingen en de visie op grondbeleid zoomt de paragraaf grondbeleid in op de uitgangspunten en kaders waarbinnen het grondbeleid wordt uitgevoerd.

De gemeente Teylingen heeft als standpunt geen zuiver actief grondbeleid uit te oefenen. Echter ook niet per definitie een passief grondbeleid. Er is gekozen voor situationeel grondbeleid. Situationeel grondbeleid is flexibel grondbeleid. Dat houdt in dat het college per opgave of locatie kan afwegen welke vorm van grondbeleid (meer of minder actief) dient te worden ingezet om het maatschappelijke doel te bereiken .

Ontwikkelingen

De gemeente heeft een groot aantal ambities vervat in de Structuurvisie Teylingen 2030 die wordt opgevolgd door de nog vast te stellen Omgevingsvisie. De (beschreven) ambities geven richting aan het omgevingsbeleid dat de komende jaren gevoerd moet worden, en zijn/worden verder uitgewerkt in diverse uitvoeringsprogramma's. In de nabije toekomst zijn er in Teylingen (en de regio) majeure opgaven op het gebied van woningbouw, energietransitie, klimaatadaptatie, economie en mobiliteit. Grondbeleid is in financieel-economische zin dienstbaar aan het realiseren van doelstellingen op deze terreinen. De uitvoering van het grondbeleid, via de inzet van instrumenten van grondbeleid, wordt daar mede door bepaald.

Visie op grondbeleid

Teylingen voert een situationeel grondbeleid. De ruimtelijke opgaven vragen om een grondbeleid met mogelijkheden om sturing te geven en de regie te nemen door bijvoorbeeld zelf actief gronden te verwerven. Bij de te volgen strategie staan per project de maatschappelijke doelen en ruimtelijke ambities centraal. Dat betekent dat de keuze voor een meer actieve rol of een faciliterende benadering, per project of locatie is af te wegen.

Daar waar door de gemeente gewenste ontwikkelingen niet door de markt worden opgepakt, ligt een actievere overheidsopstelling meer voor de hand en komt de regie bij de gemeente te liggen. In een dergelijk geval wordt een grondexploitatie gevoerd.

UITGANGSPUNTEN EN KADERS (de belangrijkste)

- Besluit Begroting Verantwoording / Renteomslag
- Vennootschapsbelasting
- Notitie Grondbeleid
- Nota grondbeleid
- Financiële positie in relatie tot reserves en voorzieningen
- Grondbeleid en risico's

Besluit Begroting Verantwoording / Renteomslag

Vanwege fiscale regelgeving en het BBV is het complex Bloementuin ingebracht in de categorie "Bouwgrond in exploitatie" (Bie) en is het complex Langeveld, omdat dit complex vooralsnog niet wordt ontwikkeld, ingebracht als materieel vast actief (MVA).

Vennootschapsbelasting (VPB)

Sinds 1 januari 2016 geldt voor gemeenten de VPB-plicht, indien handelingen beschouwd worden als ondernemersactiviteit. De winst die wordt gemaakt met het uitvoeren van (actief) grondbeleid (bouwgrond in exploitatie) is in beginsel belastbaar voor VPB. Jaarlijks dient herbeoordeling plaats te vinden. De projecten vallend onder 'Bouwgrond in exploitatie' worden sinds 2017 in de VPB-aangifte betrokken.

Nota grondbeleid

Het beleidsuitgangspunt van de nota is dat het volledige arsenaal van grondbeleidsinstrumenten wordt ingezet. Bij voorkeur wordt gebruik gemaakt van privaatrechtelijke instrumenten, indien nodig kunnen ook de publiekrechtelijke instrumenten worden ingezet (voorkeursrecht, onteigening, kostenverhaal via omgevingsplan). Grondaankopen worden aangegaan onder het voorbehoud van toestemming door college en raad en worden via de reguliere weg op grond van het budgetrecht ter besluitvorming voorgelegd aan de gemeenteraad. De raad heeft de beleidsuitgangspunten en kaders bij het behandelen van de nota Grondbeleid vastgesteld. In deze nota wordt onder meer aandacht besteed aan de in de verordening artikel 212 Gemeentewet (GW) opgenomen onderdelen genoemd in artikel 23, lid 2:

- de strategische visie van het toekomstig grondbeleid van de gemeente;
- de wijze van autorisatie van grondexploitatiebudgetten en de jaarlijkse actualisatie daarvan;
- uitgangspunten voor de looptijd en grootte van de grondexploitatie in verhouding tot het bestemmingsplan;
- gedragsregels over de vervaardigingskosten van niet in exploitatie genomen gronden en de hoogte van de in acht te nemen marktwaarde;
- een uitwerking van de afweging tussen voorzichtigheid en realisatiebeginsel met betrekking tot het tussentijds winstnemen.

In 2022 is de nieuwe nota Grondbeleid door de Raad vastgesteld.

Financiële positie in relatie tot reserves en voorzieningen

De eventuele baten, maar vooral de financiële risico's van het grondbeleid, zijn van belang voor de financiële positie van de gemeente. Bij een geprognosticeerd negatief resultaat van het grondexploitatiegebied wordt dit verwerkt in een verliesvoorziening.

Grondbeleid en risico's

Ruimtelijke projecten zoals grondexploitaties en infrastructurele werken zijn altijd omgeven met risico's. Risico's van operationele aard, strategische risico's maar zeker ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn. Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van deze projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan op voorhand wordt verondersteld.

Risico's die optreden, kunnen het financiële beeld ten opzichte van die basis aanmerkelijk beïnvloeden. Daarom worden regelmatig risicoanalyses uitgevoerd om risico's te identificeren, te beoordelen en beheersmaatregelen te treffen.

- De risico's die zich voordoen binnen de grondexploitaties worden, indien mogelijk, binnen het exploitatieresultaat opgevangen. Dit gaat ten koste van het geprognosticeerd resultaat, waardoor er minder winst overblijft. Dit heeft gevolgen voor de toekomstige mutaties van de algemene reserve, maar heeft geen gevolgen voor het actuele weerstandsvermogen..
- Risico's die niet binnen het exploitatieresultaat van grondexploitaties kunnen worden opgevangen, worden meegenomen in de bepaling van het actuele weerstandsvermogen.

Categorieën projecten Grondbeleid

In het BBV wordt onderscheid gemaakt in verschillende soorten gronden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gronden die in bezit zijn van de gemeente en gronden die in bezit zijn van derden. Ook is van belang of de gronden een vaste of te veranderen bestemming hebben en met welk doel deze gronden zijn verworven. In lijn met het BBV wordt in Teylingen onderscheid gemaakt in de volgende soorten gronden en projecten:

- Bouwgrond in exploitatie (BIE)
- Faciliterende projecten
- Warme gronden
- Materiële Vaste Activa (MVA)

Bouwgrond in exploitatie (BIE)

Definitie: gronden welke in eigendom van de gemeente zijn en waarvoor door de gemeenteraad een grondexploitatiecomplex met een grondexploitatiebegroting is vastgesteld.

Het startpunt van bouwgrond in exploitatie (BIE) is het raadsbesluit met de vaststelling van het grondexploitatiecomplex, inclusief grondexploitatiebegroting. Vanaf dat moment wordt de BIE geopend en kunnen kosten worden geactiveerd en bijgeschreven op de voorraadpositie bij onderhanden werk (bouwgronden in exploitatie) op de balans.

Om de risico's die samenhangen met zeer lang lopende projecten te beperken, is het uitgangspunt dat de looptijd van een grondexploitatie in beginsel maximaal tien jaar bedraagt.

Afspraken met de raad over de wijze waarop met afwijkingen ten opzichte van de jaarschijf wordt omgegaan, zijn vastgelegd in de financiële verordening. Hierin is vastgelegd of afwijkingen ten opzichte van de jaarschijf direct moeten worden gemeld bij de raad, of alleen indien en voor zover deze afwijkingen niet passen binnen het totale vastgestelde grondexploitatiecomplex. In dit laatste geval wordt de afwijking meegenomen in de jaarlijkse actualisatie van het grondexploitatiecomplex en daaropvolgende begrotingswijziging. De afspraken kunnen ook een bepaalde bandbreedte behelzen, waarbinnen afwijkingen niet direct hoeven te worden gemeld aan de raad.

Relevante onderwerpen

- Onderbouwing tussentijdse winstneming

Het voorzichtigheidsbeginsel leidt ertoe dat realisatie van winst moet worden uitgesteld tot daarover voldoende zekerheid bestaat. Dit betekent echter niet dat winst pas moet worden genomen bij het afsluiten van het grondexploitatiecomplex. Volgens het realisatiebeginsel dient in de situatie dat er voldoende zekerheid is over de winst, de winst te worden genomen. Hierbij dient de percentage of completion-methode (POC) te worden gevolgd. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
2. de grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht; én
3. de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie genomen).

- Vastgestelde en gehanteerde parameters

In de grondexploitatie wordt rekening gehouden met een jaarlijkse kostenstijging. Voor de actuele grondexploitaties betreft dat een percentage van 5% (2023) tot 2% (2025). Met een jaarlijkse opbrengstenstijging van de grondverkoop wordt geen rekening gehouden.

De rentetoe rekening aan de grondexploitatie is door de commissie BBV gemaximeerd tot het gewogen gemiddelde van het werkelijke rentepercentage van de externe financieringen. In de paragraaf financiering (begroting 2022) is het gewogen gemiddelde rentepercentage van de externe financiering opgenomen, te weten 0,32 %. Dit rentepercentage wordt toegerekend aan de bouwgronden in exploitatie.

Tegelijkertijd is de te hanteren discontovoet door de commissie BBV voor alle gemeenten vastgesteld op 2%. Met de discontovoet wordt de eindwaarde (eindresultaat) van de kasstroom teruggerekend naar de actuele netto contante waarde. De vaste discontovoet is vastgesteld met het doel de grondexploitaties van alle gemeenten onderling beter te kunnen vergelijken.

- Risico's

Binnen de projecten welke worden uitgevoerd onder het Grondbeleid, kan sprake zijn van verschillende onzekerheden en risico's die het behalen van het begrote financiële eindresultaat van de grondexploitatie bemoeilijken. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds risico's met betrekking tot de kosten en opbrengsten die specifiek binnen een grondexploitatie-complex kunnen worden onderkend en anderzijds risico's die voor de grondexploitatieportefeuille als geheel gelden.

Risico's project specifiek:

Deze zijn van belang bij de tussentijdse winstneming.

Risico's portefeuille:

De risico's voor de portefeuille als geheel gaan in zijn algemeenheid over de verwachtingen ten aanzien van markt- en conjunctuurinvloeden, waardoor prijzen en afzetmogelijkheden over de gehele linie kunnen veranderen ten opzichte van de planning. Hiertoe worden doorgaans scenarioberekeningen gemaakt, met daarbij bandbreedtes voor minimum en maximum invloed op de geprognosticeerde resultaten van de grondexploitatieportefeuille.

De projecten

De projecten die vallen onder bouwgrond in exploitatie in 2024 zijn de Bloementuin en Nieuw Boekhorst. De voorbereidende werkzaamheden voor het opstellen van de grondexploitatie Nieuw Boekhorst vinden plaats ten tijde van het schrijven van de paragraaf grondbeleid. De gemeenteraad zal het voorstel in Q4 2023 worden aangeboden.

Nieuw Boekhorst is om deze reden nog niet opgenomen in dit overzicht.

Bloementuin (Narcissenlaan / Parklaan)	
Het project Bloementuin omvat de realisatie van 88 woningen in het gebied dat is gelegen tussen Parklaan, Narcissenlaan, Gladiolenstraat en Mondriaanlaan in Sassenheim. In deelplan A realiseert Stek 32 sociale huurwoningen. Inmiddels is Stek begonnen met het bouwrijp maken van dit deelplan. Deelplan B betreft de ontwikkeling van 56 koopwoningen in de vrije sector. De geselecteerde marktpartij zal de te bebouwen percelen van de gemeente afnemen en zal opdrachtgever zijn voor het bouwen woonrijp maken. Naar verwachting vindt de overdracht van de grond in 2023 plaats.	
Risico's	
Het is een risico dat verdere extreme prijsstijgingen leiden tot hogere kosten voor het bouw- en woonrijp maken van deelplan A. Het eindresultaat van € 1.204.000,- op eindwaarde is echter ruim voldoende om eventuele verdere prijsstijgingen op te vangen.	
Boekwaarde verloop gedurende 2023	Bedrag
1-1-2023	3.149.062 N
kosten	372.550 N
winstneming	1.102.000 N
opbrengsten	-5.130.000 V
31-12-2023	-506.388 V
Verwacht verloop boekwaarde vanaf 2024	Bedrag
1-1-2023	-506.388 V
nog te realiseren kosten	403.871 N
'nog te realiseren winstneming	102.517 N
nog te realiseren opbrengsten	0 V
eindwaarde saldo 31-12-2025	0 V

N = nadelig saldo; meer kosten dan opbrengsten

V = voordelig saldo; meer opbrengsten dan kosten

Faciliterend Grondbeleid

Definitie: Bij faciliterend grondbeleid heeft de gemeente zelf geen grond in haar bezit en voert ze niet zelf de grondexploitatie, maar private ontwikkelaar. De kosten die de gemeente maakt worden in dat geval verhaald op de private partijen. Er is dus geen sprake van bouwgrond in exploitatie of een voorraad grond in bezit van de gemeente, maar van een vordering op een derde partij. Feitelijk schiet de gemeente kosten voor, die op basis van een overeenkomst worden teruggevorderd bij een derde partij, dan wel op basis van het exploitatieplan mogelijk in de toekomst kunnen worden teruggevorderd van een derde partij.

Voor activiteiten welke uiteindelijk leiden tot de totstandkoming van een te ondertekenen overeenkomst wordt geen budget (voorheen krediet) meer bij de raad aangevraagd. Het verhalen van deze door de gemeente gemaakte en voorgeschoten kosten is verzekerd en afdwingbaar door het kostenverhaal. Of door een anterieure overeenkomst, of door een posterieure overeenkomst.

Relevante onderwerpen

- Risico's en verliezen

1. op basis van de wetgeving zijn niet alle te maken kosten via de plankostenscan verhaalbaar;
2. er worden kosten gemaakt welke bij het opstellen van de plankostenscan niet voorzien waren;
3. uiteindelijk wordt er geen overeenkomst gesloten en/of gaat het project niet door.

Daar waar de niet verhaalbare kosten en/of verliezen zeker zijn, worden deze direct ten laste van de algemene middelen van de gemeente gebracht.

Naast de facilitaire projecten, waarbij gewerkt wordt aan het opstellen en uiteindelijk ondertekenen van een overeenkomst kan er sprake zijn van faciliterende projecten in de initiatief- of onderzoeksfase. Hierbij worden verkennende gesprekken gevoerd en mogelijkheden onderzocht.

Warme gronden

Definitie: door de gemeente met het oog op gebiedsontwikkeling verworven gronden, waarvoor nog geen operationele grondexploitatie door de Raad is vastgesteld.

Op basis van de wijziging van het BBV in 2016 worden deze warme gronden verantwoord onder materiële vaste activa en wel tegen de verwervingskosten. Het toerekenen (activeren) van andere kosten is niet toegestaan.

Ingeval van duurzame waardevermindering vindt afwaardering plaats naar de waarde volgens de geldende bestemming. Voor gronden die zijn verworven en waarvoor nog geen bestemmingswijziging is doorgevoerd, kan dit betekenen dat er (tijdelijk) een forse afwaardering moet plaatsvinden. Deze kan grotendeels nog worden teruggedraaid zodra tot bestemming van bouwgrond wordt besloten. Dit leidt met name bij de gebiedsontwikkeling tot ongewenste effecten, zoals grote fluctuaties in de waardering van deze gronden, en als gevolg daarvan het resultaat en de financiële positie van de gemeente.

Project Hoofdstraat, locatie Langeveld

In februari 2023 heeft de raad besloten om maatwerk toe te passen in het woningbouwprogramma door te kiezen voor de variant waarbij Langeveld alleen beschikbaar is voor woningen in de verhouding van 31% sociaal, 56% middelduur en 13% vrij, met een indicatieve onrendabele top van € 0,7 miljoen. Dit mogelijk negatieve indicatieve saldo zal ten laste komen van de algemene reserve totdat het Woonfonds Teylingen is ingericht. De raad heeft ook het besluit genomen om een tweede fase van tennisvereniging STV niet te realiseren op woningbouwlocatie Langeveld.

Voor 2023 heeft de raad een voorbereidingsbudget beschikbaar gesteld van € 287.500 voor het vervolg van de planontwikkeling van Langeveld.

Project	Voorraad m2	Boekwaarde 1-1-2022	Vermeerdering gebracht	Vermindering te brengen	Boekwaarde 31-12-2022	prijs m2
Hoofdstraat, locatie Langeveld	35.470	1.904.715	44.232	0	1.948.947	55

Project Nieuw Boekhorst

De gemeente Teylingen is voornemens het poldergebied Nieuw Boekhorst te Voorhout te ontwikkelen naar een woongebied. Door het vestigen van een gemeentelijk voorkeursrecht verwerft de gemeente een voorkeurspositie op de grondmarkt. Hierdoor kan de gemeente regie houden bij de uitvoering van haar plannen in het plangebied Nieuw Boekhorst. De voorbereidende werkzaamheden voor het opstellen van de grondexploitatie Nieuw Boekhorst vinden plaats ten tijde van het schrijven van de paragraaf grondbeleid. De gemeenteraad zal het voorstel in Q4 2023 worden aangeboden.

Project	Voorraad m2	Boekwaarde 1-1-2022	Vermeerdering gebracht	Vermindering te brengen	Boekwaarde 31-12-2022	prijs m2
Nieuw Boekhorst	15.159	0	1.562.466	0	1.562.466	103

Materiële Vaste Activa (MVA)

Definitie: over grond als materiële vaste activa, wordt gesteld dat deze grond een vaste bestemming heeft en niet in een transformatieproces zit. Dit geldt ook voor gronden die anticiperend en strategisch zijn aangekocht, maar waarbij geen sprake is van gebiedsontwikkeling. Bij grond als materiële vaste activa gaat het veelal om ondergrond van gebouwen, wegen, parken, pleinen of van land-/bosbouwgronden.

In deze paragraaf Grondbeleid wordt verder niet ingegaan op grond als materiële vaste activa.

Reserves en voorzieningen

Definitie reserves: deze worden aangehouden als buffer voor risico's, om lasten te egaliseren en om te sparen voor toekomstige uitgaven.

Definitie voorziening: er is een bedrag apart gezet voor een toekomstige uitgave die onvermijdelijk is, maar waarvan tijdstip en omvang niet exact bekend zijn.

Het meest essentiële verschil tussen een reserve en een voorziening is dat bij een reserve de Raad de bestemming ervan kan wijzigen. Er is sprake van vrije besteedbaarheid. Bij een voorziening kan dat niet, er is sprake van verplichte bestedingsrichting.

Reserve grondexploitatie

De stand van de reserve bedraagt per 31 december 2022 afgerond € 13.000,-. De komende jaren vinden hierop geen geplande mutaties plaats.

Regionaal Investeringsfonds (RIF)

In onderstaande tabel staan de verwachte opbrengsten uit grondexploitaties en verkoop van gemeentelijke gebouwen. De opbrengsten worden gestort in de Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland. De jaarlijkse bijdrage aan het Regionaal Investeringsfonds bedraagt tot en met 2022 € 731.905 per jaar en in 2023 en 2024 € 483.842. Deze bedragen worden onttrokken aan deze reserve.

De reserve wordt gevoed uit de (incidentele) opbrengsten van grond-/vastgoedverkoop.

Verkoop onroerende zaken	2023	2024	2025
<u>Grondexploitatie</u>			
Terrein Langeveld (Sassenheim)	0	0	0
Narcissenlaan (Sassenheim) incl. VPB*	1.102.000	52.000	53.000
<u>Overig:</u>			
Stationslocatie Voorhout	0	0	0
St. Antoniuslaan 24A (Sassenheim)	0	750.000	0
Kompasschool	0	0	0
Lokatie de Woezel (Warmond)	0	0	0
Totaal opbrengst/verwachte opbrengst	1.102.000	802.000	53.000
Stand per 1 januari	134.756	752.914	1.071.072
Stortingen	1.102.000	802.000	53.000
Onttrekkingen t/m 2024	-483.842	-483.842	PM
Stand per 31 december	752.914	1.071.072	1.124.072

Na de laatste actualisatie van de Narcissenlaan/Bloementuin is het positieve resultaat € 1,2 miljoen. Op basis van de huidige inzichten is de voorziene storting vanuit de verkoop Kastanjehof, St. Antoniuslaan 24A ad € 750.000 nog realistisch. Alleen is het de vraag of dat ook in 2024 gaat gebeuren.

De jaarlijkse bijdrage over 2023 en 2024 is naar beneden bijgesteld als gevolg van een niet in de administratie van Holland Rijnland opgenomen rente-inkomst.

3.9 Paragraaf Duurzaamheid

(Beleids)context

Op zowel mondiaal, landelijk, regionaal als lokaal niveau ziet men steeds meer de urgentie en noodzakelijkheid om duurzame ontwikkeling in onze samenleving te verankeren.

Inmiddels zijn er op verschillende schaalniveaus concrete afspraken gemaakt: het Nationaal Energieakkoord (2013), het Klimaatakkoord van Parijs (2015), het Energieakkoord Holland Rijnland (2017), het nationale Klimaatakkoord (2019) en het Convenant Aardgasvrij (2018). Daarnaast zijn het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (2017) en het rijksbrede programma Circulaire Economie (2016) in werking getreden en is een Deltaplan Biodiversiteitsherstel (2018) opgesteld.

Als gevolg van deze ontwikkelingen worden gemeenten voor veel onderwerpen, meer dan voorheen, in een uitvoerende rol geplaatst. Daarbij is het ook de verwachting dat er in de toekomst meer gerichte doelbijdragen zullen gaan komen, voor bijvoorbeeld de energietransitie.

Energietransitie hoofdthema

Gemeente Teylingen heeft het Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025 in 2017 getekend. De gezamenlijke ambitie is om in 2050 energieneutraal te zijn. De concrete uitwerking heeft vanuit de RES-regio plaatsgevonden in een Regionale Energie Strategie (RES) Holland Rijnland. De RES 1.0 is door de gemeenteraad in juni 2021 vastgesteld. Op basis van de RES 1.0 is een Transitievisie Warmte (TVW) en een Lokale Energiestrategie (LES) opgesteld en in 2021 vastgesteld. In 2022 hebben we een doorvertaling gemaakt naar het uitvoeringsprogramma Energietransitie.

Budgetten

Met ingang van 2022 is het generieke budget voor duurzame ontwikkeling gesplitst in een afzonderlijk budget ten behoeve van het cluster energietransitie en een budget "duurzame ontwikkelingen" bij de coördinator duurzame ontwikkeling.

De ervaring leert dat de afgelopen jaren landelijk en/of provinciaal geregeld financiële middelen beschikbaar werden gesteld voor (co)financiering, subsidies e.d.) waar de gemeente gebruik van maakte. Om de ambities uit het Klimaatakkoord te kunnen realiseren, hebben gemeenten structureel meer geld van het Rijk nodig voor deze nieuwe taak. Zoals in paragraaf 2.2.7 omschreven heeft het Rijk onlangs de 'tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid' (CDOKE) beschikbaar gesteld. De regeling biedt de gemeenten middelen om capaciteit aan te trekken om het klimaatbeleid uit te kunnen voeren.

Global Goals gemeente Teylingen

De gemeente Teylingen gebruikt de Sustainable Development Goals (Global Goals) die zijn opgesteld door de VN en mede-ondertekend door Nederland, om duurzame ontwikkeling een brede invulling te geven door de hele organisatie heen.

We onderschrijven het standpunt van de VNG over de waarde en de mogelijkheden voor ons als lokale overheid om een bijdrage te leveren aan de Global Goals, juist door mondiale doelstellingen te koppelen aan wat lokaal mogelijk is. Wij zijn onderdeel van een mondiale samenleving, waar we een bijdrage aan kunnen leveren. Dat bewustzijn willen we ook willen vertalen naar ons eigen, lokale handelen.

Brede benadering als Global Goals gemeente

Behoud van natuur en biodiversiteit, de beschikbaarheid van grondstoffen, energie, gezondheid en kwaliteit van bestaan van vele mensen: dat zijn mondiale vraagstukken. Teylingen ziet dat en wil zijn verantwoordelijkheid nemen. Dat vraagt aandacht en actie gericht op duurzame ontwikkeling in brede zin: beheer, behoud en ontwikkeling van ecologische, economische en sociale waarden.

Het is onmiskenbaar dat duurzame ontwikkeling maatschappelijk gedragen moet worden. Betrokkenheid van inwoners, bedrijven en instellingen is erg belangrijk. Veel zal afhangen van de inzet van de gemeente zelf, maar evenzeer van maatschappelijke partners zoals inwoners, ondernemers en instellingen als zorg en onderwijs.

Rapportage

Jaarlijks wordt een duurzaamheidsrapportage opgesteld over de bereikte resultaten uit het uitvoeringsprogramma duurzame ontwikkeling. Op basis daarvan kunnen de plannen waar nodig worden bijgesteld, omdat ontwikkelingen rondom duurzaamheid snel gaan.

4. Financiële begroting

Wettelijk kader

De Gemeentewet en het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten scheppen het wettelijk kader voor de financiën van gemeenten.

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn eisen gesteld aan de specifieke informatie die moet zijn opgenomen in de financiële begroting. De bedoeling hiervan is om de transparantie van de gemeentelijke begroting te verhogen. Deze verplichte onderwerpen zijn de uitgangspunten voor de structuur van de programmabegroting.

- Het overzicht van baten en lasten in de begroting.
- De uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting.

Provinciaal toezicht

De provincie heeft de taak toezicht te houden op de gemeenten. Om in aanmerking te komen voor de meest lichte vorm van toezicht (repressief toezicht) hebben Gedeputeerde Staten de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- De begroting 2023 moet in evenwicht zijn of, als dat niet het geval is, moet de meerjarenraming aannemelijk maken dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren tot stand wordt gebracht.
- De jaarrekening 2022 moet in evenwicht zijn; als de jaarrekening niet in evenwicht is, kan dat, afhankelijk van de aard en/of omvang van het tekort, van invloed zijn bij de bepaling van het toezichtregime.
- De vastgestelde jaarrekening 2022 en de begroting 2023 moeten tijdig, respectievelijk vóór 15 juli 2022 en 15 november 2022, aan de provincie zijn toegezonden.

Met het hiervoor genoemde evenwicht wordt 'materieel evenwicht' bedoeld. Dit houdt in dat structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten.

Door vaststelling van de jaarrekening in de vergadering van 30 juni 2022, tijdige inzending en het materiële evenwicht van de jaarrekeningen wordt aan de eisen voldaan.

4.1 Financieel overzicht van baten en lasten

4.1.1 Grondslagen begroting en meerjarenraming

1. LOON EN PRIJSONTWIKKELINGEN

Uitgangspunt is dat voor zowel de baten als de lasten in de meerjarenraming 2024-2027 het loon- en prijspeil van het begrotingsjaar 2024 wordt gehanteerd (tenzij op onderdelen andere concrete informatie voorhanden is). Verder wordt de meerjarenbegroting, vanaf 2025, in constante prijzen opgesteld. Dit is bij veel gemeenten een gebruikelijke methodiek. De waarde daarvan is des te groter in de huidige en snel veranderende macro-economische omstandigheden waarin de voorspellende waarde voor de jaren na het begrotingsjaar afneemt.

Hiervoor wordt gehanteerd de inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex volgens het Centraal Economisch Plan van 2023. Deze bedraagt voor 2023 9 % voor de materiële uitgaven, zonder automatische toekenning van compensatie.

2. ONTWIKKELING GELD-EN KAPITAALMARKT

De rente op de geldmarkt wordt geraamd op 3,42 % en voor de kapitaalmarkt op 3,54 %. De omslagrente blijft gehandhaafd op 0 %.

3. BELASTINGEN EN RETRIBUTIES

Voor belastingen en rechten wordt het inflatiepercentage aangehouden dat voortvloeit uit de CPB-publicaties; dat wil zeggen 9 %. Voor heffingen geldt dat een compensatie alleen aan de orde is, als dit binnen de grenzen van kostendekkendheid blijft. Voor de retributies geldt dat het uitgangspunt is 100 % kostendekkendheid. De belastingvoorstellen worden in december door de raad definitief vastgesteld.

4. VERBONDEN PARTIJEN

De verbonden partijen stellen individueel een begroting op. Voor de meeste gemeenschappelijke regelingen volgen wij het percentage dat sinds het begrotingsjaar 2012 wordt vastgesteld in samenspraak met alle betrokken buurgemeenten in het samenwerkingsgebied Holland Rijnland. Voor het jaar 2024 is de toegestane prijsindexatie voor beloning werknemers 6,4 % en 9 % voor materiële uitgaven.

5. WERKORGANISATIE HLTsamen

De effecten van beleidsbeslissingen bij de vaststelling van de gemeentebegroting op de werkorganisatie HLTsamen worden, indien van toepassing, als besispunt in de programmabegroting zichtbaar gemaakt. Vervolgens worden deze via een begrotingswijziging in de begroting van HLTsamen verwerkt.

4.1.2 Overzicht van baten en lasten

In onderstaand overzicht treft u voor de begrotingsjaren 2024-2027, in één totaaloverzicht, de raming van baten en lasten en de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma, inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien, aan.

Bedragen x € 1.000

		Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2022	2023	2024	2025	2026	2027
Programma 1. Samenleven	Lasten	-47.386	-59.386	-50.494	-50.514	-50.285	-49.964
	Baten	10.878	16.106	9.900	9.900	9.797	9.682
Saldo		-36.508	-43.280	-40.593	-40.613	-40.487	-40.283
Programma 2. Leefomgeving	Lasten	-22.988	-31.380	-26.187	-27.116	-27.235	-27.190
	Baten	10.649	18.713	11.545	12.053	11.946	11.926
Saldo		-12.339	-12.668	-14.642	-15.063	-15.289	-15.264
Programma 3. Bedrijvigheid	Lasten	-2.016	-1.894	-1.399	-784	-784	-734
	Baten	631	345	376	376	376	376
Saldo		-1.385	-1.549	-1.023	-408	-408	-358
Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Lasten	-3.809	-4.125	-4.437	-4.359	-4.368	-4.368
	Baten	746	1.072	849	849	849	849
Saldo		-3.063	-3.052	-3.588	-3.509	-3.519	-3.519
Saldo programma's		-53.295	-60.549	-59.847	-59.594	-59.704	-59.425

Algemene dekkingsmiddelen:

Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	Saldo	57.808	57.571	61.516	62.830	58.243	57.765
Belastingen overig	Saldo	117	-262	-204	-204	-204	-204
Overhead	Saldo	-12.780	-13.464	-14.273	-14.245	-14.207	-14.200
Overige baten en lasten	Saldo	-302	348	440	495	495	396
OZB niet-woningen	Saldo	2.384	2.772	3.021	3.021	3.021	3.021
OZB woningen	Saldo	5.531	5.976	6.773	6.823	6.880	6.880
Parkeerbelasting	Saldo	17	11	12	12	12	12
Treasury	Saldo	864	432	760	635	485	485
Vennootschapsbelasting	Saldo	-13					
Saldo algemene dekkingsmiddelen		53.626	53.384	58.046	59.367	54.724	54.155
Saldo voor resultaatbestemming		330	-7.166	-1.801	-227	-4.980	-5.270

Stortingen in reserves

1. Samenleven	Lasten	-7.353	-1.792	-15	-15	-15	-15
---------------	--------	--------	--------	-----	-----	-----	-----

2. Leefomgeving	Lasten	-15	-1.117	-52	-53	0	0
3. Bedrijvigheid	Lasten	-80	80	0	0	0	0
4. Bestuur en ondersteuning	Lasten	-262	262	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	Lasten	0	0	0	0	0	0
Totaal stortingen in reserves		-7.710	-2.567	-67	-68	-15	-15
Onttrekkingen reserves							
1. Samenleven	Baten	7.346	4.372	537	537	537	537
2. Leefomgeving	Baten	641	2.366	1.077	593	593	593
3. Bedrijvigheid	Baten	186	136	106	0	0	0
4. Bestuur en ondersteuning	Baten	66	104	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	Baten	648	148	148	148	148	148
Totaal onttrekkingen uit reserves		8.888	7.126	1.868	1.278	1.278	1.278
Resultaat na bestemming		1.509	-2.606	0	983	-3.717	-4.006

4.1.3 Verschillen tussen de begroting 2024 en de gewijzigde begroting 2023

In de financiële toelichting per programma worden afwijkingen tussen de begroting 2024 en de gewijzigde begroting 2023 toegelicht. Conform het BBV, artikel 21, treft u een overzicht met de belangrijkste verschillen aan.

1. Samenleven

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Thema 1. Vitaliteit			
Sportbeleid en activering	-585	-563	22
Sportaccommodaties	-2.646	-2.980	-334
Volksgesondheid	-2.759	-3.017	-258
Totaal 1. Vitaliteit	-5.990	-6.560	-570
Thema 2. Talentontwikkeling			
Openbaar basisonderwijs	-231	-251	-20
Onderwijshuisvesting	-1.976	-2.080	-104
Media	-918	-853	65
Musea	-55	-55	0
Cultureel erfgoed	-254	-220	34
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-474	-430	44
Samenkracht en burgerparticipatie	-265	-262	3
Totaal 2. Talentontwikkeling	-4.173	-4.151	22
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	-1.466	-1.820	-354
Totaal 3. Zorg voor elkaar	-1.466	-1.820	-354
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	-10.786	-8.799	1.987
Arbeidsparticipatie	-674	-729	-55
WSW en beschut werk	-2.728	-2.806	-78
Totaal 4. Werk en inkomen	-14.188	-12.334	1.854
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.390	-1.396	-6
Samenkracht en burgerparticipatie	-664	-667	-3
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-2.244	-2.280	-36
Maatwerkdienstverlening 18-	-60	634	694
Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0
Onderwijshuisvesting	-7	-7	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	-4.235	-2.789	1.446
Jeugdhulp begeleiding	-2.049	-2.326	-277
Jeugdhulp behandeling	-131	-147	-16
Jeugdhulp dagbesteding	-1.391	-1.500	-109

Jeugdhulp zonder verblijf overig	-139	-207	-68
Pleegzorg	-237	-248	-11
Gezinsgericht	-379	-187	192
Jeugdhulp met verblijf overig	-1.267	-1.308	-41
Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	-28	-31	-3
Gesloten plaatsing	-233	-199	34
Jeugdbescherming	-572	-594	-22
Jeugdreclassering	-67	-70	-3
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	-15.093	-13.322	1.771

Thema 6. Thuiswonen

Samenkracht en burgerparticipatie	0	-3	-3
Totaal 6. Thuiswonen		-3	-3

Thema 7. Hulp bij meedoen

Samenkracht en burgerparticipatie	-7.113	-1.467	5.646
Maatwerkdienstverlening 18+	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-540	-544	-4
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-980	-1.105	-125
Geëscaleerde zorg 18+	0	0	0
Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO	-293	-182	111
Hulp bij het huishouden WMO	-2.755	-2.929	-174
Begeleiding WMO	-2.716	-2.942	-226
Dagbesteding WMO	-1.007	-1.090	-83
Overige maatwerkarrangementen WMO	-610	-638	-28
Beschermd wonen WMO	-2.462	-1.404	1.058
Totaal 7. Hulp bij meedoen	-18.476	-12.301	6.175

Totaal lasten	-59.386	-50.491	8.895
Baten	Begroting	Begroting	Verschil
	2023	2024	2023-2024

Thema 1. Vitaliteit

Sportbeleid en activering	172	172	0
Sportaccommodaties	341	238	-103
Volksgesondheid	334	329	-5
Totaal 1. Vitaliteit	847	739	-108

Thema 2. Talentontwikkeling

Openbaar basisonderwijs	2	2	0
Onderwijshuisvesting	14	14	0
Media	61	28	-33

Musea	172	188	16
Cultureel erfgoed	41	45	4
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	170	182	12
Samenkracht en burgerparticipatie	47	55	8
Totaal 2. Talentontwikkeling	507	514	7
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	67	19	-48
Totaal 3. Zorg voor elkaar	67	19	-48
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	7.372	6.575	-797
Arbeidsparticipatie	0	0	0
WSW en beschermt werk	0	0	0
Totaal 4. Werk en inkomen	7.372	6.575	-797
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	265	171	-94
Samenkracht en burgerparticipatie	55	60	5
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	3	3	0
Maatwerkdienstverlening 18-	18	18	0
Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0
Jeugdhulp dagbesteding	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0
Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	341	252	-89
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0
Totaal 6. Thuiswonen			

Thema 7. Hulp bij meedoen

Samenkracht en burgerparticipatie	4.529	424	-4.105
Maatwerkdienstverlening 18+	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0
Geëscaleerde zorg 18+	0	0	0
Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO	149	149	0
Hulp bij het huishouden WMO	0	0	0
Begeleiding WMO	0	0	0
Dagbesteding WMO	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen WMO	0	0	0
Beschermd wonen WMO	2.294	1.230	-1.064
Totaal 7. Hulp bij meedoen	6.972	1.803	-5.169
Totaal baten	16.106	9.902	-6.204
Saldo voor resultaatbestemming	-43.280	-40.592	2.688

Reserves	Begroting	Begroting	Verschil
	2023	2024	2023-2024
Toevoegingen reserves	-1.792	-15	1.777
Onttrekkingen reserves	4.372	537	-3.835
Totaal reserves	2.580	522	-2.058
Saldo na resultaatbestemming	-40.700	-40.070	630

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000			
	2023-2024		
Thema 1. Vitaliteit			
Sportbeleid en activering	22	De begrotingspost Uitvoering sportbeleid is verhoogd met een indexpercentage van 9,0% die geldt voor de materiele lasten .	-16
		Voor de Brede regeling Spuk is in 2023 een hoger bedrag opgenomen dan voor 2024.	48
		Overige afwijkingen	-10
		Subtotaal	-22

Sportaccommodaties	-334	In 2023 worden de toplaag van kunstgrasvelden van KV Top, Roodemolen en sportpark Elsgeest vervangen. Dit leidt in de begroting 2024 tot hogere afschrijvingslasten. Daarnaast zijn de afschrijvinglasten van de overige sportaccommodaties geactualiseerd.	-295
		De bijdrage Stiwa voor het beheer- en exploitatie van de binnensportaccommodaties is in de begroting 2024 geïndexeerd met de in de overeenkomst opgenomen CPI index.	-32
		Overige afwijkingen	-7
		Subtotaal	-334
Volksgezondheid	-258	De bijdrage 2024 voor Hecht is op basis van de Werkgroep Financiële Kaderstelling Gemeenschappelijke Regelingen (WG FKGR) in 2024 met een gemiddelde indexpercentage van 6,92% voor materiële kosten en personeelslasten en overige lasten verhoogd wat leidt tot een verhoging van de lasten van € 281k	-281
		De kosten voor het uitvoeren van de Beleidsnota Volksgezondheid worden in de begroting 2024 deels gedekt door het budget voor vacatiegelden Huisartsenoverleg. Hierdoor is het benodigd budget in 2024 lager.	20
		Overige afwijkingen	3
		Subtotaal	-258
Totaal 1. Vitaliteit	-570		
Thema 2. Talentontwikkeling			
Openbaar basisonderwijs	-20	Overige afwijkingen	-20
Onderwijshuisvesting	-104	Als gevolg van de oplevering van het KC Sterrenwerk en de uitbreiding van de Emmausschool in 2023 nemen de afschrijvingslasten in 2024 toe. Daarnaast zijn de afschrijvinglasten van de overige onderwijspannen geactualiseerd.	-82
		Overige afwijkingen	-22
		Subtotaal	-104

Media	65	Op de subsidie voor de bibliotheken in Teylingen is de laatste jaren bezuinigd. Dit betekent een structureel tekort op de jaarlijkse begroting van de bibliotheek, dat tot vorig jaar opgevangen kon worden door hun algemene reserve. In 2023 is het structurele tekort voor Teylingen € 60.000. Van het structurele tekort van € 60.000 kan € 30.000 in 2023 worden gedekt door het budget voor Armoedebeleid waardoor er een tekort van € 30.000 overblijft waarmee de subsidie van de Openbare Bibliotheken in 2023 incidenteel wordt verhoogd.	30
		Voor de specifieke uitkering Informatiepunten Digitale Overheid zijn subsidielasten geraamd voor de beschikking aan de Bibliotheek Bollenstreek. Hier staan inkomsten voor hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal)	35
		Subtotaal	65
		Musea	0
Cultureel erfgoed	34	In 2021 is het budget voor de cultuur historische waardenkaart overgeheveld naar 2022. Dit budget is abusievelijk niet beschikbaar gesteld in 2022. Het budget wordt ingezet in 2023 en het budget opnieuw beschikbaar gesteld in 2023.	40
		Overige afwijkingen	-6
		Subtotaal	34
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	44	Door vertraging die in 2022 is opgelopen in de onderhandelingen over kunstwerken is het budget voor kunst in de buitenruimte niet in 2022 uitgegeven. Inmiddels ligt er wel een plan voor 2023 en is het budget overgeheveld naar 2023. Voor 2024 is geen budget in de begroting opgenomen.	65
		Overige afwijkingen	-21
		Subtotaal	44
Samenkracht en burgerparticipatie	3	Overige afwijkingen	3
Totaal 2. Talentontwikkeling	22		

Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	-354	Onder het budget van het welzijnswerk is een stelpost opgenomen voor de indexatie van alle subsidies verleend door Maatschappelijke Ontwikkeling. Voor 2024 komt dit percentage uit op 6.9%. Deze stelpost wordt bij de eerstvolgende tussenrapportage in 2024 verdeeld naar de juiste taakvelden.	-365
		Overige afwijkingen	11
		Subtotaal	-354
Totaal 3. Zorg voor elkaar		-354	
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	1.987	De begroting van de ISD voor 2023 is verhoogd met de prijsindexatie passend binnen de uitgangspunten van de werkgroep Financiële Kaderstelling Gemeenschappelijke Regelingen (WG FKGR). Ook is de begroting in 2023 geactualiseerd voor de verstrekking van de energietoeslag rekening houdend met een toeslag van €1.300.	1.869
		De exploitatielasten voor statushouders van de ISD zijn onterecht als inkomensregelingen (participatie) begroot. De kosten zijn herverdeeld naar Samenkracht en burgerparticipatie (inburgering) (incidenteel)	-38
		De lasten van de specifiek uitkering aanpak Energiearmoede 2023 worden geraamd. Hier staan uitgaven van hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal).	161
		De lasten van de in de meicirculaire ontvangen taakmutatie voor het Flankerend beleid energiearmoede worden geraamd. Hier staan ontvangen middelen in het gemeentefonds tegenover.	46
		Er is een aanzienlijke stijging waargenomen voor de kwijtscheldingen op de afvalstoffenheffingen. Doordat het tarief in 2024 verhoogd wordt is er sprake van een structurele verhoging uit van € 35.000	-35
		Overige afwijkingen	-16
		Subtotaal	1.987

Arbeidsparticipatie	-55	Dit betreft een incidentele project project Meedoen/ Lekker Fit in 2023 wat overgeheveld is vanuit jaarrekening 2022.	83
		De begroting van de verbonden partij Provalu 2024 is verhoogd met prijsindexatie conform de uitgangspunten van de Financiële kaderstelling Gemeenschappelijke Regelingen (FKGR) 2024. Daarnaast is er een uitbreiding van het aantal doelgroepen in dienst (DGI), om zo meer doelgroepen de mogelijkheid te geven hun kans op de arbeidsmarkt te vergroten	-135
		Overige afwijkingen	-3
		Subtotaal	-55
Begeleide participatie	-78	Verlagen stelpost Provalu o.b.v. herziene begroting 2023 (€ 134.633, nadelig, incidenteel)	-76
		Overige afwijkingen	-2
		Subtotaal	-78
Totaal 4. Werk en inkomen		1.854	
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-6	In de meicirculaire 2023 wordt in totaal € 15 miljoen beschikbaar gesteld met als doel het gemeentelijke aanbod van taalonderwijs aan volwassen ontheemden uit Oekraïne te stimuleren. Dit kunnen ontheemden zijn die daar behoefte aan hebben, die dat nodig hebben om werk te vinden of die werk willen vinden dat beter past bij hun vaardigheden, werkervaring en onderwijsachtergrond. Voor gemeente Teylingen gaat het voor de begroting 2023 om een eenmalig bedrag van € 34.912. (budgetneutraal)	35
		De stijgingen in de kosten van het onderwijsachterstanden beleid (OAB) in 2024 ten opzichte van 2023 zijn te verklaren op de volgende drie posten:	
			-92

	<p>Taalklassen/vervoer: Er is sprake van een toename in het aantal leerlingen dat met de taxi naar de taalklas vervoerd moet worden. Daarnaast is er ook sprake van langere taxi ritten als gevolg van de opening van nieuwe locaties.</p>	
	<p>VE: Er is een stijging van het aantal kinderen die VE krijgen. Ook is er sinds 2022 de verplichting dat er VE-Coaches aanwezig moeten zijn, deze coaches hebben een hoger opleidingsniveau en bijhorend uurtarief. Er zijn meer locaties en meer begeleiders bijgekomen wat tevens resulteert in hogere kosten (bijvoorbeeld opleidingskosten).</p>	
	<p>Daarnaast is er voor deze post een indexatie van 9,% toegepast voor stijging materiële lasten</p>	
	<p>In de meicirculaire 2023 wordt in totaal € 21,4 miljoen beschikbaar gesteld voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. De middelen worden beschikbaar gesteld via de decentralisatie-uitkering Leerlingenvervoer Oekraïne en is een tegemoetkoming aan gemeenten voor de kosten die zij hiervoor hebben gemaakt, en maken. Voor gemeente Teylingen gaat het in de begroting 2023 om een eenmalig bedrag van € 57.527 (budgetneutraal)</p>	58
	<p>De afschrijvingslasten van sporthal de Tulp, Peuteropvang Rembrandtlaan en sporthal de Korf worden conform geplande oplevering vanaf 2024 in de begroting geraamd.</p>	-27

		Er wordt in 2023 subsidie beschikt voor de extra taalklassen Duin en Bollenstreek aan de Sophia Scholen die ten laste van de SPUK onderwijsachterstandenbeleid wordt gebracht. Dit houdt een verhoging van het lastenbudget in van € 21.583 hier staan inkomsten van hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal)	21
		Overige afwijkingen	-1
		Subtotaal	-6
Samenkracht en burgerparticipatie	-3	Overige afwijkingen	-3
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	-36	De middelen van het Transformatiefonds kwaliteitsmedewerker Jeugd Verwijzingen zijn vanuit 2022 overgeheveld en worden in 2023 besteed ten behoeve van de Jeugd Lokale Toegang.	30
		Door de stijging van de loonkosten heeft Voor ieder 1 in 2023 een indexatie toegepast van 7.5% in de aanvraag ten opzichte van 2022. Dit is gehonoreerd door middelen in te zetten uit 2021 die terug zouden vloeien van Voor ieder 1 naar de reserves. Het betreft hier niet ingezette fte.	
		De loonkosten zullen in 2024 verder stijgen en uit de pas lopen met de indexatie van de gemeenten.	
		De partners geven nu aan dat zij i.p.v. van de huidige 12.5% overhead zich genoodzaakt voelen om richting 16% overhead te gaan, omdat zij dan verantwoordelijk zijn voor het verzuim, de opleidingen en de aansturing van de medewerkers. Deze verhoging van overhead kan de stichting Voor ieder 1 niet zelf dragen en zal doorbelast worden richting de gemeenten.	
		Bovenstaande heeft tot gevolg dat de subsidie aan Voor ieder1 in 2024 wordt verhoogd.	-26
		De bijdrage van HLTsamen 2024 wordt verhoogd met indexpercentage voor personele kosten	-8

		Het budget voor de CJG coördinatie door Hecht wordt in 2024 verhoogd met de indexpercentage conform Kadernota 2024	-7
		De huren van de CJG locaties worden conform Kadernota 2024 met de indexpercentage van 9% verhoogd	-14
		Overige afwijkingen	-11
		Subtotaal	-36
Maatwerkdienstverlening 18-	694	In 2022 is het woonplaatsbeginsel ingegaan. Hierdoor is Teylingen gekort op de inkomsten. Verwachting was dat ook de uitgaven 2 jaar later dus in 2024 (voor jeugdzorg geldt een afrekening op basis van realisatie t-2) lager zouden zijn. Hiervoor is een stelpost opgenomen in de begroting van voordelig € 694.000.	694
Geëscaleerde zorg 18-	0		
Onderwijshuisvesting	0		

Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	1446	In 2023 is de begroting van de SOZ herzien door de verwachte wijzigingen door eerder genomen besluiten, een verhoging van de CAO van 4,48 ipv 3,8% extra inzet voor individuele begeleiding en het terugdraaien van de taakstelling 2023. De kosten voor jeugdhulp zijn in 2023 sterk toegenomen. Dit komt vanwege complexe casussen in de gemeente Teylingen. In het PHO-jeugd is voorlopig afgesproken om deze kosten, in afwijking van de reguliere verdeelsleutel, voor rekening van de gemeente Teylingen te laten komen. Dit om te voorkomen dat de kosten de komende jaren nog doorwerken in de begroting van Teylingen. Het Instituut Publieke Waarde is ingeschakeld om maatwerk te bieden en daarmee ook de kosten te beperken (nadeel, incidenteel). In 2024 is de begroting alleen geactualiseerd met toepassing van indexaties.	
			1.465
		Overige afwijkingen	-19
		Subtotaal	1.446
Jeugdhulp begeleiding	-277	Dit betreft de begroting 2024 van de verbonden partij ISD (voor persoonsgebonden budget) die verhoogd is door een bijgestelde verwachting op basis van 2022 en door een prijsindexatie van 6%.	-88
		De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling.	-196
		Overige afwijkingen	7
		Subtotaal	-277
Jeugdhulp behandeling	-16	Overige afwijkingen	-16

Jeugdhulp dagbesteding	-109	ISD PGB - Dit betreft de begroting 2024 van de verbonden partij ISD (voor persoonsgebonden budget) die verhoogd is door een bijgestelde verwachting op basis van 2022 en door een prijsindexatie van 6%.	-34
		De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling.	-75
		Subtotaal	-109
Jeugdhulp zonder verblijf overig	-68	Jeugdhulp zonder verblijf - De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling.	-67
		Overige afwijkingen	-1
		Subtotaal	-68
Pleegzorg	-11	Overige afwijkingen	-11
Gezinsgericht	192	In 2023 is de begroting van de SOZ herzien door de verwachte wijzigingen door eerder genomen besluiten, een verhoging van de CAO van 4,48 ipv 3,8% extra inzet voor individuele begeleiding en het terugdraaien van de taakstelling 2023. De kosten voor jeugdhulp zijn in 2023 sterk toegenomen. Dit komt vanwege complexe casussen in de gemeente Teylingen. In het PHO-jeugd is voorlopig afgesproken om deze kosten, in afwijking van de reguliere verdeelsleutel, voor rekening van de gemeente Teylingen te laten komen. Dit om te voorkomen dat de kosten de komende jaren nog doorwerken in de begroting van Teylingen. Het Instituut Publieke Waarde is ingeschakeld om maatwerk te bieden en daarmee ook de kosten te beperken (nadeel, incidenteel). In 2024 is de begroting alleen	191

		geactualiseerd met toepassing van indexaties.	
		Overige afwijkingen	1
		Subtotaal	192
Jeugdhulp met verblijf overig	-41	De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling.	-40
		Overige afwijkingen	-1
		Subtotaal	-41
Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf	-3	Overige afwijkingen	-3
Gesloten plaatsing	34	De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling. Daarnaast is de afbouw voor gesloten plaatsing in de begroting 2024 meegenomen.	61

		Gesloten plaatsing SOZ uitvoering - Wijziging n.a.v. IV3. Vanaf 2023 is de indeling naar taakvelden Jeugdzorg uitvoeringskosten door de overheid gewijzigd. Deze wijziging is budgetneutraal.	-27
		Subtotaal	34
Jeugdbescherming	-22	De begroting van de SOZ is geactualiseerd met toepassen van indexaties (2024 en een correctie op niet verwerkte indexaties 2022 en 2023), wijzigingen door eerder genomen PHO-besluiten en het uitstellen van de bezuinigingstaakstelling.	-45
		Jeugdbescherming - Bijdrage SOZ uitvoering - Wijziging n.a.v. IV3. Vanaf 2023 is de indeling naar taakvelden Jeugdzorg uitvoeringskosten door de overheid gewijzigd. Deze wijziging is budgetneutraal.	25
		Overige afwijkingen	-2
		Subtotaal	-22
Jeugdreclassering	-3	Overige afwijkingen	-3
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	1.771		
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	-3	Overige afwijkingen	-3
Totaal 6. Thuiswonen	-3		
Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	5.646	WMO beleid clientondersteuning - Een deel van de uitgaven van het Koplopertraject clientondersteuning wordt in 2023 gefinancierd door de brede SPUK waardoor er in 2023 een incidenteel voordeel van € 15k ontstaat. In 2024 wordt het opstellen van de begroting rekening gehouden met een aantal vaste begrotingsuitgangspunten. Voor de materiele lasten geldt een percentage van 9,0%.	-18

	<p>WMO beleid overige goederen - Het beschikbare budget voor de lokale aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling wordt in 2023 niet aangewend. Wel wordt er dit jaar een nieuwe regiovisie opgesteld die geen financiële gevolgen heeft. Hierdoor ontstaat een incidenteel voordeel van € 10.235 .</p>	-10
	<p>Statushouders overige instellingen - correctie RMBA inkomsten (€ 70.000, structureel, nadelig) Overige wijziging bestaand beleid (onvermijdelijk): De vroegere RMBA gelden zijn opgenomen in de Algemene uitkering en worden niet meer apart verantwoord</p>	74
	<p>Statushouders overige instellingen SPUK - Ontwikkelingen waar externe financieringsbronnen voor beschikbaar zijn en die nog niet in de begroting zijn opgenomen;</p> <p>Voor de uitvoering van de Wet inburgering moeten de lasten deels (€ 57.810) nog worden opgenomen in de begroting. Daarnaast is nog een bedrag (€ 171.624) budgetneutraal gecorrigeerd. Per saldo is de regeling budget neutraal.</p>	229
	<p>Geraamde lasten 2023 van de ontvangen taakmutaties inburgeringsplicht en inburgering die bij vaststelling van de jaarrekening 2022 zijn overgeheveld. Daarnaast zijn in 2023 hogere lasten geraamd voor de taakmutatie ten behoeve van de integratie van statushouders door een hogere instroom (€ 36K).</p>	170

		Noodopvang Oekraïne - De begroting van de ISD is herzien met verwachte wijzigingen (stijging door CAO afspraken, verhoging minimumloon, uitvoering van nieuwe taken: Wet inburgering, beschermd wonen en maatschappelijke opvang, leefgeld Oekraïners, energietoeslag en kosten van saneringskredieten)	510
		De begrote lasten 2023 van de Specifieke uitkering Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne zijn geraamd. Hier staan inkomsten van hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal)	4.639
		Maatschappelijke voorzieningen Nieuw Broekhorst inhuur personeel - Voor de Procesbegeleiding voor Sport en Onderwijs in Nieuw Boekhorst wordt aan de raad voorgesteld om een exploitatiebudget van € 85.000 beschikbaar te stellen. De proces begeleider begeleid het proces voor het ontwerpen van maatschappelijke voorzieningen in Nieuw Boekhorst. Dit bedrag wordt dit onttrokken aan de algemene reserve.	85
		Een deel van de uitgaven van het Koplopertraject clientondersteuning wordt in 2023 gefinancierd door de brede SPUK waardoor er een incidenteel voordeel van € 15k ontstaat.	-15
		Overige afwijkingen	-18
		Subtotaal	5.646
Maatwerkdienstverlening 18+	0		
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-4	Overige afwijkingen	-4
Wijkteams	-125	Bijdrage HLTsamen - Opdrachten vanuit het coalitie- en raadsakkoord voor 2024 en verder: Verschillende ontwikkelingen binnen het sociaal domein vragen om extra inzet van het domein Maatschappelijke Ontwikkeling. Op diverse cruciale functies en dossiers is structureel meer capaciteit nodig.	-277

		De oplossing wordt uiteengezet in het Verbeterplan Maatschappelijke Ontwikkeling. Onderdeel daarvan is een formatieve uitbreiding tbv alle drie gemeenten: 4.5 fte (grofweg 580.000 euro). Voor gemeente Teylingen gaat dit om een bedrag van € 277.208	
		Overheveling POK gelden - Vanuit de december circulaire Gemeentefonds 2021 (Algemene uitkering) zijn voor 2021 inkomsten (€ 165.000) ontvangen naar aanleiding van het rapport "Ongekend onrecht van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag".	
		Het voornemen was om in 2022 het ontvangen bedrag in te kunnen zetten bij de wijkteams bij Stichting Voor Ieder1. Deze activiteit heeft echter niet in 2022 plaatsgevonden en wordt in 2023 ingezet voor inrichting pilot Bureaudienst, procesregisseur casuïstiek en meedenkers-netwerk conform collegevoorstel. Hiervoor is overheveling van dit budget naar 2023 noodzakelijk. In 2024 is deze overheveling niet verwerkt waardoor het bedrag lager uitvalt.	165
		Overige afwijkingen	-13
		Subtotaal	-125
Geëscaleerde zorg 18+	0		
Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO	111	Maatschappelijk en vrouwenopvang - aanpak dak en thuislozen - In 2023 heeft het Rijk een wijziging gemaakt in de aanlevering van gegevens. Hierdoor moet een wijziging plaatsvinden van taakvelden. Het budget voor aanpak van dak en thuislozen valt vanaf nu onder het taakveld Maatschappelijke- en vrouwenopvang. Per saldo is de regeling budgetneutraal.	114
		Overige afwijkingen	-3
		Subtotaal	111

Hulp bij het huishouden WMO	-174	Betreft de bijdrage van de ISD voor de huishoudelijke hulp die voor 2024 is gebaseerd op de realisatie 2022 verhoogd met een verwachte prijsindex van 5% en een toename van 1% door vergrijzing die hierdoor lager uitvallen dan in 2023. Daarnaast is rekeninggehouden met een wijziging naar hulp bij huishouden light.	-174
Begeleiding WMO	-226	Begeleiden WMO - Betreft de bijdrage van de ISD voor de WMO begeleiding die voor 2024 is gebaseerd op de realisatie 2022 verhoogd met een verwachte prijsindex van 6 % en een toename van 1% door vergrijzing waardoor de lasten hoger uitvallen dan in 2023.	-221
		Overige afwijkingen	-5
		Subtotaal	-226
Dagbesteding WMO	-83	Dagbesteding WMO - Betreft de bijdrage van de ISD voor de dagbesteding WMO die voor 2024 wordt verhoogd met een verwachte prijsindex van 6 % en een toename van 1% door vergrijzing waardoor de lasten hoger uitvallen dan in 2023.	-83
Overige maatwerkarrangementen WMO	-28	Overige maatwerkarrangement - Betreft de bijdrage van de ISD voor Rolstoelen en woonvoorzieningen die voor 2024 is gebaseerd op de realisatie 2022 verhoogd met een verwachte prijsindex van 6 % en een toename van 1% door vergrijzing.	-24
		Overige afwijkingen	-4
		Subtotaal	-28
Beschermd wonen WMO	1058	Beschermd wonen HLTKN - De begroting van de ISD 2024 is aangepast voor de uitvoering van de nieuwe taak beschermd wonen en maatschappelijke opvangen waarbij rekening is gehouden met een met een prijsindex van 3%.	-210

		Beschermd wonen werkplan investeringsfond - Vanuit het regionaal investeringsfonds is in 2023 een bedrag a 566K voor het 5e werkplan ontvangen. Per saldo is deze budgetneutraal. Daarnaast heeft een overheveling van 2022 naar 2023 plaatsgevonden. Deze bedragen zijn incidenteel en dus niet in 2024 opgenomen.	1277
		Overige afwijkingen	-9
		Subtotaal	1.058
Totaal 7. Hulp bij meedoen	6.175		
Totaal lasten	8895		
	2023-2024		
Thema 1. Vitaliteit			
Sportbeleid en activering	0		
Sportaccommodaties	-103	Wasbeek, uitkering stim sport SPUK - Voor de SPUK regeling Stimulering Sport 2023 is een beschikking verleend van € 475.698. Dit betreft een compensatie voor de niet in aftrek mogen brengen van BTW.	
		Het gedeelte van exploitatiebegroting 2023 STIWA wordt nu geraamd, wat leidt tot incidentele baten in 2023 van € 118.878.	-119
		Overige afwijkingen	16
		Subtotaal	-103
Volksgesondheid	-5	Overige afwijkingen	-5
Totaal 1. Vitaliteit	-108		
Thema 2. Talentontwikkeling			
Openbaar basisonderwijs	0		
Onderwijshuisvesting	0		
Media	-33	Openbare bibliotheken - SPUK Informatiepunten digitale overheid. In 2023 wordt deze wijziging de inkomsten van de SPUK Informatiepunten Digitale Overheid van € 35.412 geraamd. Hier staan uitgaven van hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal)	-35
		Overige afwijkingen	2
		Subtotaal	-33
Musea	16	Overige afwijkingen	16

Cultureel erfgoed	4	Overige afwijkingen	4
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	12	Overige afwijkingen	12
Samenkracht en burgerparticipatie	8	Overige afwijkingen	8
Totaal 2. Talentontwikkeling	7		
Thema 3. Zorg voor elkaar			
Samenkracht en burgerparticipatie	-48	In 2023 zijn van het Rijk zijn SPUK middelen ontvangen voor het lokaal versterken van de functie van cliëntondersteuning van € 50.000. Hier staan lasten tegenover van het zelfde bedrag (budgetneutraal).	-50
		Overige afwijkingen	2
		Subtotaal	-48
Totaal 3. Zorg voor elkaar	-48		
Thema 4. Werk en inkomen			
Inkomensregelingen	-797	Rijksbijdrage BUIG - Het Rijk heeft aangegeven dat de inkomsten BUIG in oktober definitief zullen worden verhoogd met de 10%. Dit betekent een voordeel in 2024.	65
		Energie armoede - Met de beschikking van 29 juni 2023 heeft het Rijk een derde tranche verleend voor de specifieke uitkering aanpak energiearmoede betreffende het jaar 2023. In de begroting 2024 is geen post voor energiearmoede geraamd.	-862
		Subtotaal	-797
Arbeidsparticipatie	0		
Begeleide participatie	0		
Totaal 4. Werk en inkomen	-797		
Thema 5. Opvoeden en opgroeien			
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-94	Voor het openbaar vervoer van de Oekraïense leerlingen naar de taalklassen worden kosten in rekening gebracht waarvoor binnen de OAB gelden geen ruimte is om deze lasten op te kunnen vangen. Voor 2023 gaat het om bedrag van € 101.851 (budgetneutraal).	-102
		Overige afwijkingen	8
		Subtotaal	-94
Samenkracht en burgerparticipatie	5	Overige afwijkingen	5
Wijkteams	0	Overige afwijkingen	0
Maatwerkdienstverlening 18-	0		
Geëscaleerde zorg 18-	0		

Onderwijshuisvesting	0		
Totaal 5. Opvoeden en opgroeien	-89		-89
Thema 6. Thuiswonen			
Samenkracht en burgerparticipatie	0		
Totaal 6. Thuiswonen			
Thema 7. Hulp bij meedoen			
Samenkracht en burgerparticipatie	-4.105	Voor de uitvoering van de Wet inburgering ontvangt de gemeente baten. Voor 2022 is een restantbedrag van € 76.909 toegevoegd aan de raming. Daarnaast is 32K voor 2023 is een extra bedrag voor de onderwijsrouten toegevoegd aan de raming. Ook is het bedrag voor 2023 hoger dan nu geraamd (€ 20.301). Per saldo is de regeling budget neutraal.	-130
		Rijksbijdrage Diversen - In 2023 worden met deze wijziging de inkomsten van de SPUK Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne op basis van de normvergoeding van € 83 per gerealiseerde opvangplekken geraamd. Op basis van 111 gerealiseerde opvangplekken worden de geraamde baten ad € 3.362.745 begroot. Hier staan uitgaven van hetzelfde bedrag tegenover (budgetneutraal)	-3.362
		Vanaf december 2022 zijn 80 alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv'ers) voor een aantal maanden opgevangen op het terrein achter de brandweerkazerne aan de Parklaan in Sassenheim. De betreffende kosten van deze noodopvang zijn in rekening gebracht bij de Veiligheidsregio Holland Midden en bedragen € 612.919. Doordat deze inkomsten nog niet waren geraamd leidt dit tot een incidenteel voordeel in 2023.	-613
		Subtotaal	-4.105
Maatwerkdienstverlening 18+	0		
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0		
Wijkteams	0		
Geëscaleerde zorg 18+	-1.065	Bijdrage investeringsfonds Maatschappelijke Zorg	-1.065

Totaal 7. Hulp bij meedoen	-5.170		
Totaal baten	-6.205		
Saldo voor resultaatbestemming	2.438		
	2023-2024		
Toevoegingen reserves		In de begroting 2024 is een storting reserve kunst in de buitenruimte 2024 opgenomen. In de begroting 2023 is deze onder programma 2 opgenomen.	-15
		In de begroting 2023 zijn stortingen opgenomen in het RIF (budgetatir neutraal).	1.690
		In de begroting 2023 zijn meerdere incidentele budgetten vanuit Programma 2 opgenomen (nog corrigeren) die zijn overgeheveld vanuit 2022. Deze budgetten worden in 2023 gecompenseerd vanuit de algemene reserve.	-198
		In de begroting 2023 is een storting vanuit de algemene reserve t.b.v. duurzaamheidsleningen opgenomen. Deze wordt gedekt vanuit de algemene reserve.	300
	1.777	Subtotaal	1.777

<p style="text-align: center;">Onttrekkingen reserves</p>	<p style="text-align: center;">-3.835</p>	<p>Conform het raadsvoorstel Procesbegeleiding en voorbereidingskrediet voor Sport en Onderwijs in Nieuw Boekhorst wordt aan de raad voorgesteld om een voorbereidingskrediet beschikbaar te stellen van € 100.000 ter dekking van de kosten om te komen tot een haalbaar plan ten behoeve van onderwijsvoorzieningen in Nieuw Boekhorst en dit bedrag te dekken door dit ten laste te brengen van de algemene reserve. Tevens een voorbereidingskrediet beschikbaar te stellen van € 100.000 ter dekking van de kosten om te komen tot een haalbaar plan ten behoeve van sportvoorzieningen in Nieuw Boekhorst en dit bedrag te dekken door dit ten laste te brengen van de algemene reserve. Tenslotte een exploitatiebudget van € 85.000 beschikbaar te stellen voor het aantrekken van een procesbegeleider die het proces begeleidt voor het ontwerpen en te komen tot realisatie van maatschappelijke voorzieningen in Nieuw Boekhorst en dit bedrag te dekken door dit ten laste te brengen van de algemene reserve.</p> <p>Vanuit de jaarrekening 2022 heeft er een overheveling naar 2023 plaatsgevonden van de in de decembercirculaire 2022 opgenomen taakmutaties voor energietoeslag lage inkomens 2023. Om huishoudens nog beter te ondersteunen, biedt het kabinet gemeenten de mogelijkheid om € 500 hiervan al begin 2023 uit te keren</p>	<p style="text-align: center;">-85</p> <p style="text-align: center;">-633</p>
---	---	---	--

	<p>Vanuit de december circulaire Gemeentefonds 2021 (Algemene uitkering) zijn voor 2021 inkomsten (€ 165.000) ontvangen naar aanleiding van het rapport "Ongekend onrecht van de Parlementaire Onderzoekingscommissie Kinderopvangtoeslag". Steekwoorden hierin zijn: robuust rechtbeschermingsstelsel, versterking ondersteuning wijkteams, impuls integraalwerken en systeem leren. Het versterken van de dienstverlening en het extra ondersteunen van mensen in kwetsbare posities bij de gemeente is onderdeel van het beleid van het kabinet.</p>	
	<p>Het voornemen was om in 2022 het ontvangen bedrag in te kunnen zetten bij de wijkteams bij Stichting Voor Ieder1. Deze activiteit heeft echter niet in 2022 plaatsgevonden en wordt in 2023 ingezet voor inrichting pilot Bureaudienst, procesregisseur casuïstiek en meedenkersnetwerk conform collegevoorstel. Hiervoor is dit budget overgeheveld naar 2023 .</p>	-165
	<p>In 2022 heeft gemeente Teylingen gezamenlijk met de andere vier duin- en bollenstreek gemeenten 2 projectleiders ingezet. Een projectleider heeft het preventieprogramma dakloosheid opgesteld en een start gemaakt met de uitvoering. Een projectleider heeft de opdracht 'huisvesting kwetsbare doelgroepen' opgepakt.</p>	-114

	Om het overige budget in te kunnen zetten op 'voorkomen van dakloosheid' is het noodzakelijk om dit bedrag over te hevelen. In 2023 blijft de projectleider huisvesting kwetsbare doelgroepen om zijn opdracht af te kunnen ronden. Daarnaast start het project 'Kamers met aandacht'. Om dit project te kunnen afronden is budget bij de jaarrekening 2022 overgeheveld naar 2023 via de algemene reserve.	
	In 2022 zijn vanuit het Transformatiefonds de ontvangen middelen voor Jeugdhulp-zorg kwaliteitsmedewerker verwijzingen Jeugd niet ingezet, maar worden in 2023 besteed als de kwaliteitsmedewerker start ten behoeve van de Jeugd Lokale Toegang. Hiervoor worden deze gelden overgeheveld via de algemene reserve.	-30
	Door vertraging die dit jaar is opgelopen in de onderhandelingen over kunstwerken is het budget voor kunst in de buitenruimte niet in 2022 uitgegeven. Inmiddels ligt er wel een plan voor 2023 en is daarom het budget overgeheveld naar 2023 via de algemene reserve	-65
	In 2022 zijn minder kosten gemaakt voor de opvang van ontheemden dan dat aan normvergoeding ontvangen is ontvangen van het Rijk. Gezien alle onzekerheden rondom de opvang van ontheemden is het restant overgeheveld naar 2023 via de algemene reserve.	-1.786
	Verschuiving van dekking vanuit reserves tussen programma 1 en 2. Dit wordt gecorrigeerd bij de financiële slotwijziging in 2023.	-574

		In de begroting 2023 is een storting vanuit de algemene reserve t.b.v. duurzaamheidsleningen opgenomen. Deze wordt gedekt vanuit de algemene reserve. Zie ook stortingen in de reserves	-300
		Overige afwijkingen	-83
		Subtotaal	-3.835
Totaal reserves	-2.058		-2.058
Saldo na resultaatbestemming	380		

2. Leefomgeving

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	-2.632	-1.022	1.610
Totaal Gebiedsontwikkeling	-2.632	-1.022	1.610
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-2.598	-2.990	-392
Openbare orde en veiligheid	-1.276	-1.398	-122
Totaal Openbare orde en veiligheid	-3.874	-4.388	-514
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-3.199	-3.455	-256
Afval	-4.114	-4.437	-323
Riolering	-2.190	-2.331	-141
Milieubeheer	-2.138	-1.864	274
Begraafplaatsen en crematoria	-6	-5	1
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-11.647	-12.092	-445
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	-5.152	-5.835	-683
Parkeren	-267	-285	-18
Recreatieve havens	-607	-636	-29
Totaal Verkeer en vervoer	-6.026	-6.756	-730
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	-1.754	-1.710	44
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-5.448	-219	5.229
Totaal Wonen	-7.202	-1.929	5.273
Totaal lasten	-31.381	-26.187	5.194
Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	895	95	-800
Totaal Gebiedsontwikkeling	895	95	-800
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	127	138	11
Openbare orde en veiligheid	57	57	0
Totaal Openbare orde en veiligheid	184	195	11

Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	67	71	4
Afval	5.150	6.380	1.230
Riolering	3.394	3.540	146
Milieubeheer	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	8.611	9.991	1.380
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	223	223	0
Parkeren	5	5	0
Recreatieve havens	98	99	1
Totaal Verkeer en vervoer	326	327	1
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	754	708	-46
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	7.943	229	-7.714
Totaal Wonen	8.697	937	-7.760
Totaal baten	18.713	11.545	-7.168
Saldo voor resultaatbestemming	-12.670	-14.642	-1.972

Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Toevoegingen reserves	-1.117	-52	1.065
Onttrekkingen reserves	2.366	1.077	-1.289
Totaal reserves	1.249	1.025	-224
Saldo na resultaatbestemming	-11.421	-13.617	-2.196

Bedragen x € 1.000

Lasten	Vershil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	1.610	Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-64
		In 2023 was een eenmalig budget opgenomen om de consequenties van de Wet kwaliteitsborging bouw in kaart te brengen als onderdeel van de omgevingswet.	48

		De kosten voor bijdrage en advies door derden zijn geïndexeerd met 9%. Dit door de fors gestegen kosten en de verwachting dat deze nog verder gaan stijgen.	-19
		In de begroting 2023 is een eenmalig budget opgenomen om de consequenties van de omgevingswet in kaart te brengen en om processen en procedures daar op aan te passen. Dit budget is incidenteel en budgetneutraal. Dekking van dit budget is namelijk ingezet via de algemene reserve.	365
		Een uitbreiding van het voorbereidingskrediet voor de te ontwikkelen nieuwbouwlocatie Nieuw Boekhorst is incidenteel en budgetneutraal opgenomen in 2023 zowel bij de lasten als bij de baten.	797
		Een voorbereidingsbudget voor de te ontwikkelen locatie Station Voorhout is incidenteel opgenomen in 2023. Bij het vaststellen van de jaarrekening 2022 is door de raad besloten dit budget uit 2022 over te hevelen naar 2023.	195
		Een voorbereidingsbudget voor de te ontwikkelen nieuwbouwlocatie Langeveld is incidenteel opgenomen in 2023. Bij het vaststellen van de jaarrekening 2022 is door de raad besloten dit budget uit 2022 over te hevelen naar 2023.	288
Totaal Gebiedsontwikkeling	1,610		1.610
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	-392	De begroting van de Veiligheidsregio Hollands-Midden is geïndexeerd conform de FKGR	-366

		Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-17
		Overige afwijkingen	-9
		Subtotaal	-392
Openbare orde en veiligheid	-122	Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-106
		Overige afwijkingen	-16
		Subtotaal	-122
Totaal Openbare orde en veiligheid	-514		
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-256	De kosten zijn geïndexeerd met 9%. Dit door de fors gestegen kosten en de verwachting dat deze nog verder gaan stijgen	-158
		Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-108
		In 2023 is incidenteel geld aangevraagd voor de kwaliteitsverbetering sloeppennetwerk Hollandse Plassen en is een overheveling opgenomen voor 'visie op verblijfsrecreatie'	39
		Afschrijvingslasten vanaf 2024 voor Leidse Ommelanden projecten	-40
		Subtotaal	-267
Afval	-323	Hogere kosten voor ophalen en verwerking van afval	-33
		Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-49
		Hogere kosten voor belastingsamenwerking Noordwijk. Er heeft een actualisatie plaats gevonden van de kosten voor het product afval.	-32

		Afschrijvingslasten vanaf 2024 voor de vervanging van de ondergrondse containers	-42
		Overige afwijkingen	14
		Subtotaal	-142
Riolering	-141	Hogere kosten voor belastingsamenwerking Noordwijk. Er heeft een actualisatie plaats gevonden van de kosten voor het product riolering.	-68
		Hogere storting in de voorziening 'vervanging investeringen'. Dit conform het vastgestelde Intergraal Waterketen Plan.	-50
		Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-20
		Overige afwijkingen	-3
		Subtotaal	-141
Milieubeheer	274	Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-31
		Uitbreiding formatie HLTSamen in de begroting van 2024 om de ambities op het vlak van duurzaamheid conform raads- / collegeakkoord.	-96
		Budget overgeheveld voor formatie duurzaamheid bij HLTSamen en in begroting 2023 extra budget opgenomen voor uitvoering klimaatakkoord en duurzaamheid.	550
		De budgetten voor de omgevingsdienst West Holland zijn in de begroting 2024 opgenomen op basis van een geactualiseerde begroting inclusief indexering conform	-138

		raadsbesluit.	
		Overige afwijkingen	-11
		Subtotaal	274
Begraafplaatsen en crematoria	1	Overige afwijkingen	1
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	-445		
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	-683	De kosten zijn geïndexeerd met 9%. Dit door de fors gestegen kosten en de verwachting dat deze nog verder gaan stijgen	-164
		Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen	-92
		Extra formatie toegekend in de kadernota 2024 voor mobiliteit	-72
		Overige afwijkingen	8
		Subtotaal	-320
Parkeren	-18	De kosten zijn geïndexeerd met 9%. Dit door de fors gestegen kosten en de verwachting dat deze nog verder gaan stijgen	-18
Recreatieve havens	-29	De kosten zijn geïndexeerd met 9%. Dit door de fors gestegen kosten en de verwachting dat deze nog verder gaan stijgen	-29
Totaal Verkeer en vervoer	-730		
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	44	Hogere bijdrage aan HLTSamen. Deze is geïndexeerd o.b.v. loon en prijsontwikkelingen.	-46
		In de begroting 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor het project Teydelijk. Bij de vaststellen van de jaarrekening 2022 is	168

		door de raad besloten om dit budget uit 2022 over te hevelen naar 2023.	
		In 2024 is de inzet bij HLT voor het beleidsveld wonen versterkt.	-48
		Overige afwijkingen	-30
		Subtotaal	44
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	5.229	Lasten 2023 van de grondexploitatie locatie Bloementuin. Bij de baten 2023 is een gelijk bedrag opgenomen waarmee de mutaties per saldo neutraal zijn.	236
		Lasten 2023 van de grondexploitatie locatie Hooghkamer. Bij de baten 2023 is een gelijk bedrag opgenomen waarmee de mutaties per saldo neutraal zijn.	4.953
		Overige afwijkingen	40
		Subtotaal	5.229
Totaal Wonen	5,273		5.273
Totaal lasten	5,067		
Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Gebiedsontwikkeling			
Ruimtelijke ordening	-800	Een uitbreiding van het voorbereidingskrediet voor de te ontwikkelen nieuwbouwlocatie Nieuw Boekhorst is incidenteel en budgetneutraal opgenomen in 2023 zowel bij de lasten als bij de baten.	-800
Totaal Gebiedsontwikkeling	-800		
Thema Openbare orde en veiligheid			
Crisisbeheersing en brandweer	11	Overige afwijkingen	11
Openbare orde en veiligheid	0		
Totaal Openbare orde en veiligheid	11		
Thema Openbare ruimte en duurzaamheid			
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	4	Overige afwijkingen	4

Afval	1.230	Er wordt een hogere afvalstoffenheffing opgelegd om de stijging van de kosten te kunnen dekken.	1
Riolering	146	Er wordt een hogere rioolheffing opgelegd om de stijging van de kosten te kunnen dekken.	59
Milieubeheer	0		
Begraafplaatsen en crematoria	0		
Totaal Openbare ruimte en duurzaamheid	1.380		
Thema Verkeer en vervoer			
Verkeer en vervoer	0		
Parkeren	0		
Recreatieve havens	1	Overige afwijkingen	1
Totaal Verkeer en vervoer	1		
Thema Wonen			
Wonen en bouwen	-46	In vergelijking met de 2023 zijn de bouwleges in de begroting 2024 lager. De bouwleges fluctueren jaarlijks. Het kan zijn dat gedurende 2024 de bouwleges op basis van geactualiseerde inschattingen hoger of lager uitvallen. Dit zal bij de tussentijdse rapportage 2024 worden meegenomen.	-46
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-7.714	Opbrengst grondverkoop / storting regionaal investeringsfonds grondexploitatie locatie Langeveld incidenteel in 2023. Dit bedrag is ook bij de toevoeging reserve opgenomen in 2023 en daarmee budgetneutraal.	-1.431
		Baten 2023 van de grondexploitatie locatie Hooghkamer. Bij de lasten 2023 is een gelijk bedrag opgenomen waarmee de mutaties per saldo neutraal zijn.	-280

		Baten 2023 van de grondexploitatie locatie Bloementuin. Bij de lasten 2023 is een gelijk bedrag opgenomen waarmee de mutaties per saldo neutraal zijn.	-6.180
		In de begroting 2023 is een winstneming op de grondexploitatie van locatie Bloementuin opgenomen. Deze winstneming wordt via de toevoegingen reserves gestort in de reserve RIF conform raadsbelsuit.	177
		Subtotaal	-7.714
Totaal Wonen	-7760		-7.760
Totaal baten	-7,168		
Saldo voor resultaatbestemming	-2099		
Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Toevoegingen reserves	1,065	In de begroting 2024 wordt de winstneming van Bloementuin 2024 in de reserve RIF gestort.	-52
		In de begroting 2023 wordt de winstneming van Bloementuin 2023 in de reserve RIF gestort.	1.102
		In de begroting 2023 is een storting reserve kunst in de buitenruimte 2023 opgenomen (correctie in 2023 naar programma 1 bij financiële slotwijziging)	15
		Subtotaal	1.065
Onttrekkingen reserves	-1,289	In de begroting 2023 zijn meerdere incidentele budgetten vanuit Programma 1 opgenomen (nog corrigeren) die zijn overgeheveld vanuit 2022. Deze budgetten worden in 2023	-1.076

		gecompenseerd vanuit de algemene reserve.	
		In de begroting 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor de ontwikkeling van Langeveld.	-288
		Verschuiving van dekking vanuit reserves tussen programma 1 en 2. Dit wordt gecorrigeerd bij de financiële slotwijziging.	859
		In de begroting 2023 is een correctie afvalstoffen opgenomen. Zie tussentijdse rapportage Teylingen.	-837
		Overige afwijkingen	-36
		Subtotaal	-1378
Totaal reserves	-224		-224
Saldo na resultaatbestemming	-2,323		

3. Bedrijvigheid

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Lokale economie

Economische promotie	-465	-318	147
Totaal Lokale economie	-465	-318	147

Thema Regionale economie

Economische ontwikkelingen	-1.273	-917	356
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-128	-134	-6
Economische havens en waterwegen	-28	-29	-1
Totaal Regionale economie	-1.429	-1.080	349
Totaal lasten	-1.894	-1.398	496

Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Lokale economie

Economische promotie	157	171	14
Totaal Lokale economie	157	171	14

Thema Regionale economie

Economische ontwikkelingen	146	160	14
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	42	46	4
Economische havens en waterwegen	0	0	0
Totaal Regionale economie	188	206	18
Totaal baten	345	377	32
Saldo voor resultaatbestemming	-1.549	-1.023	526

Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Toevoegingen reserves	80	0	-80
Onttrekkingen reserves	136	106	-30
Totaal reserves	216	106	-110
Saldo na resultaatbestemming	-1.333	-917	416

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Vershil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Lokale economie			

Economische promotie	147	In de begroting 2023 zij een aantal incidentele budgetten opgenomen die zijn overgeheveld van 2022 naar 2023. Deze incidentele budgetten worden gedekt vanuit de algemene reserve (budegttair neutraal). Deze budgetten zijn Inhuur exploitatie Ruine van Teylingen (30) en Kansen voor Warmond (80).	110
		In de begroting 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor onderhoud schuur van Westerbeek.	10
		In de begroting 2023 is een incidenteel budget opgenomen voor overschrijding eerste steek evenement i.v.m. koninklijk bezoek.	13
		Overige afwijkingen	14
		<i>Subtotaal</i>	147
Totaal Lokale economie	147		147
Thema Regionale economie			
Economische ontwikkelingen	356	In de begroting 2013 is er een incidenteel budget opgenomen voor de centrumvisie Teylingen. Deze wordt gedekt vanuit de algemene reserve.	412
		In de begroting 2024 is een structureel budget opgenomen voor de uitbreiding van de formatie regionale economie.	-35
		Overige afwijkingen	-21
		<i>Subtotaal</i>	356
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-6	Overige afwijkingen	-6
Economische havens en waterwegen	-1	Overige afwijkingen	-1
Totaal Regionale economie	349		349
Totaal lasten	496		
Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Lokale economie			
Economische promotie	14	Overige afwijkingen	14
Totaal Lokale economie	14		14
Thema Regionale			

economie			
Economische ontwikkelingen	14	Overige afwijkingen	14
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	4	Overige afwijkingen	4
Economische havens en waterwegen	0		
Totaal Regionale economie	18		18
Totaal baten	32		32
Saldo voor resultaatbestemming	526		
Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Toevoegingen reserves	-80	Overgeheveld budget 2022: Kansen voor Warmond	-80
Onttrekkingen reserves	-30	Overgeheveld budget 2022: Ruine van Teylingen	-30
Totaal reserves	-110		-110
Saldo na resultaatbestemming	416		

4. Bestuur en ondersteuning

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Dienstverlening

Beheer overige gebouwen en gronden	-551	-612	-61
Burgerzaken	-1.117	-1.223	-106
Totaal Dienstverlening	-1.668	-1.835	-167

Thema Regionale samenwerking

Bestuur	-2.456	-2.602	-146
Totaal Regionale samenwerking	-2.456	-2.602	-146
Totaal lasten	-4.124	-4.437	-313

Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Dienstverlening

Beheer overige gebouwen en gronden	533	291	-242
Burgerzaken	481	500	19
Totaal Dienstverlening	1.014	791	-223

Thema Regionale samenwerking

Bestuur	58	58	0
Totaal Regionale samenwerking	58	58	
Totaal baten	1.072	849	-223
Saldo voor resultaatbestemming	-3.052	-3.588	-536

Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Toevoegingen reserves	262	0	-262
Onttrekkingen reserves	104	0	-104
Totaal reserves	366	0	-366
Saldo na resultaatbestemming	-2.686	-3.588	-902

Verschillen analyse:

Bedragen x € 1.000

Lasten	Vershil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	-106	De bijdrage van HLT Samen voor de producten van Burgerzaken is voor 2024 verhoogd met de FKGR gehanteerde index	-61

		In verband met toenemende kosten voor het organiseren van verkiezingen is er structureel vanaf 2024 meer budget nodig	-8
		De budgetten van materiële lasten van de producten van Burgerzaken zijn verhoogd met de bij de Kadernota 2024 vastgestelde index	-21
		Overige afwijkingen	-16
		Subtotaal	-106
Beheer overige gebouwen en gronden	-61	De hogere bijdragen aan HLTsamen en de stijging in de kosten voor gebouwen beheer.	-61
Totaal Dienstverlening	-167		
Thema Regionale samenwerking			
Bestuur	-146	Kostenstijging door vernieuwde CAO's.	-146
Totaal Regionale samenwerking	-146		
Totaal lasten	-313		
Baten	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Dienstverlening			
Burgerzaken	19	Overige afwijkingen	19
Beheer overige gebouwen en gronden	-242	Lager in 2024 door opbrengst verkoop in 2023 deels gecompenseerd door hogere verhuuropbrengsten in 2024.	-242
Totaal Dienstverlening	-223		
Thema Regionale samenwerking			
Bestuur	0		
Totaal Regionale samenwerking			
Totaal baten	-223		
Saldo voor resultaatbestemming	-536		
Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Toevoegingen reserves	-262	Overheveling uitvoeringskosten klimaatakkoord van 2022 naar 2023 via de reserve.	-262
Onttrekkingen reserves	-104	Incidentele onttrekking uit de reserve in 2023.	-104
Totaal reserves	-366		
Saldo na resultaatbestemming	-902		

5. Algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x € 1.000

Lasten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Algemene middelen

Overhead	-13.548	-14.326	-778
Treasury	-561	-561	0
Belastingen overig	-362	-304	58
Vennootschapsbelasting	0	0	0
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	0	0
Overige baten en lasten	353	445	92
Parkeerbelasting	0	0	0
OZB woningen	0	0	0
Mutaties reserves	0	0	0
OZB niet-woningen	0	0	0
Totaal Algemene middelen	-14.118	-14.746	-628
Totaal lasten	-14.118	-14.746	-628

Baten	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024

Thema Algemene middelen

Overhead	84	53	-31
Treasury	992	1.320	328
Belastingen overig	100	100	0
Vennootschapsbelasting	0	0	0
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	57.571	61.516	3.945
Overige baten en lasten	-5	-5	0
Parkeerbelasting	11	12	1
OZB woningen	5.976	6.773	797
Mutaties reserves	148	148	0
OZB niet-woningen	2.772	3.021	249
Totaal Algemene middelen	67.649	72.938	5.289
Totaal baten	67.649	72.938	5.289
Saldo voor resultaatbestemming	53.532	58.193	4.661

Reserves	Begroting	Begroting	Vershil
	2023	2024	2023-2024
Toevoegingen reserves	0	0	0

Onttrekkingen reserves	0	0	0
Totaal reserves	0	0	0
Saldo na resultaatbestemming	53.532	58.193	4.661

Bedragen x € 1.000

Lasten	Vershil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Algemene middelen			
Treasury	0		
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0		
Overige baten en lasten	92	Minder lasten opgenomen dan in 2023 onder anderen voor de uitwerking van het collegewerkprogramma.	92
OZB niet-woningen	0		
Overhead	-778	De bijdrage aan HLTsamen is gewijzigd en aangepast aan de begroting 2024. Daarnaast zijn de overige overheadkosten gestegen door inflatie en kostenstijging.	-778
Parkeerbelasting	0		
OZB woningen	0		
Belastingen overig	58	De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling Belastingssamenwerking Noordwijk is gewijzigd en aangepast aan de begroting 2024.	58
Mutaties reserves	0		
Vennootschapsbelasting	0		
Totaal Algemene middelen	-628		
Totaal lasten	-628		
Baten	Vershil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Thema Algemene middelen			
Treasury	328	In de Tussenrapportage 2023 is een bedrag geraamd voor rente schatkistbankieren.	328
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	3.945	De ramingen voor de ontvangsten uit het Gemeentefonds is aangepast aan de Meicirculaire 2023.	3.945
Overige baten en lasten	0		
OZB niet-woningen	249	De opbrengsten OZB zijn aangepast op basis van de actualisatie en kaders bij de Informatiebrief kaders Programmabegroting 2024.	249
Overhead	-31		
Parkeerbelasting	1		

OZB woningen	797	De opbrengsten OZB zijn aangepast op basis van de actualisatie en kaders bij de Informatiebrief kaders Programmabegroting 2024.	797
Belastingen overig	0		
Mutaties reserves	0		
Vennootschapsbelasting	0		
Totaal Algemene middelen	5.289		
Totaal baten	5.289		
Saldo voor resultaatbestemming	4.661		
Reserves	Verschil	Toelichting	Bedrag
	2023-2024		
Toevoegingen reserves	0		
Onttrekkingen reserves	0		
Totaal reserves	0		
Saldo na resultaatbestemming	4.661		

4.1.4 Overzicht van incidentele baten en lasten

Bedragen x 1000

Incidentele baten en lasten		Begroting		Begroting		Begroting		Begroting	
(- = nadeel)		2024		2025		2026		2027	
nr		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
	Programma 1: Samenleven								
	Subtotaal programma 1	0	0	0	0	0	0	0	0
	Programma 2: Leefomgeving								
2.1	Winstnemering Grondexploitatie Bloementuin		52		53				
2.2	Storting winst GREX Bloementuin in reserve RIF	-52		-53					
2.3	Regionaal investeringsfonds	-484							
2.4	Dekking Regionaal investeringsfonds vanuit reserve RIF		484						
2.5	Implementatiedeel Centrum Visie	-106							
2.6	Vb-krediet Uitvoeringsprogramma Centrumvisie		106						
	Subtotaal programma 2	-642	642	-53	53	0	0	0	0
	Programma 3 : Bedrijvigheid								
	Subtotaal programma 3	0	0	0	0	0	0	0	0
	Programma 4: Bestuur en ondersteuning								
	Subtotaal programma 4	0	0	0	0	0	0	0	0
	Algemene dekkingsmiddelen								
	Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	0	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal incidentele baten en lasten	-642	642	-53	53	0	0	0	0

4.1.5 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Ten gunste van de reserve	Begroting na wijz.	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2025	2026	2027
Reserve kunst in de buitenruimte	-	15.000	15.000	15.000	15.000
Totaal programma 1. Samenleven	0	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
Reserve kunst in de buitenruimte	15.000	-	-	-	-
Totaal programma 2. Leefomgeving	-15.000	0	0	0	0
Totaal programma 4. Betuur en ondersteuning	0	0	0	0	0
Totaal algemene middelen	0	0	0	0	0
Totaal structurele stortingen reserves	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000

Ten laste van de reserve	Begroting na wijz.	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2025	2026	2027
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	-	44.039	44.039	44.039	44.039
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	-	26.056	26.056	26.056	26.056
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	-	34.923	34.923	34.923	34.923
Dekkingsreserve Tjarda	-	6.133	6.133	6.133	6.133
Dekkingsreserve Scojesa	-	5.786	5.786	5.786	5.786
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Onderdak	-	100.389	100.389	100.389	100.389
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbeek	-	26.622	26.622	26.622	26.622
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	-	175.008	175.008	175.008	175.008
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	-	20.464	20.464	20.464	20.464
Dekkingsreserve sporthal De Korf	-	88.923	88.923	88.923	88.923
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	-	8.780	8.780	8.780	8.780
Dekkingsreserve park Rusthoff	59.081	-	-	-	-
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	23.508	-	-	-	-
Dekkingsreserve Verlichting Spoorpad	3.000	-	-	-	-
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	250.000	-	-	-	-
Totaal programma 1. Samenleven	335.589	537.123	537.123	537.123	537.123
Dekkingsreserve park Rusthoff		59.081	59.081	59.081	59.081

Dekkingsreserve brandweergarage Warmond		23.508	23.508	23.508	23.508
Dekkingsreserve uitvoeringsplannen Centrumvisie		257.500	257.500	257.500	257.500
Dekkingsreserve Verlichting Spoorpad		3.000	3.000	3.000	3.000
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg		250.000	250.000	250.000	250.000
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	44.039	-	-	-	-
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	26.056	-	-	-	-
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	34.923	-	-	-	-
Dekkingsreserve Tjarda	6.133	-	-	-	-
Dekkingsreserve Scojesa	5.786	-	-	-	-
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Onderdak	100.389	-	-	-	-
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbeek	26.622	-	-	-	-
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	175.008	-	-	-	-
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	20.464	-	-	-	-
Dekkingsreserve sporthal De Korf	88.923	-	-	-	-
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	8.780	-	-	-	-
Totaal programma 2. Leefomgeving	537.123	593.089	593.089	593.089	593.089
Totaal programma 3. Bedrijvigheid	0	0	0	0	0
Totaal programma 4. Bestuur en ondersteuning	0	0	0	0	0
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis Sassenheim	147.733	147.733	147.733	147.733	147.733
Totaal algemene middelen	147.733	147.733	147.733	147.733	147.733
Totaal onttrekkingen uit reserves	1.020.445	1.277.945	1.277.945	1.277.945	1.277.945
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.005.445	1.262.945	1.262.945	1.262.945	1.262.945

4.1.6 Structureel begrotingsevenwicht

Kengetal structureel evenwicht verplichting BBV

Eén van de verplichte kengetallen van het BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording) is het aantonen van het structurele evenwicht. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Indien dit niet het geval zou zijn, zou de kans aanwezig zijn dat er op termijn een (begrotings)tekort ontstaat. Op basis van onderstaande overzicht wordt aangetoond dat de begroting 2023, conform de uitgangspunten in het BBV, structureel in evenwicht is.

Berekening structureel evenwicht

Om vast te kunnen stellen of er sprake is van een structureel evenwicht is het belangrijk dat inzicht bestaat in welk deel van de baten en lasten incidenteel zijn en welk deel structureel.

Onder incidenteel wordt beschouwd 3 jaar of korter. Voor structureel geldt een looptijd langer dan 3 jaar achtereenvolgens. In het onderstaande overzicht wordt de berekening van het structureel evenwicht gepresenteerd. Voor de specificatie van de incidentele baten en lasten verwijzen wij naar de hoofdstuk 4.1.4.

Programmanaam	Begroting	Begroting	Begroting
	2024	ng 2024	ng 2024
	Lasten	Baten	Saldo
1. Samenleven	-50.494	9.900	-40.594
2. Leefomgeving	-26.187	11.545	-14.642
3. Bedrijvigheid	-1.399	376	-1.023
4. Bestuur	-4.437	849	-3.588
Totaal Lasten en baten	-82.517	22.670	-59.847
Algemene dekkingsmiddelen	-420	72.737	72.317
Overhead	-14.326	53	-14.273
Subtotaal	-97.261	95.460	-1.801
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-67	1.868	1.801
Totaal inclusief reserves	-97.328	97.328	0
Correctie incidentele baten en lasten	-642	642	0
Structureel resultaat begroting	-97.970	97.970	0

Programmanaam	Begroting	Begroting	Begroting
	2025	ng 2025	ng 2025
	Lasten	Baten	Saldo
1. Samenleven	-50.514	9.900	-40.614
2. Leefomgeving	-27.116	12.053	-15.063
3. Bedrijvigheid	-784	376	-408
4. Bestuur	-4.359	849	-3.510
Totaal Lasten en baten	-82.773	23.178	-59.595
Algemene dekkingsmiddelen	-365	74.124	73.759
Overhead	-14.298	53	-14.245
Subtotaal	-97.436	97.355	-81
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-68	1.130	1.062
Totaal inclusief reserves	-97.503	98.486	983
Correctie incidentele baten en lasten	-53	53	0
Structureel resultaat begroting	-97.556	98.539	983

Programmanaam	Begroting 2026 Lasten	Begroting ng 2026 Baten	Begroting ng 2026 Saldo
1. Samenleven	-50.285	9.797	-40.488
2. Leefomgeving	-27.235	11.946	-15.289
3. Bedrijvigheid	-784	376	-408
4. Bestuur	-4.368	849	-3.519
Totaal Lasten en baten	-82.672	22.968	-59.704
Algemene dekkingsmiddelen	-365	69.444	69.079
Overhead	-14.260	53	-14.207
Subtotaal	-97.297	92.465	-4.832
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-15	1.130	1.115
Totaal inclusief reserves	-97.312	93.595	-3.717
Correctie incidentele baten en lasten	0	0	0
Structureel resultaat begroting	-97.312	93.595	-3.717

Programmanaam	Begroting 2027 Lasten	Begroting ng 2027 Baten	Begroting ng 2027 Saldo
1. Samenleven	-49.964	9.682	-40.282
2. Leefomgeving	-27.190	11.926	-15.264
3. Bedrijvigheid	-734	376	-358
4. Bestuur	-4.368	849	-3.519
Totaal Lasten en baten	-82.256	22.833	-59.423
Algemene dekkingsmiddelen	-464	68.966	68.502
Overhead	-14.253	53	-14.200
Subtotaal	-96.973	91.852	-5.121
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-15	1.130	1.115
Totaal inclusief reserves	-96.988	92.982	-4.006
Correctie incidentele baten en lasten	0	0	0
Structureel resultaat begroting	-96.988	92.982	-4.006

4.2 Uiteenzetting van de financiële positie

4.2.1 Geprognoseerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognoseerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognoseerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er meer aandacht is voor het EMU-saldo in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing.

Geprognoseerde balans per 31 december

(bedragen x € 1.000)

Activa	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
VASTE ACTIVA						
Immateriële vaste activa						
Kosten onderzoek en ontwikkeling	268	86	124	53		
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	229	191	300	264	229	209
	497	277	424	317	229	209
Materiële vaste activa						
met economisch nut	56.119	70.837	57.169	55.939	52.687	49.446
met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	12.249	13.611	12.899	12.319	11.740	11.161
met maatschappelijk nut	24.602	37.790	33.412	35.143	33.685	31.741
	92.970	122.238	103.480	103.401	98.112	92.348
Financiële vaste activa						
len. aan openb. lich., woningb., deelningen, ov. verb. partijen	4.342	5.300	3.900	3.000	3.000	3.000
overige langlopende leningen	7.835	7.420	7.835	7.835	7.835	7.835
kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	277	277	277	277	277	277
	12.454	12.997	11.612	11.112	11.112	11.112
Totaal vaste activa	105.921	135.512	115.516	114.830	109.453	103.669
VLOTTENDE ACTIVA						
Voorraden						
onderhanden werk, gronden in exploitatie	2.461	290	2.900	2.900	2.900	2.900
	2.461	290	2.900	2.900	2.900	2.900
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar						
voederings op openbare lichamen	10.809	6.000	8.000	8.000	8.000	8.000
verstekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	5.000	0	0	0	0	0
rekening-courantverhouding met het Rijk	25.571	0	18.000	16.000	10.000	10.000
overige voederings	288	5.900	2.000	2.000	2.000	2.000
	41.668	11.900	28.000	26.000	20.000	20.000
Liquide middelen						
liquide middelen	465	1.000	900	900	900	900
	465	1.000	900	900	900	900
Overlopende activa						
Specifieke uitkeringen	4935					
overlopende activa	2534	5000	8000	8000	8000	8000
	7.469	5.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Totaal vlottende activa	52.063	17.750	39.000	37.000	31.000	31.000
TOTAAL ACTIVA	157.984	153.262	154.516	151.830	140.453	134.669

Passiva	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
VASTE PASSIVA						
Eigen vermogen						
algemene reserves	59.425	62.039	61.000	61.000	61.000	61.000
bestemming reserves	24.528	32.662	25.000	25.000	25.000	25.000
nog te bestemmen resultaat	1.509	0	0	0	0	0
	85.461	94.701	86.000	86.000	86.000	86.000
Voorzieningen						
Egalisatievoorzieningen	3.655					
Vz voor verplichtingen, verliezen en risico's	2.751					
Van derden verkregen midd.	4.720					
Overige voorzieningen	1.206					
	12.332	8.036	13.000	13.000	13.000	12.000
Vaste schulden						
Onderhandse leningen van:	46.923	45.419	42.133	39.807	27.570	25.585
Waarborgsommen	32					
<i>sub-totaal vaste schulden</i>	46.955	45.419	42.133	39.807	27.570	25.585
Totaal vaste passiva	144.748	148.156	141.133	138.807	126.570	123.585
VLOTTENDE PASSIVA						
Netto vlottende schulden						
Overige kasgeldleningen						
Overige vlottende schulden	4.008	2.106	4.000	4.000	4.000	3.000
overlopende passiva						
Verplichtingen						
specifieke uitkeringen						
overige overlopende passiva	9.228	3.000	9.383	9.023	9.883	8.084
Totaal vlottende passiva	13.236	5.106	13.383	13.023	13.883	11.084
TOTAAL PASSIVA	157.984	153.262	154.516	151.830	140.453	134.669

4.2.2 Investerings 2024-2027

Investerings	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Afschrijvings-termijn	Besluit nodig van (voordat het krediet wordt vrijgegeven)	jaar van afronding
Programma 1 Samenleven							
Schuiitemaker Villeton LMT 22 2017 (10397)				9.445	6	Organisatie	
Schuiitemaker Villeton LMT 22 2017 (10398)				9.445	6	Organisatie	
Schuiitemaker Villeton LMT 22 2017 (10399)				9.445	6	Organisatie	
Vervangen SA 2.03, VO28, WA 30, WA ST22	377.643				30	Organisatie	
Vervangen WA26B	89.376				60	Organisatie	
Vervangen SA 0.02, SA 0.03, SA 0.07, SA2.04, SA 2.05, SA 2.06, SA7.12, VO 02, VO 05, VO 10, VO 17, VO 20, VO 22, VO 27, WA 08, WA 12, WA 16, WA ST 02C		1.955.659			30	Organisatie	
Vervangen WA 25		37.632			60	Organisatie	
Vervangen SA 0.06, SA M07, WA 26A			476.868		30	Organisatie	
Vervangen SA 2.07, VO 04, VO 23, VO 26, VO 52, VO ST 04, WA 19				719.389	30	Organisatie	
Vervangen groen en bomen 2024	500.000				30	Eerder goedgekeurd	
Vervangen groen en bomen 2025		500.000			30	Eerder goedgekeurd	
Vervangen groen en bomen 2026			500.000		30	Eerder goedgekeurd	
Vervangen groen en bomen 2027				500.000	30	Eerder goedgekeurd	
Aanleg 1000 Bomen (2024)	457.632				30	Eerder goedgekeurd	
Aanleg 1000 Bomen (2025)		457.632			30	Eerder goedgekeurd	
Aanleg 1000 Bomen			457.632		30	Eerder	

(2026)						goedgekeurd	
Aanleg 1000 Bomen (2027)				457.632	30	Eerder goedgekeurd	
Uitvoeringsprogramma biodiversiteit	240.000				20	Gemeenteraad	
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2024	314.251				20	Eerder goedgekeurd	
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2025		314.251			20	Eerder goedgekeurd	
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2026			344.453		20	Eerder goedgekeurd	
Verv. Openb. verlichting obv beheerplan jaar 2027				401.304	20	Eerder goedgekeurd	
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan ovl			100.000		20	Gemeenteraad	
NarcissenIn en Vn Alkemadeln relining en verbet.			499.000		60	Gemeenteraad	
Herinrichting van Alkemadelaan NarcissenIn wegen			510.000		20	Gemeenteraad	
Speelvoorzieningen 2024	231.801				15	Eerder goedgekeurd	
Speelvoorzieningen 2025		203.653			15	Eerder goedgekeurd	
Speelvoorzieningen 2026			243.536		15	Eerder goedgekeurd	
Speelvoorzieningen 2027				213.963	15	Eerder goedgekeurd	
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan Groen			160.000		10	Gemeenteraad	
Hoofdstraat Noord Sassenheim riolering		236.000			60	Eerder goedgekeurd	
Vrijvervalriolering IWKP 2024	1.618.705				60	Organisatie	
Vrijvervalriolering IWKP 2025		1.618.705			60	Organisatie	
Vrijvervalriolering IWKP 2026			1.476.705		60	Organisatie	
Vrijvervalriolering IWKP 2027				1.476.705	60	Organisatie	
Rioolgemalen EM IWKP 2024	239.084				15	Organisatie	
Rioolgemalen EM			346.401		15	Organisatie	

IWKP 2026							
Rioolgemalen EM IWKP 2027				739.585	15	Organisatie	
Drukriolering BK IWKP 2025		30.194			45	Organisatie	
Drukriolering BK IWKP 2026			860		45	Organisatie	
Drukriolering BK IWKP 2027				26.302	45	Organisatie	
Drukriolering EM IWKP 2024	266.363				15	Organisatie	
Drukriolering EM IWKP 2025		15.982			15	Organisatie	
Drukriolering EM IWKP 2026			303.654		15	Organisatie	
Drukriolering EM IWKP 2027				69.254	15	Organisatie	
Randvoorziening EM IWKP 2024	93.655				15	Organisatie	
Totaal programma 1	4.428.510	5.369.708	5.419.109	4.632.469			
Investerings-	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Afschrijvin	Besluit nodig	jaar van
	2024	2025	2026	2027	gs-termijn	van (voordat	afrondin
						het krediet	g
						wordt	
						vrijgegeven)	
Programma 2							
Leefomgeving							
Vervanging toplaag veld 1 HV Warmunda	56.000				10	College	
Verv. toplaag zandingestrooid kunstgrasveld KV TOP veld 1	250.000				10	College	
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 2 Warmunda		545.250			10	College	
Verv. toplaag kunstgrasveld veldje 3 Warmunda		274.500			10	College	
Verv. toplaag kunstgras tennisvelden 1 tot en met 3 sportpark Overbos	125.160				10	College	
Verv. toplaag kunstgras tennisvelden 4 tot en	125.160				10	College	

met 6 sportpark Overbos							
Verv. toplaag tennisbaan 7 Sportpark Overbos			31.000		10	College	
Verv. toplaag natuurgrasveld veld 3 Roodemolen		93.060			15	College	
Verv. toplaag natuurgrasveld, drainage, ballenvangers en attributen veld 4 Roodemolen		121.395			15	College	
Verv. toplaag natuurgrasveld en drainage veld 6 Roodemolen		53.040			15	College	
Verv. toplaag kunstgrasveld veld 1 sportpark Elsgeest	575.000				10	College	
Vervanging straatwerk, kolken etc. Overbos	110.000				20	College	
Vervangen lichtmasten velden SV Warmunda	90.000				40	College	
Totaal programma 2	1.331.320	1.087.245	31.000	0			
Totaal investeringen	5.759.830	6.456.953	5.450.109	4.632.469			

4.2.3 Reserves en voorzieningen 2024-2027

Bedragen x € 1.000

Ontwikkeling reserves 2024-2027	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	Einde 2024	Einde 2025	Einde 2026	Einde 2027
Saldo einde van het dienstjaar	2024	2025	2026	2027
Algemene reserve				
Algemene reserve	55.300	55.300	55.300	55.300
Totaal algemene reserves	55.300	55.300	55.300	55.300
Bestemmingsreserves				
Reserve bodemsanering	413	413	413	413
Reserve sociale woningbouw	742	742	742	742
Reserve startersleningen (nog te storten)	137	137	137	137
Reserve startersleningen (SVn)	5.454	5.454	5.454	5.454
Reserve duurzaamheidsleningen (nog te storten)	-290	-290	-290	-290

Reserve duurzaamheidsleningen (SVn)	1.688	1.688	1.688	1.688
Reserve grondexploitatie	13	13	13	13
Reserve investeringsstrategie Holland Rijnland	2.011	2.064	2.064	2.064
Reserve kunst in de buitenruimte	150	165	165	165
Reserve IZA-gelden	48	48	48	48
Reserve openbare verlichting	110	110	125	140
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis Sassenheim	1.039	891	743	595
Dekkingsreserve park Rusthoff	474	415	356	297
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	1.930	1.755	1.580	1.405
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	287	267	246	226
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	618	574	530	486
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbeek	187	161	134	107
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	167	158	149	141
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.064	975	886	797
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	727	692	657	623
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	391	365	339	313
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Onderdak	1.508	1.408	1.307	1.207
Dekkingsreserve Scojesa	93	87	81	75
Dekkingsreserve Tjarda	92	86	80	74
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	455	431	408	384
Dekkingsreserve kinderboerderij Klaprooshof	0	0	0	0
Bestemmingsreserve saldo Ondernemersfonds	0	0	0	0
Dekkingsreserve uitvoeringsplannen Centrumvisie	-258	-515	-773	-1.030
Dekkingsreserve Verlichting Spoorpad	84	81	78	75
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	4.500	4.250	4.000	3.750
Totaal bestemmingsreserves	23.836	22.626	21.363	20.100
Totaal reserves	79.135	77.925	76.662	75.399

Bedragen x
€ 1.000

Ontwikkeling voorzieningen 2024-2027	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	Einde	Einde	Einde	Einde
Saldo einde van het dienstjaar	2024	2025	2026	2027
Voorzieningen onderhoudsegalisatie				
Voorziening groot onderhoud gem. gebouwen (totaal)	2.072	2.152	2.205	1.493
Voorziening Onderhoud tunnels/viaducten/bruggen	223	170	378	129
Voorz. midd derden bestemming				

gebonden				
Voorziening egalisatie afval	0	0	0	0
Voorziening egalisatie riolering	0	0	0	0
Voorziening vervangingsinvesteringen riolering	2.262	1.311	0	0
Voorziening parkeerfonds	42	42	42	42
Voorz. voor verpl., verliezen en risico's				
Voorziening pensioenfonds (ex-)wethouders	2.751	2.751	2.751	2.751
Totaal voorzieningen	7.350	6.426	5.375	4.415

4.2.4 Verloop van reserves 2024-2027

Ten gunste van de reserve	Begroting na wijz.	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2025	2026	2027
Reserve kunst in de buitenruimte	-	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
Totaal programma 1. Samenleven	0	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
Reserve kunst in de buitenruimte	-15.000				
Totaal programma 2. Leefomgeving	-15.000	0	0	0	0
Totaal programma 4. Betuur en ondersteuning	0	0	0	0	0
Totaal algemene middelen	0	0	0	0	0
Totaal structurele stortingen reserves	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000	-1.000

Ten laste van de reserve	Begroting na wijz.	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2025	2026	2027
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	-	44.039	44.039	44.039	44.039
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	-	26.056	26.056	26.056	26.056
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	-	34.923	34.923	34.923	34.923
Dekkingsreserve Tjarda	-	6.133	6.133	6.133	6.133
Dekkingsreserve Scojesa	-	5.786	5.786	5.786	5.786
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Onderdak	-	100.389	100.389	100.389	100.389
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbeek	-	26.622	26.622	26.622	26.622
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	-	175.008	175.008	175.008	175.008

Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	-	20.464	20.464	20.464	20.464
Dekkingsreserve sporthal De Korf	-	88.923	88.923	88.923	88.923
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	-	8.780	8.780	8.780	8.780
Dekkingsreserve park Rusthoff	59.081	-	-	-	-
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	23.508	-	-	-	-
Dekkingsreserve Verlichting Spoorpad	3.000	-	-	-	-
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	250.000	-	-	-	-
Totaal programma 1. Samenleven	335.589	537.123	537.123	537.123	537.123
Dekkingsreserve park Rusthoff	-	59.081	59.081	59.081	59.081
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	-	23.508	23.508	23.508	23.508
Dekkingsreserve uitvoeringsplannen Centrumvisie	-	257.500	257.500	257.500	257.500
Dekkingsreserve Verlichting Spoorpad	-	3.000	3.000	3.000	3.000
Dekkingsreserve Noordelijke Randweg	-	250.000	250.000	250.000	250.000
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	44.039	-	-	-	-
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	26.056	-	-	-	-
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	34.923	-	-	-	-
Dekkingsreserve Tjarda	6.133	-	-	-	-
Dekkingsreserve Scojesa	5.786	-	-	-	-
Dekkingsreserve sociaal cultureel centrum 't Onderdak	100.389	-	-	-	-
Dekkingsres. sport- en recreatiecomplex Wasbeek	26.622	-	-	-	-
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	175.008	-	-	-	-
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	20.464	-	-	-	-
Dekkingsreserve sporthal De Korf	88.923	-	-	-	-
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	8.780	-	-	-	-
Totaal programma 2. Leefomgeving	537.123	593.089	593.089	593.089	593.089
Totaal programma 3. Bedrijvigheid	0	0	0	0	0
Totaal programma 4. Bestuur en ondersteuning	0	0	0	0	0
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis Sassenheim	147.733	147.733	147.733	147.733	147.733
Totaal algemene middelen	147.733	147.733	147.733	147.733	147.733
Totaal onttrekkingen uit reserves	1.020.445	1.277.945	1.277.945	1.277.945	1.277.945
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.005.445	1.262.945	1.262.945	1.262.945	1.262.945

Bijlage 1: Overzicht baten en lasten per taakveld

Bedragen x € 1.000

Taakvelden	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Afval						
Lasten	-3.310	-4.114	-4.437	-4.944	-5.051	-5.024
Baten	4.435	5.150	6.380	6.817	6.879	6.864
Saldo	1.125	1.036	1.942	1.874	1.829	1.839
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
Lasten						
Baten	57.808	57.571	61.516	62.830	58.243	57.765
Saldo	57.808	57.571	61.516	62.830	58.243	57.765
Arbeidsparticipatie						
Lasten	-563	-674	-729	-755	-777	-777
Baten						
Saldo	-563	-674	-729	-755	-777	-777
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen						
Lasten	-90	-128	-134	-134	-134	-134
Baten	45	42	46	46	46	46
Saldo	-44	-87	-88	-88	-88	-88
Begeleiding WMO						
Lasten		-2.716	-2.942	-2.942	-2.942	-2.942
Baten						
Saldo		-2.716	-2.942	-2.942	-2.942	-2.942
Begraafplaatsen en crematoria						
Lasten	-3	-6	-5	-5	-5	-5
Baten						
Saldo	-3	-6	-5	-5	-5	-5
Beheer overige gebouwen en gronden						
Lasten	-653	-551	-612	-534	-533	-533
Baten	171	533	291	291	291	291
Saldo	-482	-18	-321	-242	-242	-242
Belastingen overig						

Lasten	-8	-362	-304	-304	-304	-304
Baten	125	100	100	100	100	100
Saldo	117	-262	-204	-204	-204	-204

Beschermd wonen WMO

Lasten		-2.462	-1.404	-1.404	-1.404	-1.404
Baten		2.294	1.230	1.230	1.230	1.230
Saldo		-168	-175	-175	-175	-175

Bestuur

Lasten	-2.132	-2.456	-2.602	-2.602	-2.613	-2.613
Baten	67	58	58	58	58	58
Saldo	-2.065	-2.398	-2.545	-2.545	-2.555	-2.555

Burgerzaken

Lasten	-1.023	-1.117	-1.223	-1.223	-1.223	-1.223
Baten	507	481	500	500	500	500
Saldo	-516	-636	-722	-722	-722	-722

Crisisbeheersing en brandweer

Lasten	-2.199	-2.598	-2.990	-2.990	-2.990	-2.990
Baten	-89	127	138	138	138	138
Saldo	-2.288	-2.470	-2.852	-2.852	-2.852	-2.852

Cultureel erfgoed

Lasten	-258	-254	-220	-220	-220	-220
Baten	59	41	45	45	45	45
Saldo	-199	-213	-175	-175	-175	-175

Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie

Lasten	-346	-474	-430	-430	-430	-430
Baten	195	170	182	182	182	182
Saldo	-151	-304	-248	-248	-248	-248

Dagbesteding WMO

Lasten		-1.007	-1.090	-1.090	-1.090	-1.090
Baten						
Saldo		-1.007	-1.090	-1.090	-1.090	-1.090

Economische havens en waterwegen

Lasten	-26	-28	-29	-29	-29	-29
Baten						

Saldo	-26	-28	-29	-29	-29	-29
-------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Economische ontwikkelingen

Lasten	-1.676	-1.273	-917	-327	-327	-277
Baten	263	146	160	160	160	160
Saldo	-1.413	-1.126	-758	-168	-168	-118

Economische promotie

Lasten	-224	-465	-318	-293	-293	-293
Baten	323	157	171	171	171	171
Saldo	98	-308	-148	-123	-123	-123

Geëscaleerde zorg 18-

Lasten	-682					
Baten						
Saldo	-682					

Geëscaleerde zorg 18+

Lasten	-28					
Baten						
Saldo	-28					

Gesloten plaatsing

Lasten		-233	-199	-199	-193	-190
Baten						
Saldo		-233	-199	-199	-193	-190

Gezinsgericht

Lasten		-379	-187	-187	-180	-177
Baten						
Saldo		-379	-187	-187	-180	-177

Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)

Lasten	-1.963	-5.448	-219	-224	-41	-41
Baten	1.968	7.943	229	236		
Saldo	5	2.495	11	12	-41	-41

Hulp bij het huishouden WMO

Lasten		-2.755	-2.929	-2.929	-2.929	-2.929
Baten						
Saldo		-2.755	-2.929	-2.929	-2.929	-2.929

Inkomensregelingen

Lasten	-9.381	-10.786	-8.799	-8.799	-8.799	-8.799
--------	--------	---------	--------	--------	--------	--------

Baten	5.667	7.372	6.575	6.575	6.575	6.575
Saldo	-3.714	-3.414	-2.224	-2.224	-2.224	-2.224

Jeugdbescherming

Lasten		-572	-594	-594	-572	-561
Baten						
Saldo		-572	-594	-594	-572	-561

Jeugdhulp begeleiding

Lasten		-2.049	-2.326	-2.326	-2.258	-2.224
Baten						
Saldo		-2.049	-2.326	-2.326	-2.258	-2.224

Jeugdhulp behandeling

Lasten		-131	-147	-147	-141	-139
Baten						
Saldo		-131	-147	-147	-141	-139

Jeugdhulp behandeling GGZ zonder verblijf

Lasten		-28	-31	-31	-30	-30
Baten						
Saldo		-28	-31	-31	-30	-30

Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ- verblijf

Lasten		-4.235	-2.789	-2.789	-2.686	-2.635
Baten						
Saldo		-4.235	-2.789	-2.789	-2.686	-2.635

Jeugdhulp dagbesteding

Lasten		-1.391	-1.500	-1.500	-1.454	-1.431
Baten						
Saldo		-1.391	-1.500	-1.500	-1.454	-1.431

Jeugdhulp met verblijf overig

Lasten		-1.267	-1.308	-1.308	-1.258	-1.234
Baten						
Saldo		-1.267	-1.308	-1.308	-1.258	-1.234

Jeugdhulp zonder verblijf overig

Lasten		-139	-207	-207	-199	-195
Baten						
Saldo		-139	-207	-207	-199	-195

Jeugdreclassering

Lasten		-67	-70	-70	-67	-66
Baten						
Saldo		-67	-70	-70	-67	-66

Maatschappelijke- en vrouwenopvang WMO

Lasten		-293	-182	-182	-178	-178
Baten		149	149	149	144	144
Saldo		-145	-34	-34	-34	-34

Maatwerkdienstverlening 18-

Lasten	-7.710	-60	634	634	634	634
Baten		18	18	18	18	18
Saldo	-7.710	-41	653	653	653	653

Maatwerkdienstverlening 18+

Lasten	-7.078					
Baten						
Saldo	-7.078					

Maatwerkvoorzieningen (WMO)

Lasten	-476	-540	-544	-544	-544	-544
Baten						
Saldo	-476	-540	-544	-544	-544	-544

Media

Lasten	-825	-918	-853	-853	-853	-853
Baten	25	61	28	28	28	28
Saldo	-800	-857	-826	-826	-826	-826

Milieubeheer

Lasten	-1.622	-2.138	-1.864	-1.885	-1.910	-1.935
Baten	65					
Saldo	-1.557	-2.138	-1.864	-1.885	-1.910	-1.935

Musea

Lasten	-60	-55	-55	-55	-55	-55
Baten	142	172	188	188	188	188
Saldo	82	117	133	133	133	133

Mutatie reserves

Lasten	-7.710	-2.567	-67	-68	-15	-15
--------	--------	--------	-----	-----	-----	-----

Baten	8.240	6.979	1.720	1.130	1.130	1.130
Saldo	531	4.412	1.653	1.062	1.115	1.115

Mutaties reserves

Lasten						
Baten	648	148	148	148	148	148
Saldo	648	148	148	148	148	148

Onderwijsbeleid en leerlingenzaken

Lasten	-1.513	-1.390	-1.396	-1.396	-1.396	-1.396
Baten	517	265	171	171	171	171
Saldo	-996	-1.125	-1.225	-1.225	-1.225	-1.225

Onderwijshuisvesting

Lasten	-2.076	-1.983	-2.087	-2.054	-2.043	-2.031
Baten	25	14	14	14	14	14
Saldo	-2.051	-1.969	-2.073	-2.040	-2.029	-2.017

Openbaar basisonderwijs

Lasten	-243	-231	-251	-251	-251	-251
Baten		2	2	2	2	2
Saldo	-243	-229	-249	-249	-249	-249

Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Lasten	-3.262	-3.199	-3.455	-3.494	-3.522	-3.522
Baten	64	67	71	71	71	71
Saldo	-3.198	-3.132	-3.384	-3.423	-3.451	-3.451

Openbare orde en veiligheid

Lasten	-1.073	-1.276	-1.398	-1.398	-1.398	-1.398
Baten	10	57	57	57	57	57
Saldo	-1.063	-1.220	-1.342	-1.342	-1.342	-1.342

Overhead

Lasten	-12.864	-13.548	-14.326	-14.298	-14.260	-14.253
Baten	83	84	53	53	53	53
Saldo	-12.780	-13.464	-14.273	-14.245	-14.207	-14.200

Overige baten en lasten

Lasten	-325	353	445	500	500	401
Baten	23	-5	-5	-5	-5	-5
Saldo	-302	348	440	495	495	396

Overige maatwerkarrangementen WMO

Lasten		-610	-638	-638	-638	-638
Baten						
Saldo		-610	-638	-638	-638	-638

OZB niet-woningen

Lasten	-289					
Baten	2.673	2.772	3.021	3.021	3.021	3.021
Saldo	2.384	2.772	3.021	3.021	3.021	3.021

OZB woningen

Lasten	-289					
Baten	5.820	5.976	6.773	6.823	6.880	6.880
Saldo	5.531	5.976	6.773	6.823	6.880	6.880

Parkeerbelasting

Lasten						
Baten	17	11	12	12	12	12
Saldo	17	11	12	12	12	12

Parkeren

Lasten	-275	-267	-285	-285	-285	-285
Baten	12	5	5	5	5	5
Saldo	-263	-262	-280	-280	-280	-280

Pleegzorg

Lasten		-237	-248	-248	-248	-243
Baten						
Saldo		-237	-248	-248	-248	-243

Recreatieve havens

Lasten	-435	-607	-636	-636	-636	-636
Baten	85	98	99	99	99	99
Saldo	-350	-510	-537	-537	-537	-537

Riolering

Lasten	-2.028	-2.190	-2.331	-2.476	-2.542	-2.538
Baten	3.098	3.394	3.540	3.604	3.670	3.666
Saldo	1.069	1.204	1.210	1.128	1.129	1.129

Ruimtelijke ordening

Lasten	-1.146	-2.632	-1.022	-1.022	-1.022	-1.022
--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Baten	267	895	95	95	95	95
Saldo	-879	-1.737	-927	-927	-927	-927

Samenkracht en burgerparticipatie

Lasten	-5.346	-9.509	-4.219	-4.214	-4.212	-4.163
Baten	3.704	4.698	558	558	556	508
Saldo	-1.642	-4.811	-3.661	-3.656	-3.656	-3.655

Sportaccommodaties

Lasten	-2.391	-2.646	-2.980	-3.077	-3.286	-3.260
Baten	304	341	238	238	238	238
Saldo	-2.088	-2.305	-2.742	-2.839	-3.048	-3.022

Sportbeleid en activering

Lasten	-390	-585	-563	-563	-553	-553
Baten	82	172	172	172	162	162
Saldo	-309	-413	-391	-391	-391	-391

Toegang en eerstelijnsvoorzieningen

Lasten	-2.066	-2.244	-2.280	-2.280	-2.280	-2.280
Baten	30	3	3	3	3	3
Saldo	-2.036	-2.242	-2.277	-2.277	-2.277	-2.277

Toegang en eerstelijnsvoorzieningen

Lasten	-619	-980	-1.105	-1.106	-1.105	-1.105
Baten	28					
Saldo	-591	-980	-1.105	-1.106	-1.105	-1.105

Treasury

Lasten	-440	-561	-561	-561	-561	-561
Baten	1.304	992	1.320	1.195	1.045	1.045
Saldo	864	432	760	635	485	485

Vennootschapsbelasting

Lasten	-13					
Baten						
Saldo	-13					

Verkeer en vervoer

Lasten	-4.334	-5.152	-5.835	-6.046	-6.122	-6.083
Baten	156	223	223	223	223	223
Saldo	-4.178	-4.930	-5.612	-5.823	-5.899	-5.860

Volksgezondheid

Lasten	-2.543	-2.759	-3.017	-3.017	-2.930	-2.862
Baten	101	334	329	329	242	174
Saldo	-2.442	-2.424	-2.688	-2.688	-2.688	-2.688

Wonen en bouwen

Lasten	-1.338	-1.754	-1.710	-1.710	-1.710	-1.710
Baten	580	754	708	708	708	708
Saldo	-758	-1.000	-1.002	-1.002	-1.002	-1.002

WSW en beschut werk

Lasten	-2.791	-2.728	-2.806	-2.740	-2.714	-2.714
Baten						
Saldo	-2.791	-2.728	-2.806	-2.740	-2.714	-2.714
Totaal saldo taakvelden	1.509	-2.606	0	983	-3.717	-4.006

Bijlage 2: Risico-inventarisatie

Programma	Categorie	Risico	Toelichting Impact	Aandeel
Samenleven	Open einde regelingen	De beoogde verlaging van de kosten door invoering van het woonplaatsbeginsel in 2022 wordt niet gerealiseerd in 2024.	In de begroting 2024 e.v. van de gemeente Teylingen is daarom een stelpost opgenomen voor het verwachte effect (een verlaging van € 694.000), het risico is dat dit effect uitblijft	€ 694.000
Samenleven	Open einde regelingen	Er komen onverwachte kosten door complexe cassussen.	Dit resulteert in een toename van niet-begrote kosten.	€ 755.000
Samenleven	Open einde regelingen	Stijging van de vraag naar zorg en ondersteuning binnen open-einde-regelingen.	Dit resulteert in een toename van niet begrote kosten	€ 450.000
Samenleven	Bedrijfsrisico	De verwachte kostenreductie in de begroting van de gemeenschappelijke regelingen in het sociaal domein kan niet worden gerealiseerd.	Dit resulteert in een toename van niet-begrote kosten.	€ 158.000
Leefomgeving	Bedrijfsrisico	Bij facilitaire projecten in initiatieffase wordt toegewerkt naar een anterieure overeenkomst. Wanneer het tot een overeenkomst komt worden deze kosten, naar verwachting, volledig verrekend met de ontwikkelaar.	Het risico bestaat dat deze projecten worden gestaakt en de kosten niet kunnen worden verrekend met de ontwikkelaar. Niet verrekenbare kosten worden uiteindelijk afgeboekt ten laste van het rekeningresultaat	€ 200.000
Leefomgeving	Bedrijfsrisico	Implementatie van de omgevingswet en de wet kwaliteitsborging loopt vertraging op.	Dit kan veroorzaakt worden door mismatch in kennis, vaardigheden en cultuur. Dit resulteert in extra kosten voor inhuur en begeleiding.	€ 113.000
Leefomgeving	Bedrijfsrisico	Versneld vervangen of groot onderhoud uitvoeren door wijzigingen in o.a. het klimaat	Het klimaat is aan het veranderen daarbij ontstaat de kans dat de huidige inrichting niet meer voldoet of sneller slijt dan voorzien.	€ 158.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	Prijzontwikkeling	De economische omstandigheden hebben ook hun weerslag op onze gemeentelijke financiën en op onze begroting. Ook wij hebben te maken met prijsstijgingen. In deze begroting is een bedrag gereserveerd om prijsontwikkelingen op te vangen. De daadwerkelijke prijsontwikkeling is onzeker.	€ 300.000
Financiering & Garantie	Bedrijfsrisico	Risico dat directe tegenpartijen stoppen met betalen waardoor leningen niet of deels terugbetaald worden.	Dit heeft een negatief effect op de exploitatieruimte van de gemeente.	€ 370.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	De digitale dreiging van cyberaanvallen is aanwezig. Het risico van geslaagde cyberaanval is hier gekwantificeerd.	De afgelopen jaren zien wij een groei in de digitale dreiging voor gemeenten. Gemeenten worden doelbewust aangevallen door zowel statelijke, criminele en activistische actoren. De impact van een succesvolle aanval kan enorm zijn. De continuïteit van onze dienstverlening kan stil komen te liggen en privacy gevoelige gegevens van onze inwoners kunnen op straat belanden. Een succesvolle hack brengt vervolgens ook zware financiële gevolgen met zich mee.	€ 905.000

Verbonden partijen	Bedrijfsrisico	Risico's in de bedrijfsvoering van een verbonden partij.	Hierdoor is de verbonden partij onvoldoende in staat om haar opdracht uit te voeren en/of schade (euro) wordt doorbrekend aan de gemeente.	€ 1.681.000
Overkoepelend Risico	Bedrijfsrisico	Overige risico's		€ 445.000
TOTAAL				€ 6.229.000

Bijlage 3: College werkprogramma

In deze bijlage is opgenomen waar in deze programmabegroting de afspraken uit het raadsprogramma en daarmee de activiteiten uit het collegewerkprogramma zijn terug te vinden.

Programma 1 Samenleven

Hoofdopgaven programma "Samenleven" in collegewerkprogramma,.

Zorgen voor kwaliteitsverbetering en kostenbeheersing jeugdzorg in samenwerking met partners.
Preventie stimuleren bij jeugd- en ouderenproblematiek door betere samenwerking betrokken instanties en wijkteams.

Ontlasten mantelzorgers door bijvoorbeeld passende respijtzorg.

Brede aanpak armoede inclusief energie armoede.

Verder uitvoering geven aan de beleidsnota Teylingen positief gezond 2021-2024.

Binden van jongeren aan onze regio (Onderwijs).

Verbeteren en verduurzamen schoolgebouwen.

Vertaaloverzicht van het raadsprogramma en collegewerkprogramma naar programmabegroting 2024-2027.

Nummer	Omschrijving doel uit college werkprogramma	Activiteit omschrijving	Waar te vinden in de programmabegroting 2024-2027
1.	Zicht op kwaliteit jeugdzorg.	Jeugdzorg/ondersteuning ouders zoveel mogelijk in eigen omgeving. Beweging inzetten naar geen huisuitplaatsingen. Onderzoek doen naar drempel gebruik jeugdhulp. Zicht hebben op kwetsbare gezinnen. Gebruik en doorontwikkeling sociale kaart. Aandacht voor aantal aanbieders van zorg. Inzet praktijkondersteuner jeugd voortzetten. Inzicht wachtlijst en aanpak meer collectief.	2.1.4.Werk en inkomen 2.1.5. Opgroeien en opvoeden 2.1.6 Thuis wonen 2.1.7. Hulp bij meedoen (2.1.5)B4 (2.1.5) B1 (2.1.4) E1 (2.1.7) A3-A4, B3 (2.1.5) A1-A5 (2.1.5) A5,A6
2.	Preventie stimuleren bij jeugd- en ouderenproblematiek door betere samenwerking betrokken instanties en	Vroeg signalering door betere samenwerking tussen wijkteams, huisartsen, sport verenigingen, maatschappelijke instanties maar vooral met cliënten.	2.1.1. Vitaliteit 2.1.3 zorg voor elkaar A2, B1

	wijkteams		
3.	Ontlasten mantelzorgers	<p>Ontmoeting mantelzorgers stimuleren / Fysieke centrale plek voor mantelzorgers voor informatie en ondersteuning</p> <p>Inzetten op het inzichtelijk maken van mantelzorgregelingen binnen de gemeente</p> <p>Verbeteren van de toegang tot mantelzorgregelingen om zo bij te dragen aan preventie en duurzame inzetbaarheid van mantelzorgers</p> <p>Inzetten op diverse passende vormen van respijtzorg op lokaal en zo nodig sub-regionaal niveau</p> <p>Heroriëntatie mantelzorgwaardering</p> <p>Extra ondersteuning en aandacht voor jonge mantelzorgers</p>	<p>2.1.3 Zorg voor elkaar D1</p> <p>D1</p> <p>D1,D2</p> <p>D1</p> <p>E1</p> <p>D1</p>
4.	Integraal uitvoeren van armoedebeleid inclusief energie armoede.	<p>We gaan actief aan de slag met het actieplan Armoede.</p> <p>Contact met de inwoners, maatschappelijke organisaties, verenigingen en bedrijven is een eerste belangrijke stap.</p> <p>Hierbij is aandacht voor de groepen die extra risico lopen.</p> <p>Op basis hiervan komt het komende jaar een actieplan en wordt er gestart met de uitvoering, in samenwerking met relevante ketenpartners.</p> <p>Aandacht voor toegankelijkheid en bekendheid.</p>	<p>2.1.4 Werk en inkomen</p> <p>D1, E3, C1</p> <p>A1</p> <p>E1</p>
5.	Verder uitvoering geven aan de beleidsnota Teylingen positief gezond 2021-2024.	<p>We willen dat onze inwoners zo lang mogelijk mee kunnen doen in de samenleving. We zetten daarom in op het vergroten van veerkracht van inwoners</p> <p>We richten ons op de gezondheid van onze inwoners door het</p>	<p>2.1.1. Vitaliteit</p> <p>B1-4</p>

		<p>bevorderen van gezond gedrag, een gezonde leefstijl, een toegankelijke leefomgeving te creëren en de drempel naar bewegen en/of sporten te verlagen</p> <p>We zetten in op ontmoeten en verbinden met verenigingen en met welzijn door wijkgericht werken.</p> <p>In lijn met het gedachtengoed van "Positieve gezondheid", benaderen we in ons beleid "gezondheid" als het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren.</p> <p>Aandacht voor bestrijding eenzaamheid</p> <p>Invulling geven aan de behoefte aan alternatieve op levensfase gerichte woonvormen met de juiste leeftijdsbestendige (gezondheids)voorzieningen in en om het huis. We denken in mogelijkheden passend bij Teylingen.</p>	<p>2.1.3 Zorg voor elkaar A1,A2</p> <p>(2.1.1) A1-4</p> <p>(2.1.3) C1,C2</p> <p>2.1.6 Thuis Wonen A1</p>
6.	Binden van jongeren aan onze regio	<p>Jongeren in onze regio laten wonen.</p> <p>We spannen ons extra in om de jongere generaties in Teylingen te betrekken. Door middel van actieve participatie krijgt de jeugd een stem in de gemeente. Om de inspraak van jongeren te verbeteren en de afstand tot de politiek te verkleinen zullen actief verschillende instrumenten worden ingezet.</p> <p>Kindergemeenteraad voortzetten.</p>	<p>Programma Leefomgeving 2.2.3. Wonen (A3)</p> <p>Programma Bestuur en ondersteuning 2.4.2. Samenwerkende overheid.(A3, A6)</p>
7.	Verbeteren en verduurzamen schoolgebouwen	<p>We gaan in gesprek met schoolbesturen over het verduurzamen van schoolgebouwen.</p> <p>En streven naar een inclusieve samenleving dat begint bij samen naar school gaan en vraagt iets van onze gemeente op het vlak van onderwijshuisvesting</p>	<p>2.2.3. Wonen D1</p>

		<p>nieuwe woonruimte creëren voor alle doelgroepen.</p> <p>Op braakliggende terreinen waarop (permanente) woningbouw is voorzien, maar de ontwikkeling en bouw nog op zich laat wachten verkennen we kansen voor tijdelijke (flex)woningen voor jongeren en spoedzoekers.</p> <p>We gaan gesprek met eigenaren leegstaande winkelpanden over herbestemming.</p> <p>Onderzoeken op welke effectieve en efficiënte wijze de gemeente ouderen, in zowel de sociale huur- als koopsector, kan stimuleren of ondersteunen om door te stromen naar een woning die geschikt is voor een langer thuis wonen.</p> <p>Zo mogelijk worden leegstaande gebouwen, waaronder scholen, kantoor- en bedrijfspanden, omgebouwd tot betaalbare woningen</p> <p>Voorstellen worden opstellen richting de gemeenteraad. Wellicht eerst in de vorm van een dilemmasessie.</p>	<p>(2.1.6) Thuis wonen A1 (2.2.3) Wonen C2</p> <p>Programma Bestuur 2.4.4. Participerende overheid. B2</p>
2.	Versneld en integraal uitvoeren verduurzaming van de gehele woningvoorraad.	Lokale ondernemers verbinden aan opgave verduurzaming woningen.	2.2.3. Wonen D1,D2
3.	Opzoek naar flexibele woonconcepten en geclusterde woonvormen.	<p>Op twee locaties experimenteren met alternatieve woonconcepten voor verschillende doelgroepen.</p> <p>Onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor het realiseren van kleinschalige woonvoorzieningen voor ouderen.</p>	2.2.3. Wonen C3

		<p>Onderzoeken hoe we het Woonfonds kunnen inzetten om er maximaal maatschappelijk rendement uit te halen, bijvoorbeeld door het te gebruiken om de verhuisketen op gang te brengen.</p> <p>Flexibele inzet van bestaande woningen.</p> <p>Fors inzetten op de schaarste van het woningaanbod voor verschillende groepen te verminderen. Bijvoorbeeld door te experimenteren met nieuwe woonconcepten.</p> <p>Aantrekkelijke huisvestingsklimaat creëren voor jongeren.</p>	<p>C2,C3</p> <p>Programma Bedrijvigheid (2.3.2) Regionale economie A1</p>
4.	Integraal uitvoering geven aan onze ambitie om in 2050 klimaatbestendig en klimaatneutraal te zijn.	Opstellen uitvoeringsmaatregelen klimaatadaptatie inclusief financiële onderbouwing (exploitatiekosten, investeringen, subsidies)	2.2.7. Openbare ruimte en duurzaamheid. B4, A1
5.	Aan de slag met uitvoeringsprogramma Energietransitie 2022-2026	<p>Doelen:</p> <p>Energie besparen</p> <p>Isoleren (woningen, bedrijven, maatschappelijk vastgoed)</p> <p>Uitwerken warmte-scenario's</p> <p>Duurzame opwek: op daken en langs infrastructuur (zon en/of wind)</p> <p>Overig</p> <p>Verduurzamen vastgoed</p> <p>Duurzame mobiliteit</p> <p>Duurzame gebiedsontwikkeling</p> <p>Verduurzamen bedrijfsleven</p> <p>Naast Duurzaam Bouwloket (particulieren) start eind 2022 een virtueel Transitieloket Bollenstreek om bedrijfsleven ondersteuning te bieden bij energietransitie (besparen, isoleren, duurzaam opwekken).</p>	<p>2.2.7.</p> <p>A2</p> <p>E1-4</p> <p>D1-3</p> <p>A2</p>
6.	Vergroenen openbare ruimte, leefomgeving en woonomgeving.	<p>Uitvoeren Bomenbeheerplan 2022 – 2032</p> <p>Uitwerking van Amendement "Bomenbeleid – Behoud en toename aantal bomen" kent drie scenario's waarover de raad wordt geïnformeerd</p>	<p>2.2.7.</p> <p>B3</p>

		<p>Uitvoeringsprogramma biodiversiteit is vrijwel gereed; integrale afweging financiering volgt in Kadernota 2024.</p> <p>Informereren, enthousiasmeren van inwoners voor het groener maken van hun woonomgeving.</p>	B1, B2
7.	Strategisch netwerk versterken van betrokken gemeenten rondom Schiphol tegen overlast.	Proactief naar inwoners communiceren welke inspanningen wij leveren.	2.2.1 Openbare orde en veiligheid. A1
8.	Verkennen en benutten subsidieregelingen.	De komende periode wil Teylingen optimaal gebruik maken van subsidies: het Rijk, provincie Z-H en/of Holland Rijnland (klimaat, wonen, mobiliteit). De kosten gaan soms voor de baten uit, specialisten adviseren Teylingen bij de aanvragen.	
9.	<p>Uitvoering geven aan de mobiliteitsplannen die zijn opgesteld.</p> <p>Inzetten op duurzame mobiliteit (HOV, uitbreiden fiets- en wandelnetwerk)</p>	<p>We voeren de mobiliteitsplannen die er al liggen uit. In samenwerking met de regio.</p> <p>Fietsplan Lokaal mobiliteitsplan Regionaal mobiliteitsplan. Uitvoering mobiliteitsmaatregelen noordelijke duin- en bollenstreek.</p>	<p>2.2.2. Verkeer en vervoer</p> <p>A1-3 C1-4</p>
10.	Uitvoering Centrumvisie.	<p>We zetten in op een gestructureerde aanpak om de Centrumvisie daadwerkelijk uit te voeren en houden hierbij nadrukkelijk rekening met de integraliteit van de doelen die zijn geformuleerd in de visie.</p> <p>Uitvoeren quick wins.</p> <p>Versneld uitvoeren beeldkwaliteitsplan</p> <p>Mogelijke tijdelijke maatregelen in afwachting van definitieve ontwerp.</p>	<p>Programma bedrijvigheid</p> <p>2.3.1. Lokale economie</p> <p>A1 en B1</p>
11.	Verbeteren verkeersveiligheid, conform mobiliteitsplan.	<p>Jaarlijks worden er minimaal 5 knelpunten aan gepakt.</p> <p>Doorgaand verkeer in de kernen wordt verminderd.</p> <p>Maximum snelheid in de bebouwde kom naar 30 km per uur.</p>	2.2.2. Verkeer en vervoer B1-5

12.	Projecten zichtbaar maken door te communiceren over wat we doen, boa's en politie.	<p>We maken de projecten van de boa's zichtbaar en communiceren over de resultaten van de veiligheidsaanpak.</p> <p>We stellen een communicatieplan op en gaan in gesprek met de commissie hierover.</p>	2.2.2. Verkeer en vervoer B3
13.	Handhaving verkeersveiligheid	<p>We gaan in gesprek met de leden van de gemeenteraad over prioritering binnen handhaving en hieraan gekoppelde formatie.</p> <p>In gesprek over de aanpak met politie.</p>	2.2.2. Verkeer en vervoer B1-5
14.	Aandacht voor digitale criminaliteit.	<p>We ondersteunen inwoners en ondernemers in Teylingen door middel van een bewustwordingscampagne over cyber criminaliteit.</p> <p>Het project Cyber-agents voor jongeren wordt voortgezet.</p>	2.2.1. Openbare orde en veiligheid. C2
15.	We zetten de succesvolle regionale samenwerking tussen politie, het OM en de gemeentes Hillegom en Lisse voort.	Voor wat betreft ondermijning zetten we de samenwerking met politie, het OM en de gemeentes Hillegom en Lisse voort met focus op jonge aanwas.	2.2.1. Openbare orde en veiligheid C1

Programma 3 Bedrijvigheid

Hoofdopgaven programma "Bedrijvigheid" in collegewerkprogramma.

Regionale samenwerking versterken.
Ontwikkelen ruïne van Teylingen.
Duurzaam groen en actief toerisme.

Vertaaloverzicht van het raadsprogramma en collegewerkprogramma naar programmabegroting 2024-2027.

Nummer	Omschrijving doel uit college werkprogramma	Activiteit omschrijving	Waar te vinden in programmabegroting 2024-2027
1.	Regionale samenwerking versterken	<p>We versterken de regionale samenwerking op het gebied van de economische agenda, mobiliteit (multi modaal, fiets, OV en auto) en wonen.</p> <p>We versterken onze samenwerking op Duin- en Bollenstreek niveau en provincie, waar we werken aan het bijbehorende uitvoeringsprogramma DBS met hierin zes topprioriteiten voor de Duin- en Bollenstreek: Actualisatie Greenport en gezamenlijke keuzes hernieuwde energiebronnen Realisatie woningbouwopgave Verbinden kennisintensieve sectoren Maatregelenpakket ontsluiting noordelijke Duin-en bollenstreek Corridorstudie mobiliteit/ruimte Leiden-Katwijk-Noordwijk Ontwikkelen van een "Regiobrand".</p> <p>Herijking van het ISG-beleid, hiervoor wordt een startnotitie voorbereid.</p>	2.3.2. Regionale economie A1-A7
2.	Ontwikkelen Ruïne van Teylingen	We willen de Ruïne van Teylingen, de Westerbeekschuur en de omliggende terreinen aantrekkelijk maken om te genieten van deze bijzondere plek uit de Nederlandse geschiedenis. In samenwerking met partijen	2.3.1. Lokale economie A2

		(kleinschalige horeca, educatieve instellingen) willen we de ruïne van Teylingen gaan exploiteren.	
3,	Duurzaam, groen en actief toerisme	Kansen voor Teylingen oppakken samen met ondernemers. Uitvoering van de Visie Verblijfsrecreatie in overleg met ondernemers.	2.3.1.Lokale economie A1, A3

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Hoofdopgaven programma “Bestuur en ondersteuning” in collegewerkprogramma.

Het college hanteert in aanvulling op de maatschappelijke opgaven uit het raadsprogramma de volgende bestuurlijke uitgangspunten.

We werken volgens een door publieke waarden gedreven bestuurscultuur.

Dat houdt in dat we bij het gemeentelijk handelen we uitgaan van de burgers. Hoe kunnen onze burgers het vertrouwen in de gemeente hebben en houden.

We gaan werken aan maatschappelijke opgaven.

Aandacht voor de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij overeenkomsten en afspraken met samenwerkingsverbanden/gemeenschappelijke regelingen.

Gemeenteraad, college en ambtelijke organisatie werken vanaf de start samen aan opgaven en dilemma's. Deze werkwijze wordt in overleg tussen college en raad verder vormgegeven.

Vertaaloverzicht van het raadsprogramma en collegewerkprogramma naar programmabegroting 2024-2027.

Nummer	Omschrijving doel uit college werkprogramma	Activiteit omschrijving	Waar te vinden in de programmabegroting 2024-2027
1.	We werken volgens een door publieke waarden gedreven bestuurscultuur	Het college omarmt de opgave om zo te besturen dat er maximaal ruimte wordt gegeven aan de innovatieve kracht en zelfredzaamheid van bedrijven, instellingen en burgercollectieven en –initiatieven. (Participatie, Right to challenge) We blijven goed luisteren naar de uitersten, maar we zetten ook in op het stille midden en zoeken de verbinding. Dit krijgt vorm in het participatiebeleid dat in samenwerking met de gemeenteraad opgesteld.	2.4.4. Participerende overheid A1,A2

		Er wordt een participatieleidraad voor initiatiefnemers beschikbaar gesteld.	
2.	We gaan werken aan maatschappelijke opgaven.	<p>Waar mogelijk kiest het college voor een integrale aanpak van grote maatschappelijk vraagstukken, waarbij we oplossingen zoeken in samenwerking met relevante maatschappelijke partners.</p> <p>We bundelen de krachten met andere gemeenten om grote maatschappelijke vraagstukken in gezamenlijkheid verder te brengen.</p>	2.4.4. B1-2
3.	Aandacht voor de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij overeenkomsten en afspraken met samenwerkingsverbanden/ gemeenschappelijke regelingen.	<p>Het college stuurt erop dat de gemeenteraad door bijvoorbeeld de samenwerkingsverbanden vroegtijdig wordt geïnformeerd waardoor controle en kaderstelling te realiseren is.</p> <p>We willen lokaal eigenaarschap van gemeenschappelijke regelingen versterken, grip houden op onze verbonden partijen.</p> <p>Nota verbonden partijen vaststellen en afspraken maken over de informatievoorziening aan de gemeenteraad en het college.</p>	2.4.4. B1,B2 Paragraaf 3.7 Verbonden partijen
4.	Raad, college en ambtelijke organisatie werken vanaf de start samen aan opgaven en dilemma's.	We werken aan een vorm, om samen te werken aan de dilemma's.	2.4.4. B2